CASTIGATIONES ſeu emendationes Pharmacopolarum, ſiue Apothecariorum, ac Arabum Medicorũ Meſuę, Serapionis, Raſis, Alpharabij, & aliorum iuniorum Medicorũ, A domino Symphoriano Campegio equite aurato, ac Lotharingorũ Archiatro in quatuor libros ac Tomos diuiſæ: in quas quicquid apud Arabes erratum fuerit ſumma cum diligentia congeſtum eſt.

* Liber primus de ſimplicibus medicamentis, quo docentur errata Seplaſiarum & Pharmacopolarum, ſiue Aromathariorũ, ac recentium Medicorum, Additis eorundem confutationibus.

* Liber ſecundus in quo continentur Caſtigationes in Antidotarium ſeu Grabadin Ioannis Meſuę, Nicolai, Serapionis, ac aliorum recentiorum Medicorum.

* Liber tertius eſt de ingenio curandorum corporum per medicinas laxatiuas.

* Liber quartus complectitur curationes ac remedia ægritudinum principaliũ humani corporis. ¶ Quibus adiungitur Officina Apothecariorum, & iuniorum Medicorum.

¶ Item de Phlebotomia ſiue ſanguinis miſſione, & præſertim in Pleuritide, ex opinionibus Græcorũ, quorum dicta in plærisq; nõ intellexerunt Arabes.

¶ Item de vinis febricitantium ex traditionibus Græcorum, Arabum, Pœnorum, ac confirmationibus ſacrarũ Literarum.

Catalogus Authorum quorum testimoniis passim Campegius utitur.

Poetæ

- Homerus.
- Virgilius.
- Horatius.
- Hesiodus.

Oratores.

- Cicero.
- Columella.
- Strabo.
- Plutarchus.
- Hermolaus.
- Marcellus.
- Petrus barotius.
- Stephanus aqueus eques auratus Gallus.

Medici græci et Latini.

- Hippocrates.
- Galenus.
- Asclepiades.
- Archigenes.
- Antonius Musa.
- Aesculapius.
- Antilus.
- Themison.
- Cornelius Celsus.
- Dioscorides.
- Plinius.
- Oribasius.
- Paulus Aegineta.
- Alexander aphrodiseus.

Arabes, & Pœni.

- Auicēna.
- Auerrhous.
- Vterq; Haly.
- Auenzoar.
- Alpharabius.
- Rases Pœnus.
- Serapio.
- Mesues.
- Isaac.
- Constātinus

Catalogus neotericorū Medicorū.

Itali.

- Petrus aponensis.
- Montagnana.
- Mundinus.
- Simon ianuensis.
- Platearius.
- Syluaticus.
- Herculanus.
- Sauonorola.
- Nicolaus.
- Alexander benedictus.
- Manardus.
- Leonicenus.

Galli.

- Gordonius.
- Guido de cauliaco
- Iacobus de partibus.
- Tornamira.
- Ruellius.
- Copus.
- Petrus Brissotus.
- Iacobus Syluius.

Germani.

- Rodolphus agricola.
- Leonardus fuchsius
- Philippus ulstadius noricus.
- Ioannes guinterius.
- Humbertus barlandus.
- Hermānus Cruserius Campensis.

Clariſſimo atq; undecunq; doctiſſimo, & in primis obſeruãdo D. Franciſco a Turnone Bituricẽ. Eccl'iæ Antiſtiti, Aquitaniæ Primati, Sanctæq; Romanæ eccleſiæ Cardinali Symphorianus Campegius Lugdunẽſis Lotharingiæ Principis Archiatros

S. P. D.

CVMMECVMTAcitus multum ac diu oppidoquam Reuerende Præſul cogitarem, non modo intemperantis eſſe hominis, ſed & inuidi maleuoliq; ceſſare, ubi mortaliũ generi prodeſſe poſſit: & tegere, diſſimulareq; ea quæ diuino munere ſit ipſe conſequutus, nihil ex his cũ tineis & blattis diutius rixari uolui, quæ elucubraui magna cũ diligentia, cum tecũ eſſem una cũ nepote meo Ioãne Campegio, ac cum Ioanne Paruo Valenſolano doctore, uiris artis Apollineæ doctiſſimis. Tũ em̃ laborabas quartana, quæ in omneis tui corporis parteis acer-

Ioannes Cãpegius. Ioannes paruus.

rime graſſabatur. Et quãquam permultos conſuluiſti præſtantiſſimos Medicos, nullius tamen ope eo morbo potuiſti ſolui: licet uiri illi rerũ prudentiſſimi prætermiſerint nihil, quod artis eſſet. Placuit tãdem & tui Cãpegij quid ea in re ualeret induſtria experiri. Ad te igitur adcitus me contuli: Medicorũ haud quaquam proletariorum te corona cinctum offendi: quibus cum huiuſce morbi cæcas diſquiſiuimus cauſas: atq; inibi unam aut alteram (multis uerbis ultro citroq; habitis) horã conſumpſimus. Sed nos illic dies compluſculos morbus ille diuturnior, cuius radices non tam facile reuelli poterant, remoratus eſt. Et quoniam omnino ſemper aliquid agendum duximus, cum alij tempus illiteratis fabulis tererẽt, alij latrunculis animi cauſa luderẽt, malui de noſtris ſtudijs aliquid, de meo more, animo uoluere: quod poſtea mãdatum literis, exiret in communem ſtudioſorum utilitatẽ. Itaq; ſeriam id temporis adgreſſi ſumus commentationem: nobiſq; in primis uiſum eſt Arabũ, Pœnorum, & Mahumetenſiũ in Medicinis errata retegere: quæ

Barbarorum ĩ medicinis errata.

animum fidemq́ meã tibi probem, Tibi inquam uiuæ uirtutis imagini, qui non ſine optimis cauſis ad tam excellentes honores prouectus es: qui non tibi, ſed ipſe illis potius magno es ornamento. Sed quis te miretur uirtutis tãtopere ſtudioſum eſſe, quæ tui generis radicibus (ut aiunt) eſt incocta? Eſt profecto magnum uirtutis adiumentũ bonis clariſq́ ortum eſſe parentibus. Solẽt enim iuuenes qui aliquid indolis habẽt, ne degenerare indeantur, maiorũ ſuorum dignitatem æmulari: & ad paternarũ laudum adſpirare felicitatẽ. Sic Philippi nomen Alexandrum, ſic Iulij Cæſaris fama Octauium excitauit. Sic deniq́ Pyrrhus Achilleides erat animoſus imagine patris. Te quoq́ pater ampliſſime, & ſi Deo, naturaq́ ducente, tuiſq́ adnitentibus ſtudijs uirtutem complecteris & amas: nõ parum tamẽ maiorum tuorum faciunt imagines, quorum mores æquare & uirtutem, ut maxime arduum, ita pulcherrimũ & maxime laudabile. Verum maiores tuos non modo æquaſti, ſed etiam audendo agendoq́ creſcens, illuſtraſti, Et licet de te, tuiſq́ maio-

Philippus Alexãder. Cæſar. Octauius. Pyrrhus.

ribus arrogãtis ſit dicere, cum ex copia ma-
teriæ, perorare nõ liceat: ingrati tamẽ eſſet
tacere. Quare breuiter hac epiſtola cõple-
ctar quid apud reconditos, ſed idoneos ta-
mẽ authores de Turnonis urbis authoribus
tuiſq; maioribus inuenerim. Orta eſt igit̃
nobiliſſima hæc Turnonia familia (quod a
celeberrimis ſcriptoribus memoriæ prodi-
tum eſt) a Meroueo & Clodio priſcis Frã-
corũ Regibus. Arx uero Turnonia, ut tra-
dit Dionyſius Halicarnaſſeus lib. i. citans
Herodotum, a Turrheno cõſtructa eſt: qui
ad plagã ſeptentrionalẽ ueniẽs, ibi cõſedit,
habitauitq; : & ædificauit nobiliſſ. urbeis
quæ adhuc extant: in Gallia Aquitanica Tu
ronenſem urbẽ, in Gallia Lugdunẽſi ad orã
Rhodani Turnonẽ. Myrſilus uero grauis
author ad hanc ſcribit ſententiam. Turrhe-
nis quidam originem ſuſpicantur eſſe a Ly
dis. Et paulopoſt. Turrhenus inquit, filius
Atus in ſeptentrionalem plagam ueniens,
eius totã medietatẽ a fontibus uſq; tenuit.
Et quia uetuſtiſſimos Turrhenos aſſeruit
Myrſilus, probat per id antiquiſſimos Ita-
liæ populos exiſtimari Vmbros iuniores:

Turnonis vrbis authores, & dom⁹ turnoniæ.
Meroue⁹ & Clodi⁹ Francorũ reges.
Dionyſi⁹ halicarnaſſeus.
Herodot⁹
Turrhen⁹
Turonenſis vrbs.
Turnon.
Myrſilus
Turrhen⁹
Atus.
Myrſilus.
Vmbri.

quod etiã asserit Plinius li.iij.Ca.XV.His igitur antiquiores fuerũt ꝓgenitores eorũ Galli lanigenæ, qui Turonensem urbẽ, & Turnonẽ aureo quidẽ sæculo, ædificarunt. Turrheni filius fuit Titus, Titi uero Volturrhenus. Berosus uero Chaldæus tradit Iano tres fuisse filios, Iapetũ, Athlantẽ maximũ, & Camesem. Athlãti maximo Ion, pater Itali: Camesi uero Osiris, Pater Herculis ægyptij, qui pater fuit Atus Turrheni patris, a quo Turonensis urbs, & Arx Turnonia cõstructa. Alij uero nõ pœnitẽdi authores Turnoniã domũ a Rutulis originẽ traxisse adfirmant: nã teste Liuio, primo ab urbe cõdita, Turnus Rex Rutulorũ cui pacta Lauinia ante aduentũ æneæ fuerat, prælatũ sibi aduenã ægreferens, æneæ simul & Latino bellum intulit. Victi Rutuli, rebusq; diffisi, ad florentes Hetruscorum opes confugerunt. Turno igitur superato, Rutulis delectabiliora Galliæ loca perquirentibus, cũ eo uenissent, ubi nunc Turnon urbs florentissima stat, conspecta loci amœnitate, commoditateq; eam urbem construxisse, Turnonemq; a Turno adpellatam uolunt.

Plinius. Galli lanigenæ. Titus. Berosus chaldæus. Ianus. Iapetus. Athlas. Cameses. Ion. Italus. Osiris. Hercules ægyptius Atus. Rutuli. Liuius. Turnus. Lauinia. æneas. Hetrusci. Turnon.

Quod non abs re dictũ uidetur: nam inibi nonnullæ uetuſtiſſimæ ruinæ, magnum ue tuſtatis indiciũ, uidentur. Nec deſunt qui dicãt Turnonem a Marcomiro Francorũ oriẽtalium Rege, cuius ad Troianos, præcipue ad æneam origo refertur, extructam eſſe. Cæterum Marcomirum non primum fundatorem, ſed potius inſtauratorem rece ptiſſimi tradũt authores. Verũ enĩuero nõ antiquitate modo, aut loci bona temperie, quod natura præſtitiſſe uidet̃: ſed optimis conſultiſſimiſq; uiris, quorũ ibi magna eſt copia, laudem gloriamq; nõ uulgarẽ Turnonia Ciuitas cõſecuta eſt. Cõſtat enĩ tum Annalibus Lugdunẽſiũ, tũ luculentis aliorũ ſcriptorũ hiſtorijs Iuſtũ, Viatorẽq; Lugdunẽſis Eccleſiæ Pontifices, ex Turnonia domo originem traxiſſe, & in Deorũ numerum relatos. Fuit autẽ diuus ille Iuſtus a Turnone, miræ ſanctitatis, propheticiq; ſpiritus uir: qui ĩ ægypto obijt: ſed eius corpus cum beati Viatoris eius miniſtri reliquijs a religioſis ciuibus Lugdunum relata ſunt, & digno cultu in Baſilica a maioribus tuis extructa cõdita ſunt. Hĩc ex Turnonia

Marcomirus Frãcorum Rex. Troiani.

Sãctus Iuſtus. Sãct⁹ Viator.

Diuus Iuſtus ĩ ægypto obijt. Templũ diui Iuſti Lugduni a Turnonia familia extructum fuit.

familia qui rerũ potitur Iustus solet adpellari. De ducibus v͞o, & alijs rei militaris peritissimis, strenuisq; uiris Turnoniæ familiæ, qui regno Franciæ magno fuerunt usui satius est tacere, q̃ pauca dicere, præsertim cũ id epistolaris breuitas nõ patiatur. Sed satis erit fratris tui Iusti a Turnone meminisse magnauimi uiri, qui apud Ticinum una cũ Galliæ Mareschalo a Chabanis, uiro strenuo, ac cum illustrissimo Comite a Tremolia, in prælio non uictus, sed uincẽdo fatigatus occubuit, lõgeq; a suis ĩter hostiũ cadauera repertus est. Apud Parthenopẽ uero paulopost cecidere duo eiusdẽ Iusti filij in bello strenuissimi, apud Gallos nominatissimi. Sed de his nõ plura. Demẽtis em̃ esset ægeũ uelle sutili nauigio sulcare. Nõ potui tñ oĩno tã generosæ familiæ de me optime meritæ laudum partẽ rerum amplissimarũ certe minimã silẽtio præterire. Quæ igit̃ tibi dicamus in barbarorũ ac Mahumetensiũ Medicorũ errata, inspicito. Nõ enim multis admodũ paginis cõtinent̃, ut possint plurimũ occupata tua tempora longiore sermone detinere. Quod cũ facies, spero futurũ, ut non

Ticinum. mareschalus a Chabanis. Comes a tremolia.

Parthenope. Filij Iusti a turnone Antonius & Ioãnes.

mei apud te memoria penitus obſoleſcat. Vale felix, feliciterq; ãnos Neſtoreos uiuas: & nos amore proſequere; & inter tibi dedi- tiſſimos admitte.

De ſectis Medicorũ Campegiana traditio. Diuiſio prima.

Et quoniam de ſectis Medicorum incidit mentio: non incongruum mihi uidetur eos huc in mediũ afferre. Tripertiti igitur nũc ſunt: quidam Græci, alij Arabes, Tertij La tini: & ſic triplex forma medendi.

GRæci in diuerſas curandi uias proceſſerunt: Hip- pocrati cauſas morbi ori ginalis uidetur eſſe in ſpi ritu ſiue flatu, quem mor- borum omnium patrem & auũ adpellat. Herophi lo in humidis omne uitiũ uiſum eſt. Aſcle- piadi uero placuit originem ægritudinum eſſe, ſi manãtia corpuſcula per inuiſibilia fo ramina ſubſiſtendo iter claudãt, & meatus obthurẽt. Eraſiſtratus eñ cibos atteri in uẽ tre cõtẽdit. Hippocrati placet per calorẽ ci- bos cõcoqui: quod Galenus cõfirmat. Multi

apud Græcos fuerũt Medici: sed in scripto-
rum controuersia imitandos esse meliores
Galenum, & Hippocratẽ primos summosq;
fuisse. Si duces sũt sequẽdi, ducẽ omniũ Hip
pocratẽ, Galenum apud me esse qualis He-
ctor Paridi.

ARabes Auicẽnam uniuersæ Me-
dicinæ principẽ statuũt: ac omnia
quæ idem scripsit, sine ullo ratio-
nis examine pro uero admittunt,
adeo ut non immerito quis sortem huma-
nam deplorare posset, q; tot sæculis mirum
in modum sub Auicẽnæ placitis periclitata
sit. Galenum, & Hippocratẽ primos, sum-
mosq; fuisse: eadem semper mecum ponde-
randa esse uota, nõ numerãda: hos fuisse in-
uẽtores, Arabes adgregatores: hos naturæ
& operũ artis inspectores, alios librorũ ab
his scriptorũ, eorũ fidei nõ derogare: nã Aui
cennã fecisse se Galeni ĩterpretẽ, Rasi Gale-
ni uerba pro ratione haberi: eo loco apud eũ
esse, quo Pythagoras apud suos discipulos.

NVnc ad Latinorum scriptorum te-
stimonia ueniendũ est. Adferũt pri
mo Antonium Musam Augusti

Medicū. Citāt & Corneliū Celsū, Oribasiū Iuliani Imperatoris Archiatrū. Citāt & Plinium, ac Serenum Samoniacū. Sed si aliquādo duces sunt sequēdi, ducem omniū Antoniū Musā, Celsum apud me esse qualis Hector apud Paridē Nasone dicente, Omnia si dederis, nūq̄ dabis Hectora fratrē: Vnus hic innumeri militis instar erit.

Christianorū Medicorū sectæ. Diuisio. ij.

ATticissātes omnia aut plurima aliorum sensa reprehēdētes, nihil quod in Galeni, Hippocratis, Pauli ægi netæ, uel Oribasij hortis non reperiatur, approbātes, nihil ꝑfecto inquiūt, in uita humana periculosius, nihil tā pestilēs atq̄ noxiū, q̄ teneras mētes his imbui, quæ operæ pretium fuerit aliquando dediscere: hinc est quod Timotheus clarus in arte tibiarum (Quintiliano teste) a discipulis parū apte prius edoctis geminā quoq̄ mercedē exigebat: unā quidem, ut bona artis doceret, Alterā ut dedoceret ineptias. Optima uero sibi discenda proponent, si magis e fontibus, q̄ lacunis, e Græcis, q̄ Arabibus, ex ueteribus q̄ iunioribus hauriendam saluberrimā hāc

artē duxerint: nam apud illos pura omnia, erudita, ac cum summo delectu iudicioq; de prōpta, adeoq; nihil quod Aristarchi uirgula dignū sit, offendēt. Apud Arabes aūt praeter icōditā quādā & ieptā dictionē, linguæq; balbutiē nō modica sunt (sicut ex ijs nostris castigationibus cōstabit) quæ multis obelis digna sunt, ac plus q̄ a ueritate dissidentia.

AVicennistæ siue Arabum doctrinā amantes, omnia aut plurima aliorū documēta reprehēdētes, nihil quod in Auicēnæ, Rasis, Isaac, Alpharabij, Serapionis, Mesuæ, Auerrhoi, uel in utriusq; Haly campis non reperiatur, approbant: sed profecto cum Plinio dicimus Libro. xxix. ca. i. nullum esse in Medicina mēdacio periculum maius, quando in ea uel minimū erratum citra uitæ humanæ detrimentū esse nequit: cōmode me facturum duxi, si Arabū ac recentiorum Medicorum errores, & eos quidem præcipuos: nam omnes quis posset in unum uolumē colligere? Neq; temere me facturum existimaui, de tot celebratis uiris iudicare, cum ueritate ipsa nihil habeam antiquius. Præterea ex istis satis apparet recen-

tiorum, ac Arabum opinionẽ ex diametr⁰ cum optimorum ueterumq; Medicorũ placitis pugnare, adeoq; hoc nomine merito a doctis damnandam.

Neotericorum sectæ duæ, Latinorum, & Barbarorum. Diuisio tertia

LAtini medici sunt qui Hippocratẽ, & Galenũ Pergamenum primos, summosq; Medicos insequũtur: quales fuere Alexander Benedictus nostri amãtissimus, Nicolaus Leonicenus in omni disciplinarũ genere doctissimus, Guillelmus Copus olim familiaris noster, ac amicus singularis. Ruellius, Linacr⁹, Laurentianus, Leonardus Fuchsius, Ioannes Manardus, Humbertus Barlandus, Otho Brunelsius, Iacobus Syluius, Ioannes Guynterius.

BArbari Medici sunt qui Auicẽnã, Rasim, Serapionẽ, utrunq; Haly, Mesuen tanq; medicinæ principes magnificant: quales fuerũt Petrus Aponẽsis, Fulginas Gentilis, Iacobus de partibus, Mõtagnana, Sauonorola, Cermisonus, Guainerius, Matthæus a gradi, Gordonius, Nicolaus,

colaus, Arnaldus a Villanoua, Christophorus de honestis, Girardus de solo, Girardus Cremonensis.

Barbarorum Medicorum duæ sectæ, scholastici & sophistæ.

Diuisio quarta.

SCholastici siue morosi ueteris inscitiæ sunt propugnatores, barbarieiq; sordibus cõtaminati: quibus certe multo iustius asini auriculas Dij dederint, q̃ Midæ: repertis enim frugibus glandem defendũt: nec cum gryllo in hominem redire uolũt, ut quibus in sterquilinio Suum uersari perpetuo placet.

SOphistæ Medici sunt qui per paralogysmos, & argutas argutias mortes agunt: blandos namq; sermones, egregias nugas, Thrasonicã iactantiam, magnificam pompam, anulos multos, & quicquid est effœminatorũ morum si detraxeris, nõ Medicos, sed meros carnifices, sutoresq; deprehendes.

Duplex Medicina, et si Galenus triplicem esse uoluerit: unde Ausonius.
Triplex quoq; forma medẽdi, Quæ

logos & methodos, cuiq; experiẽtia nomen. Sed Methodica recessit ab usu.

Diuisio quinta.

DOgmatici sunt medici quibus sunt sua decreta seu placita, sine quibus nulla secta consistere potest: hos maxime ꝓbat Galenus: cũ Hippocrates, & Diocles, Caristius, & Herasistratus logicẽ hæresin, id est rõnalem, & dogmaticã sectã sectati sint: duo potissimũ dogmatici in pręcipuo honore habiti sunt, Hippocrates & Galenus. Hippocrates Cous tẽpore Artaxersis claruit apud Athenas, & quæ a priscis obscuris inuoluta parabolis tradita fuerãt, eduxit in lucem. Galenus uero Suida teste sub Marco Antonio, Commodo & Aelio Pertinace uixit. Iam Dijs bene uolentibus pharmacopolarũ, recẽtiorũq; medicorum errata ex ordine recẽsebimus: primumq; ea quæ ad hærbarũ, ac materiæ medicæ notitiam spectãt: nisi enim earũdẽ exactã cognitionem quis tenuerit, alia pro alijs remedia exhiberi continget.

EMpirici in usu tantum, & experimẽtis medicinã posuerũt, perinde

ac uſus in curatiõibus ſicut in cæteris omni-
bus artibus ſit magiſter efficaciſſimus: & ta
les Empirici improbãtur a Galeno, qui ait
Herophilum, & Philippũ in primis expe-
rientiæ ſectatores extitiſſe: quidã ab experi-
mẽtis Empirici, ut Serapiõ, & Apollonius
& Heraclides: hinc & innumeræ ſectæ flu-
xerunt, ſentẽtiæ multiplices: hinc illæ circa
ægros miſeræ cõcertatiões, nullo idem cen-
ſente, ne uideatur aſſertio alterius: hinc illa
infelix monumenti inſcriptio, turba medi-
corũ ſe periiſſe: & Hadrianus imperator, ut
author eſt Dion, moriens dixit, Medicorũ
turba principem perdidit: cui concinit uer-
ſiculus ille apud Græcos, multorum Medi-
corum introitus me perdidit.

De excellentia rationalis ac dogma-
ticæ medicinæ, & de uarietate & in-
cõſtantia Empirices. Diuiſio ſexta.

LOgicæ uel ratiõalis latinæ profeſ-
ſores, ut inquit Celſus, hæc eſſe ne-
ceſſaria proponũt. Abditarum, &
morbos continentium cauſarum notitiam.
Deinde euidentium, poſt hęc etiam natura-
lium actionum, nouiſſime partium interio-

rum: inde Logicus medicus, qui & dogmaticus dicitur: hæc enim Medicina res est sacra. Et ut Solomonis sententia testatur, omnis medela a Deo est. Ideoque saluberrime sapientissimus ille pręcipit Medicum honorandum esse propter necessitatem, cum illum altissimus creauerit. Nanque Hippocrates ille maximus Medicorum ob depulsam arte medica pestilentiam ex Illirico in Græciam uenientem, honores illos meruit a Gręcis, quos Herculi decreuerunt. Homerus antiquissimus author de Medicis sic inquit. Vir Medicus multis aliis ęquabitur unus. Gentiles preterea huius artis authores Deos fuisse uolunt. Confirmauit hęc Hippocrates Cous in Epistola ad Abderitas, Medicinam esse dicens Deorum munus, atque liberam. Et ad Philemonem ait. Medicina uaticinio propinqua est: duarum enim artium unus est parens Apollo.

INter Empiricos prope maior quam inter milites, & Magos, ac Ariolos pugna est, atque contentio: illorum dogmata infinita, sententiæ multiplices. Hinc illæ circa ægros mirificæ concertationes, nullo idem censente: ne uideatur ad-

ſertio alterius: hinc illa infelicis monumenti inſcriptio, turba Medicorum ſe periȷſſe. Nequeo mihi tẽperare, quominus Pliniana illa percenſeam ad hoc totum negotyum mire faciẽtia, quibus luculẽtus ille ſcriptor in Empiricos perorãs aſſerit nullã artẽ incõſtantiorẽ fuiſſe: nec dubium eſſe, Empiricos omnis ſcientiæ famam nouitate aliqua aucupantes animas noſtras ſtatim negotyari: addiſcunt periculis noſtris, & experimenta per mortes agunt. Medico Empirico tantũ hominem occidiſſe ſumma impunitas eſt: quinimmo tranſit in conuitiũ, & intemperãtia culpatur: ſalubriterq; Portius Cato creditur Empiricis interdixiſſe. Cuius oraculo cõcludam han: de Empiricis diſputationẽ. Sunt aũt Catonis uerba. Quãdocũq; gens iſta ſuas literas dabit, oĩa corrumpet, tum etiã magis, ſi Medicos ſuos huc mittet.

Quãtũ ſit laudãdus Dogmatic⁹ Medic⁹ & rõnalis: quãtũ ṽo ſit uituperãdus Empiric⁹ & Irrõnal. Diuiſio. vȷ.

MAgi ſacris oratiõibus, ratiõibuſq; purgandum eſſe ægrotãtis animũ, prius q̃ corpus exiſtimabant: quia

uidelicet huiusmodi ars & diuinitus acce-
pta est, & diuinitus exercetur. Atq; animus
ex Deo, corpus pendet ex animo: nõne Ra-
phaelem Archangelum Hebræi uolunt hu-
ius artis opus exercuisse? Hanc igitur artem
utpote nobilissimã Reges meditari, & ex-
ercere quondã nequaq; dedignabant. Me-
dicinæ aũt dogmaticæ origo, siue Hebræos
sequaris, siue Græcos, Aegyptiosq; theolo-
gos ab ipsa diuinitate manauit: nã Hebræi
primũ humani generis parentẽ Adam eam
diuino lumine sapientiã adeptum asserunt.
Secũdũ uero Aegyptios Apis Aegyptiorũ
Rex reperit. Græci uero Apollinẽ ab hoĩm
Deorũq; parente Ioue illã suscepisse uirtutẽ
ad humani generis salutẽ tradidere: qui de-
inde Esculapio reuelauit. Qui uero eos se-
cuti sunt, & innumeri pene reperiuntur, &
apud nostros adeo noti, ut prolixiori narra
tione nequaq; indigeant.

EMpirices, id est experientiæ secta-
tores extitisse ferunt Herophilum,
& Philippũ. Item Archigenes, &
Themison partim Empirici, & partĩ Me-
thodici fuere: de quibus opinor sensit Saty-

rographus ſcribens. Aduocat Archigenen, oneroſaq́ʒ pallia iactat. Itē, Quot Themiſō ægros autūno occiderit uno. Fuit & Prodicus, qui inſtituit Iatralepticen, id eſt unctuariā: hinc innumeræ ſectæ fluxerūt, dogmata infinita, ſententiæ multiplices. Atqui dicet quiſpiam, uidemus cotidie multos morbis grauiſſimis implicitos auxilio Empiricorum conualuiſſe. Quibus reſpōderi breuiter poſſit illud Auſonij. Euaſit fati ope, non Medici.

Duo Medicorū rationalium & Medicinarum genera ſunt: unū quo exterior, Alterum quo interior homo curetur. Diuiſio octaua.

NEcq́ʒ ſine animo corpus, necq́ʒ ſine corpore animus bene ualet in uita. Quippe meminiſſe debet naturā in nobis animam cum corpore ſpiritu medio coniunxiſſe: corpus quidem medicinæ remedijs curatur. Spiritus (qui aereus ſanguinis uapor eſt, & quaſi quidā animi, corporiſq́ʒ nodus) aereis quocq́ʒ odoribus, ſoniſq́ʒ, & cātibus temperatur, & alitur. Corporis morbi iccirco incurabiles plurimi

sunt; quia natura quæ corporalis Medicinę magistra est, Dei comparatione res manca est. Medicorum etiam naturalium nonnun̄q; conatus inualidus: quia teste Coo Hippocrate, Vita breuis, ars uero lōga, tempus acutum, experimētū fallax. Corporis morbum in alio minus deprehendimus: ac animi uitiū in alijs, magisq; in nobismetipsis perspicimus. Hinc illud Persij: Vt nemo in sese tentat descendere, nemo. Sed pręcedēti spectat̄ mātica tergo. Nec dixerit quispiā Medicorū artē circa ipsum corpus dūtaxat uersari. Siquidē Phœb⁹ (ut ī epistolis Hippocratis legit̄) animi atq; corporis curationē coire ī unū arbitrabat̄: unde apud Aegyptios iidem erant Sacerdotes, & Medici.

Hippocra. j. apho.

ANimus tāq; diuinus diuinis Theologiæ mysterijs expiatur: itaq; nō minus ex animi, q̄ corporis uitio (Platone authore) morbi exoriūtur. Quo fit, ut idem in Charmide Plato nō sine anima corpus esse curandum, sicut nec sine capite oculos consulat. Inde & id obseruatum aliquando fuisse apud Aegyptios sacerdotes comperio, unam eādemq; facultatē fuis-

ſe pharmacis,fidibus,& myſterijs occupa-
tam.Itaq; uidendū eſt prius q̃ ad curam ue
niamus,e corpore,an ex animo naſcatur in-
firmitas.A cauſis enim incipiendū,ut arbo-
ris interitus nõ ex ramis,ſed ex radice peten
dus eſt. Medicus animarū eſt Deus: cuius
opera ſunt perfecta:animæ morbus incura-
bilis eſt nullus:unde Seneca inquit.Nunq̃
ſera eſt ad bonos mores uia.Apud Platonẽ
uirtus eſt animi ſanitas, ægritudo uitium:
uirtus bona conſuetudo,uitiū uero mala.

Medicorū fratrū Euphorbij, & Antonij Muſæ comparatio. Diuiſio nona.

FElix duorum profecto fratrum co-
pula, qui humanam rem uiuentes
tantopere illuſtrauerint,fecerintq;
ambo quod æternum laudent, & memine-
rint poſteri:ille reſtituta principi,cui uolen
tes toto orbe oẽs parerent,ſalute:qua nihil
felicius ad pacem & gloriam tunc erat:hic
pluribus morbis nouo & ad eã diẽ incogni
to remedio quod ĩuenit,certiore nobis obla
ta ſalutis ſpe.Et mirabitur aliquis quod Ho
merus cecinit,Pro multis inter hoĩes Me-
dicum hominem cenſeri oportere.Laudan-

tur a Poetis Castores, q̄ uiuẽtes uirtute sua, positaq́; illis templa, erectæ aræ, Instituta sacra, diuiniq́; honores famam eorum & gloriam auxerunt. Sed Medicorum fratrum Euphorbij, & Antonij Musæ non comparanda laudibus omnia illa sunt, quas alter in romana, Alter in medicæ materiæ historia inuenit: illa enim iampridem perierunt: hęc uero quãdiu Romanę dignitatis, fortunęq́; nomen seruabitur, & curari in morbis homines oportebit, cotidianis laudum incrementis augebuntur. Debuerunt quondam Augusti Cæsaris salutem Romani, totoq́; orbe gentes omnes Antonio Musę Medico: cum distillationibus iocinore uitiato ad desperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medẽdi necessario subijt: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari authore quem diximus Medico coactus. Debet & Iuba Mauritaniæ Rex Euphorbio fratri eius salutẽ suã: & præter eam inuentam diligẽtia hominis in Athlante monte Euphorbiũ arborẽ, cuius liquore toto orbe gentes omnes ad medicinã uterentur, celebrauit.

Habes candide lector in hoc Indice secũdũ Alphabeti seriẽ digesto, non omnia quæ in his libris continentur, sed quædam magis selecta, & quæ pharmacopolis nostris cognitu rara sunt. Tu eo candore legas, quo egoipse, vt tibi minus esset laboris, collegi, & vale: nosq; symphoniace ama.

De litera A.

De litera B.

De litera C.

De litera D.

De litera E.

De litera F.

De litera G.

De litera H.

De litera I.

De litera L.

De litera M.

De litera N.

De litera O.

De litera P.

De litera Q.

De litera R.

De litera S.

De litera T.

De litera V.

Finis Indicis capitum
huiuſce primi operis.

Symphorianus Campegius Lotharingiæ Archiatrus D. Ioãni Galfredo illustrissimi Calabrũ, Lotharingorum & Barrẽsium Duci Consiliario, ac Physico clarissimo S. D. P.

APlærisqꝫ sæpe rogatus uir literatissime, ut Mesuę, Rasis, Serapionis, aliorumue Arabum errata, quæ ab illis hactenus in Medicinis scripta sunt colligerẽ: & officiosa impr̃ssorum manu, atqꝫ industria ea omnia ante recognita, accurateqꝫ digesta cõia pluribus redderẽ, illis obsequẽdũ duxi: nã nihil profecto in uita humana periculosius, nihil tam pestilẽs, atqꝫ noxiũ, q̃ teneras mẽtes his imbui, quæ operæ preciũ fuerit aliquando dediscere. Nam Galeno scribente, qui in praua doctrina alitus est, hic geminum tempus requirit: Alterum in quo prauas opiniones dediscat, alterum in quo melioribus se exerceat. Optima uero sibi discẽda proponent, si magis a fontibus, q̃ lacunis, e Græcis, q̃ Arabib⁹, et Persis, e ueteribus q̃ iunioribus hauriendam saluberrimã hanc artem duxerint. Nam apud illos pura omnia, erudita,

Galen⁹. VII. The. Method. cap. iiij.

Græci nobiliores.

ac cum ſummo delectu, iudicioq; deprom-pta: adeoq; nihil quod Ariſtarchi uirgula dignum ſit, offendent. Apud hos autē præ-ter inconditam quãdam & ineptam dictio-nem, linguæq; balbutiem nõ modica ſunt, ſicut ex his noſtris annotamentis conſtabit. Non eſt autem quod in uniuerſum damnan-dos, atq; reijciẽdos Arabes & Pœnos, recẽ-tioreſq; putem: quando & in his non pauca ſint quæ probãda maxime cenſeam: uerum cum magno admodum in iſtis legendis de-lectu opus ſit, eoſdem non niſi prius ex uete-ribus nacto iudicio proponendos duco: ita enim quid candidum, quid atrum in his ſit facile ſtudioſi deprehendent: negotyum ta-men iſtud aliquãdo diſtuli, torſiq; me etiã. Ea enim quæ collegerã, Arabũ errata erãt partim ita diſperſa, ut receptui claſſico nul-lo quidẽ ſigno ad uexilla reuocari amplius poſſent, partim etiam in diſcipulorum ma-nibus habebãtur per Galliæ totius diuerſa gymnaſia, partim cæcis noſtræ bibliothecæ angulis ſitu ac puluere pene tabentia diu ia-cuerant procul a mente, omniq; memoria, ut difficillimũ ſane mihi uiderẽt in corpus aliquod

Ariſtarchi virgula.

Arabes et ſi barbari, non tamẽ oẽs reijciedi ſũt.

Arabum errata.

aliquod, unũ tot membra disiecta componere. Meas cogitationes quoq; nõ magno studio elucubratas satis placere posse diffidebam his præsertim, qui stricta libella omnia appendũt, & corrugata fronte, ac Rhinoceroteo naso aliena tanq; odorant: atq; adeo interim cœpi in lucẽ emittere, prætẽtaturus iter: hinc ut cętera ista (quę diximus) ita sparsa quaque, ac disseminata in unum cõgereremus: quod cũ fecerimus, quæ ex multis deperditis inuẽta receptaq; sunt, quę Arabũ errata, castigationesq; pharmacopolarũ appellare possumus, tuo nomini merito dedicanda putauimus. Iam Dijs bene uolẽtibus pharmacopolarum, recentiorumq; Medicorum errata ex ordine recensebimus: primumq; ea quæ ad hęrbarum, radicum, lapidumq;, ac materiæ medicæ notitiam spectant, tandem quæ de compositis pharmacis Mesues, & Nicolaus scripsere, annotabimus. Vale, & ut soles nos symphoniace ama.

Castigationes seplasiariorum.

¶ Ioannes Rainerius ad candidum lectorem.

Hic capit, ingentes libri quod mille, libellus.
Quod petitur multis iste libellus habet.
Si medicinini pariunt fastidia libri
Tam multi, paruus sufficit iste liber.
Et prӕterquam quòd paucis complectitur vnus
Atque idem paruus, milia multa librûm:
Pœnorum atque Arabum fœdos ob lumina lapsus
Explicat, haud pauci queîs periêre viri.
Vena etiam doctè quӕ sit soluenda recludit:
A stygijs multos quod reuocabit aquis.
Nec facile est dicas vtri sit pharmacopolӕ,
An medico vtilior: pharmaca cuncta docet.
Quӕ bona, quӕ mala, quӕ possint prӕstare salutem,
Quӕ noxam, versim quӕque reposta loco.
Hunc postquàm arrecta tu legeris aure libellum,
Sum factus, dices protinus, Hippocrates.
Quare lector agas auctori candide grates.
Quem si nosse velis, Symphorianus is est.
Symphorianus is est superas, vt victor, ad auras
Semineces solus qui reuocare potest.
Symphorianus is est inuita stamina parca
Qui nectit, vacuӕ pensa refertque colo.
Symphorianus is est fati peruertere legem
Cui licet, & cymba est quò leniore Charon.
Quem metuunt & dira lues, morbique nocentes.
Quem metuunt Stygij Tartareique lacus.

Symphoriani Campegij Lugdunensis equitis aurati, Lotharingorum archiatri Annotamenta de Serapionis, Nicolai, & plurium aliorum medicorũ, & pharmacopolarũ, ac ſeplaſiariorũ in medicina erroribus.

HErmolaus barbarus, Nicolaus leonicenus, Ioannes manardus, Petrus barotius, Ruellius gallus. Marcellus, quemadmodũ in oĩm bonarum artium diſciplina eminentiſſimi, Ita in hac quoqꝫ medicinæ parte neqꝫ ipſis antiquis medicis inferiores, hęrbarum notitiam noſtris temporibus pene impoſſibilẽ arbitrãtur: quoniam priſca earum nomina ſunt nobis ignota. In nulla uero tam manifeſta indicia ab antiquis tradita habemus, quin totidem ex aduerſo in contrariam poſſint auferre ſententiam: apud enim autores qualis eſſet hęrba Alcibiũ, non reperit Leonicenus: ſed radicẽ eius, ac folia trita ad ſerpentis morſus ĩponi, & bibi iubet. Sic Dioſcorides libro. iiij. Echios radicem, ac folia e uino potari iubet cõtra eoſdem ſerpentes.

Hermolaus barbarus. Leonicenꝰ. Manardꝰ. Ruellius. Marcellꝰ. Barotius.

Alcibium hærba.

A cap XXX

Echin. esse uero eãdem alcibion & echin illud non tenue est argumẽtum, quod neq; Dioscori- Paulus ægineta. des, neq; Paulus de alcibio seorsum scripse runt, sed de echi tantũmodo, quam alio uo- cabulo alcibium, siue alcibiadion dici pari- ter retulerunt. Sed quoniam de theriacis fa cta est mentio, nõ possum temperare, quin hoc in loco pharmacopolarum nostrorum errorem patefaciã: qui nobile illud antido- Theriaca tum, quod theriaca uocatur, non a feris con tra quarũ uenena exhibetur, aut quæ in eius dem compositione miscetur (non sunt autẽ Vipera. Tirus. aliæ q̃ uiperæ) sed a quodã serpẽte, qui pro prio noĩe tirus nũcupatur, quemq; omnino huic antidoto addere oporteat, nomẽ traxis se opinãtur: eundẽ aũt serpentẽ ex Aegypto usq; petunt: & qui fidem facere uolũt se oĩa diligentissime conquisiuisse, quæ ad theria- ces cõpositionẽ sint necessaria, una cũ aliis quæ eidem misturæ adiunguntur, publice uisendum exponunt: sed neq; serpentem il- lum norunt: neq; enim tiri nomen in libris Echidna idest vipera. Arabum aliud significat, quam eam serpen tis speciem, quam Græci Echidnam, nos uiperam appellamus, Alibi autem osten-

dimus feras illas quæ in antidoto erant po-nendæ, quibus uidelicet Theriaci pastil-li concinnantur, non ex Aegypto peten-das, sed in media ipsa Gallia Narbonen-si, ac etiam Italia reperiri. Nec satis nobis hoc uisum ad bonam conficiendam Theria cen: sed Andromachum eius inuentorem sectatus Neronis primariũ medicũ, aliũq; Andromachum prioris filiũ, & Demetriũ Antonini Cæsaris similiter primariũ medi cum, aliosq; cõplures, Galenumq; demum ipsum non manibus quidem proprijs, ut il li, sed nobis obsequentium seplasiariorum Renati Villaterij, & Claudij Pinsardi tam salubre medicamentum in amplissima Lugdunẽsi urbe, quę noua quasi Hierosoly ma, aut si mauis Corynthus dici potest, ad quam ceu commune Europæ emporium: licet uerisimile sit, ueluti olim Corynthus, tum a Creta, tum a nouis insulis cæterisq; orientalibus locis, simplicia medicamenta tantæ compositioni idonea fuisse apporta-ta. Ego tamen, nimis forte in hac sicut in oĩ re medica timidus & curiosus, non uereri nõ possum, quin aliqua adhuc uel defuerint

andromachus neronis medicus. Demetrius.

Corynthus olim emporiũ maximũ. Creta insula.

penitus, uel uitiata appoſita ſint: non ꝙ de Renati uillaterij, ac Pinſardi fide & diligentia ambigam, cum inter pharmacopolas ſint peritiſſimi: ſed quod res quaſdã uel non afferri, uel non ſine macula, uel in totũ ignorari puto. Eæ ſunt balſamus, cardamomum, myrrha, nardus indica, malabatrum, terra lemnia, petroſelinũ, amomum, caſia, ſcordion, cinnamomum, radix pentaphylli, calamus odoratus, xilobalſamum.

pharmacopolæ Lugdunẽſes.

De Balſamo primum caput.

BAlſamõ Romani pariter Græcis balſamũ dicunt: arbuſcula eſt balſamũ, quæ uiolæ, aut lycij (quod pyxacantha, id eſt buxea ſpina etiam dicitur) magnitudine creſcit. Rutæ folia habet, multo tamen candidiora, ut Dioſcorides ſcribit, perpetua frõde magis uirentia: in Iudæa eiuſꝗ conualle quadam tantum, & in Aegypto naſcitur. Quod autem opobalſamum, id eſt balſami liquorẽ dicũt, ardẽtiſſimo canis æſtu excipit̃: ſecta ferreis unguib⁹ arborẽ, fluitꝗ exiguus: nec copioſior quotannis ſex ſeptemue congijs colligitur: balſamum calefacit & arefacit in

Pyxacantha.

Dioſcorides.

secũdo ordĩe. Est aũt etiã partiũ tenuiũ, succus eius potestatis est tenuiorum partium: nec eousq; calidus q̃tũ Ralis, cæteriq; Pœni ac Arabes opinãtur partiũ tenuitate: fructus ipsius propemodum eius potentiæ est genere: uerum enim opobalsamum uel ad nos non affertur: uel si affertur, tanti precij existit, ut totius antidoti pretiũ prȩuertat: duodecim enim drachmas, præter id quod in hedicroo apponi debet, tota Andromachi compositio: recipitq; decem & octo libras, parũ excedit: uix tñ crediderim syncȩrũ & recens afferri: nã quod hactenus uidere potui apud illustrissimã Annã a Francia borboniorũ ducẽ, odore, colore, substantia lõge a qualitatib⁹ ueri distabat. Sed & Dioscorides uarijs adulterari id modis q̃rit.

Razis pœnus.

Andromachi cõpositio.

Anna a Francia.

De Cardamomo Capi. II.

CArdamomũ Theophrastus refert alios ex Media putare, alios ex India cũ amomo, atq; nardo, & plurimis id genus aduehi: simile amomo frutice toto prædicant, semine oblongo. Quatuor eius genera, uiridissimum & pingue, acutis angulis, fricanti pertinax, quod & maxime

Theophrastus.

Quatuor cardamomi gña.

laudatur proximum e rufo candicans. Tertium minutius atq; nigrius: peius uarium & friari facile, odorisq; parui. Id quod uerius est, uicinius costo esse debet. Recentiores mauritani hoc non cardamomum, sed cordumeni, & siluestre caros uocant. Cardamomi uero nomine genus aliud intelligunt, in geminas diuisum species, Alterũ lentis amplitudine, Alterum ciceris obnigri: in quo granum album sit, gustu mordaci, utrunq; odoratum. Quid quod officinæ cardamomo utuntur alio, q̃ quod & a Mauris, & a Dioscoride perscribitur: duplicis fastigij minus & maius appellantes: cui simile id semen sit, quod uulgo melligeta dicitur, prælatum uiribus, longe tamen sicut mihi uidetur a quatuor generibus Dioscoridis differt, quorum meminit Plinius. Et nisi rursus Venus ab ida sylua deportet, omnino deficimus.

Dioscorides. Plinius.

De malabatro. Cap. III.

Malabatrum.

CArere nos balsamo & malabatro, quæ & preciosa ualde, & a lõginquis regionibus petẽda, nõ est mirum. Malabatrũ quis nostro sæculo cogno-

ſcit: Ego toto uitæ meæ tempore uix unicū uidere folium potui. Plinius malabatrū arborem Syriæ affirmat eſſe folio cōuoluto, arido colore. Fertilius in ægypto, laudatius in Indiæ paludibus, ſine radice fluitans: improbāt cādidū. malabatri gemina cōditio, alterꝝ paluſtre, ut Dioſcoridi uidetᷣ: alterū ex arbore: nūc medici nec primū, nec ſecundum, ſed tertiū malabatri genus nouere, appellatum a mauritanis ſuis Tembul: cuius ſurculi cum folio, quale arbuti ſiue lauri eſt. Notandū uariare Dioſcoridem a Plinio, ꝙ alter malabatrum probari ſcribat quodam ſalis guſtu, alter nullo.

Plinius.

De amomo Cap̄. IIII.

AMomū quidam ex Media, alij ex India importari narrant. E uite Indica quæ ſit labruſca exiſtimatur naſci, frutice uenoſo, palmi altitudine: naſcitur & in Armeniæ parte quę uocatur ocene. Verū Amomū id eſt botruoſum, & uelu ti uua, neſcio ſi Gallia uel Italia hoc ſæculo uidit. Nec mirandum, ſi quando Plinius a Dioſcoride diſſonat: quoniam ſicut precia rerum, ita & uoces, & experimenta quoqꝫ

Amomū Botruoſum.

uariantur. Neq; ulla Medicinæ pars incer tior, q̃ quæ ab alio orbe, q̃ noſtro petitur: id quod & ratio perſuadet. Amomũ quale nunc officinæ pręferunt ſabuloſa ſpecie: nec odoris argumento, nec alia ratione cõgruit cum eo, quod a Dioſcoride deſcribitur.

Dioſcorides.

De Cinnamomo & Caſia Cap̃. V.

CInnamomũ in partes quinq; concidũt, præcipua bonitas tenuiſſimis, ad longitudinem palmi pauloue amplioribus: ſecũda proximis breuiore mẽſura: uiliſſimæ quæ radicẽ antecedunt: quoniam ibi minimum corticis: neſcio ſi Gallia noſtra nec forte italia, aut Hiſpania hoc ſæculo uerum, Cinnamomũ uiderit: quod nemінẽ adhuc audiui ambigẽtẽ. Id quod paſſim ex India præcipue Luſitani Regis claſſe in Europam inuehitur, eſſe uerum cinnamomum, quod tamen non eſſe ex Galeni uariјs dictis ĩ libro de antidotis facile patere poteſt Cinnamomum dicẽtis eſſe arbuſtũ, ſex uel ſeptẽ plus minus adnaſcẽtes ramuſculos habens, longitudine inæquales: ita tamen, ut maior ſemipedem Romanũ non excedat: & id quod optimum eſt, indicibi-

Quid cinnamomũ.

lem quendam ſuper omnia alia odorem ha bere, guſtuq; aliquatenus calefacere, non uſ q̄; adeo tamen, ut cum triſtitia mordicaret, colore tale quale ſit lac uocatū Phaeo: cum exiguo uocati Cyani miſceretur, ideſt colo re albo ad fuſcum & ſubcyaneum tendente: eſſe eius ſex genera, quatuor uidelicet inter optimum & peſſimum, quod exiguo inter- uallo ab optima Caſia minime mirandum diſtare: cum ea in cinnamomum aliquando conuertatur: quemadmodum poſt Galenū in libro. ij. ſuæ Medicinę ſcripſit Auicenna. uidiſſe enim ſe ait Galenus Caſiam adeo al- tam & uberem, ut ad arbuſti adſcenderet magnitudinem, ramuſculoſq; quoſdam mitteret uiſu corticis tenuitate, odoreq; & guſtu exacte ſimiles cinnamomo: ex quo dicto intelligere quoq; licet, quantum uul- garis noſtra caſia diſtet a uera, nihil cū cin- namomo habens commune, tetra cum ſit, inodorata, & penitus adſpernabilis, imo ni hil habēs quare Caſia putari debeat: ut Dio ſcoridem & Pliniū legenti, req; ipſa in ma- nu facile cōſtabit. Caſiam cum dico, aroma ticam intelligo: quam officinæ ligneam uo

Phaeo. Cyani.

Caſia.

Galenus.

Vulgaris caſia quid.

cant. Aliam enim cuius nunc cõmunis eſt ad aluum leniẽdam uſus, ſcio antiquis penitus incognitam. Inter illas ideſt aromaticas eã eſſe eligendã, quæ Gizi, non gizir, ut putauit Hermolaus, barbarico nomĩe dicitur, quæ adeo ſimilis eſt Cinnamomo, ut duplũ eius ꝓ cinnamomo, Galeno teſte, poni poſſit: qui Quinto accedẽdum non putauit, dicenti non ſecus eos facere, qui carẽtes cinnamomo duplam caſiam accipiunt, his qui dicerent, dum caremus phalerno, uel uino cretico, duplum utiliſſimi uini bibendum: & eos (ut uerbis Manardi utar) qui ſimilagineum panem non habent, debere duos furfuraceos eſitare: non enim ait Galenus, ſimile quid his faciũt, qui caſiam cinnamomi loco accipiunt: ſed illis aſſimilantur potius, qui cum forti careant uiro ad pondus ferendum idoneo, duos ei ſubſtituũt debiliores. hanc Gizi appellitãt: theriace imponere debemus, & carentes cinnamomo ꝓ ſimplo cinnamomo duplam accipere. fiſtularẽ aũt uocatã omniũ uiliſſimã: & ꝓpterea theriace non imponendã ſcripſit Galenus, eſſeq; paſſim cognitã: exteriorẽ quidẽ corticem,

Gizi.

Hermolaus.

Manard⁹.

Fiſtularis caſia.

Galenus

quem fistulam uocant, fortem habentem & odore, & gustu, interiora debilissima, adeo ut nullius sint utilitatis. & mirabit̃ aliquis antiquorũ poetarũ Heroas tam longis erroribus, totq; mõstris & naufragiis iactatos, neglectis omnibus melioris fortunæ occasionibus, uoluptatibus & honoribus antiquam repetiisse aut exquisiisse matrem: cũ prẹter bruta & plantæ & id agant, quæ pluribus & mitioribus locis consitæ, honoris sui incremento retineri non potuerunt: & inter plantas Casia id præcipue egerit, quæ in maiore illa Romanæ gẽtis fortuna ubiq; & in aluearibus consita, & sub septentrionibus uiuere coacta, nullibi nostra ætate in Gallia, aut Italia nunc reperitur: negataq; oculis forma eius omnis, & species difficillimam nobis de ea narrationem hãc nostram facit, præsertim in tã corruptis Græcorum, Latinorumq; omniũ codicibus: & in tanta Plinij, Theophrastiq; in eius historia breuitate. Quo fit, ut nihil q̃ in quærendo diligentiam, & in repertis fidem legentibus pro casia polliceamur. Casiæ inquit Dioscorides plura sunt genera in odorifera

Casia.

Plinius.

Dioscorides.

Arabia naſcentia: habet craſſi corticis caſia omnis ſarmentum, & piperis folio eſt: eligito amabili coloris bonitate rubeſcentem, coralio lapidi ſimilem: duplaque eius quantitas medicamentis miſta in cinnamomi defectu idem præſtat. Sunt etiã (ut idem Dioſcorides inquit) Cinnamomi plura genera, gentium ubi naſcuntur nominibus appellata: antecedit bonitate alia omnia quod moſyllicum dicunt: propterea quod Caſiæ quæ moſyllica dicitur ſimilitudinem referat: plerunq; enim probatiſſimi cinnamomi indiciũ ex odoris ſui ſola ꝓprietatẽ fit. Eſt præterea cinnamomum mõtanum, craſſum, teroſum, colore rubeſcens. Eſt & tertium ſecundum Dioſco. moſyllico ſimile, nigrum, odoratiſſimum, ramoſum. Eſt & quartum itidem cãdidum, fungoſum, aſpectu tumẽs, fragile, grandi radice, quæ caſiæ odore eſt. Numeratur & quintum, nares odore tentans, quod uitandum eſt, leuiter rubens, & rubẽti caſiæ cortice ſimili. Eſt & aliud quiddã cinnamomo ſimile, falſo cinamomum dictum, nullius odoris. Numerat Dioſcorides ꝓbatioris moſyllici cinnamomi plures

Cinnamomi plura genera.

Dioſcorides.

Moſyllicum cinnamomum.

notas, laudatq; recens, & colore nigrum: cumq; de colore eatenus egiſſet, nulla interiecta copula, aut diuiſiõis nota, alia ſubijcit ſtatim, & cum uino diluitur cinereo: ut non ad uariũ in eo colorem id pertineat, ſed ad mutatum, cum uino maduerit: qualia multa cotidie uidentur oleo, aceto, humoribuſq; alijs conſperſa ex alio in aliũ mutari colorem: nam ſi uoluiſſet uarium, & ex uini cinerisq; colore miſtum cinnamomum pariter ac nigrum laudare: copula diuiſioniſq; alia nota aliqua alterum ab altero ſecerni oportebat: ut autem in omnibus Græcis legitur, in numero & cenſu notarũ illarum uſq; ad extremũ ueluti curſus eſt: nulliſq; alicubi interiectis copulis ait probari recẽs colore nigro, & tenuibus cum liuore ſurculis.

De muſco Capi. VI.

BRyon ab aliquibus ſplanchnon dicitur, Romani inquit Dioſcorides muſcum appellant. Inuenitur muſcus hic ĩ arboribus, cedro, populo alba, & quercu: habetq; primũ bonitatis honorem qui ex cedro eſt. Secundum (inquit) qui ex populo alba, laudaturq; maxime in utroq;,

Muſcus. Dioſcorides.

qui odoratior, & cãdidior est: damnatur cõ tra nigrescens: habet adstringendi uim mu scus hic. Facit ad muliebrium locorũ uitia in decocto eius insidentibus fœminis: misce tur idem Balanino unguento, & alĳs quæ ungẽda sint, ob spissandi uires quas habet, Vtile præterea accommodatumq; a corpo rum confectionibus, & eorum quæ ad uapo rationes incenduntur. hæc Dioscorides. Il lud animaduertendũ est, quas hic cedros di cit, Paulũ Aeginetam pinos dicere. Sed ui tium subesse credimus: quoniã statim Dio scoridi subscribẽs, omnibus alĳs cedrinum muscum & ipse antefert. Non uidetur & ui tio carere Dioscoridem illic ubi censum bo nitatis musci huius agens, cedri & albę po puli tantũ meminit: desyderatur enim quer cus, nisi forte legentibus damnatã uoluerit esse, quã tacitus arborẽ præterĳsset. Nolu mus & illud relinquere, nõ esse huic & Pau lo Aeginetæ musci huius easdem uires: hic adstringere, ille discutere, & mediocriter mollire dixerunt non paruo, ut uidetur dis crimine, quod nos peritioribus cẽsendum relinquimus.

Balaninũ vnguẽtũ.

Dioscorides.

Paulus Aegineta.

De moscho

De moſcho Ca. VII.

QVod nobis in muſco contingit & moſcho: in quibus una tantum mutata litera, & aſpiratiõe addita, diſſimiles penitus res, & in diuerſo genere indicantur. Siquidem latinus muſcus uirẽtes magis uillos, q̃ folia aut frondes ſignificat: quibus per æſtatem in torrentibus lapides ueſtiuntur: & ut Columellę uerbo utamur, muſcantur, nec tantum lapides hi, uerum arbores quędam etiam, ut quercus & olea, ſed non eodem modo muſcantur. Ex hoc genere muſcũ Dioſcorides deſcribit: quoniam in Cyrenaica prouincia præſertim odoratũ naſci Plinius teſtatur. Qui uero a Græcis moſchos dictus eſt, & a latinis eadẽ appellatione iudicãdus, is eſt qui noſtra ætate inter prętioſiſſima odoramẽta: nec mediocris in medicina ut in diamuſco uſus habetur: hunc officinæ non ſecus q̃ priorem illum ex arboribus apud Dioſcoridẽ, noſtra ætate muſcum falſo appellant: cũ moſchus, non muſcus dici debeat: ut propria appellatione a lapidum in fluminibus, & arborum uilloſo muſco diſcerneretur: nulla quod hacte-

Moſchus ali⁹ a muſco.

Moſchus nõ muſc⁹, nam moſch⁹ a' muſco ſpecie differt.

nus inuenerim antiquis scriptoribus in hu-
iuscemodi significatiõe Moschi uox fuit; ui
denturq; odoramẽti id genus Dioscorides,
ac ueteres om̃es ignorasse. in posterioribus
tamẽ medicis, uti fuerũt Mesues, Serapio,
Isaac, Rases aliquando inuẽta est manifesta
odorata huius substãtiæ, quę in uillosis echi
nati castanearũ calicis modo, folliculis ani-
malium quorundam clauditur existimatio
ne, inuenisseq; id nomen ea res uidet̃ nouos
teneriores q; in plantis stolones: quorum si-
militudine in animalibus, quæ moscum fe-
runt, noui odoramento illo pleni nascuntur
folliculi. potuit & ea nominis ratio esse, q
animalia illa media inter capream & uitu-
lam natura & magnitudine, fuluo uitularũ
colore uident̃. Moschus calidus est in secũ-
do ordine, siccus in tertio, confortat cor &
membra interiora, & corroborat cerebrũ,
ac sodæ antiquæ confert.

Animalia aũt illa fe-rentia mo schum Se rapio ga-zellos uo cat.

De nardi spica Ca. VIII.

Species nardi no-uem.

NOuẽ species nardi spicæ sunt, quas
nardum indicã Plinius repræsen-
tare existimat: prima Gangetis
Ozenitis, ab odore uirulento dicta. Secun-

da pseudonardus. Tertia Syriaca. Quarta gallica. Quĩta cretica, ideſt phu. Sexta bacchariſ. Septima hirculus. Octaua aſaron. Nona thracia. Aduertendum eſt & illud, omnia nardi genera herbas eſſe præter indicam: illud, ne quẽ fallamus, noſcendum Syriacã nardum duplicis eſſe generis, unum in India, ſed parte montis in Syriã ſpectãte, quam Plinius ſub indice uocabulo complectitur. Alterũ in Syria, Ciliciaq́; hoc aliqui Gallico præponunt: aliqui contra Gallicum Syriaco tali præferunt. Galenus indicam nardum accipit, quoties abſolute ſpicã nardi nominat, quaſi ſpicam cæteræ non habeant, ſed hærbam duntaxat, quemadmodum & Plinio uidetur. In Gedroſia quoq́; nardus eſt, ſed ſub indica cõtineri credim⁹: carere nos indica nardo quis dubitet? q̃ ſpicam quidem uocari apud Galenum legerit eſſe tamen radicem. Sed & in ea theriaces præparatione, quam cæteris ueluti cõciſam magis & manifeſtiorem præfert Galenus: ſic ad ꝟbũ carmine quodã ſcribitur. Therebentinæq́; reſinam: nardiq́; radicẽ indicæ. ad nos uehitur ſpica: atq́; utinã nardi eſſet:

Galenus.

Therebentina.

suauitate enim odoris penitus caret: & saporis est ualde ingrati: in flore etiam schœni idē accidit: cum enim scribat Democrates: Schœniq; nō festucarum, sed floris: ad nos festucæ portantur, non flores: sed in hoc magna uis non est: siquidem Galenus hęrbam laudat: nardum uero gallicam, siue ut Græci appellant celticam. Laudatur in orbe nostro post Syriacum, quippe quod Syriaco sit leuius: neq; multum ab indico differens: ut Plynius existimat.

Democrates.

De myrrha Capi. IX.

Myrrha

Hippocrates.

MYrrha gręce smyrna dicitur & zmyrna, hāc & myrrham uocat Hippocrates: minor altitudine, sed fruticosior est thure: ad quinq; tamen cubita crescere arborem Plynius meminit: permistā arboribus thuris nasci tradunt, Alij separatim. Sed & alijs Arabiæ locis proueniunt, e syluis quoq; laudata quam a Troglodytis Sabęi transitu maris petunt: satiua syluestri præfertur. falsum est e thuris arbore utrūq; gigni: inciditur bis, ijsdemq; cū thure temporibus. Regi Gebēnitarū quartas partes myrrhæ pendunt. Huius species quatuor:

Rex Gebēnitarum.

Statea, Atramitica, Gebēnica, Auſiritis. Eſt & candida uno tantum loco, quæ in meſſa-lum oppidum cōfertur. Sed & Galenus ua riꝭs adulterari id modis queritur: inueniri-ꝗ; in optima myrrha opobalſamū, quod in tra corpus aſſumptū mortiferum eſſet, niſi forte extra hoc periculū nos ſumus: qui non optima ſolum, ſed bona etiam myrrha care mus: nam quæ myrrhæ loco habetur, pro odore ſuauitatis teterrimum uirus obolet. Adulterat̃ lentiſci glebis, & cucumeris ſuc-co amaritudīs cā: ſicut pōderis, ſpuma argē ti. Reliqua uitia dep̃hendunt̃ ſapore gūmi dēte lenteſcētis.

Adulterat̃ myrrha.

De pentaphyllo Ca. X.

AVicēna radicē pentaphylli a Dio-ſcoride cōmēdatā īter uenena mor tifera collocat: Ip̄e em̄ ſecūdo cano nis ſcribit eſſe medicinā pernitioſam, adeo ut Michael ſauonorola in medicina clarus non auſit eam in quartana dare, non aliam ob cām, niſi q̄a dānet̃ a principe ſuo Auicē-na, Tantā habet, ut Leonicenus ſcribit, Aui cenna apud Medicos noſtri temporis auto ritatem, ut Medicinam mortiferā faciat ſa-lutarem, ſicuti pedem coruinum: ſalutarem

Dioſcori-des.

Sauonoro la.

Leonicen⁹

autem pernitiosam, ueluti radicẽ pentaphyl li uel eius succum. Nam & Iacobus de dondis huius radicis succum inter uenena perni tiosa ex Auicennæ numerat autoritate: de pentaphyllo libẽter intelligerẽ: uulgarẽ ne hanc passim in uijs etiam stratis nascentem acceperitis: ego non huius radicem accipiendam puto, sed eius quam Tormentillam uo cant: quam licet septifolium maiore ex parte in Italia uideamus: hic, hoc est in Gallia sę pius uidemus quinqꝫfolium.

Auicẽna.

De Calamo aromatico, & Acoro Ca. XI.

Calamus aromaticus in Arabia nascens communis Indiæ atqꝫ Syrię est nobilior, quo breuior, & crassior, lentusqꝫ in frangendo, succũ eius elaterio similem excipiunt. Legi & in Meotide odoratũ nasci calamum, radice subalbida, & sine fistulis, plena intus & amara specie acori: de quo quidam sunt Acorum eam pu tantes. Quanto autẽ amarior, tanto & cali dior est indico. Teredinibus ut acorũ incessitur: omninoque uicariũ pro acoro est ab Ionia, & Ponto, & Herculis colũnis, prorsusqꝫ apud omnes qui mediterranea colunt

Aphricæ, ut si eadem non sunt plane, maxima tamen affinitate uisuntur: ut autores pleriq; tradũt. Sunt qui radicem rusci acoron uocent: proinde ut hanc nonnulli acorũ syluestrem appellare malint. Acoro flores aureos croceosue attribuũt, semẽ spissum, atq; gliscens non sine odoris gratia: haberi ferũt in Chio, Hellespõtoq;, & Euxino mari radicem acori subrubentem: uenis intrinsecus neruosis, prętenuibus & cãdidis: eaq; indigenas Iridis loco uti. Acor⁹ folijs iridis, sed pediculo lõgiore. Radices ei Dioscorides subalbidas, Plinius nigras minusq; uenosas reddidit: foris colore inter nigrum atq; candidum. raram inuẽtu tradit Apuleius. Manardus hoc tempore calamũ aromaticũ putat ignotum: quod enim (inquit) uulgus eo nomine uocat calamũ aromaticũ, radix est, nõ calamus: nec ut arbitror (inquit) calami illius radix, sed uel acorus est, ut etiã suspicari Hermolaus quodam loco uisus est: uel alia quædam res nobis incognita. Quare ego (ĩquit Manardus) quoties acoro opus est, nõ uulgari illa radice, & ĩiucũdi odoris, sed uocato aromatico calamo uti consueui.

Iridis folia acorus habet, angustiora tñ, vt Dioscor. scribit radices vero nõ dissimiles implicitas colore subalbidas, gustu acres, odore nõ ingrato.

Apuleius. Manard⁹.

Hermolaus.

De petroselino Ca. XII.

Glicydiũ Petroseli-num.

PEtroselinũ glicydiũ quidam nominauerunt: huius semẽ longe utilissimũ, imbecillior hærba. At quis nõ miretur simul, & ægre ferat petroselinum nos desyderare: quod enim uulgo petroselinum uocamus, uel apium est, ab antiquis dictum hortulanum: at quicquid tandem sit, constat eius semen non id esse, quod Theriace miscendum iussit Andromachus. præfertur reliquis Galeno teste Macedonicũ, & macedonicis excreaticium, in hoc alia excellens, quod amarissimũ & acerrimũ existit. Nostratis autem semen, ut acredinis cuiusdã pticeps forte uideri possit, omni tñ prorsus caret amaritudine. Sed postq̃ macedonico carẽdum erat, utinam Epiroticum haberemus, quod Galeni tempore (tanta erat ueri æmulatio) in Macedoniam per thessalonicen apportabatur: ut pro macedonico uendi posset. Recentiorum autem negligẽtia effecit, ut macedonico & epirotico carẽtes Apij communis semine pro eo utamur.

Andromachus.

Gentilis opinat̃ petroselinũ Macedonicum esse eam Apij spẽm quã aliq̃ vulgo appellant macerões, Galli ỽo Alexãdre.

Scordion quid sit Capi. XIII.

Galenus in suo de Theriaca ad Pã- philianum, & de antidotis libro scribit Scordion contra omnia ser pentũ uenena ualere. Et in nono simpliciũ inter cæteras quæ putrefactionibus aduer- santur, pręcipue cõmendari idem testatur. Sed recentiorum negligentia effecit, ut nõ solum hærbam ipsam Scordium uocatam amitteremus, sed & uocis ipsius significatũ, alliũ syluestre eius loco, nominis similitu- dine decepti accipientes: magis in hoc pec- cantes, q̃ in petroselino, quod nõ ideo The riace ĩponit: quia sit uenenosis pharmacis, aut feris repugnans, sed aquæ intercutis gratia, similiũq; morborũ. Scordij autem tantam uim esse nonnulli fide digni scripse runt, ut quęcunq; super illud in prẹlio quo- dam corpora occisorũ ceciderãt, diutius re- manerẽt incorrupta, secundũ eas potissimũ partes quæ hærbam ipsam attingerẽt. Vn- de creditur (Galeno teste) uenenis ferarum, & mortiferis pharmacis uehementer repu- gnare. Quapropter affirmamus theriacã nostris temporibus non eos præstare effe- ctus, quos de eadem ueteres Medici pollicẽ

Galenus.

Scordion hærba.

Galenus.

De ſcordio hærba

Alliū ſylueſtre. Auicēna.

Non puo doceri cōſtitit magiſtro Petro Areodo, & magiſtro Ioanni medicis gratiopolitanis huiuſce vocis ſcordion ſignificatio: qui, ſi illis nota fuiſſet, in gratiam ſumptui pœnitentes facilius redi jſſent.

Terra Lemnia a Lemno inſula.

tur. Auicenna ergo errauit miſcēdo in Theriaces cōpoſitiōe allium ſylueſtre pro ſcordio hærba: in prima quam ſcribit Auicenna compoſitione theriaces legitur ſcordion: in ſecunda autem pro eodem ſcordio ſcribitur allium ſylueſtre: hinc error uulgatiſſimus emanauit: ut quoniam Scordeon ſignificat apud Græcos allium, pro ſcordio alliū ſylueſtre, non in theriaces ſolū, ſed in pluribus aliſs compoſitionibus accipiant. Sed aliud eſt ſcorodon agrium ideſt allium ſylueſtre: aliud ſcordion hærba. Alia igiť uirtus, aliaue proprietas eſt in theriaca Auicennę, quã olim fuerit in Andromachi, aut Galeni antidoto: niſi forte arbitremur Arabes & pœnos, Algazelem, & Auicennam, ꝙ unꝙ fuerit Galenus doctiores.

De terra lemnia Cap. XIIII.

RVbrica ſiue terra lemnia eſt antiquis multum celebrata cum inſula ſua in qua naſcitur: hãc enim adulterãt, qualis & in Cappadocię effoditur ſpeluncis: quæ ſaxis adhæſit excellere exiſtimatur: uix tamen crediderim ſyncęram afferri terram lemniam ad nos: nã quod hactenus

uidere potui, colore, subſtãtia, uirtute lon-ge a qualitatibus ueræ diſtabit. Sed & Dioſcorides & Galenus uarijs adulterari id modis queruntur. Hanc Celſus minij glebam uocat: hęc eſt antiquis multum celebrata cũ inſula ſua, in qua naſcitur.

Dioſcorides. Galenus. Celſus.

De terebintho & terebẽthina Ca. XV.

Terebinthus meſſib⁹ tritici, aut paulo ſeri⁹ fructificat. Mas ſterilis: fœminæ diſtinguũtur: Aliæ fructum protinus rubentem, magnitudine lentis edunt, qui concoqui non poteſt: aliæ uiridẽ pallidumue primo, demum rubentem, nouiſſime cum uua matureſcẽtem, & nigreſcẽtem, qui & odore iucũdior: amplitudine fabæ interim maiorem, & reſinoſum tactu ſulphuroſumq;. In Troade circa Idam & Macedoniã breuis, & fruticoſa, & contorta, Damaſco Syriæ inſignis: copioſa, decoro aſpectu. ubi mõs terebintho, nec alia ſylua ſcatẽs. Terebinthus ad reſinam tollendam poſtq̃ germinauerit, incidit: id quod in omnibus reſinam fundentibus cuſtodiendum eſt. At quis non miretur ſimul & ægre ferat Terebinthi reſinam nos deſiderare? quod enim

dios: libro: prim. cap: 90:

Duplex terebinthus

uulgo terebēthinam uocamus, peucedinam uel lariceam loco terebenthinæ afferunt reſi-nam: arbor aūt Laricis nullū fructum affert, ſed ex eius radice reſinam trahunt. recentio-res, ac neoterici noſtri medici communiter errant, ponentes reſinam laricis pro terebē-thina. Terebenthina enim eſt terebinthi re-ſina, ſeu arboris grani uiridis, quę arbor ara-bice dicitur botū, ſeu botin, ſiue albotin, & aliquando botanus: quæ arbor eſt ſpecies lē-tiſci ſecundū Albucaſin. Ex arbore terebin-tho exprimitur oleum ſicut ex oliuis, quod omnium membrorum & præcipue ſtoma-chi eſt confortatiuum: arbor autem laricis fert reſinam, qua communiter pro therebē-tina medici utūtur: nullum tamen fructum profert. Tot igitur exiſtētibus pharmacis, quę theriace accipit, uel penitus ignotis, uel ualde dubijs, uel ad nos hiſce tēporibus nō delatis, neſcio quō parari recte uel poſſit, uł potuerit: ut illud mittam: quod uerus etiam parandi modus longo abuſu eſt abolitus. Quapropter illud affirmamus, theriacam apud Auicennam non eos pręſtare effectus ſed alios quos de eadē Andromachus, Ga-

Larix arbor.

Albucaſis.

Andromachus.

lenus, & Paulus ægineta pollicent̃. Et si plu res in suis theriacis Auicenna, Algazel, & Auerrhoꝰ, q̃ꝫ Galeni theriaca uires ac uirtu tes ꝑmittũt.

Galenus. Paulus Ægineta.

De lapide armeno Ca. XVI.

Armenus siue armeniacus lapis inter colores floridos uocatos deponitur. Armenia hunc mittit: lapis est chrysocollæ modo infectus: optimumq́ꝫ est quod maxime uiret cõicato colore cum cæruleo in libras, tricenis quondã nummis: nunc inuenta per hispaniã arenę similis quę similẽ curã recipiat, quo nostri pharmacopolæ pro uero lapide armeno utuntur: quare ad denarios senos uilitas rediјt. distat a cęruleo candore modico, qui teneriorẽ armeno colorẽ efficit. Differt sine dubio ab Armeno ea gleba quã bolõ armenũ uocamus, dicendam inter cretas, Leonicenus uero uidetur uoluisse eundem armenum lapidem cũ lazuli esse: nã & Mesues (infit) ipse licet lapidẽ lazuli a lapide armeno distinguat: nõ tamen uires ac proprietates admodũ differentes in utroq́ꝫ conscripsit. Serapio uero cũ lapidem lazuli notificat, eiusq́ꝫ potestates exponit, non alia refert, q̃ꝫ quæ de lapide

Isti duo lapides non inueniuntur apud nos.

Mesues.

Serapio.

Auicēna. armeno a Græcis tradūtur. Auicenna uero & ſi ſeorſum de lapide lazuli, & armeno inter alios lapides ſcribat: quęcūq; tñ de lapide lazuli refert, eadem oīa fere a Græcis au-ctoribus Dioſcoride præſertim, atq; Galeno de lapide armeno ſcribuntur. Neq; uero mirandū eſt Auicennā in lapide armeno qui etiā a noſtræ ætatis medicis ignoratur De cicuta. hæſitaſſe: qui in Cicuta hærba adeo uulgari tam anceps fuerit, ac dubius: ut eā aliquādo folijs cucumeris, aliquando mandragoræ, iuxta diuerſorū autorū opiniones conſtare tradiderit, & nūc eandem ſuccarā: nūc alpharas, & nōnunq; hyoſciamū nigrū appellet. Nā in ſuo de ſimplicibus libro ſecundo ſub ſuccaræ appellatione cicutam deſcribit: in quarto autē libro ubi de uenenis agit cicutā non ſuccarā, ſed alphaphars uocat: & exiſtimat ipſam eſſe Napellum, aut uenenum quod interficit hominē, & non interficit turdos. & poſtea ſubiungit eandem huius rei cauſam, quam affert Galenus non in napello, & turdis, ſed potius in cicuta & ſturnis.

De lapide lazuli Ca. XVII.

LApidem lazuli eundem esse censeo illi quem Dioscorides atq; Galenus sub cyanei appellatiōe notificant: quemq; idem Dioscorides libro quinto uim destruendi, ac putrefaciendi habere testatur: atq; ideo nullus ex Græcis autoribus, sicut lapidem armenū: ita cyaneum quoq; purgandæ atræ bilis gratia docuit in pilulis deuorari: neq; me latet quędā esse, quę per se sumpta sint exitialia uenena, alijs tamen admista salutaria reddātur. Sed dicat aliquis: quisnam usus, aut ratio hoc in lapide lazuli deprehenderit? nisi forte in eadem re Pœnis & Arabibus autoribus fidē adhibere uelimus, quos uerisimile est lapidem lazuli a lapide armeno nesciuisse distīguere: cum unius uires ac proprietates in altero notent. huius siquidem erroris (ut Leonicenus scribit) nō est omnino neq; ipse Serapio expers: nam licet de lapide Lazuli tantummodo scribat, quo nomine lapidem armenum uoluit intelligi: quoniā uerba Galeni, quę Serapio in lapide Lazuli refert, sunt ab eodem Galeno in lapide armeno scripta: in fine tamen subiungit ex cuius

Dioscorides. Galenus.

dias: libro: qu[in]
cap: 97:

Serapio.

Galenus.

dam Alchanzi sententia lapidem lazuli ha
bere uirtutem adustiuam, & putrefactiuã,
atq; ideo auferre uerrucas: hæc autem non
est lapidis armeni, sed alterius potius medi
caminis, quod a Græcis cyaneum, a latinis
Cæruleũ appellatur potestas. Ego quidem
sæpius pharmacopolas qui confectionẽ Al-
chermes, & pilulas ex hermodactilis, ac fœ
tidas conficiunt huius erroris admonui: nec
cesso cotidie admonere, q̃uis maior inuete-
ratę consuetudini, q̃ mihi fides adhibeatur:
quod si me audiãt, neq; cõfectioni Alcher-
mes, neq; pilulis e lapide lazuli eum lapidẽ
adiungãt, quo passim pictores utuntur: con
fectio enĩ illa alchermes imo demoniaca po
tius q̃ iuuamẽti maximi pnitiosa est, ac pe-
riculosa: omneis enim qui eã accipiũt, ĩ cam
pos elysios, aut tartareas domos mittit. Mõ
tagnana quidem medicus sua ætate celeber
rimus lapidis lazuli usum periculosum exi-
stimat, quoniam sæpius nociuus. Et per ar-
tem quam Alchimiam uocant factus uenun
datur: ego uero cũ Leoniceno tam natura-
lem q̃ ficticium cauendum censeo: quoniã
non minus est uenenum, q̃ minium, quod
uulgo

De confe-
ctione Al-
chermes.

Monta-
gnana.

uulgo cinnabriũ uocari indicauimus; atq; ideo nihil de hoc lapide apud Græcos auto res legitur, quod ad purgandam atram bilem sit efficax: aut quod alios, quos de eo scribit Mesues in confectione sua Alchermes præstet effect⁹: quos uerius de lapide armeno affirmari posse existimat Leonicenus. Nam & Mesues ipse licet lapidem lazuli a lapide armeno distinguat, nõ tñ uires ac proprietates admodũ differentes in utroq; conscripsit.

Confectio alchermes periculosa

De endiuia, siue scariola, Intybo, Cichorio, ac cicerbita Capi. XVIII.

INtybum syluestre, aut satiuũ: syluestre cichoriũ apud Aegyptios & Græcos uocatur, Satiuum Serim nominãt: quod est minus Cichorium propter salubritatem singularem. Alij enchreston, Alij pancration uocant. Seris lactucæ simillima duum generum reperitur: syluestris melior, quæ nigra & æstiua: hiberna uero candida & deterior: utraq; stomacho utilissima. Petronius Diodorus unus omniũ damnauit, qui antilegomena scripsit. hæc ex Plinio: ut uerisimile sit hanc esse quam hodie Endiuiam uocant: de qua

Endiuia. Cichoriũ. Intybum. Enchreston.

Virgilius. Virgilius in Geor. dicit. Et amaris intyba fibris. de syluestri puto loquitur, quia frequens sit inter segetes; nam cichorium Græci, nos intybum dicimus. De domestico quoque Columella in hortis mentionem facit. Torpenti grata palato cichoria. quamquam Dioscorides dicit cichorium uocari, quod latini cicerbitam asperam uocant, uerisimile mihi non fit. Multa enim inepta, imperitaque, tum pugnantia de Endiuia, & cichoria, scariola, intybo scripta sunt quæ putauerim librariorum, & comentariorum, aut pharmacopolarum farcimina esse: nam Cicerbitæ nomen apud latinos nusquam reperitur. Et nostri pharmacopolæ lactucam syluestrem pro satiua endiuia, quam scariolam nostri uocant, suis in receptis ponunt. Neque uero mirandum est pharmacopolas nostros in endiuia hærba hæsitasse quid esset, qui in eupatorio, lapide lazuli, Terebintho, casia lignea, Raphano, scolopendria, adeo uulgaribus, dubij ac ancipites fuerunt. Ego uero ueram endiuiam scariolam esse & satiuam credo: nam & Serapio ipse endiuiam satiuam scariolam nominat: & est inquit alia syluestris, quæ est Taraxacon: & est tertia

Columella, Dioscorides, Cicerbita, Serapio.

ſpecies quæ arabice dicitur candarel. Et ut Platearius ſcribit, endiuia frigida eſt & ſicca in primo ordine, quæ alio nomine ſcariola dicitur. Recentiorũ igitur pharmacopolarum ignorantia, ac negligentia effecit, ut lactuca ſyluestri pro ſcariola ſiue endiuia utamur. Eadem negligentia factũ eſt, ut nõ ſolum hærbam ipſam endiuiã uocatã amitteremus: ſed & uocis ipſius ſignificatum, lactucã ſiluestrem eius loco, coloris ſimilitudine decepti, accipientes: magis in hoc peccantes q̃ in terebẽtina. Eſt enim lactuca ſyluestris, quam endiuiã noſtri pharmacopolæ falſo nominant, radice breuior, & multicaulior, q̃ ſatiua eſt, ſponte naſcens in aruis folio puſillo: & ubi conſummatum eſt, aculeato, caule candidiore, lacte copioſiſſimo, acri medicato. Syluestris lactucę plura genera ſunt, ut Dioſcorides ſcribit.

Platear9.

Dioſcorides.

De ſcolopendrio Ca. XIX.

SColopendrium folia habet ſcolopendræ animali ſimilia, plura ab una radice: naſcit̃ in petris & muris ſine caule, flore & fructu: folia inciſa uti polipodij, ĩferius ſubfulua, & craſ-

Scolopendriũ ea eſt herba quã pharmacopolæ ceterac appellant.

sa, superius autem uiridia. Theodorus gaza thrialidē bibinellā, & scolopendriū linguā ceruinā conuertit: tamē ut de lingua ceruina taceā, quæ nō est Gręcis scolopēdriū, sed altera potius ab eisdē hemionites nominata, illi quidem uiribus proxima, figura plurimū distās: quod enim uulgus falso scolopendrium uocat, hærba est, quā nos linguā ceruinā uocamus. Ego, quoties scolopēdrio opus est, nō uulgari illa hærba, sed alia quā nostri ceterac uocāt uti consueui.

De centaurio maiori Ca. XX.

Maius centaurion caules habet geniculatos, folia lata, & oblonga, & radice dēsa: radix tenera fragilisq;: durat annis nec ultra. xij. cōmendatissima in his quarū Dioscorides meminit regionibus, prætercq; in alpibus: dicitur & centaurea & chironion, quia curatus ea Chiron sit: cum Herculis pertractanti arma sagitta excidisset in pedem. nostri hærbarij aliud centauriū maioris cognomine demonstrāt, flore luteo, folijs per interualla binis, auersa parte candicātibus, interna uirentibus, salice maioribus & connexis; fere

Dioscorides.

Chiron cētaurus.

Philoctetem alijs uidetur lapsu sagittæ propter violatū iusiurādum sauciatum fuisse, & a Machaōe sanitati restitutum.

eius radix esse subdulcis a Dioscoride tradi tur: & qui eam norunt, ita esse experientia cõprobarũt. Ego sane scio ipsam ab omni- bus fere medicis ætate nostra ignorari. Pe- trus aponensis quoq; differẽtia centena cen taurium maius æuo suo incognitum fuisse testatur, licet ipsum milies uiderit, atq; ad opera medicinæ frequẽter adhibuerit: quod etiam nostri temporis Medicis frequentis sime cõtigit. radix illi est uasta, ponderosa, dura, longitudine ad bina cubita, succo ple na, sapore acri, cum adstrictione dulcedine q; aliqua rubescẽs: & cuius pariter rubescat succus, pingue amat solum, aprica loca, fru- ctibus & arboribus conferta, & tumulos: ut scribit Dioscori. abundat in Lycia, pelopo neso, Helide, Arcadia & messene. Nascit̃ & plurimũ etiã circa Pholoen, liciã, & Smyr- nam. a Dioscoride & Plynio centaureæ effi gies ita describitur, ut pene ante oculos po- ni uideatur. Si autem quis importunus ca- uillator querat, qualis sit hærba, & quo noĩe a nostris uulgo uocitetur, cõsulto cælare uo luit Leonicenus: nos uero centaureã maio- rem esse dicimus, quã uulgus falso rhapon-

ticum uocitat. Omnia quæ a Dioscoride in centaurea describuntur, ita hærbæ & radici uulgo uocatæ rhaponticum quadrant, ut hãc esse ueram centauream nemo nisi ab ortu naturæ cæcus non agnoscat: unde etiã duplex sęculi nostri error deprehenditur: alter ꝙ hærbam a ueteribus centauream nominatam pro rhapõtico recipimus, Alter ꝙ pro centaurea hærbam uulgarem, de qua nulla a priscis autoribus fit mentio ad usum medicinæ frequenter adhibemus absq; ratione uel autoritate. Cẽtauream pro penthaphyllo esse ab Auicẽna scriptã facile est animaduertere: Paulus enim quẽ maxime secutus fuisse uidetur Auicẽna, quum Andromachi compositionem recitat, in quadã eius particula ita scribit. Smyrnes, croci, zinziberis, Rhapõtici, pentaphylli, calamẽti, prasij, petroselini, Stichados, & reliqua. eundem ordinem imitans Auicenna, ita notauit, Myrrhæ, croci, zinziberis, Rhabarbari, Centaureæ, calamenti montani, prasij, petroselini, Stichados. Qui lucidius possit ostẽdi cẽtaureã pro pentaphyllo positã, cum præsertim eãdem centaureã in eadem theriaces descri-

Auicẽna.

ptione ponat Auicēna: atq; in hac totius cō positionis particula omnia quadrēt in Paulo, & Auicenna pręter centauream, pro qua pētaphyllon in Paulo atq; Andromacho legitur. Quod autē animaduertit Fulginas gentilis, qui cum uideret centauream bis in Auicennæ descriptione positam, & prætermissum pentaphyllon, non temere cētaureā pro pētaphyllo scriptam iudicauit. Quod uero pro Rhapontico Auicenna. Rhabarbarum scribit, eadem qua Andromachus Paulusq; mensura, non est admodū admiratione dignum: quā enim radicem Græci Rhaponticū uocant, eadē Arabes rheubarbarū. Est uero longe diuersa ab ea quā nos nulgo rhaponticū appellamus: quæ nō ut prior in his quę supra Pōtum regionibus nascitur, unde etiam nomen sortita uidetur: sed & in Gallia Narbonensi, & in Italia, & in pluribus alijs nascitur locis: hāc tamen nostri tēporis pharmacopolæ, & medici iuniores ꝑ rhabarbaro ea radice quæ a Grecis Rhapōticum appellatur geminato pondere ad eosdem adhibēt usus. Quod si interrogentur, ubi apud Galenū, Dioscoridem, Paulum,

Gentilis fulginas.

Andromachus. Paulus.

Galenus. Dioscorides. Serapio.

aut etiam Serapionem, atq; Auicennam de hac eadem radice quę est tãtum colore Rhabarbaro similis, figura uero, atq; natura, ac solo in quo nascitur plurimum differẽs, aliquid legerint: tã respondere quid sciuerint, q̃ de re ab omnibus pene ętate nostra ignorata, quam tamen nos sumus indicaturi: hic enim pharmacopolas, ac iuniores medicos admonere statuimus, ne tam temere atq; inconsulte centaurea maiore pro Rhapontico utãtur: quum nullam ex probatissimis autoribus habeãt cognitionẽ: neq; de ea re uerã atq; securã tenere possint experientiã. pro Rhapontico Auicenna & antiqui oẽs Rhabarbarũ scribũt: quã eñ radicẽ Græci rhaponticũ uocãt, eandẽ Arabes Reubarbarũ maluerũt appellare, siue Rhabarbarũ. Serapio autoritate Dioscoridis inquit, reu seu raued est radix nigra, lata, similis centaureę maiori, nisi q̃a est breuior ea: leuis, sine odore, cuius color est rufus quãdo masticatur.

De eupatorio Cap. XXI.

Argemonium.

QVemadmodum in centaurea maiore, Argemonio, ac plęrisq; alijs plantis cõtingit, sic & in Eupatorio: ꝓ qui-

bus diuersæ ab his quas eisdẽ uocabulis antiqui designarũt, cotidie a nostræ ætatis medicis recipiuntur: quibus tamen non adeo Galenus, ac Plynius, q̃ Arabes autores, qui & ipsi alius aliter de eadem re tradiderunt, errandi occasionem præstiterunt. Auicẽna scribit Eupatorium habere folia cannabis, florem nenufaris. Mesues idem, Eupatoriũ folijs cẽtaureę minoris, floribus subcitrinis, longitudine pauca constare. Serapio folijs pentaphylli, aut cannabis: florem autem nõ explicat. A nobis orandum est, ut bona fortuna in uerũ incidamus autorem: hanc em̃ hærbã multi ueteres, quos Dioscorides notat, putarũt esse uerã Argemoniã, cũ tamen hæc sit ab eupatorio diuersa: qui error ad nos etiã peruenit: hærba enim quæ est uerũ eupatorium a pluribus esse argemonium, atq; ideo corrupto passim agrimonia nominat̃. Sic uero a Dioscoride, & Plynio Dioscoridẽ imitãte describitur, ut pene sub adspectum poni uideatur. hęc est Dioscoridis in eadem hærba descriptio. Eupatoriũ hærba est, uirgã rectã, subtilẽ, nigrã, durã, asperam, habens in summitate pilos: & longi

Auicẽna.

Mesues.

Dioscorides.

tudo est fere unius brachij, uel plus: & habet folia diuisa abinuicē circa hastā: & sunt scissa scissionib⁹ quinq;, aut sex: & sunt ī summitate īcisa sicut serra: & sunt folia eius similia folijs pētaphylli, aut folijs sedenegi, idest cannabis: & color eorū est tendens ad nigredinē: & in hasta eius a medio supra est semen: & super ipsum sunt pili: & est declinans ad inferiora pendens in hærba ipsa: in qua quidem descriptione ea hærba pingitur, quam aliqui ab illa adhærescendi natura, quā fructui tribuit Dioscorides, lupulam nominarūt: nos uulgo agrimoniā uocitamus. Sed & alia quæ in eupatorio describuntur, ita hærbæ uulgo uocatæ agrimonia quadrant, ut hāc esse uerum eupatorium nemo nisi ab ortu naturæ cecus non agnoscat. Vnde etiā duplex sæculi nostri error deprehenditur: alter q herbam a ueteribus eupatorium nominatā pro uera argemone recipimus, Alter q pro eupatorio hærbā uulgarē, de qua nulla a priscis autoribus fit mētio, ad usum medicinæ frequenter adhibemus. Eupatorium & eupatoria quoq; dicitur, folijs plumosis modo caulis, flore cādido, radice su-

puacua. Mauritani (ut scribit Hermolaus) aliud eupatoriū demonstrāt officinis penit⁹ diuersū figura, sed effectu par, scapo exiguo fere cubitali, folio cētaurij minoris, frutice odorato: sed flore magis q̄ lute⁹ ei est, radice supuacua passim nascit. De orobo Ca. xxij.

Hermolaus barbarus.

PAlladius libro. ij. ita scribit. Orobus in mense februario ultimo seritur non pabuli secandi, sed colligēdi seminis causa: iugerum occupāt modij septem. Serenda est autem in terra proscissa post horā tertiā uel secundā, cum ros esse desierit, quem ferre non potest: sed statim cooperienda est ante noctem. Nā si nuda māserit, humore corrumpitur noctis. obseruandum est, ne ante lunā uigesimāquintā seratur, quia sic satā limaces persequunt. Orobus (si Isidoro credamus) herba a greco traxit uocabulum: hoc enim illi orobon dicūt: quod cum sit quibusdā pecoribus infestū, tauros tamen efficit pingues. pharmacopolę nostri orobum esse putāt, quod nos uiciā dicimus: dicitur tamen a nonnullis q̄ sunt duæ species orobi, quasi unius generis: una uidelicet maior, & satiua trium angulorū,

Palladius

Isidorus hispalensis.

quã Galli gessiã uocant. Altera uero minor, & quasi syluestris, quæ uicia uulgari nomi- ne appellatur. Pisa, ut sentire uidet̃ syluati- cus Matthęus species sunt orobi, de quibus Galenus in libro de cibis capit. decimosex- to. Sed uerius est orobũ esse legumen quod nostri gessiam appellare maluerunt.

Syluatic⁹

Galenus.

De radice siue raphano Ca.xxiij.

RAdix, quã ut Varro inquit rapha- non, & raphanida, & crambidion Græci nominãt, sunt qui polyides eringium uocent. Aphri torphar. calefacit eadẽ, in cibo grata ori, sed stomacho parũ accommodata est. A nostris pharmacopo- lis, medicis iunioribus & librarijs in rapha no eligendo menda est maxima: inutiliter enim (quodq; non ridere, sed lamentari de- ceat) satiuo & notissimo oleri montani hær bã præferunt, non intelligentes quãtopere a raphano siue agrestem, siue satiuã intelli- gant, differat, quę apios a pyri forma quam radix habet quondam dicta hęrba est. Nos uero, ni fallimur, quod uero similius est sicu ti dicimus in medicinis quãdo scriptum re- peritur raphanũ, de satiuo ac domestico in-

Varro.

telligi debere: non de armoracia, aut sylue-stri raphano. Auicenna raphanus, inquit, digerit, & nō digerit. Alexāder quoq; aphrodiseus in problematis refert calidū esse, humores exsiccare, & attenuare, mouere autē ex humoribus spiritus, ac eos exhaurire, & exanimare, dum per os eructat.

De nymphea siue nenufare Ca. xxiiij.

Nenufar.

Nenufar nymphæam Græci dicūt. Nascitur in paludibus, & stagnātibus aquis. Nymphæa folia habet Aegyptiæ fabæ similia, minora tamen oblongioraq; quadamtenus super aquam emergētia: florem candidum, lilio similem, in medio quod croceū sit habentem: uulgaris & nota omnibus hærba, qua nihil palustribus speciosius nascatur, & uiuat. Nascit (ut Dioscorides inqt) & alia nymphæa antedictæ similis, radicem tamen candidā habet & asperā, florem luteum, splendentem, rosæ similem: bibitur utiliter & radix, & semen eius in nigro uino cōtra muliebres fluxiones, hāc autem uidi apud Carnutū Galliæ, habentē tamen florem citrinū potius q̄ luteū: folia nenufaris oīno similia sup aquā

Dioscorides.

emergentia, & florẽ aureum ſeu citrinum.

De Turbith & Tripolio Ca. XXV.

TVrbith ſunt qui pſychen, ꝗ tripolium: Romani caliumarem appellant. Naſcitur (ut Dioſcorides inquit) in maritimis locis, nõ tamen in arida, necꝫ in mari, ſed quo fluctus peruenit, & regredit̃, folia habet glaſto ſimilia, craſſaqꝫ, uerum latiora: fertur flos eius cotidie mutato colore uideri: matutino enim albet, meridie purpuraſcit, ueſpere puniceo colore fit, radix illi eſt candida, odorata, guſtu feruida: ea pondere duarum drachmarum pota, per inferna aquas & urinã trahit. capitur tripolium ad amulata contra ueneficiorum noxas & alexipharmaca. turbith nomẽ eſt barbarũ: barbari autem autores de ipſo uarie loquuntur: Aliud ſiquidem de ipſo ſcribit Meſues, aliud Serapio. Nomen eñ tripolĳ apud ſerapionem allegãtẽ in eo Dioſcoridem fuit a librarĳs deprauatũ: nã quæ de tripolio Dioſcorides ac Plinius ſcripſerunt, quod in maritimis naſcitur locis, ubi allidit unda: necꝫ ĩ mari, necꝫ in ſicco, folio iſatidis craſſiore palmeo, caule in mucrone

Dioſcorides.

Meſues.

Dioſcorides.

diuiso, radice alba, odorata, calida gustu: & reliqua. hæc eadem Serapio de turbith scribit, quod caricamõ uitiose ꝓ tripolio nominat: de quo ęrrore minus sit mirãdum: quando & apud Plynium non tripolium, sed trifolium potius corrupte legitur, adeo ut Ianuensis dubitauerit, an sit idem caput de trifolio apud Plyniũ, & de tripolio apud Dioscoridem, & de turbith apud Serapionem. Matthæus Siluaticus autẽ duo capita scripsit, alterum de tripolio secundũ Dioscoridem, Alterum de turbith secundũ Serapionem: quasi turbith apud Serapionem sit aliud a tripolio apud Dioscoridem. Si autem aliquis importunus cauillator quærat, quid sit turbith, quod describitur a Mesue apud Dioscoridẽ, dicere oportebit turbith illud Mesuę non esse tripolium apud Dioscoridem, sed radicem alicuius hærbæ habẽtis succum lacteum, acutum ex genere Tithymalorum, seu lacticiniorum (ut iuniores scribunt Medici) Tale enim est turbith quod describitur a Mesue, nõ habens foliũ simile Isatidi, sed ferulæ potius. Quocirca Actuarius inter Græcos autor grauissimus

Serapio.

Simon Ianuensis.

Siluatic⁹.

Dioscorides.

Mesues.

Actuarius græcus.

(inquit) Turbith a barbaris uocatũ esse radicem plantæ quę a Græcis pitiusa uocatur. In qua etiã opinione quidã alij Græci præter Actuariũ fuisse uidentur. Sed cõtra hoc est ꝙ hæc eadem radix a Serapione nõ turbith, sed sebrã ex Dioscoridis, atq; Galeni pariter scripsit autoritate. Sed neq; illorum opinio est omittenda, qui putãt turbith esse radicem hærbæ, quã uulgo Soldanã nominamus, passim in locis maritimis prouenientem: hãc tñ opinionem esse falsam Leonicenus in suis annotationibus clarissime ꝓbat. Sed iã ad illud redeamus, de quo præcipue quęrebat̃, quid sit turbith apud Dioscoridẽ, quid uero radix illa quam pro turbith officinæ, ac pharmacopolæ uendunt. Ego quidẽ diu multum laboraui, ut hærbã uirentem uiderem, cuius radix turbith nuncuparet̃: nã qui radicem tantum aridam ad nos afferũt, neq; ubi nascatur, neq; quali folio, aut flore turbith insigniatur, sciunt dicere: fieri enim potest ut radix illa, qua utuntur pharmacopolæ neq; sit turbith Mesuę, neq; etiam turbith Serapionis: tantam uideo in his rebus incuriã, quæ sunt in usu frequentissimo medicorũ,

Serapio, Galenus.

Leonicen.

dicorum. Si quis enim dixerit esse turbith Serapiõis, illud obijcere possum⁹, quod turbith apud Serapionem est idẽ quod tripolium apud Dioscoridem. Radix autem tripolij secundum Dioscoridem odorata est: qua uero nos utimur ꝑ radice turbith, oĩno caret odore. Si uero alter asserat hãc esse turbith descriptam a Mesue: cum sit illud turbith secũdum eũdem Mesuen ex genere lacticiniorum, hoc est, earum plantarum quę habent lac, maxime acutũ, interrogabimus ipsum, quidnã tãdem erit ex his, quæ a Dioscoride, uel Serapione describuntur? An aliqua species Tithymalorum. Sunt aũt octo: sed nulla earũ esse potest turbith a Mesue descriptum: nulla siquidem ex illis habet folia similia ferulæ, qualis hoc turbith a Mesue designatum, ut cõstat ex Dioscoride & Serapione: singulas Tithymalorum species per folia, ac flores, & reliquas proprietates describentibus. Sed neq; lathiris est, quam pharmacopolæ catapuciam minorem uocant, neq; peplios, de qua Dioscorides agit inter alias quæ lac acutum emittunt: huius enim radix inutilis est. Eadem ratione neq;

Dioscorides.

Mesues.

Serapio.

Dioscorides.

Mesues. peplion, idest portulaca syluestris. Forte autem neq; uere scribitur a Mesue turbith esse de genere earum quæ lac habent. Siquidem Mesues inquit Mezereon esse plantã lacticiniorum maiorem: quæ tamen planta ab Arabibus mezereon nominatur, eadem a Græcis chamelea uocatur: ut constat conferenti caput de chamelea apud Dioscoridẽ, cum capite de mezereõ apud Serapionem,
Auicẽna. & etiam apud Auicennam: quã constat nõ esse de numero lacticiniorũ. Dicimus ergo
Serapio. turbith apud Serapionem esse tripolium, & apud Dioscoridem etiam: quod quidem Serapio neq; ipse mezereon, sicuti neq; tripoliũ Diosco. lacticinijs annumerauit. Mesues igit̃ ponit turbith inter lacticinia: apud
Dioscorides. uero Serapionem est planta, quam Dioscorides uocat tripoliũ. Nesciẽs Ianuensis hoc nomen turbith apud duos autores æquiuoce dici: apud alterum de planta habente lac, & folio ferulæ simili: apud alterum de planta carente lacte: & folium isatidi, idest guado simile gerente: propter uerba Mesuę de turbith quoq; inter lacticinia cõnumerauit.
Ad lectorem. Vide cãdidissime lector, quot & quales dis-

ficultates, & quidem inexplicabiles occurrunt Medicis iunioribus Arabum autorũ doctrinam sequentibus, ob eorundem autorum non modo a Grecis, sed a seipsis discordiam. Quare nulla alia inter tot quę de simplicibus medicinis habentur, & maxime de turbith ambiguitates relinquitur uia, nisi ad sensum iudicem confugiamus: & si plãtam uirentẽ habere possumus, cuius radix pro uero turbith affertur, nunquid sit ex genere lacticiniorũ, uel alia, discutiamus. Turbith igitur uel ad nos non affertur, uel si affertur, a nobis nõ cognoscit̃: uix tamen crediderim syncęrum & recẽs adferri: nã quod hactenus uidere potui, odore, colore, substãtia lõge a qualitatibus ueri distabat. Sed & Arabes apud quos est præcipue in usu, uarijs adulterari id modis querunt̃: inuenirię in turbith quod ad intra corpus assumptũ mortiferũ esset, nisi forte extra hoc periculũ nos sumus: qui non optimo solum, sed bono etiam turbith caremus: nam quę turbith loco habetur, pro odore suauitatis apud Serapionem & Dioscoridem teterrimum uirus cum suo Mesue obolet. Sed carere nos

Sensus verus iudex non decipitur.

Mesues.

turbith, quod corpora noſtra ualde turbet, & a longinquis regionibus petendum ſit, eſt mirũ: at quis non miretur ſimul & ægre ferat turbith nos deſyderare, cũ ut Serapio ſcribit debilitatem in animo propter horri- bilitatem & abhominationem ſui ſaporis inferat: & tamen dicat idem autor radicem eſſe odoriferam, & albam, quæ maſticando calefaciat linguam, generans uentoſitatem, ſubuerſionem, & nauſeam, ac ſtomacho no ceat ualde. Cauẽdum autem nobis eſt, ſi diu uiuere uolumus, a turbith, ne corp̃a noſtra turbet: ſumme em̃ corpori humano nocet, ſiue ſit quod Serapio odoriferum eſſe affir- mat, ſiue de genere lacticiniorũ: ut Meſues aſſeuerat: ualde enim nocet, adeo ut quoſdã, uel ob ſolam hãc cauſam, peſſimos incurriſ- ſe ac lętales morbos apud Lugdunũ, ac Car nutẽſes Gallos cognouerimus. Erat em̃ qui dã Neuſtrius natiõe Medicus apud Carnu tũ Galliæ, q(ut ferebat̃) ad omne ægritudi nis genus turbith exhibebat. Audiuim⁹ ex his q turbith ſumpſerũt, q̃plurimos paucis diebus uitam finiuiſſe: multi etiam ex his ex turbith exhibitione in uarias inciderũt ęgri

Serapio.

Meſues.

tudines: adeo noxium atq; pernitioſum eſt quo utimur turbith: plurimi tamen ex his qui ad ualitudinẽ deducebantur, Medicorum Nicolai Pariſiẽſis, ac Petri Oui cura, & diligentia ad priſtinam reuertebantur ſanitatem. Inter ignotas ergo medicinas turbith adnumerat: quod in Italia, Gallia, Europa pene nũq; uiſus a medicis, uix dignoſcitur. Mittere igitur pituitã, aut phlegma perito Medico cum agarico electo, ut expeditiſſimum eſt, ſic cum turbith periculoſiſſimum.

Nicolaus maioris doctor medicus pcelebris.

Notatu dignum.

De coſto Ca. XXVI.

COſtum & coſtus dicitur: huius radix in p̃tio, fructus ĩutilis. Plini⁹ Indicũ dũtaxat uidet̃ nouiſſe coſtũ, primo ſtatim introitu amnis Indi in Patale inſula compertum, duo eius genera faciens: nigrum, & quod melius eo indicat, cãdidum. Dioſcorides de coſto inquit: qui ex Arabia adfertur, primã habet bonitatis exiſtimationem coſtus, qui candidus, leuis, plurimo & eximio odore: ſecũdę bonitatis indicus eſt, ſpecioſus, niger, & ferulæ modo leuis. Tertiæ Syriacus, ponde-

Plinius.

Dioſcorides.

roſus, colore buxi, odore ſenſum tentãs: probatiſſimus oĩm recens, candicãs, undiq; plenus, & denſus, qui itidem arida ſoliditate ſit, nullas teredines ſenſerit, nec uiroſo odore ſentiat̃, feruido & erodẽte guſtu. Eſt coſto uis & natura calefacere, urinam ciere, & mẽſes ducere. Verum coſtum, ideſt Indicũ apud Pliniũ, uel Dioſcoridem, neſcio ſi noſtri pharmacopolæ hoc ſeculo uiderint, ſicuti nec amomum, aut myrrham, uel Bdelliũ. Eſſe eius tria genera Dioſcorides uoluit. Ex quo Dioſcoride intelligere quoq; licet, quãtum uulgaris noſter coſtus diſtet a uero coſto, nihil cum coſto Indico, uel Arabico habens commune, inodoratus cum ſit, & penitus adſpernabilis, imo nihil habẽs quare coſtus Indicus, uel Arabicus putari debeat: ut Dioſcoridẽ & Pliniũ legẽti, rẽq; ipſam in manu habẽti facile cõſtabit. Coſtũ cũ dico, Arabicũ, uel Indicũ, ac aromaticum intelligo: quem pharmacopolæ ignorãt, ipſi non uiderint.

Dioſcorides. Dioſcorides.

De Bdellio Cap. XXVII.

BDellium (ut ſcribit Dioſcorides) ſunt qui madalcõ, & qui blochõ adpellant. Romani pariter Græcis

Bdellium dicũt. Saracenicæ arboris lachry-
ma bdellium eſt: probatur in eo quod gu-
ſtu amarum, tranſlucidum, taurino glutini
ſimile, in profundo pingue, & cum tractaẗ
lenteſcens, ſine ligno, ſine ſordibus, cum in-
cenditur, odoratum: & humano ungui colo
re ſimile. Affertur ex India bdellium ſordi-
dum, nigrum. Affertur & ex petrea Arabia
aridum, reſinoſum, liueſcens: adulteraẗ ad-
miſto gummi. Bdellium in nomine eſt (ut
Galenus inquit) Scythicum & Arabicum. Galenus.
Scythicum nigrius, reſinoſiuſq;: Arabicum
tranſlucidius, & ſiccius: ſed carere nos Bdel
lio & myrrha quæ & pretioſa ualde, & a lõ
ginquis regionibus petenda, non eſt miran
dum. At quis non miretur ſimul & ægre fe
rat bdellium, & myrrham nos deſyderare,
quod enim uulgo bdellium uocamus, non-
nulli pharmacopolæ Myrrhã dicunt: quod
uero myrrham uocamus, nonnulli bdelliũ
eſſe uolũt. Sed quicquid tandem ſit, conſtat
commune bdellium & myrrham nõ id eſſe
quod Dioſcorides & Plinius myrrham, &
bdellium eſſe uolũt. Recentiorum autem ne
gligẽtia effecit, ut bdellio & myrrha caren-

tes, quodam alio adulterato gummi ꝓ bdellio & myrrha utamur: ſicuti & Laricea reſina loco therebētinæ, quę ex Chio optima, ex Lybia & Ponto etiam bona olim afferebatur.

De Rhamno & Ribes Ca. XXVIII.

RHamnum quidam albam ſpinam uocant: Aphri aradim: frutex rhamnus eſt. Naſcit̃ (inquit Dioſcorides) circa ſepes rectis uirgis, & acutę ſpinæ modo, folia habet parua, & oblonga, mollia, modice pinguia. Eſt præter hanc & alia rhamnus candidior, itemq; tertia, nigrioribus latioribusq; cum rubore aliquo folijs, quæ ramos cubitorum fere quinq; longitudine profert: ſpinoſiorem quidē, uerum infirmioribus, nec penitus integris ſpinis, fructu lato, candido, tenui, folliculi figura uerticillo ſimili: faciunt illita omniū folia ad ſacros ignes, & quæ ſerpunt. fert̃ præterea Rhamnus appoſitis pro foribus, feneſtriſue ramis eius omnium ueneficiorum arcere maleficia. hæc Dioſcorides. De Ribes Iſaac ebemamaran ita ſcribit, eſt planta habens capreolos recētes, rubeos, ad uiridita-

Dioſcorides.

Iſaac Ebēamaran.

tem tendētes; & habet folia magna, lata, ro-
tunda, uiridia: & habet grana, quorū ſapor
eſt dulcis cum acetoſitate: & ipſa eſt frigida
& ſicca in ſecunda manſione: & ſignum ſu-
per hoc eſt acetoſitas eius, & ſtipticitas: &
infrigidat ſtomachum. hæc Iſaac. Hanc em̄
plantam putauerunt multi ex recētioribus
pharmacopolis eſſe ſpeciem Rhamni parū
ſpinoſam, ferentem rubeum in modum ber
beris fructū: habet enim fructus ille ſtiptici
tatem cum dulcedine ac ponticitate quadã:
eſt enim fructus frigidus & ſiccus in ſecun-
da manſione ſecundi ordinis: ſtringit uen-
trem, & extinguit bilem flauam, ac acuita-
tem ſanguinis. hoc fructu a paucis annis ci-
tra loco ribes Galli ac Itali utuntur. Care-
re nos ribes, & a longinquis regionibus pe
tendum, nō eſt mirum: rhamnum igitur no
ſtram rubeam loco ribes, & duplam ex illo
accipere debemas portionē: puto enim ego
hoc tempore penitus ribes ignotum, ſicut
& coſtum, & amomum, & caſiam, aroma-
ticumq; calamum: niſi forſitan quis cōcede-
ret Ribes idē eſſe cum Rhamno noſtro ru-
beo, ſtiptico, pontico cū dulcedine quadã.

De Ribes apud Gallos.

De ſpodio Capi. xxix.

Quid Spodium.

INter reliquas errorũ cauſas, qui proximis ſæculis acciderunt, hãc fuiſſe non minimam puto: quod Medici nihil de ſimplicibus medicamentis cognoſcentes, pharmacopolarum arbitrio compoſitiões medicaminum permiſerunt: inde factum eſt, ut pro terebẽtina lariceam reſinam, & pro ſcordio herba allium ſylueſtre eius loco acciperẽt. Sic eadem negligentia factum eſt, ut pro ſpodio quod apud Auicennam radix eſt cãnarum aduſtarum nobis ac Auicennæ ignota, recẽtiores pharmacopolæ Ebore combuſto, ſiue dente elephantis combuſti utantur. Eboris autem tantam uim eſſe nonnulli fide digni ſcripſerunt, & præſertim Dioſcorides, ut digitorum rediuias ſanent illita eboris ramenta: eſt enim illi adſtringendi natura, & uis. Paulus Aegineta non ex dentibus tãtum elephãtis, quod ſolum Ebur eſt, ſed ex unguium, aliorumq; oſſium ramentis remedium hoc cõficit. Et ut inquit Serapio capite. ccccliiij. Limatura dentis elephantis eſt ſtiptica: & emplaſtrum ex ea curat panari-

Pharmacopolarũ errores.

Auicẽna.

Dioſcorides.

Paulus Ægineta.

Serapio.

tiũ: puluis eius cũ ſucco plãtaginis datus ualet ad dyſenteriã & emopthoicã paſſionẽ.

De Acacia Ca. xxx.

ACacia naſcitur in ægypto: eſt eñ (ut Dioſcorides inquit) ſpina arboreſcens, fruticoſa, nec recta, in altum creſcens, flore albo, ſemine ſeu lupinorum cãdido, in ſiliquis clauſo, ex quo ſuccus exprimit: ſiccaturq; ĩ umbra, ex maturo niger, ex ĩmaturo rufus. Exprimũt aliqui etiã ex folijs una cũ ſemine: naſcit pręterea ex ſpina hac gummi: adſtringendi, refrigerandiq; uires acacia habet, oculorum medicinæ accõmodatus eſt acacię ſuccus: prodeſt & ſacris ignibus, pernionibus, ulceribus his quos herpetas dicunt, & digitorũ pterygijs. Siſtit oris ulcera: uirtus eius eſt frigida in ſecũdo ordine, ſicca & ſtiptica in tertio. Verã acaciã neſcio ſi Gallia hoc ſęculo uidit, q neminẽ adhuc audiui ambigẽtẽ: id quod paſſim ex India & ægypto præcipue a Luſitani regis claſſe in Europã inuehit eſſe uerã acaciã. Pharmacopolę uero noſtri loco acacię ſuccũ prunellorũ inſpiſſatũ, ac ĩ electuarij formã redactũ accipiũt. Poſ

Dioſcorides.

Luſitani.

Dioscorides. sunt (ut Dioscorides inquit) & syluestriũ prunorũ cũ maturuerũt siccari fructus, qui etiã in sapa decocti stomacho utiliores, & ad cohibendam aluũ aptiores fiunt. Syluestris pruni bacca manifeste aluũ adstringit: est enim agreste prunum austerioris, fortiorisq; uirtutis: hoc siccũ etiam dysentericos certum est adiuuare: gummi huius arboris potatum calculos frangit, cum aceto tritum ac illinitũ faciei lachrymas optime purgat.

De sanguine draconis, Cinnabari, & Minio Cap. XXXI.

Plinius. PLinius libro. xxxiij. scribit uulgarem sequendo opinionem cinnabarim cuius color in picturis propriẽ sanguinẽ reddit, esse sanguinem draconis elisi elephantorum morientium pondere, permisto utriusq; animalis sanguine: quam quidem cinnabarin utilem antidotis, medicamentisq; esse confirmat, Medicos uero sui temporis, qui pro hac cinnabari utebant̃ minio, quoniã & ipsum cinnabaris uocaret̃, iure reprehendit: nam hæc cinnabaris, quæ etiam minium dicitur, uenenum est, cũ ex ea fiat argentũ uiuũ: quemad-

modũ uiciſſim ex argento uiuo fit cinnabaris ficticia, quam nos uulgo cinnabriũ uocamus. Cõſulo igitur cũ Leoniceno quemadmodũ hanc cinnabarim in uſu medicinæ fugiendã, ita non ſuadeo draconũ atq; elephãtorũ ſaniẽ ex India petendam; nam & fabuloſum eſſe putem cinnabarim illam quæ ad uſum picturæ & medicinæ adhibet̃, ex utriuſq; animalis ſanguine permiſto concinnari; grauiſſimi teſtis Dioſcoridis me facile mouet autoritas, qui quinto ſui uoluminis libro, in quo de metallicis tractat, falſo quoſdã aſſerit exiſtimaſſe, coloris ſimilitudine deceptos, cinnabarim ſanguinem eſſe draconis. Omnes tamẽ fere noſtra ętate medici Auicennæ atq; Serapionis errorem ſequentes, id genus ſanguinis draconis, quod in uſu eſt, ſuccum hærbæ cuiuſdam arbitrantur, quæ a Græcis Sideritis uocatur; ſed de ſideritide quidem hærba, omnibuſq; eius generibus pleniſſime ſcripſit Dioſcorides; ex nulla tamen eiuſdem ſpecie talẽ exprimi ſuccũ edocuit, quo Medici pariter atq; pictores ad ſuũ utriq; opus uterentur. Qui igitur paſſim in medicamentorũ offi-

Leonicen⁹

Dioſcori: libro quin des. cap: 100:

Dioſcori: sideritis des.: C.P: 4: cap 36 : 38: 39.

cinis uenalis exponitur sanguis dracõis, adul-
terinus est, licet eum pro uero medicinę usu
recipiamus: quemadmodum uilem quan-
dam terrã, atq; uulgarem pro lemnia terra,
quã ueteres medici lemniũ Sigillũ appellãt.

De ambra Cap. xxxij.

AMbra si non sit sperma Ceti, inge-
nue fateor me nescire quid sit. Alij
qui dicũt fructũ esse arboris in ma
ri, Alij gũmi, Alij manacor fontis in mari:
nonnulli iecur piscis, Alij uero spumam ma
ris, Alij autem esse stercus cuiusdam anima
lis: nonnulli ut Serapio, & cum illo Arabes
oẽs dicunt generari in mari, ut fungi in ter-
ra. Et qñ inquiũt turbatur mare, eijcit a fun
do eius lapides, & cũ illis frusta ambrę. Am
bra igitur quid sit, a nostris pharmacopolis,
ac medicis omnibus ignoratur: constat tamẽ
non esse uenenum: siue enim sperma ceti sit,
siue fungus marinus, siue spuma, non enim
est exitialis pmutatio, hosce atq; alios, q̃q;
& ipsos reprehensione dignos errores, quã-
doquidem interitũ manifestũ nõ afferũt, cõ
donemus illis.

Serapio.

De scammonio siue scammonea Ca. xxxiij.

GRæci probatiores neutro genere ſemper ſcammoniũ liquorẽ uocauerunt: Dioſcorides tamen ſcãmoniam appellitat, Aegyptij ſauilũ, Romani colophoniũ a regione nominant, cotidiani em̃ in medicina uſus res eſt: nulluſq; non audito alterius nomine intelligit quod ad purgationes præſentem & maximã uim habet: nouerũtq; omnes quẽ uendunt officinæ concretũ ex radice hærbæ liquorem, quæ multis quidẽ locis prouenit, probatiſſima autem tranſmarinis regionibus, præſertimq; Aſia, & toto colophonio agro: ex qua regione factũ illi aliquãdo fuiſſe nomẽ id a gentibus teſtatur: quæ dũ probatiſſimũ ſcãmoniũ quærũt, & ex colophone Aſiæ id petunt, paulatim fecerũt, ut quę bonitatis nota erat, in nomẽ & appellationem tranſierit. Meminit ſcãmoneæ Theophraſtus nono de plantarum hiſtoria, monuitq; primũ ex ſola radice eius liquorem excipi, mox contra quam Dioſcorides decreuit unius tantũ liquoris uſum in ſcãmonea eſſe: noſtri autẽ aliquando & radicis decoctione in quibuſdam utũtur: alij uero ſuc-

Dioſcorides.

Theophraſtus.

Dioſcorides.

cum inspissatum scāmoneam esse uoluerūt. Aliqui uero mauri pro scāmonio sumūt herbæ succū: quā, licet quid sit hærba illa a multis ignoretur, constat tamen non esse scāmoniū: nostri Medici huius scāmoneæ usum quæ ex succo hærbæ ac radice colligitur, pbāt. Eam autem quam ex liquore Dioscorides excipit, reijciunt, uel ea carēt, qualem ex Mysia Asiæ afferūt. Neq; est in probatione id solū animaduertendū, ut linguę admotus arescat: sequit enim hoc etiam adulterino admisto illi lactariæ herbæ lacte: reprobantur qui in syria & iudea nascūtur scāmoneæ liquores uirosi, densi lactaria hærba & erui farina adulterati. Sed quis mortalium talē dignoscat, nescio: utinam nullū scāmoniū mare trāsiret: nam ut uoluit quidam ex philosophis antiquioribus, catharticis uti uenenatis periculosum est: unde ad testamētorū insidias sæpe oboritur occasio: in quare & officinarū fides necessaria est: & ut Galenus scribit, Scāmoniū medicinas omneis exacuit, quod & stomacho inimicum perhibetur. Miseret me humanæ uitæ, quam uideo cotidie sub Arabibus ī usu scāmoneę,

Scāmoneæ uitia & nocumenta.

tanq;

tanq̃ sæuis tyrannis periclitari: nam si radi-
ces uenenatas, ut turbith, qui multos tur-
bat, & scãmoneã, quę plurimos necat, intra
corpus accipi iusserit Auicenna: non tanq̃
principe, sicut medici iuniores eum appel-
lant, sed tanq̃ sæuo tyranno periclitari: nã si
radicem uenenatam turbith, uel scãmoneã
intra corpus iusserit adhiberi, eã nostri qui-
dam medicorũ in ægrotãtibus adhibere nõ
dubitant. contra si radicem salutarem, & ue
nenis aduersantem dari uetuerit Auicenna,
tanq̃ medicinam perniciosam illam medi-
ci etiam celebres non audẽt dare: Ipse enim
Auicenna radicem pentaphylli a Dioscori-
de commendatã ad uenena mortifera, se-
cundo canonis scribit esse medicinam per-
niciosam, adeo ut Michael Sauonorola no
stro tempore propter scripta quæ de medi-
cina edidit clarus, nõ ausit eam in quartana
dare non aliam ob causam, nisi quia damne
tur a principe suo. Tantam habet Auicẽna
apud Montispedenses, Patauinos, ac Tici-
nenses autoritatem, ut medicinã mortiferã
faciat salutarem, sicuti (ut scribit Leonice-
nus) pedẽ coruinũ, salutarem autẽ pernicio-

Auicẽna.

Auicẽna.

Dioscori-des.

Sauonorola.

Leonicenus.

ſam:ueluti radicem pẽtaphylli,uel eius ſuc-
cum.Nam & Iacobus de dondis cognomẽ-
to aggregator huius radicis ſuccũ inter ue-
nena pernicioſa ex Auicennæ numerat auto
ritate. Melius enim feciſſet Auicenna, ſi ſcã
moneam naturæ humanæ aduerſantem da-
ri uetuiſſet, tanꝗ medicinam pernicioſam,
& Gallis ac Italis ignotam. Eſt autem ſcã-
monea(ut ſcribit Serapio autoritate Aben
menſuay)nocens ſtomacho & hepati,& di
minuit appetitum cibi,inducens anxietatẽ,
& nauſeã. Et ab ea(inquit)cauere homini-
bus melius eſt: & multi ex his q ſunt calidę
complexionis, poſtꝗ ſuſceperunt eam, in-
currunt febres acutas: eſt enim in ea(inquit
Meſues)uentoſitas mordicatiua,& faciens
in ſtomacho ſubuerſionẽ,nauſeam,& ęſtua
tionẽ laborioſam. Inſunt(inquit) ei calidi-
tas & acuitas habilis inflammari, & ꝓpter
hoc facit cadere in febres: fit etiã per ipſam
attractio uehemens, & dilatatio orificiorũ
uenarum, quia facit cadere in immoderatũ
fluxum:quoniam in ea eſt ſeroſitas operans
ad excoriationem uiſcerũ: generat dolores
acutos, pũgitiuos, & facit cadere in dyſen-

Auicẽna. Serapio. Meſues.

teriã, & tenasmonẽ: debilitat cor, hepar, & stomachum. Hæc sunt quæ de scãmonea uera, & naturali, pura scripserunt Arabes. Si autem a me quæris quid sit scãmoniũ, quod a nostris pharmacopolis pro uero scãmonio uenundatur, dicere oportebit scãmoniũ illud non esse scãmoneam a Dioscoride descriptam, sed succum alicuius hærbæ habentis succum lacteum, acutum, ex genere Tithymalorũ seu lacticiniorum, (ut iuniores medici loquũtur). Tale enim est scãmoniũ quod a nostris pharmacopolis uenundatur pro scãmonea: uix enim crediderim syncęrũ & recens scãmoniũ afferri. Nã quod hactenus uidere potui, odore, colore, substantia longe a qualitatibus ueri scãmonij distabat. Sed & Arabes ac Græci uarijs adulterari id modis queruntur: inueniriq; in officinis pharmacopolarũ scãmoniũ quod intra corpus assumptũ mortiferũ esset: nisi forte extra hoc periculũ nos sumus, qui scãmonio, uel si malueris scãmonea nunq; utimur: sed pro scãmonio aloen, rhabarbarũ, aliaue magis benigna pharmaca imponimus.

Scãmonium uenenosum.

De asphalto siue bitumĩe iudaico C. xxxiiĩ.

Dioscorides.

ASphalton Romani bitumen dicũt: bitumẽ om̃e (inquit Dioscorides) antecedit iudaicũ: ꝓbat̃ quod purpuræ modo splendet, ponderosumq́;, & firmo odore est: damnatur contra quod nigro colore sordet: adulteratur enim admista pice. Nascitur in Phœnice, Sydone, Babylone. Gignit̃ apud Aruernos inter Claromõtem ciuitatem, & urbiculam quam pontem castrum incolæ appellant bitumen liquidũ fontibus supernatans, quo ad lucernarũ lumina uice olei incolæ utuntur. Gignitur & in Sicilia Agrigentinorum agro liquidum, ut Dioscorides scribit, Siculum oleũ falso appellãtes. Siquidem liquidi bituminis genus est, bitumen nostri dicũt: unde lacus Iudeæ ubi nascit̃ Asphaltites uocatus, quo Iordanis amnis e tyberiade lacu altero profectus influit lacũ Asphaltitem. Galenus in Syria esse salsum, & ꝓpterea mare mortuũ uocari prodidit. Iudaicum bitumen ideo a Dioscoride oĩbus alijs præferri, quod efficacissima oĩm aliorum ui & natura sit: idq́; indicio esse, quod ut Strabo in descriptiõe Iudeæ testat̃, ex interuallo ui sua solidissimis

Strabo.

metallis, & auro rubiginem, & asperitatem inducat. Verum enim bitumen iudaicũ uel ad nos non affertur: uel si affertur, tanti pretij existit, ut totius antidoti pretiũ peruertat: uix tamen crediderim syncerum afferri Iudaicum: nam quod hactenus uidere potui, odore, colore, substãtia longe a qualitatibus ueri bituminis iudaici distabat. Sed & Galenus, & Dioscorides uarijs adulterari id modis queruntur.

De Colofonia Ca. XXXV.

Colofonia apud Pliniũ pix est Erica, sic dicta ab Erice filio Veneris, qui uictus ab Hercule mutatus est in montem sui nominis, in quo crescunt arbores, quarũ gummi dicitur colofonia: inde ericina carpos, fructus illius arboris. Aliqui picem græcam appellant, cum in Græcia abundet plurimũ. Serapio asserit autoritate Dioscoridis colofoniam esse resinã quę colligitur ex pinu mascula. Platearius affirmat colofoniam esse gũmi cuiusdam arboris quæ in Græcia reperitur: unde pix græca dicit̃. Pharmacopolæ uero nostri in suis officinis pro colofonia fecem olei non tere-

Plinius.

Dioscorides.

Platearius.

benthinæ, sed gummi laricis post eius subli
mationem pro uera colofonia uenũdant, in
hoc ut in alijs plurimis errantes.

An cerui habeant in corde ossa Ca. XXXVI.

Aristoteles.

COpia neruorum in corde est: idq; (ut inqt Aristoteles) recta ratione: hinc em̃ motus oriunt̃, qui intendẽdo, remittendoq; efficiuntur: itaq; ministerio tali & robore opus est. Cor em̃, inquit Aristoteles, sine osse est oĩm quę nos nouerimus, prætercq; equi, & generis boũ cuiusdã. In corde autem cerui (ut scribit Platearius) reperit̃ in sinistra parte cartilago quędam habens carnis portionem paruam: & est subrufa, parua, ad longitudinem & latitudinẽ ossis Dactyli: in capris aũt circa pectus reperiũtur nõnullæ cartilagines lõgiores, & latiores, ac tortuosæ, nõ carnosæ, nec subrufæ, sed albiores, ac molliores: de illa tñ cartilagine quæ in officinis à pharmacopolis nostris uenundatur, & pro osse siue cartilagine de corde cerui utimur, sit uera cerui cartilago, si tibi quod sentio, respõdero, uereor ne nimium proterue uidear uniuersam

Platearius.

De cartilagine cordis cerui.

noſtri tẽporis medicinã uertere: nã ſi ꝓbare contendero cartilaginem illã, quã pharma- copolæ, ac iuniores medici ad uſum medici næ adhibent nõ eſſe cartilaginem de corde cerui, ſed potius capræ, aut bouis: cum etiã inquiet aliquis portulacã, qua ueſcimur ue- ram eſſe portulacam, non inficiaris: non ita tamẽ ſumus animati: abſit enim a nobis tã- ta temeritas, ut omnia pharmacopolarũ, ac iuniorum placita uelimus demoliri: ſed ſicu ti multa eorũ probanda cenſemus, ita plura ſunt in quibus autores ueteres magis ſequẽ dos iudicauimus: plures etenim tales cartila gines ab uno pharmacopola Lugdunenſi uno in menſe uenũdantur, ꝙ in tota Gallia cerui moriantur.

De agallocho, ideſt ligno aloes Ca. XXXVII.

Lignũ aloes, ſiue agallochon lignũ eſt quod ex India & Arabia afferẽ, thyę ligno ſimile, pũctis diſtinctũ, & maculoſum, odoratũ, cũ amaritudine ali qua guſtũ adſtringens. Cortex corij ſimili- tudinẽ habet, colore uario: cõmanducaẽ (ut inquit Dioſcorides) ad oris & animę ſuaui- Dioſcorides.

tatem: decocto eius itidem in eũdem usum colluitur os: incẽditur uice thuris etiã, & uaporatur ad odorem. Græci xiloaloen facto ab amaritudine nomine, quasi aloes lignum appellãt: uerũ enim lignũ aloes raro ad nos affertur: uel si affertur, tanti pretij existit, ut totius antidoti pretiũ peruertat: uix tamen crediderim syncærũ, & recens afferri: nam quod hactenus uidere potui apud pharmacopolas nostros, & ĩ usu est, odore, colore, substantia, longe a qualitatibus ueri distabat. Sed & omnes medici uarijs adulterari id modis queruntur: semel enim Lugduni in officina Renati uillaterij pharmacopolæ peritissimi uidi xiloaloen: erat enim & colore, odore, substantia, ac omni experientia cum agallocho a Dioscoride commendato omnino simile.

Renatus pharmacopola.

De serico siue bombyce, quẽ setã pharmacopolæ appellãt Ca. XXXVIII.

Bombycina uestis olim nobilium, nunc quoq; infimorũ sine ulla discretione, quę serica a Serico, quod depectũt Seres populi nominatur, bombycina uero a bombyce. Sunt enim bombyces

uermiculi, ex quibus Necydalus, aranearũ more fila emittentes ad ueſtes, luxuſq; mortaliũ: Prima hæc retorquere, rurſuſq; texere inuenit in Coo Hippocratis inſula mulier Pamphile: apud nos ad prolẽ ſeruati in papiliones exeunt, qui oua parturiẽtes emoriũtur: hæc aprili menſe inter mãmas a mulieribus habita per pauculos dies uermiculos edũt, qui folijs celſi arboris in ſtorijs papyraceis nutriti creſcunt ad minimi fere digiti magnitudinẽ: clariq; & tranſlucidi facti cõportant in ramulos geſtiuos, ubi penſa euomentes illa nidulo ouatæ formæ quo includuntur circundant: poſtea ſole ſiccata arte ad fila trahũtur: e quibus uariæ infectis ueſtes plurifariam & texuntur, & cõponuntur. Serapio ſcribit ſetã eſſe calidã & ſiccam cũ temperamento: & eſt confortans cor, clarificat ſanguinem: quare ponitur in medicinis cordialibus, ut in dyamuſco. Quidam pharmacopolę comburunt illã, ſed peſſime faciunt, amittit enim uirtutẽ ex cõbuſtione: ſed debet ſubtiliter incidi, & teri cũ margaritis, & karabe, & coralis rubeis: & ſic facile teritur. Quidã eam abluũt, ſed male: uirtus

Hippocrates.

Serapio.

De ſeta cõbuſta.

enim in decoctione deperditur: & quando inuenitur seta adusta & torrefacta debet teri, ut dictũ est, nõ cum igne torrefieri.

De manna, Saccharo, zuccharo, & cando Ca. xxxix.

SI quis ĩportunus cauillator a me petat saccharũ illud antiquorum medicorum, an in totũ perierit: & si adhuc in usu est, quęnam res sit, respondebo una cũ Manardo, rationi cõsonum uideri: quũ res mera naturæ fuerit: nullum cultũ artẽq; desyderans, ꝙ extet adhuc: & ad eam rem quã nunc mannã uocant, referatur. Quod si quis adhuc pergat quærere: quo nomine ea res quæ nunc mãna dicitur, ab antiquis fuerit appellata. Dicã, si ulla est eius apud antiquos mentio, esse inter mella. Mouet me primũ Galeni autoritas libro de alimentis mel roris, uel mel aeris supra plãtas dicentis coagulari. & Plinius libro decimosexto capite octauo, sic scribẽs. Robora ferunt & uiscum, & mella: ut autor est Hesiodus: constatq; rores melleos e cęlo cadentes, non alijs magis insistere frondibus. confirmat Suidas, licet in nomine nõ cõueniat,

Galenus.

Hesiodus.

mel syluestre uocans. Mannæ porro & saccharí affinitatem ostendit eorum concinnitas, quã de hoc antiqui, de illa Arabes reliquere. Firmat inter cæteros Auicenna capite ultimo. lib. ij. zuccharũ alhusar (sic enim ipse loquitur) esse mannã, scribẽs cadentem supra rem, quam uocat alhosor, similem sali: a qua forte similitudine interdũ saccharũ ab eo sal Indũ nominatur: præcipue lib. iiij. capite de asperitate linguę: ubi tenere in ore docet salem qui ab india deportatur, colore salis, dulcedine mellis. Ex quo capite notari etiã potest differẽtia inter saccharum, quod ibi uocat salem indum, & zuccharum: quoniam utriusq; ueluti diuersę rei seorsum meminit: licet libro. ij. utraq; eodem capite cõfudisse uideatur. Crediderim igitur ego antiquum illud saccharũ parum a uocata nũc mãna differre: & utrunq; inter mellis genera cõprehendi, solumq; proprie saccharum dicendum, ex india aliquãdo, uel felici Arabia portatum, uocatũ candum: quia nimia solis excandescentia multũ obduruerat: non portari hoc tempore: quoniã ex nostro zuccaro quater uel q̃nquies excocto lucri ma-

Auicẽna. zucarum alhusar: i. mana

De cando.

ioris corradēdi gratia Seplasiarij Portugalenses, ac Veneti rem similem facere didicerunt: Arundines quoq; ipsi immittentes, supra quas uideri possit conglobatū: & gausapio inuoluentes, ut naui ex orientalibus regionibus inuectum putetur. Candum igitur naturale, antiquis Saccharū nominatū a nuncupata nūc manna differre nō uidetur, nisi q̄ hæc supra alias plantas, & aliquando supra petras uarijs in regiōibus, etiā in Gallia nostra Allobroga circa Briansonem urbiculam reperitur. Illud tantū in felici Arabia & India, in arundinibus, maioribus frustis, maioriq; duricia ob uehementiores solis radios, aptioraq; ad id tolerandū arundinum folia coagulatur: unde etiam fit q̄ non æque ut manna aluū leniat: quando & inter uocatas mānas eæ magis citare aluum uidētur, quę sunt liquabiliores. Si uero adhuc q̄spiam nostrum hoc zuccharū quo nomine antiqui appellarint, quęrat: dicam nullā esse eius apud antiquos mentionem: dico antiquos, q̄m Medicis qui post Galenū de eo est crebra mētio. Sed & Statius quodā loco nostrū zuccharū agnouisse uidetur scribēs,

Saccharū.

Galenus.

Et quas pręcoquit Ebusita cannas. Fuit tamē hic Dioscoride & Plinio iunior. Si cui autem res incredenda uideatur de re tam nobili antiquos medicos non scripsisse, consyderet q multa sint nostro æuo pretiosissima antiquitati penitus ignota, ueluti casia nostra fistula, Ambra, Moschus, Camphora, Iubetum, aliaq; non parum multa. De mānna autem dicendum est medicos antiquos generatim tantummodo, non autem specia tim fuisse locutos: licet Mesues falso Galenum tribus in locis alleget de manna loquētem: sic enim capite de manna, & capite de scāmonea, & capite de confectione mannæ ex inuentiōe Galeni. Manna eñ apud Græcos autores non est medicina molliens uentrem, sed potius adstringēs: & frequentius manna thuris, quæ manna simpliciter nuncupatur: nā (ut inquit Galenus li. xiij. artis curatiuæ) ea quę manna uocatur, est concussio thuris, quæ paruam quādam uim adstringēdi participat, atq; ob id ad quædam melior est ipso thure: hoc enim uim solam suppurādi habet: & q minime stipticū existit, maxime q; illud quod pinguius est, & colore al-

Statius. Dioscorides.

Mesues. falso: gale tribus. i locis. aleg

Galenus.

bius: quemadmodum quod flauius est, magis exiccat. Illi autem quæ manna uocatur, parum quoddam ex cortice thuris admistū est, a quo uim stipticam habet.

De camphora Ca. XL.

Serapio.

Platearius

CAmphoram succum hærbæ Platearius asserit: Serapio autem gūmi arboris nascētis in regiōe Calca & barigi: & est inquit gummi maculati, coloris rubei: & lignum eius est album, tenerum, quasi uelit fieri nigrum: & reperit̃ in corde arboris in particulis ligni, que sunt ibi intus extensæ: color eius rubeus est, maculatus, & sublimatur ibi: & postea fit camphora alba. Platearius autem succū hærbæ affirmat, quæ in fine ueris colligitur ac teritur: & inde succus eius exprimitur, & soli exponitur, & siccat̃, & desiccata in camphoram reducitur: quæ frigida est & arida in tertia distãtia, & ordine: ipse enim Platearius ex testimonio Dioscoridis succū hærbę esse camphoram docet: ego autem credo antiquos Græcorum non habuisse camphoræ, qua utimur, notitiã. Camphora autem qua utimur, ut plurimū res est ficticia, cu-

Dioscorides.

Platearius false Dioscoridem citat.

ius materia est uernix, & per sublimationẽ fit alba, limpida, clara, & leuis. Auicenna dicit camphoram esse arborem magnã facientem umbram hominibus, cui leopardi adhęrent, & non peruenitur (inquit) ad eam nisi certo tẽpore anni. Vide quot difficultates, & quidem inexplicabiles, occurrunt medicis iunioribus Arabum doctrinam sequentibus de camphora, aliisq; medicinis simplicibus, ob eorundem autorum non modo a Græcis, sed etiã a seipsis discordiã. Quare nulla alia inter tot quæ de simplicibus medicinis habentur ambiguitates, relinquitur uia, nisi ut ad sensum iudicem confugiamus.

Auicenna

De colocynthide, siue syluestri cucurbita, quã neoterici colloquintidam corrupto uocabulo uocant Cap̃. XLI.

DE colocynthide quæ syluestris cucurbita est caput ĩscripsim⁹, alioqui colocynthis parua cucurbita est. Sunt qui caprinam, qui alexãdrinam, qui amarã cucurbitam uocent. Zoroastes thymbrem, Ostanes, Antogenes, Daci rustrasta, Romani syluestrem cucur-

bitã appellant:barbari coloquintidam uocãt. Omneſq; colocynthida deſcribẽtes ſylueſtrem cucurbitã uocãt,& omnium maxime Plinius lib.xx.ca.iiij. Cumq; Dioſcorides ait trahere colocynthidem pituitam,bilemq;,ſtrigmenta & aliquãdo cruenta, nihil aliud ſignificauit,q̃ ui ſua pellere excrementa illa:& præterea uiolẽtiore purgatione ſanguinẽ,carniſq; , & adipis minuta ramenta. Quæ autem inquit Meſues nõ completa eſt in maturitate, ſoluit ſuperabũdanter,& educit ſanguinẽ, & interficit: & quũ ſigillatur ex toto germine plantę ut naſcatur una colocynthida, illa pernicioſa eſt, & eſt uenenum: & quæ naſcuntur in terris fortibus iuxta loca reptiliũ ſunt uenenoſæ. Omnis autem colocynthis nocet cordi,ſtomacho,& iecori, faciens operatiões difficiles:& aperit orificia uenarum,apertiõe ſanguinem fluere faciente. Quapropter iunioribus medicis cõſulo,ne colocynthide utãtur:eſt enim ſuſpecta,pernicioſa,perimens, naturã deſtruẽs:trahit pituitã colocynthis: trahit &Agaricus:trahit & bilem:trahit & rhabarbarum:colocynthis autem cũ uiolentia humores

Dioſcorides.

tia humores trahit: Agaricus autem ac rha-
barbarum ſuauiter & abſq; moleſtia: colo-
cynthis uenenum eſt. Agaricus contra uene
na eſſe perhibetur: colocynthis bilem cũ mo
leſtia trahit. Rhabarbarum uero illam tra-
hendo membra confortat.

De cipro Cap̃. XLII.

CIprus (ut ſcribit Dioſcorides) ar-
bor eſt habens folia oliuæ ſimilia,
ſed uiridiora, & paulo craſſiora: ſe
men nigrum, florem album, cum germine
& odore bono. Eſt eñ arbor aromatica in
Aegypto, ſemĩe cãdido, & odorifero. Quæ
coquitur in oleo, & exprimitur, unde para-
tur unguẽtum regale quod dicitur ciperus.
Errant maxime pariſienſes pharmacopolę,
accipientes ciprum pro oleandro, & olean-
drum pro cipro. Eſt autem oleander hærba
uenenoſa, quam ſi animalia comederint, ſta
tim moriuntur. Ciprus autem eſt arbor: hu
ius autem folia maſticata tumorem oris cõ-
peſcunt: horum aũt elixatura fomẽto cõbu-
ſtis medetur. Quidã hanc dicunt eſſe arbo-
rem, quã in Gallia & Italia liguſtrũ uocãt,
& etiã Alcannã appellant: & ut inquit Pli-

Dioſcorides.

Audio a plęriſq; caprifoliũ ciprũ, ſiue liguſtrũ appellari, qm̃ ei⁹ folijs capræ præcipue, veſcãtur. Nõ longe huic diſſimilis iaſia naſcit̃, quę a gręcis cypros, ab arabib⁹ alcãna vocatur.

nius libro.xxiij.ex eo fit oleum, cuius natu-
ra calefacit neruos, & emollit.

De pulicaria quã noſtri policariã uocãt, Dioſcorides uero conyzã Ca.xliij.

IN conyzæ genere parua uocatur
altera, quæ odoratior eſt. Altera
maior, frutice, folijſq; minorẽ ſu-
perans, latiore ambitu, & graui
odore: utraq; ut Dioſcorides ſcribit folijs
oleæ ſimilibus eſt, quæ pinguia, & hirſuta
habet: bicubitalem habet maior caulem: mi
nor uero pedali altitudine erigitur, florem
habet infirmũ, luteum, ſubamarum, qui in
pappos euaneſcit, radices inutiles: poteſt &
ſerpentes fugare, culices idem ſuffitu pellit:
pulices præterea enecat. Eſt & tertiũ cony-
zæ genus, quæ craſſiorẽ, molliorem q; cau-
lem habet, folijs tamen q̃ gracilis illa maio
ribus, minoribus tamen q̃ maior: pinguis
hæc non eſt: multo tamen grauiore odore:
iniucundior & inefficacior, in humectanti-
bus locis naſcens. Confundit Plinius poli-
cariam, miſcetq; pluribus locis cum origa-
no conyzam. Nec facile eſt eodem nomine
duas diuerſaſq; plantas ab eo ſæpius appel-

Plinius.

molestia in quãtitate multa. Sed non mire-ris lector carissime, si in capite de sene Me-sues contra rei ueritatem citet Galenum, cũ de manna ipse Mesues falso Galenũ tribus in locis alleget: sic enim capite de manna, & capite de scãmonea, & capite de confectio-ne mãnæ ex inuentione Galeni: cum manna apud Græcos autores non sit medicina mol liens uentrem, sed potius adstringẽs, & fre-quentius manna turis, quæ manna simplici ter nuncupatur. Hic tamen medicos iunio-res commonefacere oportet, etiam in libris græcorũ sicuti Dioscoridis, atq; Galeni de sene nõ legi, prout uim habet aluum purgã di, atq; melancholiã educendi: de quo Ara-bes autores loquuntur. De hac enim tam fa mosa apud Arabes, ac iuniores medicos me dicina neq; Hippocrates, uel Galenus, neq; Dioscorides quicq; (quod legerim) cõme-minerũt. Est tamẽ medicina nobilis: uirtus enim eius calida est & arida, paucæ tamen caliditatis & ariditatis: habet autem (inquit Serapio) uirtutem magnam purgandi me-lancholiã, ac flauam bilem: & fortificat sub-stantiam cordis, quando miscetur cum uio-

Mesues.

Dioscorides.

Serapio.

la: & potio decoctionis plus confert q̃ ip̃m tritũ; & doſis inqt ſicci triti eſt a drachma. j. & in decoctione drach. quinq;, & confert ſcabiei & pruritui. Et ut ſcribit Meſues, eſt medicina bona febrium melancholicarũ, & antiquarũ. Naſcitur circa Babyloniã, & in Arabia: folia ſolum in medicinis competũt. Noſtri pharmacopolæ ſene abutuntur, accipiunt enim folia cuiuſdã arboris in Gallia naſcentis, quæ arbor fert ueſiccas limpidas, ut piſcium ſunt ueſicæ. Nonnulla autem de ſene ex induſtria prætermiſi uel multũ triuialia, uel a temerarijs hominibus cum ſene gallico, & nece multorum tentata.

Meſues.

Sene gallicum uulgo dicit baguenaude

De Agarico Ca. L.

AGaricum in arboribus naſcitur: fungi ſimilitudine circa Boſphorũ, colore candido, maſculus amarior: Galliarum quoq; glãdiferæ maxime arbores agaricum ferunt. Eſt autẽ (ut dixi) fungus odoratus in ſummis arboribus naſcẽs, noctibus & relucens, & candidus: ideoq; in tenebris decerpitur. Dioſcorides ſcribit Agaricũ radicem eſſe. Alij uero affirmãt naſci agaricum in truncis arborum,

Dioſcorides.

borum. Diuersitatem autem hanc fecerunt nõ satis noti quondam agarici natales, adserentibus aliis radicem esse, aliis arboribus fungorum modo adnasci. Genere (ut inq̄t Dioscorides) differt agaricum: estq; in eo alterum mas, alterum fœmina: bonitate antecedit fœmĩa, rectas ĩtus pectinũ modo uenas & diuisiones habens. Masculum in seipsum cõuolutũ, rotundumq;, & undiq; cõcretum est. Ferũtq;, inquit, aliqui plantæ radicem agaricum esse: quidam in truncis arborum ex corruptione fungorum modo fieri. Nascitur ĩ Galathia Asiæ, Siciliaq; in arboribus, uerũ friabile, & ĩfirmũ, aluũ unius alteriusue drachmæ pondere cum mulsa aqua potum purgat: aduersatur præterea uenenis drachmę pondere in diluta uini potione datum: serpẽtum ictibus & morsibus pondere trium obolorum cum uino potum egregie succurrit: om̃ibus in uniuersum interioribus uitiis accommodatum est pro uiribus, & ætate sumẽtium datum, aliis cum aqua, aliis cum uino, aliis cum aceto mulso, aliis cum mulsa aqua. Agaricum (inquit Mesues) quẽ sapientes laudauerunt est fœ-

Dioscorides.

Mesues.

mina, habens proprietates quinque, uidelicet ut sit albus & leuis, & uelocior, frangibilis, & porosus, & rarus ualde: & ut appareat in principio dulcis, deinde succedit ei amaritudo & stipticitas. Est calidum in primo ordine, aridũ in secũdo. Agarici, inquit Mesues, duo sunt genera, scilicet masculus, & fœmina: masculus inquit est malus, & est ille qui est longus, & grauis: sed potius credendum est Dioscoridi, quam Mesuę, sicuti & in simplicibus omnibus. Agaricum masculum in se ipsum conuolutum, rotundumque, & undique concretum est apud Dioscoridem. Mesues autem affirmat masculum esse longum, & graue: & sic Mesues masculũ pro fœmina accipit, & fœminam masculi loco commendat. Sunt in agarico multa quæ in antiquioribus, & melioribus græcis, aliter quam in impressis legũtur: & interea quæ nihili, & quę multifacienda sunt, quæ negligi sine periculo possunt, ut sunt, nasci agaricum in trũcis (ut communis habet lectio) arborum: ut meliores codices, radicũ. Galenus libro sexto simpl icium pharmacorum capite sexto inquit. Agaricum est radix arboris, aut planta quæ oritur in aliqua arbore. Virtus eius

Mesues.

Dioscorides.

est dissolutiua, & incisiua materierũ grossarum, & propter hoc aperit opilationes hepatis, & renum: & curat ictericiam, quę fit ex opilatione hepatis, & est medicina laxatiua. Et in libro ad Paternianum ita scribit Galenus. Agaricũ ab arboribus excrescit, prout tubera uel boleti: uires autem habet acriter relaxãtes, & uenenosis morsibus, & potibus resistentes: sic & uentrem purgat aliquatenus, & phlegma, & cholerã deponit; ideo nec dolorem, nec uomitum facit. hæc Galenus.

Galenus.

De aloe Ca. LI.

Difficilis ubiq;, & in cunctis (ut uidetur) amara aloe est. Scillę folia habet aloe, & ut inquit Dioscorides, crassa, pinguia, ĩ rotũdo modice lata, repãdaq;, florem candidum, semẽ asphodelo æquale; tota grauissime olet, & in gustu amarissima aloe est. Nascitur & in Arabia, Asiaq;, & maritimis quibusdam locis, & insulis. Eligito pinguẽ aloen, syncęram, & sine calculis, aut arenis splendẽtem, rufo colore, friabilẽ, iocinoris modo concretã, facile liquescentẽ, & quę egregia amaritudine sit. Reprobanda ediuerso quę nigro

Dioscorides.

colore est, nec facile liquescit. Est aloes uis & natura ab extra adstringere, somnum cõciliare, siccare, corpora densare, aluũ soluere, & stomachum purgare: aluum pota soluit, trium uero drachmarum pondere egregie purgat. Aloe (inquit Galenus) succus est hærbæ quæ est similis scillæ: optimã, inquit, iudicamus quæ est frangibilis, gleba munda, pinguis, splendida, munda & subrufa, & gustu amarissima, si bibatur: & uẽtrem soluit, & purgat putredinem, & choleram, & phlegma cũ oximelle data, drach. ij. stomaticis & epaticis magnum adiutorium est. Et est aloe, ut sexto simpliciũ capi. xxiij. scribit Galenus, medicina desiccatiua in tertio ordine ariditatis, & calida ĩ primo extenso, aut in secundo represso: & est cõferens stomacho præ omnibus alijs medicinis, & consolidat fistulas profundas: & confert apostematibus quę fiunt in ore, in naso, & oculis. hæc Galenus. Platearius somniando tria aloe posuit genera, Epaticum, Succotrinum, & Caballinum. De epatico & caballino tã famosa apud pharmacopolas nostros, ac iuniores medicos aloe genera, neq;

Galen? de simplici medicina, libro ad paternianũ.

Mesues aloen aperire venas & sanguinẽ asserit, cũ, vt Pliniũ taceã, Diosco. & Gale. ratio & experiẽtia cõtestent., ꝙ sanguinẽ vndequaq; fluentẽ sistat, etiã si p̱ screatum emittatur.

Dioſcorides, necꝗ Galenus quicꝗ cõmeminerũt. Meſues uero utroꝗ ætate multo poſterior, hoc tm̃ de ſuccotrio dixit. Aliud eſt quod fit in ſuccutri, Aliud in Perſide, Aliud in Armenia, Aliud in Arabia. Et melius eſt ex his ſuccutrinum, poſt illud Perſicum: deinde armenicũ: & deterius eſt Arabicũ. Quapropter diligentius aduertendum, ne cum in libris Dioſcoridis & Galeni, aut uero Pauli, ac Oribaſij aloen ſcriptum inuenimus, alterum putemus intelligi, ꝗ ſuccotrinum. Quo quidem in errore ſcio pleroſꝗ pharmacopolas, ac iuniores medicos frequẽter ĩplicari. aloe hepatico aut caballino pro uero aloe utuntur, cum ſemper Aloen ſuccotrinum ad uſum medicinæ potius debeant recipe ex Dioſcoridis, Galeni, & aliorum medicorum græcorum autoritate, qui alia genera (ſi qua ſint) uident̄ neglexiſſe, ſicuti & alios herbarũ ſuccos & fructus, quos autores Arabes, & medici iuniores illos ſequentes in frequenti uſu habent, omnino deſpexerunt. Adulteratur aloe, uerũ deprehenditur amaritudine in guſtu, & odoris firmitate; quodꝗ friata digitis non reſoluitur

Dioſcorides. Galenus. Dioſcorides. Iuniores medici.

uſq; ad minimũ ramentum: miſcent etiã in adulterato aliqui acatiã: ut Dioſcorides inquit. Aloe ergo ſuccotrinum magis laudatur, & ab extremis Arabiæ, Perſidis, & Armeniæ partibus ad nos uehitur; uimq; purgatoriã nõ minorẽ agarico, ac rhabarbaro habet; quã certe ſi in hepatico, aut caballino antiq̃ ĩueniſſent, nõ ſilẽtio pr̨eterijſſent.

De ſpina alba, quã Arabes uocãt bedeguar Ca. LII.

PRo ſpina alba quã Perſæ, & Arabes uocant bedeguar, quoniã hæc a pharmacopolis ac iunioribus medicis ignoratur, utuntur ſpongiola roſæ ſylueſtris, quæ in ſpinis naſcitur: nã & ſi hæc plurimũ in medicin̨e uſu differat a ſpina alba, non tamen eſt h̨ec permutatio exitialis. Spina enim alba, inquit Dioſcorides, ramulos habet longos, molles, uitiũ modo lẽtos, & graciles, hyrcinæ ſpinæ ſimiles, folia parua, rotundaq;: ueſtitur idẽ totus multa, tenui, lanoſaq; lanugine. Totus præterea ſpinoſus eſt: flores lõgos, & pallidi coloris habet, ſemen in guſtu odoratum, & acre, uerũ inutile; naſcitur in aquoſis tumulis; radices

Dioſcorides.

illi sunt duorum triumue cubitorum, longi tudine firmæ, neruosæq́3, quæ in ipsa terra sectæ lachrymã dant gũmi similem: eædẽq́3 tusæ præcisos neruos, & uulnera illitæ glu tinant: quinetiam potum hærbæ deco‑ ctum neruorum uitijs accommodatum est. Hæc Dioscorides. Plinius cap. de acantis‑ sence, ideſt bedeguar, inquit, carduus est cũ aculeis in folijs albis, & est inter humidita‑ tem & siccitatẽ medius. Galenus. Bedeguar confert iliacis, & stomaticis, emissionẽ quo‑ q́3 sanguinis cohibet; iuuat etiam dentes do lentes, si gargariset ex decoctione eius: con fert fluxui uentris, & debilitati stomachi: & confert sputo sanguinis.

Galenus.

Racematio quædam supradictorum errorum Auicennæ, ac Arabum auto rũ per modũ epitomatis Ca. LIII.

CAsia græcorum ab arabũ, ac re‑ centiorum est diuersa. Theriacæ nostri sæculi medicis certa nõ ha‑ betur scientia. Saccharũ antiquo‑ rum a sale Indo nihil differt, a zuccharo ta‑ men nostro diuersum est. Hærba ex qua fit ladanũ nõ est cissi, ut quidam false opinan‑

Casia. Theriaca.

Saccharũ. antiq[uorum] a sale Indo: n[ihil] differt

Cissi.

tur, hoc eſt hederæ ſpecies. Ignorant noſtræ ætatis medici quid ſit radix, quam pro turbith officinæ uendunt. Agrimonia qua paſſim in officinis utuntur eſt Eupatoriũ apud Dioſcoridem. Antiquorũ bugloſſus noſtra eſt borago. Manna græcorum aliud a manna arabum eſt. Sanguis draconis nõ eſt ſuccus, ſed qui in officinis uenalis exponit̃, eſt adulterinus. Napellus iuxta Auicennæ decretum minime in potu propinãdus: nec radix pentaphylli, ſuccus ĩter uenena numerãdus. Arabes perperam mezereon, quæ græcis chamelea uocatur, inter lactaria connumerant, eandemq; cum chameleone cõfundunt. Auicẽna uicinitate nominis deceptus Ixion, ideſt uiſcũ pro Ixia inter uenena enumerat. Auicenna calamẽtum cum origano confundit. Ignorauerunt arabes hærbã Iſatidem, ideoq; ancipites in ea deſcribẽda fuerunt. Auicẽna quatuor hærbas natura, & figura differentes ſub unius auriculæ muris appellatione confundit. Auicenna præter hoc quod uarius in deſcribenda Populo arbore eſt, falſo etiã calidã eſſe in tertio ordine aſſerit. Medici iuniores falſo iuiubas, &

Turbith. Agrimonia. Bugloſſus Manna. Sanguis draconis. Napellus. Mezereõ. Ixion. Calamentum. Iſatidis. Auricula muris. Populus. Iuiubæ

grecis camelea [dici]tur.

ſebeſten fructus ad quoſdã medicinæ uſus adhibent. Hærba lichen Græcis dicta, falſo a noſtris hepatica uocatur. Meſues centaurium maius cum minore confundit. Auicenna uolubilis hærbæ proprietates cum hederæ ꝓprietatibus confundit. Serapio & Auicenna lapidem armenium, & lazuli confundunt. Errat magna ætatis noſtræ medicorũ pars ueram memithen, quam Dioſcorides glauciũ uocat, ignorantes, aliĳs chelidoniã, aliĳs papauer cornutum eſſe cõtendentibus. Errant medici mouentes in ægris humores cum medicinis adtractiuis, ſicut eſt ſcãmonia: eo quod rectificando eam quanto plus poſſumus, ſemper membris principalibus habet inducere nocumentũ: & propter hoc uirtutem debilitat, & auget caliditatem febrilem. Aloe ſanguinem undequaq; fluentem ſiſtit, nec aperit uenas, ſed eaſdẽ magis occludit: neq; cit ſanguinem, queadmodũ multi Meſuę autoritate ſeducti exiſtimant. Errant medici qui Auicennã ſequẽtes Harmel nõ eſſe rutam ſylueſtrem opinãtur: ſed in pilularũ de hermodactylis, ac fœtidarũ confectionem cicutę ſemen, quod nemo ue-

Sebeſten. Lichen. Centaurium. Volubilis. Armenius lapis. Lazuli. Memithe. Scãmonia. Aloe. Harmel.

Aloe. nenum esse ignorat, huius loco admittunt. Mesues plane hallucinatur pueriliter aloen mistā melli minus purgare, eādēq; stomacho nocere asserens. Errant medici, qui arabum autorū sandaracham a Grecorum esse diuersam non animaduertūt. Arabes autē Sandaracham esse gummi scribunt, quod alio nomine uernix appellatur; Græci contra, & Latini per Sandarachā lapidem metallicum intelligūt. Errat Auicenna, qui succutum semperuiuā, aut speciem mandragoræ secundum duas opiniones, utranq; tamē falsam interpretatur: cum tamen nihil aliud sit, q̃ id quod antiquitas Symphytū petreū nominauit; id quod dilucidum admodum erit, si quis auicennæ caput de succuto cum capite Dioscoridis de symphyto comparauerit. Ea quæ cicutæ debentur auicenna Napello tribuit; quare non temere auicennam cicutam, Napellumq; uulgares admodum hærbas ignorasse dicimus: & in ijs describēdis anceps dubiusq; fuit. Errauit cum tota arabum schola auicenna, fabuloso scilicet errore seductus, Carabe, quod Græci electrū, Succinum uero latini uocant, populi arbo-

Marginal notes: Sandaracha. Semperuiua. Mandragora. Symphytum. Cicuta. Napellus. Carabe.

ris gummi putans, quæ nux Romana uocatur, quam alio nomine haurum appellat; nõ enim probatur a Dioſcoride ea fama ac opinio, quę ex populi arboris reſina Succinum durari' adſtruit. Auicenna enim de carabe pugnantia ſibi ſcribit. Capite namq; ccclxxiiij, aſſerit caraben eſſe calidam parumper; id quod & facit in libello de uiribus cordis, calidam in primo, & ſiccam in ſecundo dicens; mox tamen ſubdit, Opinio tamẽ eſt ꝙ ſit frigida. Capite autem. cccxliiij. hoc gummi calidiſſimũ eſſe ſcribit, quod & capite. D. x, cõfirmat, inquiens: eius gũmi eſt ultimũ in calefaciẽdo. Plinius de carabe ita ait. Certum eſt gigni in inſulis ſeptentrionalibus Oceani, & a Germanis appellari Gleſſum. Naſcitur autem defluente medulla pinei generis arboribus, ut gummi in ceraſis, reſina pineis.

Nux Romana.

Plinius li. xxxvij. capite. ij.

in germania inuenitur Verũ ib ara

De hermodactylis, ephemero, & colchico Ca. LIIII.

COlchicon & ephemeron hermodactyli genera a neotericis uocantur. Paulus & Galenus ephemeron duplex faciũt Dioſcoridem ſequuti; unũ deli-

butorij ueneni ui, de quo hic: alterum quod irin syluestrem cognominant. Colchicon sane haberi modo passim prædicant, Ephemeron nesciri. hermodactyli porro ex quibus pilulæ ad podagras tantopere commẽdantur ab ætio & Paulo, quinq; folium sit, an Ephemeron, parum mihi cõstat: alioqui recentiores pro Ephemero accipiunt. Dioscorides quinq; folium hermodactylũ quoq; dici, & morbis articularibus, & coxendici cõuenire prodit. Ephemeron tumoribus, Ephemerõ folijs lilij minoribus, semine superuacuo, dictum ita, quod ĩtra diem iugulet: ut Theophrastus putat. Sed illud alterũ genus est, & Colchicõ proprie crediderim: folio Ellebori, radicula omnibus nota, Seruorum in desperatione cõfugium. hoc ipm Colchicon & Plinius ephemeri appellatione intelligit, quoties medicinas cõtra ephemeron impactũ commemorat. Ephemero radix longa, non ut colchico rotunda. Quidam ephemeri uocabulo delibutorij ueneni compositionem quãdam capiunt: ut ætius testatr̃. Misceri in antiquis scriptoribus inuicem Colchicon & Ephemeron aliqui cre-

diderunt, Nicandrũ in alexipharmacis suis dicentem audientes. Si uero colchidis Medeæ infestũ ignem poculum illud hauserit ephemeron: mox Plinium inter uenena colchicon, & inter medicas hęrbas ephemeron numerantem: post hoc Paulum æginetam ephemeron in quinto inter uenena cõstituẽtem: mox iterũ in sexto ephemeron his uerbis describentem. Ephemeron nõ quod noxium & lętale, sed quod agrestem irin uocant. Et ne longiores simus in cunctis Græcis modo uenenum, modo utilem dentibus & tumoribus hærbam ephemeron inueniẽtes, prę senti & periculosa semper dubitatione: nisi cognouerit aliquis duo quondam ephemeri genera fuisse, alterũ quod colchicon a natali solo diceretur, flore albicante, crocino simili, radice bulbi, sed pinguiore, quod colchicon Plinius simpliciter nominauit, qui cum plantam descripsisset, maleficij eius, & ueneni notas, remediaq; certius illic docet. Alterũ quod simpliciter ephemeron dicitur innocẽs, & dentibus, & tumoribus utile: & ut rem totã absoluamus, quod Paulus ægineta in sexto descripsit, habereq; ait

repercutiẽdi, discutiẽdiq́; uires; esseq́; Ephe mera duo, & qualia nos dixim⁹, uenenũ alte rũ, inocẽs alterũ, satis idẽ Paulus ĩdicat, q̃ de ĩnocente hoc agere incipiẽs, ait. Ephemerõ non quod noxium, & lętale, &c. Manifesto ea propositione diuisioneq́; argumento, du plex eius generis esse; alterũ quod ueneni, & alterum quod remedij rationem habet. Quærendum modo peritioribus relinqui- mus, sint ne quos medici & hærbarij phar- macopolę nunc hermodactylos uocãt ephe meros: hoc, an colchicon illud pauloãte de- scriptum: nihil enim modo superest, q̃ mo- nere legẽtes, dicere barbarum habere ephe- meron hoc, florem ceruleum, quem nos candidũ ex cõmuni, eademq́; omniũ quot- quot uidimus codicum lectione. Plinium (ut uidetur) in floris eius colore, potius q̃ Dioscoridem quẽ uerebatᷓ sequutus ille est. Sunt enim in historia ephemeri huius Pli- nij hæc uerba. Ephemeron folia habet lilij, sed minora, caulem parem, florem cęruleũ: quæ uoces nisi ad candidum colorem trahi nõ possunt. Signasse hoc ẽt placuit, ut qui- bus autoribus, quod diuersum sit, uterq́; no-

ſtrũ uerterit, legentes ſciant. Fuerũt qui maleficum illud ephemeron dictũ putauerunt, ꝙ hauſto eo una tantum die ſuperſtites ſint qui id hauſerunt; & a ſimilitudine eius deinde alterum illud. Hic cogitent ueritatis ſtudioſi, quanto in periculo uerſentur, qui Auicennã, Serapionem, Meſuen ſibi in uniuerſum imitandos propoſuerunt tam in ſimplicibus medicamentis, q̃ compoſitis, & nonnunq; Solano furioſo pro ſatiuo, aliquãdo ephemero, pro colchico, & hermodactylis poſuere: & pluries maleficum ephemeron pro innocuo ordinarũt, ac in ſcriptis poſuerunt: quod quidem magna medicorũ pars facit. Et hi maxime, q uulgo celebriores, doctioreſq; habentur: qui etiã per cõpita & fora nõ uerentur prædicare, ſe malle cũ arabibus, Perſis, Pœnis, Auicenna, Serapione, ac illorum Euangeliſta Meſue (quorũ uerba oraculi inſtar habent) errare, q̃; cum ijs qui medicinã a Græcis hauriũt, recte ſentire. O cecitatem. hæc ideo iterũ atq; iterũ ĩculco, ut ſi nullo alio pacto ab ĩſtituto peruerſo auocari poſſent moroſi iſti ignauiæ propugnatores manifeſtiſſimi, eos ſaltem

Arabum autorũ errores deterrerent, ad meliorẽq; mentẽ reducerẽt. Atqui(dicet quiſpiã) uidem⁹ cotidie multos morbis grauiſſimis, acutiſſimiſq; implicitos auxilio medicorũ Arabũ doctrinã ſequentiũ cõualuiſſe. Quibus reſpõderi breuiter uelim illud Auſonij galli. Euaſit fati ope, non medici. Qđ ſi lex ulla extaret, quæ puniret inſcitiã capitalem, oppido q̃ paucos uideres medicinæ profeſſores Arabũ doctrinã ſequẽtes. Prouerbiale illud ſat notũ, titulo medicorũ Arabũ remedia habẽt pyxides, uenena, Scãmoniũ, turbith, & colocynthida. hinc ille Lacõ medico arabi dicenti: nihil habes mali: non enim(inquit) te medico utor. Et iterũ cũ medicus Pœnus dixiſſet, ſenex factus es, Quoniã(inquit) non uſus ſum te medico.

Spicilegium in quod multa ſuperius relicta ex uarijs autoribus cõgeruntur Ca. LV.

Palma ægyptia.

PAlma ægyptia quam Dioſcorides deſcribit myrobalanon appellatã fert, nullo intus ligno, quæ & adipſos, & poma nominat. Phœnicobalanus niger eſt, qa matureſcere permittitur:

mittitur: Myrobalanus uiridis, habetur & myrobalanus unguentaria cognominata, ſed generis alterius, ſuo loco indicãda. Habentur & myrobalani apud Arabes, Meſuem, Serapionem, Razem, & Auicẽnam: quorum uirtus frigida in primo ordine, arida uero in ſecundo: uirtus autẽ ſecunda oculos fortificat, & prohibet curſus humorum ad ipſos: & eſt proprietas purgare flauam bilem, confortat ſtomachũ, & confert atræ bili, & mundificat uillos ſtomachi, & exiccat eos: & ſunt qnqꝫ ſpecies, citrini, kebuli, bellerici, emblici, & indi, ſiue nigri: & appropinquant frigiditati cum pauca calidita te, & temperata: & eſt frigiditas eorum amplior propter illorum acetoſitatem: kebuli frigidiores ſunt citrinis. Græci paruam, aut nullam de ipſis faciunt mẽtionem. Been ſeu Ben aliud rubeum, aliud album: calidæ & humidæ complexionis, radices addentes in coitum, necnon cordi conferẽtes: ut referũt arabum ſcriptores. Acedulam crediderim apud Græcos ꝓ lapatho acetoſo accipi: cuius cõplures ſunt ſpecies, alia oxylapatho, quaſi dicas, acutę rumici eſt perſimilis: quã

Myrobalani.

Acedula quam acetoſam noſtri vocãt.

a ſaporis aciditate oxalida appellant: ut uult Dioſcorides: alia hortenſis priori omnino diſſimilis, acidi ſaporis & ipſa: dicta uulgo a pharmacopolis noſtris acetoſella: tametſi uelit Syluaticus omnem acidi ſaporis hær‑bam acetoſellam uocari poſſe. Spinachium ſeu aſpanchiſpanis, non dubitem Dioſcori di eſſe blitum: herba eſt iners, ſine ſapore, ullaq; acrimonia: dicta (ut uolunt) Spina‑chium a ſpinoſo ſeminis cortice. Sũt magni etiam nominis uiri, qui eandem cum beta exiſtimãt, quibus nõ temere aſſenſerim, ſic‑uti nec magnopere repugnarim. Piſtacia uulgo a pharmacopolis fiſtici nominãtur, ſicut pineoli pineæ. Tarcon ſatureiã eſſe uo lunt quidam, alij uero pyretri hærbam. In Schœni flore quẽ pharmacopolæ barbaro uocabulo ſquinantũ uocãt, errãt: nã qui paſ‑ſim ĩ officinis proſtãt feſtucę magis ſunt, q̃ flores. Thlaſpi noſtro ſæculo penitus inco‑gnita eſt: q̃uis Ioãnes manardus apud Au‑guſtũ Laurĩẽſem Epiſcopũ ſibi cõpertã eſſe hærbam ſcribat, quã uerã eſſe Thlaſpi exi‑ſtimet: quando in totum Dioſcorid. libro. ij. capi. cxlij. notis correſpondeat. Auicenna

Spinachium. Piſtacia. Tarcon, i. ſaturegia. Schœni flos. Thlaſpi.

in descriptione theriaces non sine magno error rore pro nomine thlaspeos siseleos scripsit. Pro darsisahan, quod idem est apud arabes quod aspalathus Gręcis, Nicolaus ponit coralos, cum tamen longe alia res sit a coralis, id quod græce aspalathus uocatur: quemadmodum ex Dioscoridis libro primo capite xix. descriptione cōstat. Hallucinatur auicēna ubi loco aspalathi ponit semē aliembur, idest chylocaractæ: Galenus em̄, cui in hac parte magis q̄ auicennæ crediderim, pro aspalatho nō semen chylocaractæ, sed agni casti, ut uulgo uocant, in suis succidaneis recipi adseruit. Melāthion uulgo gith, & nigella dicitur. Anchusa hærba id temporis hærbarijs nostris est incognita, e cuius speciebus quarta pellendis uermibus ob amaritudinem accommoda erat. Kitran, alkitran, Cedria, gūmi ex Cedro arbore fluens. Cammarum inter cochleas rotūdas enumerat Plinius libro. xxxij. cap̄. xj. Apud hunc pro omnibus conchis, quarum una est species accipi crediderim: siquidem hæ omnes (teste Galeno) durę sunt carnis, & cōcoctionis difficilis, atq; ob id crudum in corpore

Darsisahā. Aspalathus. Melāthiō Anchusa. Kitran. Cammarum.

Mala paradisia.

chymum efficiunt. Mala paradisia a situ dicuntur, ut uolũt, ꝙ omnibus fere pomariis inserantur: odore, saporeq; insignia. Tragacantha Dioscoridis est nostris gummi arabicum. Omphacinũ oleum ex oliua immatura cõficitur: omphacium uero expressus est ex uua acerba succus: uulgus agrestam nuncupat.

Finis libri primi.

Castigationes seu Emendationes in Mesuem, Razem, Nicolaũ, Serapionem: quas olim, ad omniũ q Medicinæ dant operam utilitatẽ, cõscripsit Dominus Symphorianus Campegius Lotharingorum Archiatrus eques auratus, ac Fauergie dominus, Antonio filio dicatæ.

Clariſſimo & eruditiſſimo uiro patri ſuo Symphoriano Campegio equiti aurato, & Lotharingorum Archiatro Antonius Cãpegius S.P.D.

Dictata illa tua genitor clariſſime, quibus refellis arabũ inſcitiã, doceſq; pharmacopolas, Iunioreſque medicos quãta ĩ caligine rerũ uerſent in hærbarũ, fructuum, radicum, lapidumq;, quibus coti die utimur erroribus, neſcio plusne mihi uoluptatis, an doloris adtulerint: nam & ga uiſus mirifice ſum, res eas quibus hominum uita, ſaluſq; continetur, ab eo potiſſimũ uiro editas eſſe in lucem, quẽ poſt Deum maximũ ſemp̃ coluerim, ac merito plurimi fecerim: & indolui rurſus generis humani uicem, quod in ſe graſſari tandiu impune triſtem hanc mahumeticam potius, q̃ chriſtianam ſectam ab arabibus patiatur, atq; ab his Perſis, & Arabibus ĩterdum uitæ ſpem pretio emant, unde mors certiſſima proficiſcatur. Hinc factum eſt, ut peruerſo quorũ

dã iudicio, peſſimi pro optimis, craſſi pro eruditis irrepſerint: ita ut, neglectis optimorum authorum placitis, hic Auicennam ſibi delegerit: ille uero Razem quendã mordicus tenuerit. Alter item Arnoldũ exoſculatus ſit: atq; adeo unuſquiſq; quocunq; ſua adactus eſt inſania, ac inſcitia, huc delatus, putans ſeſe hoc pacto medicinam per compendium aſſequi poſſe. Ea cauſa iſtorũ etiã animis tam pertinaciter inſedit, atq; infixa eſt opinio, ut piaculum ducãt, uel latum unguem ab eo quem imitãdum propoſuerũt, diſſentire: & ſic innumeris errorum labyrinthis impliciti, ad ueri cognitionem perueni re non potuerunt: & ſic factum eſt, ut & alia pro alijs remedia afferant, & morbus alius pro alio curetur: & plus a medico, q̃ a morbo eſſe periculi uideatur. Hæc habui genitor clariſſime quę ſcriberẽ, magis ut tibi morem gererẽ, q̃ humanæ paternitati conſulturus. Vale, & me, ut ſoles, ſymphoniace ama.

Symphorianus Cãpegius Antonio filio S.

Fflagitaſti a me fili chariſſime, ut quemadmodũ olim de erroribus noſtrorũ pharmacopolarum cir-

ca ſimplicia pharmaca, ita & compoſitarum medicinarum typum quendã, & ueluti ſub-figurationem tibi cõſcriberẽ, uniuerſa eius capita breuiſſime innuentẽ, potius ꝙ expli-cantẽ. Quod enim (ut Dioſcorides inquit) retulerunt quidam lætalem in Perſide arbo rem eſſe, trãſlatam deinde in ægyptum, mu tata natura ſalubrem, & edendo factam fuiſ ſe. Grauis præterea huiuſce rei teſtis & au-tor in carmĩe ſuo Columella eſt, qui de an-nuis pomis per tẽpora agẽs, poſt mora prę coces ficos, armęnica, & damaſcena, ſubiecit ſtatim, Stipari calathos pomis quę barbara Perſis Miſerat: & fama eſt patrijs armata uenenis: At nunc expoſiti paruo diſcrimine lęti Ambroſios prębẽt ſuccos oblita nocẽdi. Idem quod hic ait lętalem in Perſide quon-dam creditam hanc eſſe arborem, mox amiſ ſa nocendi ui amabiles omnibus proferre fructus: Pari forma Scammonia, & Tur-bith Perſis, arabibus olim ſalutaria forſitan fuere: quæ nunc Gallis & Italis lętalia, & ue nena ſunt: & quę ex illis componuntur, per-nicioſa: uti ſunt dyaſinicon Meſuę, Electua rium de ſucco roſarum Nicolai, & ſimilia.

Dioſcorides de perſico pomo

Columella.

Mutatio loci uirtutes mutat.

Feci igitur fili cariſſime quod optaſti, ut potui; uon forte ut uoluiſſent pharmacopolæ, ac iuniores medici Arabum doctrinã amãtes. Accipe & lege, illud cogitãs, breuis eſſe laboro, obſcurus fio.

Caſtigatiões ſeu emẽdationes in Meſuem, Razem, & Nicolaũ, quas olim edidit. D. Symphorianus Cãpegius eques auratus, ac Lotharingorum Archiatrus, Antonio filio dicatæ.

Diafinicõ dicit̃ a dactylis.

Diafinicon ſalubre, ac benedictũ.

Accipe dactylorum immaturorũ, & uiſcoſorum infuſorũ in aceto horis. lx. partes. c. pęnidiarũ partes. l. Amigdalarum mundatarũ dulcium partes. xxx. Agarici albi & leuis partes. lv. Rhabarbari electi partes. xxxv. zinziberis albi, ſpicęnardi, piperis lõgi, foliorũ ruthæ ſiccorum, cynamomi, macis, ligni aloes, uel loco illi⁹ maſthicis, aniſi, feniculi, dauci, galangæ, ſingulorum partes. ij. cum dimidia. fiat omnium trituratio, & cõfice cum melle diſpumato quãtum oportet: eſt enim medicina ſingularis & benedicta.

Cõfert ad febres cõpoſitas, & chronicas cõfert colicæ; valet & ad dolorẽ ventris, & humorem crudum.

De diafinicone quęſtio.

DE diafinicone secūdum descriptionem Mesuæ, si a me petas an sit salubre, possum tibi sine aliqua hæsitatione respondere illud Mesuę naturæ humanæ esse inimicū: in eo ēm ingreditur turbith, quod est ex genere habentiū lac: ut idē scribit Mesues, quare uenenosum: propter enim uerba mesuæ Simon Ianuensis tripolium inter lacticinia cōnumerat. Vide quot difficultates, & quidē inexplicabiles occurrunt iunioribus Arabum doctrinā sequentibus ob eorundē autorū nō modo a Græcis, sed etiā a seipsis discordiā. Quare nulla alia inter tot quæ de scāmonia & turbith, alijsue simplicibus medicinis habentur ambiguitates relinquitur uia, nisi ut ad sensum iudicem confugiamus. Ego uero tam naturale, q̃ fictitiū turbith, siue etiā scāmoniū cauendū censeo: quoniā nō minus est uenenū scāmoniū, q̃ mezereon, & laureola: nec turbith minus q̃ scāmoniū: atq; ideo de turbith, & scāmonio nihil apud christicolas curādum est. Ista Arabibus, Persis, Pœnis, mahumetensibus relinquenda: sunt enim medicinæ hominum effrænatorum, nō piorum, & sa-

Diafinicō Mesuę insalubre ac perniciosum.

Simon Ianuensis.

Scammonii & turbith cauēda.

pientũ: utinã ad nos tales nũq̃ uenissent: plures em̃ uiuerẽt adhuc, qui ad manes, & campos (ut dicitur) Elysios ante periodum descenderunt. Cato enim maior, ut apud Plutarchum scriptũ reperitur, Græcos omneis ita odio habuit, ut gręcam doctrinam, philosophos, & medicos maledictis insectaretur: monebatq; filium, ut huiusmodi hominum genus declinaret: & ne eorũ opera uti cogeretur, cõmẽtarios de medicina filio reliquit. Si de gręcis Cato hæc dicebat, q̃d nos de Barbaris, persis, arabibus, mauris, pœnis turchis, Sclauis dicere debemus unde om̃e malum? Primordium enim mahumeticę sectæ ex arabia est: necnon semper eadem terra pestilens fuit humanis gentibus. sic mahumetes, sic olim cham, & eius progenies: hi malorum dæmonum cultum induxerũt. Ille ueri Dei mira uirtute cõstitutum sustulit. Ex eadem terra procreati sunt Auicẽna, Auerrhous, auenzoar, alpharabius, uterq; haly, qui mahumeticę sectæ fuerũt fautores. Quare præcipiebat Corinthijs Apostolus, ut cauerẽt, ne per inanem philosophiam seducerentur secũdum traditionem hominũ,

Cato græcos odio habuit.

Ex arabia omne malum.

Paulus apostolus

non secundũ Christũ. Sic nobis, hoc est chri stianis cauendũ est, ne per falsos Auerrhoi, & Auicennæ, aliorũue arabum paralogys mos scãmoniam, turbith, colocynthidã, me zereon, lapidem lazuli, cum illorum dęmo niaca, potius q̃ diuina alchermes confectio ne in scriptis nostris, ac thesauris reponamus.

De dyapruno.

Quid prũnum.

PRuna aluum deijciunt, sed copiosius recentia, siccata minus: eiusdẽ fructus decoctio ad fauciũ, & gutturis inflammationes omneis cõfert. Syluestris pruni bacca manifeste aluũ adstringit: ex qua nostri pharmacopolę electuarium componunt, & loco acasię utũtur.

Dyaprũnum Nicolai.

Ex prunis pręsertim damascenis fit dyaprunum apud Nicolaum. Accipe prunorum damascenorum uiridium numero centum, in uase stanneo cum aquæ portione debita buliant usq; dum dissolui uideãtur, & tunc ab igne deponantur, postea exprimãtur: & in aqua in qua pruna decocta fuerunt ponãtur drachmæ. iiij. uiolarum, & post parum bulire permittãtur: & fiat syrupus cũ lib. ij.

ſacchari: & in tali ſyrupo ponatur lib. j. pulpæ prunorum, & ad ſpiſſitudinem coquantur: & incipiente inſpiſſari ponatur caſiæ fiſtulę uncia. j. in aqua iam dicta thamarindorum; uel loco thamarindorū pruna hyemalia: nam thamarindi boni non inueniuntur apud nos; eodem modo ut de caſia dictū eſt altera uncia: & fiat decoctio ad perfectionē: & in fine decoctionis aſperge talem puluerem. Accipe ſandali albi & rubei, ſpodij ex dente elephantis facti, rhabarbari electi, ſingulorū drachmas. iij. roſarum, uiolarū, ſeminis portulacę, ſeminis ſcariolę, berberis, ſucci liquiritię, dragaganti, ſingulorum drachmas. ij. Quatuor ſeīm frigidorū mundatorū ſingulorū drachmam. j. Si uero laxatiuū facere uolueris, adde in unaquaq; libra cum ab igne deponitur rhabarbari electi uncias ij. nec addas ſcammoniū, naturæ ēm humanæ eſt nociuū, nec a Chriſtianis, ſed arabib9 in uſum reponendum.

De dyacarthamo.

Quid carthamus.

Dioſcorides.

CArthamū gręci Cnicon appellant: ruſtici autem crocum ſaracenū: ex grano eius (inquit Dioſco.) conſi-

citur oleũ, purgatis cortice suo seminibus, & tusis: potum in purgãda aluo uires habet. Carthamus folia habet oblonga, diuisa, & aspera, & spinosa: tyrsum habet longũ, spinosum, in quo sunt capitella obrotunda, cũ flore croceo, semen album. solutione educit pituitam per uomitum, similiter & aquositatem: mundificat pectus, & pulmonem, & clarificat uocem. Ex carthamo fit dyacarthamũ salubre: ut accipe dyagraganti frigidi absq; camphora unciam.j. Carniũ citoniorum cum saccharo cõditarum drachmas.x. zinziberis albi, hermodactylorum singulorum drach.ij. medullæ carthami drachmas septẽ. reubarbari electi uncias.iij. agarici albi & leuis unciam dimidiã, Mannæ briansonis, mellis rosati colati, singulorum quartũ dimidiũ, Sacchari uncias sexdecim: fiat electuarium, euacuat enim pituitam, & bilẽ flauam absq; uiolentia.

Caue ne accipias p hermodactylis ephemeron venenosum, aut colchicum.

Electuariũ catholicũ, ideſt uniuersale ad oẽs humores, & presertim ad atrã bilẽ.

Accipe sene orientale & syriacũ, casiæ fistulæ mundæ, thamarindorũ singulorum uncias octo, rhabarba-

Catholicum.i. vniuersale, vnde Ecclesia catholica.i. vniuersalis.

ri electi, uiolarũ, polipodij ex quercu, anisi, singulorũ uncias, iiij. liquiritiæ mundæ, pe- nidiarũ, candi, singulorũ unciam dimidiã, quatuor seminũ frigidorũ maiorum mun- datorũ singulorũ unciam. i. postea accipe li bram. j. polipodij ex quercu: & tere, & deco que longa decoctione: & ex illa colatura cõ ponas syrupũ cũ octo lib. sacchari: & in par te colaturæ distempera casiam fistulam, & thamarindos: & in fine decoctiõis proijciã- tur species: & fiat electuarium nobile, & be nedictum non ab Arabibus & Mahometa nis inuentum, sed a Christianis repertum.

Euacuat catholicũ oẽs humo res, & præ sertim bi- lem atrã.

Loco tha- marindo- rũ ponant pruna hye malia; nam thamarin- di a phar- macopolis adulteran- tur.

Electuarium de succo rosarũ.

Rosa frigida est, & arida, exacer- bescente, & amara qualitate con- stans: iuuat aũt calida capita olfa- ctu: offendit humida, & distilla- tiones citat: sumpta iuuat febricitãtes ex fla- ua bili: cõfirmat stomachũ, & iecur: sua qua- dam ui testiculos offẽdit, acres exhalatiões cohibet, ne in caput scandant. A rosa nomẽ sumpsit electuarium de succo rosarum Me sue, pariter & Nicolai. Accipe succi rosarũ rubearũ cõpletarũ li. iiij. sacchari albi lib. i,

Rosarum natura, & proprie- tas.

Remota est scãmo nea- tãquã naturæ ini mica.

Mesues. Nicolaus.

cũ dimidia, tereniabin puri & recentis uncias sex. Rhabarbari electi uncias quatuor cum dimidia: coquantur omnia lento & claro igne usq; ad spissitudinem mellis. Dein de proijce desuper trociscorum de spodio, eboris unciã. j. galliæ muscatę, croci, singulorum drachmas. iij. trociscorum de berberis drachmas. iiij. & repone in uase uitreo.

De Dyacasia fistula.

Quid casia fistula.

CAsia fistula calida est & humida, non in aliquo gradu: ualde em̃ est temperata infra omnem gradum: hic tamen seplasiarios, ac iuniores medicos commonefacere oportet etiã in libris Græcorum sicut Dioscoridis, atq; Galeni de casia fistula legi, sed non de illa qua utimur, quæ uim habet aluũ molliendi, atq; ideo a quibusdã recentioribus Siliqua pharmacẽtica nominatur: sed de quadã specie casiæ ligneæ, quæ fistula ab eisdem grecis nominatur. Quapropter diligẽtius aduertendũ, ne cũ in libris Græcorũ casiam fistulã scriptũ inuenimus, alterã putemus intelligi, de qua autores Arabes loquunt: quo quidẽ in errore scio plerosq; medicos recentiores frequẽ-

Quid apd' græcos casia.

ꝑter ĩplicari, ꝗ cortice caſiæ fiſtulæ Arabicæ medicinæ ad citãda menſtrua utuntur, cum caſiã ligneã potius ad eundẽ uſum debeant recipere, ex Dioſcoridis, & aliorũ Græcorũ medicorum autoritate, qui alterã caſiã fiſtulã uidentur neglexiſſe: ſicuti & alios arborũ fructus, quos autores Arabes, & medici, ac pharmacopolæ illos ſequentes in frequenti uſu habent, omnino deſpexerunt. Ex caſia fiſtula non græcorum, ſed arabum (habent quãdoq; & Arabes aliquid bonitatis) fieri poteſt Dyacaſia fiſtula: ut accipe pulpæ caſiæ fiſtulæ, prunorum damaſcenorũ, ſingulorum lib. j. prunorum hyemaliũ uncias ſex mellis electi lib. iij. caſia & pruna diſſoluãtur cum decoctione maluę, uiolarũ, & mercurialis, in qua decocta ſunt pruna damaſcena quantũ ſufficit: & ſi addatur ſemĩs aniſi uncia. j. & mãnæ electæ unciæ. ij. erit tũc electuariũ magis efficax, & nobile: purgat eñ & lenit flauã bilem, aluũ mollificat, refrigerat, ac flaua bili abũdantibus ſanitatẽ affert.

Dyacitonitem.

Quid cydonium.

CYdonia a Cretæ cydone, quæ noſtri coctonea uocãt, frigida ſunt in

primo

primo ordine, & arida in ſecũdo: cõtrahũt, & confirmant, roborãtq; ſtomachum: aluũ cohibent ſumpta ante cibũ, urinam citant: poſt cibum ſumpta aluum citãt. Ex ipſis autem cydoniacum ſtomachum & iecur cõfirmat, corroboratq;. Pſellus ad Imperatorẽ Conſtantinum ita ſcribit. Cydonia multũ ſtiptica, quę ſi quis melle, uel ſaccharo compoſita coctura aſſeruarit, ſtomachum confirmant, ac in dyſenterijs proſunt, flauã bilem comprimendo, corq; exhilarãt. Tradunt autem quidã, q̃ ſi quis cydonijs utatur frequentius, ſi naſcatur ei filius fore eum ingenioſiſſimum quidem, ſed improbum: niſi doctrina, aut parentum induſtria prohibeatur. A cydonijs dicitur Dyacitonitẽ: ut accipe carnium cydoniorum a cortice exteriori mũdatorum, & in aqua elixatorum lib. iij. mellis diſpumati lib. iij. cum dimidia: cydonia fortiter in mortario terantur, & cum melle iã dicto ſupra ignem ponantur, cum ſpatula ſepius reuoluẽdo, donec inſpiſſentur: & tũc ab igne deponantur: poſtea puluis, ut ſequitur, imponatur, ac miſceat̃. Accipe Cinnamomi unciam. i. cũ dimidia, zinziberis un-

Pſellus cõſtãtini medicus.

ciam.j.piperis, galangæ, singulorum unciã dimidiã, gariofilorum, nucis muscatæ, singulorum drachmas.iij.spicænardi, sandalorum utriusq;, macis, cardamoni, singulorũ drachmas, ij. zedoariæ drachmã, i. deinde aspergatur aqua rosarum muscata cũ omnibus supradictis, & fiat electuariũ. Si aũt laxatiuum facere uolueris, in unaquaq; libra ponatur uncia una cum dimidia rhabarbari electi, anteq; ex igne extrahatur: erit eñ tunc aliquo modo laxatiuum & familiare.

De catapotijs seu pilulis.

Pillulæ sine quibus.

Catapotia

ACcipe aloes optimi abluti drachmas.xiiij. quinq; generũ myrobalanorũ, masthicis, absynthij, rosarũ, uiolarũ, sene syriaci, agarici albi, cuscutę, singulorum drachmã.j. temperentur cum succo feniculi, in quo sit rhabarbari electi uncia.j. cũ dimidia: & primo misceatur rhabarbarum cum feniculo, & succo expresso cum rhabarbaro: formetur massa inũctis manibus oleo uiolato: ab his pilulis remota est scammonia ut naturæ inimica.

Aureæ pilulæ.

ACcipe aloes drachmas. viij. rhabarbari electi uncias. ij. rosarum, seminis apij, singulorũ drachmas. ij. cũ dimidia, anisi, feniculi, masthicis, singulorũ drachmam unam cum dimidia, croci drachmã. j. medullę carthami unciã. j. formẽtur pilulæ cum aqua infusionis dragaganti: remota sunt colocinthis, & scammonia, ut naturæ contraria.

Aureę pilulæ.

Pilulæ cochiæ.

ACcipe pulueris hierę drachmas. x. agarici albi unciã. j. rhabarbari unciam. j. cum dimidia: medullæ carthami unciam. j. sticados drachmas. vj. zinziberis albi drachmã unã cum dimidia, spicænardi drachmã. j. formetur massa pro pilulis.

Pilulę capitales.

Pilulæ de octo rebus.

ACcipe aloes cicotrini unciã. j. rhabarbari electi unciã unã cum dimidia, agarici albi drachmas. iij. medullę carthami unciã dimidiã, epithimi, masthicis, myrobalanorum, kebulorum, absynthij, singulorum drachmam. j. temperentur cum succo lactucæ, & formetur massa pro

Octo simplicium pilulæ.

catapotijs.

Pilulæ de quinque generibus myrobalanorum.

Myrobalanorum pilulæ.

ACcipe quinque generum myrobalanorum singulorum drachmas. iij. agarici albi drachmas. v. rhabarbari unciam dimidiam, medullæ carthami unciã unã, sene unciam dimidiã, epithimi drachmas. iij. anisi, maratri, masthicis, singulorum unciam dimidiam, aloes uncias. ij. cũ dimidia: confice cum succo absynthij.

Pilulæ elephanginæ.

Aromaticæ pilulę.

ACcipe cinnamomi, cubebę, ligni aloes uel loco illius sandali citrini, calami aromatici, macis, nucis muscatæ, cardamomi, gariofilorũ, azari, masthicis, squinãti, spicę absynthij sicci, rosarum, singulorum drachmas. vj. terãtur leui trituratione, & fundãtur desuper aquæ lib. xij. & decoquantur usque ad consumptionem duarum partiũ; & post fricentur, & exprimatur aquositas: tunc accipe aloes succotrini lib. j. & lauetur in uase uitreo cum aqua pluuiali lotionibus pluribus; deinde exiccetur, & fundãtur super ipsam expressionis predictæ lib. ij. terantur, & in

Pillulę istæ valent ad dolorẽ stomachi propter pituitã, mundificãt stomachũ, & instrumẽta sensuũ, ac cerebrũ & digestionem peccãt.

sole siccentur; deinde misce cũ aloe mirrhæ, uel loco illius mãnę briãsonis, masthicis, sin gulorũ drachmas quinq̃, croci drachmas. iij. tere cõtritione bona; deinde predictę ex= pressionis residuũ super ea fundatur, & con terãtur donec siccẽtur.

Pilulæ de rhabarbaro.

ACcipe rhabarbari electi unciam dimi= diam, succi liquiritiæ, succi absynthij: masthicis, singulorũ drachmã. j. myrobala= norum citrinorum, singulorum drachmas iij. seminis apij, feniculi, singulorum dra= chmã dimidiã, trociscorum dyarodon dra= chmas. iij. hieræ picræ drachmas. x. confice cum aqua feniculi.

De rheo seu raued pilulæ.

Conferũt hæ pilulæ ad febres antiquas ex diuersis generibus humorum.

Pilulæ de hermodactylis.

ACcipe hermodactylorũ drachmas v. rhabarbari unciã. j. myrobalano= rum citrinorum unciam dimidiã, rosarum drachmas. ij. aloes uncias. ij. cõfice cũ syrupo rosato. Hermodactyli aliqui sunt salubres, alij uero uenenosi, & ab aliquibus uocantur ephemeron, ab alijs colchicon: ua lent ad dolorem iuncturarum, & podagrã

Caue ne pro hermodactylis accipias ephemerõ, vel colchicũ, perniciosa enim sunt

De medicamentis compositis frigidam.

De trifera, quã nostri Persicã uocant, ego uero potius dęmoniacã siue furiosam.

Trifera cacodæmonica, quã persicam vocant.

INter reliquas errorũ causas, qui proximis sæculis in medicina acciderunt, hãc fuisse non minimã puto, quod medici iuniores nihil de simplicibus medicamẽtis cognoscentes, seplasiariorũ, quos aromatarios uulgus uocat, arbitrio compositiones medicaminum permiserunt: inde enim factum est (ut reliqua taceã) quod periculosa, ac difficilis cõpositionis illa antidotus a quodã Persa medico eius sibi nomen usurpare cupiente trifera persica nũcupata est; ego tamẽ in omni re medica timidus, & curiosus, nõ uereri nõ possum, quin aliqua in hac trifera penitus defuerint, uel uitiata apposita sint, quæ in totum a pharmacopolis, ac iunioribus medicis ignorari puto: ut de solano quem solatrũ pharmacopolę nonnunq̃ morellã appellãt.

Iuniores medici de simplicib⁹ pessime scripserunt.

Dioscorides uero solanũ, quẽ ĩ quatuor species partitur: primum dicitur nigrum, & satiuum, quod refrigerãdi uires habet, & in

Spẽs solani siue solatri.

nocens in cibo est. Nascitur in ægypto, Ita-
lia, & hortis. Est & alterum solanum quod
priuatim halicacabum, quidã uero uesiculã
appellãt: fructum fert in foliculis rotundis
uesicis similibus rubẽtem, & cum liuore ro-
tundum, uuarũ acinis similem. Est & tertiũ
genus somniferum: sunt qui solanum callia
da uocent: ramulos habet numerosos, den-
sos, furculosos. est & quartum maniacum,
idest furiosum, quem Romani solanũ furio
sum appellãt, florem fert nigrum, & post
florem racemosum, fructum rotundum, ni-
grum, hederarũ corymbis similem, & uua-
rum modo mollem: istud est solanum quar
tum, siue solatrum, quod (ut Theophrastus
scribit) dicitur furiosum a furore quẽ facit,
& maniacum uocauit. Verba Theophrasti
in latinum uersa hæc sunt. Furiosum uero
solanum alij thrioron, alij peritton uocant,
candidã, longamq;, & concauã cubitali fere
longitudine radicem habet: datur bibenda
drachmæ pondere, si quis per iocum efficere
re uoluerit, ut pulcherrimus sibi uideatur, q
biberit. Si uero furere adhuc hominẽ, uisaq;
alia animo eius obuersari, duarũ drachma-

theophrastus.

rum. Et ſi uis ne furor deſinat, trium: poſtremo ſi hominem perimere, quatuor: & hæc de furioſo ſolano Theophraſtus, quæ eiſdem uerbis ideo reddita ſunt, ut collata Dioſcoridi faciliorem eius hiſtoriã faciant. Sed quocunq; modo ſe res habeat, inuentu & cognitu facilis hærba eſt, quam ſolanum & ſomniferum, & furioſum pariter uocant. Noxiã utranq; menti hærbam, quam ſolanum ſomniferum, ac etiã furioſum appellant, omnes antiqui tradunt: eiuſq; uires certius deſcribẽs Dioſcorides monuit hauſtos ultra. xij. fructus eius, quos corymbos uocat, ecſtaſin facere, mentis alienationẽ, furorẽq; intelligens, nõ omnẽ ſimpliciter ue, ſed quã priuatim greci Ecſtaſin, quod extra ſeipſum egrediẽ, & ſtet aliquis. Trifera igitur perſica ob ſolani proprietatem maniacos, phanaticos, ac homines extra ſe poſitos facit & reddit: in eo enim antidoto lib. j. ſucci ſolani ſiue ſolatri ingreditur: a paucis autem annis ea trifera apud noſtrates Lugdunenſes in uſum uenit: utinã nunq; ueniſſet, & ea ſoli Perſæ uterẽtur: plures autem qui ex ea ſum pſerunt phanaticos, ac amentes uidimus:

Dioſcorides.

Trifera perſica uenenoſa.

plurima in ea simplicia ingrediuntur sibijn uicem contraria, ut solanũ frigidum in tertio ordine, & aridum, somniferum, ac uenenosum. Itẽ ingreditur aceti lib.j. ingrediuntur & calida, ut macis, cubebę: & ut paucis concludã, trifera hæc persica, immo dæmoniaca ob solani, ac aliorum simplicium ingressum inducit somnia non recta. Accidentia mala inducit (inquit Serapio) solanũ, furorem, & ueluti ebrios reddit homines diebus tribus, & tandẽ mortẽ: & (ut inquit Meseha) fructus solani semꝑ permistionẽ generat sensus: ab ea igiť trifera cauendũ est tãq̃ a leone rugiente. Vt igitur concludamus, fateri debemus triferam hãc persicam uenenosam, perniciosam, naturæ humanæ inimicam.

Serapio.

Racematio errorum pharmacopolarũ, ac Arabũ autorum in antidotis, & compositis pharmacis inuentorum.

DVdet me maiorũ negligentiæ, qui tantum seplasiariorum, ac pharmacopolarum uel incuriæ, uel inscitiæ indulserint, ut quæcũq; Arabes scripserint, uelut mysteria quædam aut corrigere, aut

Seplasiarij, pharmacopolæ.

mutare nefas duxerint: sed plus omnino nostrorum recentiorum (Medicorum dico) qui eiusmodi uitia turpiter recepta, aliquãdo turpius ad hũc diem fouerint: neq; enim ingenium, aut eruditio, sed uoluntas defuit: adde q plæraq; adeo nuda occurrunt, ut nemo tam hebeti sit ingenio, cui sub primũ occursum non ipsa innotescant uitia: quorũ genus est hoc quod dicam. In catapotijs de hermodactylis ingreditur turbith maxime uenenosum, incognitum, colocynthis perniciosa, bdellium incertum, & a gallis non uisum, serapinum fœtidum, euphorbium naturæ destructiuum, & comburẽs. In catapotijs uero de lapide lazuli, ĩmo potius (si fas sit dicere) diaboli, lapis lazuli uenenosus, perniciosus, solis pictoribus cognitus. Elleborus tandem nunq̃ a uero Christicola expertus. In catapotijs de lapide armeno Mesuæ ingreditur lapis in Armenia sola cognitus, sed nullibi repertus. Dyagredium similiter naturæ stomachi inimicum. In pilulis uero, quas de mezereon uocamus, lactaria, & naturæ contraria, & ipsum mezereon perniciosum, In catapotijs lucis maioribus

Recentiores medici.

Mezereõ a græcis chamelea uocaẽ: & arabes inter lactariorũ genera falso posuerũt.

Mesuæ colocynthis excoriatiua alui, ac nociua membris, turbith uenenosum, incognitum, &(ut Mesues inquit) lacticinium. Itē xilobalsamum Gallis & Italis incognitum. In catapotijs lucis minoribus īgreditur carpobalsamū nunq̄ a nostris cognitum. Item lapis lazuli pictoribus familiaris, medicis pniciosus. Ista a barbaris, mahumetensibus, persis, arabibus, pœnis, aphris inuēta fuere, & in usum redacta. Fac igit lector amantissime, ut barbaries ista, quæ pridē omneis bonas artes occupauit, explodatur, seu funditus profligetur: quare tuum & cæterorum, quos recta studia delectant, erit officium, ut quod ego unus nō possum efficere, mecum simul facere studeatis: & quam sibi laudem quidam literatores dudum usurparunt uindicatæ Galliæ a barbaris, & arabibus, multo iustius nobis asciscamus, qui non sermonem latium recuperamus, sed omneis plane homines a mortis periculo eripimus, dum (expulsis sæculi nostri tenebris) ueterē medicinā in lucem reuocamus: hoc sane mihi uidetur uere philosophari, non de uocabulis, sed de rebus ad hominū salutem pluri-

De ingenio curandorum corporum mum necessarijs, cum Persis, Arabibus, Pœnis, & barbaris decertare.

Liber tertius de ingenio curãdorum corporum per pharmacias laxatiuas.

Nõ mireris cãdidissime lector, si in plerisq; huiusce nostri libri locis Leonardũ Fuchsiũ sequi tibi uidear: id enim feci, quia opinionem Galeni (a quo non libẽter discedo) insequitur, & si cõtra me (licet falso) Fuchsius scripserit.

De medicina laxatiua an euacuet, seu adtrahat humorem, quia sit similis humori: an uero quia talis. Cap. I.

ARabes atq; Pœni omnes adfirmant, ac adserũt purgatorium pharmacum, nõ quia simile humori purgare humorem, sed quia tale. Mesues enim illorum (ut dicunt) Euangelista libro primo canonum uniuersalium capite primo manifestissime innuit pharmaciam purgantem humoribus adtractis nõ esse similem, his uerbis. Medicina laxatiua nõ euacuat, seu adtrahit talem humorem, quia sit similis humori, sed quia talis. Quam quidem sententiam esse erroneam

Mesues.

Leonardus Fuchſius medicus percelebris ueterũ ſcriptis oſtendit: quam opinionem ſemper tenuimus. Græci em̃, ac antiqui oẽs unanimiter medicamentum purgandi uim habens adtractis humoribus eſſe ſimile adſerunt, id quod in primis facit Hippocrates, qui libro de natura hominis in hanc ſcribit ſententiam. Pharmacum cum corpus intrat, primo in id quod omnium maxime ſibi ſecũdum naturam cognatum atq; ſimile eſt, agit: exinde reliqua trahit, & purgat: quemadmodũ ſtirpes & ſemina terram ingreſſę, ſibi quod ex ipſarum natura eſt, trahunt, uel acre, uel amarũ, uel dulce, uel ſalſum, uel aliud quid diuerſum, in primiſq; ex eo plurimũ quod ſibi naturali ꝓpinquitate maxime coniunctum eſt arripiẽdo, tũc cætera deinceps adtrahendo. Idẽ docet Galenus li. iiј. ſimpliciũ ca. iiiј. inquiens. Vnũquodq; medicamentorũ purgãtium humori quem attrahit ſimile eſt: ac fortius aliquo modo medicamen humore exiſtit, & propterea trahit, non autem trahitur: quemadmodum magnes lapis ſimilis eſt ferro, at quia fortior, ob id ferrũ adtrahit: nec ferrũ

Græci medici.

Hippocrates.

Galenus.

Cartamus adtrahit ipsum. Ita cartamus est pituitæ similis, uerum ob caliditatem suã pituita fortior, ideo & eandẽ adtrahit, & nõ adtrahit ab ipsa. Quibus uerbis argumentatio etiã diluitur, quã subobscure Mesues ĩnuit, quæ

Mesues. huiusmodi est. Si similitudo causa esset qua re medicamentũ humorem traheret: ita humor traheret medicinã, sicuti medicina humorem. Huic ẽm occurrens Galenus ratio-

Galenus. nem reddit, quare cũ sint similia, hoc potius trahit, illud trahitur, id ex similibus trahere dicens, quod sit potẽtius: firma itaq; stat adhuc ueterũ sententia, quod scilicet medicamentũ purgans adtracto humori simile sit. Si ẽm dissimile esset ac contrariũ, tunc eundem magis procul a se pelleret, fugaretq;, q̃ traheret: cuius tamen contrariũ diutina nos experientia rerũ quarũlibet magistra edocet. Plura ea de re conquirant studiosi apud Galenũ libro. ij. de elementis, de atra bile. ca. vj. libro primo, de potẽtijs naturalibus. c. xiij. & . xiiij. libro de uirtute medicamentorũ purgãtiũ. Nẽpe in quolibet morbo quando medicina mali humoris non superat qualitatem, conuertitur in humorem,

turbat corp⁹, minuit uires, pōdus his auget.

Quibus conueniat medicina eradicatiua, & quibus morbis præmittenda concoctio Ca. ij.

VBi humores sunt in aliqua parte corporis firmati, nec de loco ad locum mouentur, quemadmodū contingit in morbis longis, eos medicamento purgāte euacuare ante concoctionē non oportet: neq; etiā minorandi (ut cōsueto nostris medicis uerbo utar) sunt humores non cocti: quādo quæ cruda sunt nullo penitus pacto mouere conueniat. Ita em̄ pręcipit Hippocrates libro primo, Apho. xxij. inquiens, concocta medicari, & mouere nō cruda, neq; in principijs, si nō turgēt. Proinde cū minoratio humorum fieri non queat citra eorundem motū, certum est eā adhiberi a medicis ante concoctionē nō deberi: nā ea deiectio tormīa, animiq; deliquia cū eo quod nec quippiā notatu dignū educit, procreat: crudi em̄ oēs sunt humores, atq; pigri, ideoq; ob crassitudinē, frigiditatēq; ad motū inepti. Quo fit, ut etiā uias oēis angustas obstruāt: per quas id quod medi-

Morbi āte concoctionē nō mouendi.

Hippocrates.

camentũ deijcit, ferri ad aluũ debeat: & ita nec ipsi educuntur, & alijs sunt impedimento. Accedit quod medicina ĩbecillis, multis, ac copiosis humoribus præualere non põt: alias eñ a debiliori ĩformis fieret actio: qđ naturæ impossibile est, adeoq; eosdẽ solum mouet, nec educit: ita ut magna totius corporis fiat turbatio: medicamẽtis ergo tentãda sunt, iuxta Hippocratis edictũ, Cõcocta tantũ, nõ cruda: id quod Galenus quoq; prima Aphorismorũ, cõmẽto. xxiiij. docet, ita scribẽs. In lõgis morbis semper oportet expectare cõcoctionẽ: tũc eñ naturã ipsam habemus euacuatiõi adminiculantẽ: uidet̃ siquidẽ & ipã post cõcoctionẽ humores discernere, & superfluitates expellere: sed cum perfecte ipsa mouet, medicamento opus non est: si uero mediocrius atq; imbecillius agat, id quod deficit, oportet supplere medicando, ut ex utroq; noxij humoris fiat euacuatio: natura quidẽ expellente, medicamento uero adtrahẽte: nã quẽadmodũ humores ante concoctiones non sunt minorandi, ita nec post eandẽ sunt eradicandi: id eñ uetat Hippocrates libro. ij. Aphor. ita scribens, Plurimũ atq;

Omne nimis naturæ inimicum.

mũ atq; repẽte euacuare,uel replere, uel calefacere,uel refrigerare,siue quouis alio modo corpus mouere,p̃iculosum: quoniã om̃e nimis est naturæ inimicũ: quod autẽ paulatim fit,tutũ est. Multa em̃ euacuatio(quam eradicatiuã appellant iuniores medici) cõmoderationẽ elemẽtorũ,in qua natura cõsistit (teste Galeno)destruit: unaq; animalis substantiã dissoluit, eoq; nomine maxime a medicis fugienda. Sed dum humores turgent, dũ motu uehementiore atq; transfluxu ab una corporis parte ad aliã in morbi principio feruntur,ægrũq; infestãt, ac quiescere non permittunt,quod in acutis præcipue morbis cõtingit: tales quidẽ humores, qui de loco ad locum transfluunt, euacuare conuenit nõ expectata aliqua concoctione: quemadmodum docet Hippocrates primo apho.xxiiij.dicens. In acutis passionibus raro, & in principijs medicinis purgantibus uti conuenit.

Galenus.

An medicamentis purgãtibus ex flaua bili correpti febre curari debeant, an cum solis alterãtibus remedijs, iuxta Galeni placita Ca.iij.

Plato.

PLato in libro de uniuerso ex mente Pythagoreorum de commotione corporis quæ fit per pharmaciã ita scribit. Purgationũ, constitutionumq; omnium corporis, quæ exercitatione gymnastica fit, saluberrima est: ꝓxime ad hãc accedit uectio facilis siue naui, seu quouis alio uehiculo peragatur. Tertia uero commotionis species tũc demum, cum summa cogit necessitas, utilis: aliter uero nullo modo sanæ mentis homini suscipienda medicorũ illa purgatio est, quę pharmacis, idest solutiuis medelis fieri solet: morbi em̃ nisi periculosissimi sint, pharmacis irritãdi nõ sunt. hęc Plato. Celsus Cornelius libro. ij. cap. undecimo ita scribit. Ergo nunq̃ in aduersa ualetudine medicamentum eius rei causa recte datur, nisi ubi hic morbus sine febre est. At ubi febres sunt, satius est eius rei causa cibos, potionesq; adsumere qui simul & alãt, & uentrem molliant. Oribasius quoq; in medicinæ compendio ait. Crudi autem existentes humores, anteq̃ incipiant generare ægritudines, caute sunt euacuandi: iam autẽ febrientes nullo modo: hinc ut in exhibẽdis

Cornelius celsus.

Oribasius

purgatorijs medicamẽtis, in acutis morbis cautos reddet medicos Hippocrates, ita pri ma Aphorismorum. xxiiij. præcepit, cũ ait. In acutis passionibus raro, & in principijs medicinis purgantibus uti: & hoc cũ præ meditatione faciendum. Necꝙ tamen teme re id fecisse Hippocratẽ constat: quando, ut Galenus in eius Aphorismi explicatiõe scri bit. Necꝙ periculum minimum in morbo acuto uti purgante medicamento: cum oĩa id generis sint potentia calida: febris uero quatenus febris est, & sui ratione nedum ca lefacientibus, atꝙ exiccantibus, sed potius contrarijs, hoc est humectãtibus, & refrige rãtibus egeat. Quare, ut paulopost ait Ga lenus. Si exhibetur medicamẽtum purgãs, oportet cõsyderare, an maior ex noxiorum humorum euacuatione fiat utilitas, ꝙ conse quatur detrimentum. Erit autem utilitas, si absꝙ molestia omnis humor noxius & in festãs euacuet: ut uero hoc fiat, primo opor tet consyderare, nunquid æger idonee se ad huiusmodi purgationem habeat. Sed quia calidi & sicci ut plurimũ tertiana febre cor ripiuntur: ob id etiam reliquis minus ut tali

Hippocrates.

Galenus.

Galenus.

maxime apti, ad purgantia medicamenta idonei erũt. Præterea, si Galeno credimus, lib. x. Metho. ca. v. inedia calidis & siccis corporibus maxime noxia est: his uero qui in calida & sicca æstate febre laborant, quæ scilicet exustiõe, aut labore immodico, aut uigilijs, aut comprehensis iam animi motibus sit contracta, non tantum noxia est, sed si quicq̃ aliud, plane perniciosa: quippe uel in febres ardentes ex ea incidunt, a quibus nisi prius mors occupet, in hecticas migrãt, atq; ab his in marasmũ, uel protinus ardentibus præteritis, in hecticas. Quod si itaq; calidas & siccas naturas tantum malum ex inedia corripit, cur idem non & ab immodicis deiectorijs medicamentis, quę subinde inedia multomagis corpus exhauriũt contingeret? porro cum curatio tertianę, & omnium quoq; febrium putrescentium in hoc sita sit, ut humores noxij febres facientes euacuentur: & calor qui præter naturam inualuit, expugnetur: calor autem in tertiana multo humoribus noxijs maior sit: ideo in eiusdem medicatione (ut antea ex Galeni quoq; decreto diximus) medicus magis ad

contrariam qualitatem expugnandam animum uertat, q̃ ut quomodolibet euacuet. Q d'nõ ideo dixerim, quasi in uniuersum febrientes purgatorijs medicamẽtis non esse tẽtandos putem: quando euacuatio per eadem commode facta (iuxta Galeni etiã sententiam) a ratione non sit aliena. hoc unum autem moneo, ne iterum atq; iterum adhibeatur, atq; hoc pacto ægrũ ad tabem usq; perducat. Galenus enim manifestissime docet in tertiana febre id magis conari debere Medicum, ut cõtrarijs qualitatibus febrem oppugnet, q̃ ut quomodolibet euacuet: qñ euacuatiões istæ subinde plus qualitate noceant, q̃ expurgando prosint. Et id uoluit quoq; cordubensis ille Auerrhous lib. vij. sui Colliget. ca. xj. in hũc modũ. Et scimus certissime quod natura habebit dominium supra hunc humorem: & propter hoc non debemus eum mouere cũ medicinis adtractiuis, sicut est scammonia: eo quod rectificando eam quanto plus possumus semper membris principalibus habet inducere nocumentum: & propter hoc uirtutem debilitat, & auget caliditatẽ febrilem, & siccita-

Galenus.

Auerrhos

Scãmonij malitia.

tem suam. Et si aliud non iuduceret nocumē tum, nisi conamen surgendi, & decumbendi, modicum non inueniretur: quia complexio inde supercalefit, & debilitatur. Sed apparente signo digestionis, non est malum dare aliquam medicinam quæ habeat lenire materiã, & humectare. Hæc ille. Sed nemo est qui ignoret, q̃ omnes ferme nostri sæculi medici id maxime conentur, ut in febribus intermittentibus, tertiana etiam sincæra & exquisita, non semel, sed iterum atq; iterũ purgãtes medicinas propinant. Quã uero erroneũ sit, primũ Platonis testimonio, deinde etiã ueterũ medicorũ testimonijs, ac rõne una, aut altera demõstrauimus.

An sanos purgare cõueniat: & an purgatio pueris, & infantibus quãdoq; sit utilis Ca. iiij.

NOn quibusuis purgantia medicamēta esse exhibenda docent Hippocrates, Galenus, cęteriq; antiqui medici, sed indigentibus tantum, neq; quocunq; tempore, sed ex longis interuallis: nã cotidiana in corpore humano superfluitatũ generatio multo minor est, q̃ ut cotidie,

aut quouis tempore purgans exigat phar-
macum, nec etiam omni mense: nam hoc pa
cto non solum nocebũt, sed corpora in pra-
uam quoq; consuetudinem trahent. hæc eñ
sententia Galeni fuit libro. iij. Aphor. com-
mento. xv. Quid ad ista respondebunt, qui
non tantum semel aut bis mense, sed quauis
etiam hebdomada bis aut ter uel catapotia,
uel eclegma aliquod deuorãdum propinãt,
& his etiam qui integra sanitate fruuntur.
Proinde magis id conentur medici, ut ma-
lorum humorũ, superfluitatumq; genera-
tionem prohibeant, q̃ ut semper euacuatio-
nibus ĩmodicis sanos iuxta, ægrosq; excru-
cient, id quod docuit Galenus etiam lib. ij.
de potentijs naturalibus cap̃. viij. cõtra Era-
sistratum disputans, in eum modum. Sicuti
igitur neq; cum ijs qui de humorum gene-
ratione, de quibus cum non habeat aliquid
aliud, uel parum uerisimile dicere putat: a se
opus repellere fingens: quod de illis consy-
deratio nullam habeat utilitatem. Itaq; per
Deos, quomodo quidem cibi in uentriculo
concoquãtur, scire conducit: quomodo au-
tem in uenis bilis generetur, superfluum est

Galenus.

quærere: & de sola ipsius euacuatione cura habenda est; negligenda autem generatio, tanq̃ non multo melius existat, ne plus de ipsa generetur, statim ab initio prohibere, q̃ in eius euacuatione solicitari. Conueniet itaq; hoc unum anxie curare nr̃os medicos, si nõ Erasistrati magis, q̃ Galeni sectatores esse cupiãt, ut humorũ generationẽ, cõueniẽtem prȩscribẽdo uictum, magis prohibeãt, q̃ ut tot pharmacis enecẽt. Lubens hic prætereo alia nocumẽta, quȩ frequẽs medicamẽtorum acceptio in uẽtriculo, hepate, ac alijs mẽbris, ꝑcreat, quȩ passim apud autores inculcant. Cæterũ nõ desunt inter medicos, q nõ solũ ea ratione peccãt, sed qui in eam etiã sæuitiã prorũpunt, ut infantibus adhuc pueris medicamenta deiectoria propinent, Scythæ certe uerius q̃ medici, contra omnium cum ueterum, tum recentiorum præscriptũ ætatem non animaduertentes: cum præcipue magnus ille Hippocrates moneat, in purgationibus inspicere oportere & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conueniat, aut non. At quid multis? nulla profecto lex est, ut Plinius ait, libro

Hippocrates.

xxix.ca.primo, quæ puniat inſcitiam capi- Plinius.
talem medicorum: nullum exemplum uin-
dictæ: diſcũt periculis noſtris, & experimẽ-
ta per mortes agunt: medicoq; tantum ho-
minem occidiſſe ſumma impunitas eſt: quã
do hercule in hac artium ſola eueniat, ut cui
cunq; medicum ſe profitenti ſtatim credat.
Verum iuſto Dei iudicio ita fit, quãdo nul-
li penitus fides habeat: apud magnates, im-
peratores, reges, duces, etiã atq; principes
omneis, q; huic uni qui cæteris garriendo,
iactãdo, pollicendo, mentiendo, adulãdoq;
polleat: quiq; famam nouitate aliqua aucu-
pari, atq; hoc pacto animas negotiari ſtu-
deat. Docti interim ludibrio habentur: nec
eſt qui eoſdem admiretur. Scio quos hoc lo
co notem: nec enim omnes a me perſtringũ
tar, ſed tantũ ij qui in quouis affectu purgã-
tibus medicinis uti commode poſſe putant:
& qui hoc pacto omne morborũ genus de-
uitandum eſſe exiſtimãt: nec aliud in ore ha
bent magis tritum, q; hoc unũ, purgatione
opus habes: hoc enim remedio quicquid in
corpore nocuũ eſt, abiges. Quantum enim
a ueritatis ſemita aberrẽt, facile intelligent,

qui Galeni v̄ba, quæ in lib. iij. Aphorismo-
rũ commẽto. xv. in hũc scribit modũ, legẽt.
Galenus. Si uero quispiã uoluerit bis mẽse, aut semel
saltem pharmacijs uti, ueritus ne superflui-
tatum multitudo adgregeť, pręter id quod
nocebit, corpora etiam in malam trahet cõ-
suetudinem. Perpendant inquam aduersa-
rij aurea hæc Galeni uerba, quando penitus
illorum sententiam damnet.

An in colico cruciatu sit utẽdum purgatorijs Ca. V.

QVod in colico cruciatu nõ sit utẽ-
dum medicamentis purgatorijs,
ratio est, quoniam magnam hu-
morũ copiam ui forti, qua prædi
ta sunt ad uentriculum, ac dein quoq; ad in-
fima trahũt: atq; hoc pacto dolorẽ Coli ad-
augent. Quod eo etiam citius fit, quod illic
sit magna obstructio, atq; adeo una cũ ex-
crementis, humorũ quoq; adtractorũ per
medicamenta ingens copia in intestinis de-
tinetur: quod nõ sine magno dolore, & ęgri
periculo summo fieri põt. Cuius rei testis
est recentiorum medicorũ doctrinam Ara-
Auicẽna. bum sequentiũ Idolũ Auicenna, qui Fen.

xvj. Cano. iij. tractatu. iiij. ca. i. de colicæ cura ita scribit. Et accidit interdum, ut medicinę adtrahentes ex corpore adtrahãt ad intestina humores alios malos, & quandoq; adtrahunt humores puros. Quare adgregantur excoriatio & colica simul, & hoc est ex nocumnetis mortalibus. hinc est qđ Galenus, uel quisquis tandem eius libri autor fuit, ca. iiij. Dinamidiorũ omneis colica affectos ad purgationes inhabiles esse affirmat: quod etiam confirmat historia quę scribitur a Galeno lib. xiij. Methodi ca. vij. de quodam iuuene, qui sæpe colico cruciatu affectus ex Scammonię succo purgatus est: cum autem bene largiterq; fuisset uacuatus, postea similis redijt cruciatus: quod deinde audiens Galenus, symptomataq; eius expendens, libro primo de locis passis ijs modum pręscribit: quem propinandis medicamẽtis in coli cruciatibus obseruare debet, dicẽs. Non est dubium, quin possint ea exhiberi quę educunt humores ex intestinis, nec aliunde alios adtrahũt. hoc autem (eodem teste) potest confectio quæ hiera simplex nominatur, si cum clystere inijciatur; fortiora autem minime

Galenus.

Galenus.

Oribaſius ſardianus.

adhibenda ſunt. Ita & Oribaſius ſardianus in libro curationũ in primis clyſterem adhiberi ex mulſa, aut ex ſucco ptiſanæ docet, & cibos euchymos, & qui non facile corrũpantur accipere: oportere autem & euacuari humores, aut temperari, neutrum tamen fieri poſſe ait. Quibus uerbis ſubindicat, nõ poſſe medicamentis purgatorijs in Coli curatione fieri euacuationem, obſtructa enim eſſent inteſtina. Magnam tamen iuniorum medicorum partem in colica exhibere medicinas purgãtes, eaſq; ex ſcammonia, atq; turbith confectas non aliunde certius, q̃ ex eorundem libris adgnoſcitur, in quibus electuaria, ut uocant Indi, & diapheniconis ijs qui colicæ dolore laborant propinanda docent, quorum confectionem Scammonia atq; turbith etiam conſtituunt. Sed hæc ſufficiant quæ dicta ſunt ad confutandum manifeſtiſſimũ hunc errorem cum Arabũ, tũ recentiorum: nec plura deſyderabũt, qui ueritatem ex animo amant.

An in dyſenteria medicinæ purgantes ex ſcammonia, & ſimilibus confectæ conueniant Ca. VI.

NOn desunt q & in dysenteria electuarium de succo rosarū, aut de prunis solutiuum propināt, quorum constitutio citra scammoniā non fit. Cæterum quod purgantibus medicamētis ex scammonia, & huius generis fortibus confectis nec in dysenteria sit utendū, euincit ex Hippocrate, qui in libro de morbis qui extra dysenteriæ curationē ex ꝓfesso tractans, nihil medicamentorum deijciētium aluū exhibet, sed uentrem ex lacte decocto tantū diluit: id quod facit paulopost in lienteriæ quoq; curatione. Nec discedit ab Hippocratis sententia Alexander Græcus lib. ij. ca. viij. qui curationem dysenteriæ in hunc modum tradit. Dysentericorū ergo fluxū, uentrisq;, & intestinorum curabis stipticis cataplasmatibus, & potui dabis lac decoctum: si autem non minus hemina una. Celsus quoq; cornelius legitimus Hippocratis interpres lib. iiij. ca. xv. de dysenteriæ curatione, omnia ea fugiēda esse docet, quæ exulcerationem cōcitare possint: ob id (ait) oportet in primis conquiescere: siquidem omnis agitatio exulcerat, deinde ieiunum

Hippocrates. Alexāder græcus. Celsus.

ſorbere uini cyathũ, cui contrita radix quin
q́ʒfolij ſit adiecta. Et paulo īfra. Si uetuſtior
morbus eſt, ex inferioribus partibus tepi-
dum infundere oportet, uel ptiſanæ cremo
rem, uel lac, uel adipem liquatã, uel medullã
Cornelius ceruinam. Iam ſi ex Cornelij conſilio omnia
quę exulcerationem mouere nata ſunt, abij-
cienda procul erunt, quid remotius abeſſe
debet, q̃ʒ purgatoriũ medicamentũ, quod
ui ſua magnam acrium humorũ molem ad
exulcerata iã ĩteſtina deducit? proinde recte
admodũ author Dinamidiorũ capite, iiij.
dixit, Dyſenteria affectos purgationi per
Galenus. medicamenta ineptos eſſe. Quod & Gale-
nus lib. xiij. Methodi cap̃. iij. ijs uerbis inſi-
nuat. Neqʒ igitur cum uel circa ſedem, uel
aliquã huic uicinã partem initiũ phlegmo-
nes incidit, aluum deijcies, neqʒ cum in ue-
ſica, uel renibus cœpta eſt, pharmaca quæ
urinas prouocent bibẽda dabis. Nec ſi mu-
lieri in utero, uel pudendo inſedit, menſes
huic ꝓuocabis. Sed ad alias partes quæ ma-
ximę longinquæ ſunt, ſemper auerſionẽ fa-
cies. Et rurſus lib. primo ad Glauconem ca.
xiij. inquiens. Sed neqʒ ſi fuerit febris cum

profluuio uentris, alia eſt opus euacuatione: uerum hæc ſola ſufficit, quamuis nõ ſit pro multitudinis ratione. Quicũq; enim ijs plura adimere fore neceſſarium putãtes aut ſanguinẽ mittere, aut uentrem mouere tentarunt, in grauiora pericula duxerunt. Quod ſi itaq; in alui profluuio cum febre Galenus medicinam aluũ ſubducentem, ob uitandũ animæ defectum, propinare prohibuit: cur non magis ab eiuſdem exhibitiõe cauebit medicus in dyſenteriæ malo? ubi non ſolum ad eius acceptionem maior ſequitur inteſtinorũ exulceratio, uerumetiam animæ defectus, ob crebrum egerendi conatũ, multo celerius accidit: cui malo antea quoq; affecti dyſenteria plus ſatis obnoxij ſunt: id quod teſtatur Galenus, qui paulopoſt ſubdit Animo deficiunt & in morbo, cui choleræ nomen eſt, & in profluuijs uentris, & difficultatibus inteſtinorũ, ac lenitatibus. Idẽ hoc quod prædicti autores docet & Auicenna, quem utinã iuniores medici in his magis, ubi recte ac cũ uetuſtioribus ſentit, q̃; in his ubi falſa docet, imitari uoluiſſent: is enim Fen. xvj. cano. iij. trac. ij. ca. vij. de cura exul-

Galenus.

Galenus.

cerationis inteſtinorũ ita inquit. Et ſi fuerit neceſſaria euacuatio propter humoris mali ciam, utere ea cum timore, & cautela: & ſtu de ne ſolutiuũ uehementer noceat ueſtigio & ulceri, immo ſit ſicut myrobalanus: & re-ctifica ipſum cũ eo quod miſcetur ei ex his quæ ſunt ſicut dragagantum, & ſimilia. Si itaq; myrobalanus ex auicennæ ſententia, cui præcipua uis eſt extinguẽdi bilis feruo-rem, ſine medicamine conglutinãdi uim ha bente exhiberi nõ debet, quid de rhabarba-ro ſentiendũ erit? Leonardus fuchſius eorũ ſententiam non probat, qui rhabarbaro ut-cunq; etiam torrefacto utũtur: hi namq; (in-quit) & ſi ueterũ ſe ea in re exemplũ imita-ri exiſtiment, fallũtur tamen ſua opinione: nec enim unq̃ aliquem ex ueteribus, immo nec Auicennam eorũ principem rhabarba-ro ad ſubducẽdam aluũ uſum fuiſſe compe-rient: neq; id mirũ, antiquorũ (inquit) rha-barbarũ a noſtro penit⁹ diuerſum erat: hinc cum noſtrũ hoc rhabarbarũ aliud ſit ab eo, quo ueteres utebantur, decipi neceſſariũ eſt eos, qui hoc noſtro ſe ad antiquorũ exem-plum uti putant. Manardus tamen, ut lib. 1. capi. de

Leonard⁹ Fuchſius.

Manard⁹.

ca.i.de rhabarbaro dictũ est,tenet eandem esse radicem rhabarbari apud antiquos,& iuniores medicos:sed Dioscoridem, Galenum,& Piniũ de uiridi loquutos:eã uero quæ ad nos adfertur,ualde siccam esse: quare apud Dioscoridẽ absq; odore scribitur esse:apud iuniores nostros cũ odore describitur. Sed hanc opinionem Manardi non tenemus, sed aliud dicimus esse rhabarbarũ,& aliud rheon antiquorũ.

Galenus. Plinius.

Quibus in morbis frequens clysterum usus cõueniat, quibus uero disconueniat. Ca. VII.

CLyster clysteris latine,idest lauamen,nõ quo uulgus Arabũ abutitur in neutro genere clystere clysteris:clystere aluũ lauare, purgareue solemus. Plinius.Cucurbita infusa clysteribus intestinorũ omniũ uitijs medetur. Vsum clysterum in ægypto auis quædam nomine ibis indicauit,ciconiæ fere similis, & ipsa quoq; serpentum pernicies: hæc rostri aduncitate per eam partem se proluit, qua reddi ciborum onera consueuere: hinc clysterem facere primum didicerũt: ut scri

bit Galenus introductionis medicorũ capi-
te primo. Clyster licet euacuet materiam
quæ dolorem concitauit, ab omnibus inte-
stinis crassis, ac gracilibus: tamen inferiori-
bus, magis quam superioribus auxilio est, me-
diæ circa media actionem operatur: magis
igitur purgat infima, minus superiora, me-
diocriter media. Arabum princeps Auicen
na ait. Acriores, acutioresque clysteres debili
tant hepar caloris eorũ gratia, unde febrim
euocant, & concitant: quæ hercle maxima
sunt incommoda: nam hepar in corpore no
bili fungitur officio, ac periculis omnibus
eius opus pernecessariũ est, Galeno. vij. Me
thodi curandi teste: quod si intermittit, cor-
pus non leue periculũ subit: quare fit, ut in-
telligentes huius particulę tum functiones,
tum usus haud difficulter inuenient, quate-
nus eius robur custodiri oporteat. Frequẽs
clysterũ usus in ijs qui renũ calculo laborãt,
ideo damnãdus esse uidetur, quod sua quã-
titate ac copia intestina extendẽtes, meatus
per quos calculo ad uesicã transitus est, coar
ctant: quo nomine non solum dolor auctior
fit, sed & calculi transitus impeditur: quod

Auicenna princeps arabum.

Galenus.

eo magis efficiunt, si istis purgantia medi-
camenta commiscentur: nam tunc humores
per medicamenta adtracti, plus etiam inte-
stina, meatusq; per quos calculo trãsitus est,
comprimũt: adeo ut nõ solum calculus, sed
& clyster non sine magno ægrorum & da-
mno, & cruciatu aliquãdo dieb⁹ aliquot de-
tineatur: proinde cõsultius fecerint medici,
si uel penitus neglexerint clysteres, ac bala-
nis, seu (ut ipsi uocant) suppositorijs utant̃:
aut lenientes tantũ, ubi aliter fieri haud po-
test, ac modicæ quantitatis inijciãt: id quod
etiam Auicenna perdocet Fen. xviij. canoñ. Auicēna.
iij. trac. ij. ca. xix. dicens. Et si fuerit constri-
ctio aliqua naturæ, tũc de rectioribus rebus
est extrahere fecem cũ suppositorio, aut cũ
clystere non magno, quod coarctet, & dolo
rem faciat: immo suppositorium amabilius
est mihi: hinc est quod Razes ĩ nouo ad Al- Razes.
mansorem nihil de clysterũ iniectione præ
cipiat: quorum usum si ad calculi curationẽ
accommodatum cognouisset, dubio procul
non reticuisset: quemadmodum & in colico
dolore eorundem usum non neglexit: ideo
recte admodũ Galenus lib. vj. de locis affe- Galenus.

ctis, capi. ij. dixit colicorum cruciatus multo magis, quam nephreticorũ lenientibus mitigant clysteribus. Hippocrates quoque in lib. de morbis, qui intus ubi ex professo calculi curationem tractat, clysterum nunquam meminit. Ita & Alexander grecus lib. ij. ca. clxxx. nihil de illorum iniectione præcipit. Porro in curatione calculi ea methodus erit obseruanda, ut si æger robustus, ac iuuenis fuerit: tunc aut purgans medicamentum deuoret, aut poplitis uenam secet, dein balneo aquæ dulcis, & inũctionibus laxantibus meatus, molliẽtibus utatur, atque post hec medicinas etiam urinam mouẽtes accipiat. Cous Hippocrates primũ obtinens locũ in. vj. Epidimiarũ lib. sectione prima sic docet. Et in renem dolor grauis, quando cibo implentur, pituitam uomũt: cũ uero dolores crescũt, uirulenta & faciles quidem fiunt: soluũtur autem cum cibis arenulæ rufæ subsistunt, subcruenta profluũt, stupor seu torpor femoris secũdum rectum quiescere, non confert, sed exercitari, nec impleri, iuuenes ueratro purhare, poplitẽ secare, lotiũ mouentibus purgare, extenuare, mollificare. Quibus sane

Hippocrates. Alexãder græcus. Hippocrates.

breuibus admodum, & ſuccinctis uerbis nõ ſolum curationem paulo ante pręſcriptam, ſed & ſignorum quoq; catalogum complexus eſt Hippo. Razes ſuadet eadem, ita ſcribens. Cum in renibus fuerit lapis, æger balneum aquæ dulcis frequenter ingrediatur: & renes, & alia ex oleis inungantur: in potu quoq; ſumantur quæ lapidem frangunt.

Razes.

An ſtercora in uentriculo ſiue ſtomacho ſuam recipiant formã ſubſtantialem, An uero in inteſtinis gracilibus per alteratione͂, quæ ad ſubſtantiam terminatur. Ca. VIII.

AVicennæ autem fuiſſe ſententiã, ſtercora generari ĩ ſtomacho, ex eiuſdem uerbis quæ ſcribit Fen. xvj. Canoñ. iij. tract. primo, capite primo aperte colligitur. Penetrãti enim (inquit) in meri non attribuit̃ ex uirtutibus naturalibus, niſi uirtus una: penetrãs autem in inteſtino primo patitur a duabus uirtutibus: quarũ una eſt expulſiua, quæ eſt in ſtomacho, & altera eſt adtractiua, quæ eſt in inteſtinis: & adiuuat eam fex, quę prouenit propter ſummam cibi: & fit facilis propter

Auicẽna.

illud expulsio per uiam temperatæ amplitudinis. His postremis uerbis quid manifestius est, q̃ Auicennam sentire fecis seu stercoris generationem esse in stomacho, quando dicat ui adtractiua intestinorum fecem a stomacho expulsam adtrahi. Verũ erronea hæc est in uniuersum sententia: ex Galeni namq;, ac probatissimorũ medicorum mente, stercora non fiunt in uẽtriculo, sed in intestinis gracilibus per alterationem, quę ad substantiam terminatur, generantur: proinde & si materia ex qua fit stercus, in uentriculo gignatur, plurimamq; prius in ipso alterationem habeat: nondum tamen est stercus, donec ad tenuia intestina proueniat: sicuti & materia urinæ aquosa scilicet superfluitas: & ipsa in uentriculo ex cibis & potibus generatur: quæ est etiam materia sudoris: non tamen propterea dicimus, aut urinam, aut sudorem suã formam substantialẽ in stomacho, sed illã in uenis, seu (ut Theophilo placet) in renibus: hunc uero in membris suscipere, ad quæ aquosa illa superfluitas una cum sanguine delegatur. Hanc porro esse Galeni sententiam testantur ea quæ

Galenus. Theophilus. Galenus.

retulit libro.iij.de potentijs naturalibus capi.vij.in hunc modum. Ostensum siquidem prius est, quod nihil subito in cõtrariã uertitur qualitatem: quomodo igit̃ panis fit sanguis, quomodo autem lactuca, & faba, uel aliorum aliud quicquam, nisi prius alteram susceperit alterationem? Quomodo autem stercus in subtilibus intestinis subito fiet? Quid enim fortius existit ad alterationem, q̃ ea quæ in uentriculo sunt? Nunquid tunicarum multitudo, uel uicinorum uiscerum iuxta positio, uel moræ tempus, uel natiua quædam in intestinis caliditas: atqui in nullo istorum intestina uentriculum superant. Et quæ scribit libro eodem cap̃. xij. dicens. Neq; enim cibi quidem pristinam permutant qualitatem ita celeriter, ut cũ in tenuia inciderint intestina, stercus fiant. Ex quibus Galeni uerbis manifestissimũ fit, stercora in intestinis tenuibus fieri, non quidem per separationẽ, & depurationem a chylo (ut Iacobus a Forliuio putat) sed per alterationẽ magis, quæ ad substantiam terminatur: id quod insinuat in uerbis. Neq; enim cibi pristinam permutant qualitatem ita celeriter,

Galenus.

Iacobus a forliuio.

ut cum in tenuia inciderint inteſtina, ſtercus fiant. Si itaq; non celeriter in tenuibus inteſtinis cibi permutantur in ſtercus, ergo multo minus in uẽtriculo. Quod deniq; ſtercus non fiat in uentriculo, ita colligitur. Si ſtercus gigneretur in ſtomacho, tũc homo cotidie uomeret ſtercus, cotidie ſingultiret: nã tale quid accidit lienoſis, non alio profecto nomine, niſi quia ſtercus aſcendit ad uentriculum: id quod teſtatur Galenus libro. vij. Aphoriſmorum, commẽto decimo, ita ſcribens. In Ilijs nihil exit per inferiora: & hoc eſt proprium inſeparabile paſſionis. Vomitus autem non ſemper adeſt, ſed quando exitiales ſunt, & ſi uehementius diſtorqueãtur, ſtercus eis aſcẽdit, atq; ſingultiunt: itaq; ſi ea ſymptomata ſtercus aſcendens ab inteſtinis ad uentriculũ efficere poteſt in ilio, cur non eadem efficeret in ſtomacho genitum & procreatum? Præterea ſi in uentriculo generaretur ſtercus, neceſſarium foret, q; in ilio ſtercus ad proximiores ſuperiacentium inteſtinorum partes expelleretur, ſtomachum adeoq; totum tenue inteſtinũ pertranſiret, quando prius ſuam in eo habuiſſet

Galenus.

generationem: quod tamē fieri Galenus li. iij. de potentijs naturalibus capi. xiij. docet. Iacobus a Forliuio secūda particula Aphorismorū manifestissime īnuit stercora suam formam substantialem, seu essentiam prius in stomacho, ac deinde accidentalem in intestinis suscipere. Si enim (inquit) in ītestinis solū per separationem atq; depurationem, (ut ipse ait) a chylo fiunt stercora: certo certius est, eorundem essentiam in uentriculo prius esse procreatā, alias enim a chylo iam segregari non possent. Ita autē sentire Iacobum tertia eius quam ponit conclusio clarius indicat, quā & probabiliter posse sustineri inquit. Est autem hæc aliquando fex, quæ tam quo ad substantialem, q̃ quo ad accidentalem formam in ītestinis fit. Quibus iterum uerbis indicat rarissimū esse, ut stercora utranq; formam in intestinis suscipiāt: quod q̃ falsum sit asserere, pauloante ostendimus: nec enim raro, immo semper ī sanis hominibus secūdum utrasq; formas in intestinis stercora fiūt. Effinxit autem Iacobus a Forliuio has treis conclusiones, ideo quia arbitratus est sese hoc pacto principem suum

Iacobus a partibus.

Auicennã ab errore uindicare posse, ac Galeno facere concordem, quasi prima esset ex Auicennę, secunda uero ex Galeni sententia excogitata: nec una alteri pugnaret.

Quibus competat euacuatio, quibusue sola alteratio Ca. IX.

Galenus. GAlenus in explicatione Aphorismi. xvij. lib. ij. in hũc modum scribit. Plus cibi q̃ modo naturæ cõueniat, repletio nominatur: uerũ ea ĩ nostris corporibus duplex est: una quãtum ad uasorum amplam capacitatem, altera q̃tum ad illam, quæ non gubernat naturam, nũc Hippocrates docet. Ista autem nemo frustra me admonuisse existimet, quando ad istarum diffinitionum præscriptum facile etiã curationem adhibebit medicus: plethora nanq; referente Galeno libro. xiij. in therap. Metho. ca. iij. sanguinis missione curatur. Quod si uero recentiorum præscriptio obsecundata fuerit, mox a uera medẽdi methodo te aberrare cõtinget. Ex his itaq; colligi potest, quod quemadmodum plethoræ, cacochymiæ, atq; repletionis ad uirtutem diuersę sunt curationes: ita etiam eas

dem inter ſe eſſe diuerſas, ac differentes con uenit: atq; adeo commentum iuniorum plane frigidum eſt, repletionem ad uirtutem, alias cacochymiam nominari: id quod teſtatur etiam Galenus lib. xi. therap. Methodi cap. xij. in hunc modum ſcribens. Porro deficiunt, redundantq; quędam in quantitate, quædam in qualitate: in quantitate cum ſanguis immodice eſt auctus, aut rurſus minor redditus: in qualitate enim uel calidus, uel frigid⁹, uel craſſus, uel tenuis plus iuſto, minuſue eſt effectus: atq; adeo differt cacochymia a repletione in qualitate, quandoquidē & illarū etiam curatio differt: illa enim (ut dicemus) purgantia medicamenta, hæc uero alteratiua ſolum deſyderat. Tertio errāt, quod cacochymiā repletionē ad uirtutē nominant: nā & ſi oīs plethora, oīſq; cacochymia repletio ad uirtutem dici queat: tamen econuerſo quæ uere repletio ad uirtutem dicitur, neq; eſt plethora, neq; cacochymia: ut ſi quis cibum boni ſucci nō in tanta quantitate ſumat, ut extendat uentriculum: eum tamen, & ſi modicum ob imbecillitatem cō coquere non poteſt, tum quia grauat uirtu-

Galenus.

tem, uocatur repletio ad uirtutem, non autem plethora: quia uentriculum quantitas cibi sumpta nõ extẽdit, nec cacochymia, quia uitiosi nihil in se cõtinet: ideoq; repletio ad uirtutẽ reliquis nõ cõmiscet, sed seorsum diuisionis mẽbrũ cõstituit. De ea loquit Hippocrates, ut dictũ est libr. ij. Aphorismorũ, dicẽs. Vbi cibus præter naturã plus ĩgestus est, hic morbũ facit. Galenus porro lib. iiij. therap. metho. ca. iiij. & lib. xiij. ca. iij. eas ita definit. Vbi æquabiliter ĩter se succi, seu humores sunt adaucti, id & plethoram Græci uocant: nos plenitudinem, & succorum abũdantiã dixerimus: ubi uero uel flaua bili, uel nigra, uel pituita, uel serosis humoribus refertum corpus est, eum habitũ cacochymiam, quasi succorum uitium dicas, nominant. Et lib. ij. de tuẽda sanitate, plethora (inquit) est succorum æquabiliter se habentiũ redundãtia: cacochymia uero uitiosi succi abundantia & copia. Repletio autẽ ad uirtutem eodem Galeno lib. iiij. de tuenda sanitate teste est quæ uires prægrauat. Ex quibus Galeni descriptionibus manifestum fit iuniores in plethoræ descriptione, dum eadem etiam

Hippocrates.

Galenus.

Hanc de plethora & cacochymia opinionem tenet Leonardus Fuchsius Germanus, & si amicus noster Hieronymus Mõtuus cõtrariã tenuerit opinionẽ, ac scripserit contra Fuchsiũ, sed opiniones liberę sũt.

esse affirmant, ubi unus humor abũdat. Nã id ex diametro cum Galeni diffinitione pugnat: qui eam humorum omnium ex æquo abundantiam esse dicit: proinde ubi unus abundat humor, nõ plethora, sed cacochymia appellari debet: quemadmodũ ex eius diffinitione satis constat. Secũdo errant describẽdo cacochymiam, asserentes eam esse ubi humores sua qualitate excedũt, cũ ea sit (ex Galeni sentẽtia) ubi unius ex humoribus adest copia, ac abũdãtia. Quod si uerũ est, certe nõ qualitate tantũ, sed etiam quãtitate nocet cacochymia: id quod Galeni etiã docent uerba, dũ inquit. Vbi flaua bili, uel nigra, uel pituita refertum corpus est, cacochymiam nominãt. Si itaq; humore aliquo corpus in cacochymia refertũ est, ergo merito repletio ad uasa, aut in quantitate uocatur: quando sine uenarũ extensione corpus refertum dici non possit: nõ autem repletio in qualitate, quãdo ea potius sit, ubi sanguis sua qualitate excedit. Recẽtiores duplicem repletionem faciunt, unam ad uasa, alteram ad uirtutem nominãtes: aut unam in quantitate, & alterã in qualitate: illamq; alio no-

Galenus.

Recentes medici.

mine plethoriam(ita enim loquuntur)hanc uero cacochymiam appellãt:plethoriam autem seu repletionẽ in quantitate diffiniunt esse,ubi oẽs simul humores sua quãtitate excedunt,aut unus tantũ: cacochymiam uero ubi humores sua qualitate tantũ,puta caliditate, aut frigiditate,humiditate, aut ariditate exuperãt.Et illam alio nomine uocari repletionem ad uirtutem docent. At quantũ sic definiendo fuerint hallucinati,iam meridiano sole clarius indicauimus repletionem unam esse in quantitate, & eam dici plethoriam,alteram in qualitate, & illam uocari cacochymiam, quando potius ex ueterum sententia ita diuidendum erat.Repletio duplex,una ad uasa,altera ad uirtutem; ad uasa rursus duplex:nã una plethoria, altera uero cacochymia.hoc modo esse diuidendum ex earundem descriptionibus iam probauimus ex Galeni,ac Hippocratis testimonijs.

Tenet cũ iuniorib9 amicus noster Hieronym9 mõtuus, sed cũ tempore mutabitur ei9 opinio.

Repletio duplex.

Plethoria

Corporis humani temperamentum, & cuiusuis rei naturam nosse medicũ oportere.Item de cęcis siue abditis ꝓprietatibus,quas Arabes occultas, siue specificas uocant Ca.X.

GAlenus inter medicos principes secundus cōmemorare solet in libris quos de febribus inscripsit, humani corporis temperamentū, & cuiuslibet rei naturam nosse medicū oportere: quod quidem ex artis medicinę exordijs euidentiori ratione intelligi potest: hoc est ex ipsa corporis specie, ex arterijs, uenisq;, urinæ præsagijs, ex membris, eorum co lore, naturalis corporis motu, ętate, sensu, ex animi affectu, usu, exercitatione, cæli qualitatibus, tempore, regione, ex tempestatibus, ex humoribus, uictus ratione, uarijs casibus, accidentibus cæteris, deniq; notis facile comprehendi solet. Abdita tamen quædam sunt, quorū causas a physicis nostris afferri nō posse minus mirum est, q̄ uniuersales constare in multis. Cur biliosi acrimoniam appetant, euidens ratio est: cur hic allij odorem, uel casei fugiat, difficulter percipit: cęcæ eīm quorūdā proprietates sunt naturæ dūtaxat præcognitæ. Hac de causa inter exempla audiuimus quendā summo mane catharticū prunæ uapore tepefactū ægrotanti uni ex domesticis, non sine magno tædio, obtulisse:

Galenus.

Nota historiam.

(nares em̃ uis medicamẽti acrius inuaſerat) unde ſtomacho nauſea correpto, corporiſq; intus commotis humoribus ſepties aluus ſo luta eſt; æger uero qui medicamentum hau ſerat ſecurus, ter ægre exoneratus eſt: alter item febriculoſus q̃ui ſiliquæ ægyptiæ atra- mentum alias pati nõ poterat, expertus me dicũ admonuit, nequid ſiliquæ ſucci ſibi in- feſti medicamento permiſceret: medicus ue ro rem periculoſam oblitus, catharticũ dari iuſſit, cui ſiliqua eadem admiſceri ſolet: quo aſſumpto, protinus ſeſe ſiliqua miſere neca- tum acclamauit, qua inter medicinas nulla leuior, faciliorq; habetur. Eaq; uis ad poſte ros quandoq; tranſit: unde in rebus ſurdis quid magnete admirabilius, ut ad genera- lia protinus tranſeamus, qua ui ferrũ adtra hit: qua potentia ceruinũ cornu nidore ſer- pentes fugat. Torpedoq; frequẽti apud Ga lenũ exemplo, qua ratione membra homi- nis afficit; etiam ſi haſta, uel tridente contin gatur; nec modus exemplorum eſt. Abdita enim hæc ſunt, in arcaniſq; naturę repoſita: medicina tamen laxatiua humorem purgat q̃a ſimilis, nõ q̃a talis: ut ſomniauit Meſues.

Siliqua quã noſtri caſiam fi- ſtulam vo cant.

Liber quartus de curis ægritudinū principalium corporis humani D. Symphoriani Campegij Lotharingorū Archiatri.

QVæ corpus uniuersum purgēt atq; deijciāt, hactenus aliquatenus attigimus: oīa ēm̄ describere fuerit infinitū: nunc aūt ꝗ cōsequēs parq; uidet̃, ut iā nōnullas corp̄is humani ægritudines, ne omittamus: primū namq; totū corpus deijcere, & superfluis purgare, deinde loca cōuenit: nam ante uniuersi corporis purgationem, si locis adhibere remedia uolueris, magnis periculis languentē immiseris: maiorem siquidem materiæ summam ad loca debilia cōuulseris. Oculos purgantia, & lachrymari prohibentia accommodantur, quęq; impetiginem a cilijs, & pruritus amoueāt, quę abstergāt, & purgēt obtusam aciem, & suffusionem a principio amoueant, atq; non sinant lachrymari. Plane quæ abstergant, & purgent, sunt hæc omnia.

Oculis conferentia.

MYrobalanũ conditum mane comedere, Nux mirifica, quam muſcatam uocant, Semina rapę, & fenicu li ſaccharo cooperta, cornu ceruorum combuſtorum, acori radicis ſuccus, centaurij mi noris, chelidoniæ, uinum abſynthites potũ, & rutaceum. Cœna exigua capiti cõfert, & oculis: aſpectus rerum uiridium, præcipue ſmaragdi. Gariofili oculis ſunt amici, & aſparagi comeſti, ac betonica, & rapa, euphragia hærba crebro maſticata.

Lædentia oculos.

VEnus, crapula, uinũ dulce, muſtũ, uinum turbidũ, craſſum, cannabis, legumina oĩa, braſſica, raphanus, porrũ, allium, cæpe, & id generis reliqua, legere literas minutas maxime poſt cibum.

Aqua pro oculis æſtate.

ACcipe rutæ, feniculi, ſingulorum p.j. roſarũ. p. iij. incidantur omnia, & ſimul bene commiſceantur: & poſt tres dies diſtilletur aqua, uel cum ſolo uapore aquæ bulliẽtis, uel in ſole, uel ad balneum Mariæ uocatum: ita ut intercipiente aquam uaſe pugillus earundem rerum ap-

ponatur;rostrumq́ ita cum eo conectatur, ut uapo-res exire non possint. Ad capitis dolorem.

AD omnem capitis languorem cer-ui os exurendo, & dissoluendo cum rosaceo illinito locum, uel ocymum dissoluendo imponito, uel mentam cum ace-to dissoluendo illinito bis in die, aut lapa-thum agreste, & cicidas pariter dissoluito, circum illinito tempora & frontem, & sta-tim mitigabis. Aliud ad omnem capitis dolo-rem. Stercus hirundinum anteq́ in terram ca dat cum luto in nido coperto asperge aceto in ua se ligneo, & illinito. Aliud. stercus capre dis soluito, illinito, & alligato: hoc facito ma-ne, meridie, & medebere. Pro dentibus.

ACcipe sandalorum utriusq́, marga-ritarum albarum, singulorum dra-chmam .j. masthices, cinnamomi, singulorum scrup. ij. rosarum albarum cum se minibus, singulorum drach. j. conterantur omnia mediocriter, & addito pauco melle rosaceo bene misceantur: in hac mistura ue-speri intincto digito dentes bene perfricen-tur: mane ablutio fiat cum uino albo, in quo ra-dix iridis sicca bulierit: dentifricium fiat ex li-

gno lentiſci.

Iuuantia dentes.

MEnta, origanum, lupini, ſaluia, leporis caput uſtũ, tamariſcus, cortex fraxini, radix berbenę maſticata, cimę rubi, uinũ decoctiõis radicis pentaphylli, radix lapathi maſticata, cornu cerui uſtũ.

Nocentia dentibus.

ACerba, dulcia, tenacia, dura, freq̃ns uomitus, lac, piſces magni, uel pingues, raphanꝰ, braſſica, porrũ, limonia, uehemẽter calida, uel frigida, & maxĩe, ſi unũ poſt alterũ dẽtes attingat. Multa alia addi poſſent, ſed ut breuis fiã, ea relinquo.

Ne cadãt cõtinue Epileptici ex Archigene.

ACcipe eryingij montani nominati, cuius folia anguſta & minora, & flores aurei coloris oculi faciem habẽtes: huius radicem incidito, & diligenter cribellato, ex eo dato acetabulũ ad dies q̃nq;, mellis ĩmittẽdo quantũ ſatis ſit, ut craſſitudinẽ habeat: idq; facito ad. ccclx. dies: nam ad annum ita faciendo non ſines morbum inuadere, inquit Aeſculapius. Oxallida ſeu oxilapathũ præcipue uiride plurimũ dato cotidie a prima luna ad. xxx. uſq; dies; ipſa autem oxal-

lis hærba uiridis cum uino insaniẽtibus ex-
hibita eos in statum adducit suum naturalẽ.

Potus paralyticis cõueniẽs ex Archigene.

ARchigenes ĩ epistola ad Marsum ait.
Est autem præstans remedium a me
magnopere approbatũ ad paralysin. Acci-
pe castorei, rutæ agrestis, seminis pyretri,
radicis acori, singulorum unciam dimidiã,
piperis grana. x. hydromellis lib. j. horũ fiat
decoctio ad uncias nouem; accipe in mane
uncias tres calide. Aluus primũ subducatur
clysteribus: inde ex aloe, agarico, polipodio
fiat pharmacũ purgatiuũ: perũctiones sunt
potentissimæ calidæ ex rebus calidis & ari-
dis factæ: aluus sit perpetuo soluta.

Ad anginam seu synanchẽ ex Ar
chigene, & Antonio musa.

ARchigenes autem inquit, humanũ
stercus sani hominis capito, & arefa
cito, & linteo ligato, & exurito, &
dissoluito cum mellicrato, datoq; ad potan
dum: hoc præsentaneum remedium est eis,
qui suffocãtur. Antonius musa Cæsaris Au-
gusti medicus caninũ stercus sumit, & are-
facit, & colat: & utitur in anginis illiniendo

cum melle penitissima, ut deglutiat æger: hoc ualidius non putat esse remedium.

Ad turbantes per noctem tusses.

RAmulus mentę teratur, & immittatur acetum cochlearis quantitate: dato inde in cubili sorbēdum: est autem facile concoquibile, & bonum stomacho, & crassitudinem disiicit. Ad tussim uetustā. Accipe cumini, piperis, urticæ seminis, singulorum unciam: mellis dispumati acetabulum facito, sint leuigatissima: sume inde, & fac buliant aliquantulū: inde repone, ac utitor, præbēdo cochleariū. Aliud præstans. mellis unciæ. iij. butyri recentis unciæ duę cum dimidia, cumini dissolutissimi drachmæ. iiij. prius dispumando mel, ei misceto butyrum, & calefaciēdo insperge cuminum: & aliquantulum dato lingendum paulatim ad cochlearium.

Potio sanguinem eiicientibus ꝓbata testimonio multo ex Andromacho.

ACcipe libani, hoc est thuris albi, boliarmeni, singulorū drachmas. viij. croci drachmam. j. amili drachmā. j. cum dimidia, succi arnoglossæ drachmā. j.

& ſcindēdo, & colando da cochlearium cū mellicrato. aliud Andromachi. Accipe corali rubei drachmā.j. libani drachmas.iiij. balauſtiarum drachmas.v. gummi dragaganti drachmas.ij. ouorum duorum albumina: horum quartam partem dato cum cyatho uno aquæ arnogloſſæ.

Ad orthopnoicos aſchmaticos.

ACcipe armeniæ boli drachmam j. dato potandum cum uino dilutum. Aliud ex Aeſculapio. accipe ariſtolochiæ rotūdæ drachmā.j. & aqua potetur: item exigui centaurij ſuccus cum aqua idem operatur. Medicamina uero his congruūt ſecantia non admodum calefacientia: nam craſſi & glutinoſi humores ex uehementi caliditate ſubtenaceſcunt, glutinoſi ſi fiunt, & difficulter conuellūtur: ob hoc ipſos maxime iuuat acetum ſcyllicū, & ipſa ſcylla toſta cum melle leuigata licta, & oxymel ex ea paratum.

Ad ſtomachi frigidi curam ex Alexandro.

ACcipe ſemīs iuniperi, piperis, ſingulorum unciā unam cum dimidia: zinzi-

beris drachmas.iiij. petroselini drachmã.i. mellis quãtum satis sit: utere, pro melle saccharum adieci. Aliud, accipe petroselini macedonici, si inueniri potest, aut loco illius feniculi, sem. cumini, singulorum uncias.ij. capiat ieiunus drachmas.ij. cum uino parum diluto.

Ad arquatos siue ictericos.

POtionandi sunt arquati apij, uel adianthi, uel lapathi, uel serpilli trita decoctione, aut absynthium potui ingere: prodest autem multum raphani succi cyathus cum uino albo potus, & succus cichorij cum uino: item ualet rasura cornu cerui drach.j. cũ uino albo. Asclepiades aquam quoq; salsam, & quidẽ per biduum purgationis causa bibere cogebat, ijs quæ urinam mouent reiectis.

Ad colicam ex Alexandro.

CAprinũ hepar ure: dissolue, & da potandum cum uino, & proderit. potiones sint absynthium, & cuminum æquis partibus, uel castorei, & anisi, & piperis drachmam.i. cum oximelle.

Ad calculos tum renum, tum ue-

ſicæ purgantia quæ eos quoq; cõ-
fringunt.

ACcipe rutæ agreſtis, & maluę agre
ſtis, & apij radices, coquito cum ui
no, humorem exprimito, aquamq;
admiſceto: datoq; cyathos. ij. omni mane:
hæc ſunt in renibus calculorũ ſigna, urina
pauca, & arenoſa edit: meatuſq; urinæ ob-
ſtruitur: materiata igitur cauſa ad calculos
gignendos eſt craſſus, ac terreſtris humor.
Effectrix uero flagrans renum calor, aut ue-
ſicæ: uerũ in renibus quæ calculos atterant,
ſecentq;, utendum medicaminibus, ne tamẽ
ad modum calefaciãt: ſunt autẽ huiuſmodi,
aſparagi radices, adianthũ, lauriq; radicis
cortex, & altheæ ſemen: & ciceris nigri ius,
& ſcylliticũ acetũ, & ſaxiphrages, lauacriſ-
q; iugibus utendũ, & poſt lauacrũ eorũ quę
dicta ſunt potẽt aliquid. Ad podagram.

ACcipe fabæ ſolidę, lupinorum, ſin-
gulorũ uncias. iiij. tere ſimul, & mi
ſce adipis ſuillę lib. imponitoq; ad
calidam frigidum, & ad frigidam calidum.
ad idem ualet & farina lentiũ cum oleo ro-
ſaceo miſta: item ſtercus ciconię cum adipe

porcino mixtum podagram curat. item raphaninum oleum cũ nitro & sale mixtũ, & inductũ curat. Item stercus quoq; pauonis in aceto acerrimo dilutum calefactũ podagræ impositũ sedare mirifice creditur. Cum senseris pedes a podagra inflammari, cape allium, contere, & illine ad diem, permitte ne soluas.

Ad dysenteriam.

A Latinis tormen appellatur dysenteria: quæ intestinorũ exhulceratio est quandoq; ex cessante tenasmone, uel uentris fractura quapiam quandoq; inde est morbi principium, ubi uaria sunt biliosa excrementa: dein iuxta proportionẽ cruenta, & postremo purulenta, cuiusmodi e morticinis effluere consueuerũt. Ad tormina ualet portulacæ succus, & est idoneus dysentericis potus; ipsaq; portulaca cocta mãsa: conuenit etiã arnoglossum, & altheæ radicis coctio, prius tñ clystere facto ex mellicrato: fluores etiam alui arefaciũt oua ex aceto tosta, & mansa: & canum ossa uorantiũ aridum stercus cum lacte capręe potum multum iuuat. Item clysteria ex succo arnoglossæ, plantaginis, & mellicrato facta ualent

plurimum. Ad quartanam.

MEdiocriter a principio & cle mēter agere discas; quartana febri ægrotantibus, ne medicamen proferas, deinq; aliquod ualidum, neq; exinanias, nisi quid aliud uideas, nisi inq; sanguis redūdare uisus fuerit; tū enim sanguinis detrahendi non magnus est modus; quod si tibi uenæ sectione fluēs uideatur niger, & crassus, nolis diffidere quin detrahas, secanda uero uena est uel interior, uel media in cubiti inflexione sinistra, si sub splene fuerit affectus; uel in dextra, si iecur fuerit affectū. Dioscorides autem inquit. subleuantur quartana febre afflictati, qui ante signa ipsius biberint hæc. accipe arnoglossi radices quatuor, aridæ solutæ in uino potentur. Item radicis rorismarini drachma detur potando in uino; & oleo perungito corpus uniuersum, extrema perūgito aduersum rigores, & operito, finitoq; quiescere; & rigor non accesserit. ferunt si quis a mēto hirci pilos subtrahat, & eis languentem uinciat, miro modo curatū iri. Aliud quo se usum ait Aetius ipsi9 Asclepiadis somnum faciēs, Accipe piperis lon-

gi, myrrhæ trogloditicæ, si inueniri possit, succi papaueris, castorei, æque ex omnibus compinge, & utitor, præbens obolum, uel dimidium cum melle horis duabus ante significationem.

Ad pestilentialem febrem cum bubone ex paulo Aegineta.

PAulus commendauit hanc unctionem contra pestilentiæ carbunculos, quę est mirabilis effectus. Accipe olei uetustissimi lib. j. cũ dimidia, in phialam imponito in qua. xxx. scorpiones nouẽ horarum spacio otiose lento igni deferuefiant. Alij cacabum aquę plenum ad ignem componũt; in quo phialam antedictam imponunt, ut feruente aqua oleum pariter intus ebuliat; in qua demũ theriacæ optimæ (si optima inueniri potest) ligulam addunt; iterumq; faciunt deferuere; demũ eximunt; ex eo inungi debent arteriarũ pulsus in manibus, pręcordia ipsa ad iuguli latus, & cæteræ partes quæ arterijs respondent, circaq; deniq; apostemata post horas horas sex iterum ungi debẽt eædem corporis partes: & statim æger haud dubiæ conualescet. Oleũ

aliud mirandi effectus: in uaſe enim uitreo ſambuci florum partes ſex imponunt, ebu⸗li partes.ij.hyperici partem unam, olei per⸗ueteris quantũ ſatis ſit: ut iuſta infuſione ſu⸗pernatet, obthurato deinde ore, æſtate uni⸗uerſa ſolibus cõtinuis perficitur: atq; ita in⸗ſolato, ubi opus eſt utuntur: carbũculos em̃ & inflammationes omnes ſine fine impetus ter quaterue in die inungũt, alij totum cor⸗pus: unde uehemẽtis ſudoris profluuio uir⸗tus omnis elicitur.

Puluis præſeruans cor in peſte, & dicitur cordialis.

ACcipe pulueris coralorum rubeo⸗rum, margaritarum ſplendidarum ſupra porphirium pulueriſatarũ, hyacinthorum electorum, ſingulorum dra⸗chmas. iij. ſmaragdi ſcrupulum .j. ſaphyri drachmam.j.raſurę dentis elephãtis, ac cor⸗nu cerui, ſingulorum drachmas. iij. ſe. aceto⸗ſæ drachmas.ij.foliorum auri. xij. numero, moſchi grana. vi. ſacchari roſati tabulati un⸗ciam dimidiam: fiat puluis cordialis: & ſi poteſt, adde ramenti unicornis drachmam dimidiam.

Potio salutaris in peste sæpe experta, nec uana unq̃ inuenta.

ACcipe pulueris cordialis supradi-cti drachmas duas, ramenti cornu cerui drachmã. j. seminis sancti(ita uulgus uocat)myrrhę, si ĩueniri possit: si ue-ro non, loco illius aloes, singulorum sesqui-drachmam, ex aceto q̃ acerrimo ad ignem protinus quum inguina tentantur, bibitur: in promptu enim esse debet remedium: su-dore enim prorumpente undiq; uirus elici-tur: atq; ita iuxta ignem calefactis linteolis membra fœdo sudore detergenda, mutan-daq; sudariola sunt, donec sudoris graueo-lentia inter fricationes subsistat: miro enim præsidio a pestilentia tentatos liberat: nemi nemq; qui eam oportune potionẽ ieiunus biberit, ab hac uiolentia opprimi cõstat ma nifesto ac uulgato experimento.

De pudendagra, quam nostri Neo-politanũ morbũ, Itali uero Gallicũ uocãt.

Hoc in capite rñdet Dñs Symphorian⁹ Chãperius Leonardo Fuchsio, q

PArthenopeus morbus, siue pudendagra morbus est pu-dẽda primũ, deinde reliquũ corpus cũ pustulis, ac ma-gno plærunq; dolore occupans: est em̃ morbi gen⁹ gra uissimũ, quod totã faciẽ, oculis dũtaxat exceptis, occu pat, & in colla, pectusq;, ac manus fœdo vitis furfure descendit. Aliqui hunc morbũ miliũ vocitãt, Alij lichenẽ, quidã mẽ-

tagram: & nos dicimus inter epidimias, hoc est populatim vagãtes morbos debere connumerari: hic enim morbus diuina ira euenit. Beatorũ vero patrũ, qui Deo inspirante locuti sunt, sententia est multis de causis fieri, vt homines vitæ huius angustijs pressi multipliciter flagellentur a Deo: inter quos multi corripiuntur à Deo, vt flagitiosæ vitæ maculas pœnitentia deleant: peccatũ em̃ quod prudẽtia nõ cauet, pœnitentia delet, quæ nos ad cæli portũ vehat. Sed qm̃ quidã vsq; adeo stulti sunt, vt neq; saluari curent, Deus optimus verberibus eorũ negligentiã increpat, somnolentiã discutit, & lethargiã, ignauiamq; studet bonus pastor flagris abigere. Hanc ob rẽ Deus in omni lege luxuriæ peccatũ punire uoluit. In lege naturę cũ homines de paternis solennitatibus ad mala progressi sunt, neq; legitimos honores vlterius præberent Deo, sed zelum quem prius habuerunt ꝓ uirtute, in duplã maliciã postea per ea quæ gerebãt, monstrauerũt. Ob hoc itaq; contra se Deũ irritauerunt: nam multi Angeli Dei (vt Iosephus scribit) mulieribus coeuntes iniuriosos filios genuerunt, qui omne bonũ despicientes, propter confidentiam fortitudinis, similia his qui dicti sunt a Græcis gigantes, perpetrare traduntur: quapropter Deus condemnauit non solũ illorũ maliciã, sed omne genus humanum, Noe uero liberatus est solus. Item ꝓpter luxuriã Deus exasperatus est contra Sodomitas, & disposuit punire eorũ luxuriã, & ciuitatẽ eorũ subuertere, regionemq; cunctã simul exterminare: ita vt neq; plantatio, neq; fructus vltra ex ea consurgeret. In lege Moysi legitur de Balaam propheta, qui post benedictiones quibus benedixit filijs Israel, consilium dedit Balach qualiter seduceret populũ per mulieres Madianitas, quare magna vltio secuta est. In lege gentilium Semiramis quæ prius Babylonem condiderat, domuerat Indos, interijt ne tandem à filio, cui se dediderat vxorem? Si luxuriæ labes in lege naturæ, & Moysi, ac Gentiliũ superstitiosa secta homines flagellati à Deo fuerint, quid dicendum de Christiana lege? In ea nanq; flagellantur à Deo Christiani, vt flagitiosæ vitæ maculas pœnitentia deleant. In lege igitur gratiæ tempore Caroli octaui Gallorum Regis Deus profectui nostro semper intentus, sicut aquila ꝓuocans pullos ad volandum, ita & Gallos, Italos, Germanos, Britãnos, Danos, Polonos, Pãnones, atq; Hispanos, ut altius proueheret, atq; traheret, & vt flagitiosæ vitæ maculas pœnitentia deleret, eos pudendagra excitauit, illorum luxuriam increpauit. Hanc ob rem populus Hebræus missus est in captiuitatem toties, toties incola fuit in terra aliena: In Ægypto sub Pharaonibus, In Babylonia sub Assyriorũ Regibus. Sic & Christiani tempore Caroli octaui Gallorũ regis tot incommodorũ malleis pudendagra, arthetica, scabie plusquãm Iobea, aut ægyptia sunt adtriti, & pœnitentię scobina, ac lima expositi, vt sordere desinerent: est enim morbi genus grauissimum: similem, vel peiorem aliquando fuisse Iosephus scribit, ea scilicet tempestate qua Moses Pharaonem arguebat. Crudeliter namq; eorum corpora vulnerabantur interius corrupta. Ita passim Ægyptiorum multi

eũ de pudẽdagra si ue morbo gallico inmerito repræhẽdit.

Iosephus ca.v.antiq tatum li.j.

Idẽ in eodẽ.c.xix.

Numeri xxv.

Iose.li.ij. c. x. antiq tatum.

tudo consumebatur. Hæc Iosephus. Hallucinantur inter Medicos recentiores non pauci morbum quem pudendagram vocant, esse eũ quem Græci lichenem appellant. In quem errorem, citra veritatem tamen me lapsum aliquando Leonardus Fuchsius vir alioqui doctus adserit, cum semper tenuerim hunc morbum iram Dei esse: quemadmodum & plagæ Ægypti, & scabies Iob fuere, & non vi astrorũ, vt astrologi somniant, nec ex aeris intemperie: vt medici cõplures arbitrantur. Quare ea in re hallucinãtur qui lichenem appellant, vt Leonicenus, & hi qui impetiginẽ esse dicunt, vt Leonardus ipse Fuchsius falso imaginatur, aut mentagram, vt plærique alij: & si aliquando scripserim morbum Gallicum (si aliquando fuerit) quod non credimus, neque adseruimus, lichenem adpellari, nunquam tamen credidi morbum Gallicum, siue pudendagram aliquando fuisse, sed nouum morbũ, & irã Dei esse, & antiquis ignotũ fuisse. Certissimũ est eos omneis populos qui superioribus sæculis huic vitio dediti fuerũt, aut nouo morbo occubuisse, aut malo aliquo lãguore turpiter tandẽ perijsse. De cura pudendagræ nihil nunc scribimus, nam de ea in nostro adgregatore Lugdunensi admodum copiose scripsimus.

Leonard⁹ Fuchsius German⁹

Fratris Ioannis Lagreni Franciscani Decastichon.

Plurima languentes, Medicique, & pharmacopolæ
Debebunt studijs Symphoriane tuis.
Omnes solicita lustrans indagine chartas,
Pessima ab vtilibus pharmaca queque moues.
Dum nimium tribuunt Arabum fallacibus ausis
Quos cupiunt medici sæpe iuuare, necant.
Quis tutum poterit sentire salubribus vnquam
Iungere barbaricis lecta venena Iugis?
Mitior ast vobis nunc ars patet ecce medendi:
Grates authori soluite Champerio.

Τέλος.

Officina Apothecariorum, ſeu Sepla ſiariorum, Pharmacopolarum, ac iuniorum medicorum.

D. Symphoriani Cāpegij equitis aurati, Lotharingorum Archiatri officina, in qua quicquid in Antidotis Arabum, ac recentiorum medicorū Meſuę, Alpharabij, Raſis, Nicolai, Cophonis, Arnoldi erratum fuerit, in lucem propagatur. His accedunt nouitiorū Antidota ab eo tam ad amuſſim emendata, vt dubium reliquerit, prę ſtātior ne Gallica ſit Arabica officina.

Item Racematiões in Meſuen, & Nicolaum.

Item Antidotarius eiuſdem Domini Symphoriani Campegij continēs ſecreta ſublimia, Pilulas, & experimēta virorum illuſtriū, & antiquorum philoſophorum ad varios curandos morbos in tres libros ſeu etiam Tomos diuiſus.

Diſceptatio Epitomatica, qua docetur per quæ loca ſanguis mitti debeat in viſcerum inflammatiōibus, præſertim in pleuretide.

De vinis febricitantium Symphonia in libros tres eleganter diſtributa.

Simplicia ab Arabibus inuenta, Græcis incognita, a Latinis vero experta.

MANNA apud Græcos auctores non est medicina molliens ventrem, sed potius adstringens: & potest hæc manna nostra Brianſonis, Calabriæ, vel Syriæ ventrem ſoluens ad caput de melle apud Græcos auctores referri. ¶ Saccharum etiam apud Græcos ſpeciem eſſe mellis tum a Dioſcoride, tum etiam a Galeno ponitur, quod in India concreſcit, & Arabia felici, inuenitur in calamis, ſimile ſecundum ſubſtantiam ſali: ſed in ſequẽtibus amplius deducetur. ¶ De caſia fiſtula pharmacopolas cõmoneſacere oportet in libris Grecorũ legi: ſed non de illa qua vtimur, quæ vim habet aluum molliendi: atq; ideo a quibuſdam recẽtioribus ſiliqua pharmacentica nominatur: ſed de quadam ſpecie caſiæ ligneę, quę fiſtula ab eiſdem grecis nominatur. ¶ De ſene dico auctores Græcos (de veteribus loquor) nullam facere ſpecialẽ mẽtionem: vel quia non nouerint, vel forte in vſu medicinæ non probauerint, & ſi Arabes, et Latini maxime ad atrã bilẽ approbarunt. ¶ Verum Rhabarbarũ, quo nunc paſſim officinę vtũtur, & quod Arabes deſcribũt, & Latini approbant eſſe ab eo diuerſum, quod antiqui depingũt, manifeſtum fit ex eius notis, quæ ab ijs quæ in eo offenduntur, quod ab antiquis deſcribitur, ſunt omnino diuerſæ: nam Rheõ antiquorũ (teſte Dioſcoride libro. iij. cap. iij.) radix eſt nigra, maiori centaurio ſimilis, minor tamen, & magis rubẽs, ſine odore, fungoſa ſeu laxa, nec põderoſa. Nec diſſentiũt Galenus, & Plinius de rhacoma, quæ affertur ex his quæ ſupra Pontum ſunt regionibus, Coſto nigro ſimilis, minor, & paulo magis rufa, ſine odore, calefaciẽs guſtu, & adſtrigẽs. Ea vero quę iam in vſu eſt medicorũ vehemẽtiſſimũ odorẽ habet, nullamq; cum coſto nigro ſimilitudinem gerit: & præter id quod odorata eſt, leuis etiam non eſt: immo quanto grauior, tanto melior ab omnibus medicis putatur: antiqui enim ſua ad ventris purgationem non vtebantur, ſed ad plæroſq; vſus alios adhibebant. ¶ Tamarindi ſylueſtris palmæ fruct⁹ exiſtimant a recẽtiorib⁹, quos officinæ tamarindos modo nominant, & quidem a ſaporis acrimonia oxyphœnicas algentis naturæ, contra bilem flauam pollentis. Sunt qui folia ei ſalicis deſcribãt ſimilia. Non inuenio e veteribus Grecis qui de hoc genere quicquam prodiderit: pharmacopolæ autẽ noſtri eos adulterant cum prunis acerbis, & hyemalibus, addentes cum eis acetum, & illos in maſſam comprimentes: & ſic iuniores medici, & inexperti decipiuntur a Seplaſiarijs, & pharmacopolis. Loco tamarindorũ cõſulo accipere pruna hyemalia nõ cum melle, ſed ſaccharo albiſſimo, ac pauciſſimo condita ac ſeruata. ¶ Iuiubas Galenus ſecundo de alimẽtis capite de ſericis, id eſt Zinziſis, ſiue iuiubis ingenue fatetur ſe non habere aliquid de ipſis teſtificari ad ſanitatis conſeruationem, aut ægritudinum curationem. Sunt enim (inquit) cibus mulierum,

& puerorum effrenatorum, paucique alimenti, & indigestibiles. ¶ De Sebesten fit Eclegma, siue electuariũ de sebesten tam famosa apud Arabes medicos medicina: de hac tamẽ apud iuniores medicos neque Dioscorides, neque Galenus quicquam commeminerũt. ¶ De Camphora tam famosa apud Arabes, ac iuniores medicos, ac pharmacopolas medicina neque Dioscorides, neque Galenus quicquam (quod legerim) commeminerunt: hæc autem qua vtimur, adulteratur. Forte autem hoc studium nostrum facturum est scientiæ medicinæ vilitatem, si res illas, quas solent medici recentiores barbaris tantum nominibus enunciare, & non nisi a barbaris mendicare; sed (vt verbis Augustini vtar) si aliquid quod medicinæ christianæ congruat, dixerint Arabes ac Barbari, ab ipsis tanquã iniustis possessoribus accipiendum est.

¶ Medicinæ venenosæ, ac perniciosæ ex Arabum secta in vsum christianorum olim habitæ.

NOstræ ætatis medici Mesuẽ, Arabesque medicos imitãtes summopere errãt, quid sit radix quã pro Turbith officinæ vendunt, ignorãtes: tanta est medicorum nostrorum incuria, vt cum Turbith ægros fere omnes maxime turbent. Aliud autem est Turbith a Serapione mauritano descriptum, aliud vero a Mesue petitum. Turbith apud Serapionem radix est odorifera, apud Mesuẽ vero de genere est lacteriorum, & lac habẽtium. Sed de Turbith postea dicetur. ¶ Napellum esse venenum perniciosum Auicenna secundo canonis, Capi. Diij. destruens bibẽtem se scribit, ac mox oblitus eorum quæ scripsit, cap. eodem hũc potari suadet, dum inquit. Delet albaras linitum, & bibitum. Quid quæso absurdius aut dici, aut scribi potuisset? ¶ Lapsi sunt Auicẽna, & Mesues, Serapio, Alpharabius, Razes, ac Arabes fere omnes, quod Merezeon, quæ Græcis Chamelea vocatur, inter lactariorum genera posuerunt: multaque huic, que Chameleoni debentur, nominis vicinitate decepti, tribuerunt. Arbitror tamen (vt in sequentibus ostendemus) aberasse in Mezereon descriptione Arabes: commodũ itaque vt ad alia festinemus. ¶ Arabes fere oẽs maxime Serapio, & Auicẽna errant Lazuli & Armenum lapides eodem capite confundentes, Auicennam sub vno eodemque capite Armenum lapidem cum Lazuli cõfundere, ex eiusdem verbis manifestum fit: is enim libro. ij. capi. lvij. manifestissime docet, ex capite illo Auicennæ clarum est, quod quæcunque fere de lapide lazuli refert, eadem omnia a Græcis Armeno lapidi tribuit: in eundem vero errorem lapsus est Serapio; hic enĩ lapidem lazuli notificans, eiusdem potestates exponens, non alia refert, quàm quæ de lapide armeno Græci tradunt: hinc cum Arabes vnius uires & proprietates in altero notent, consequitur illis parum, aut omnino nihil esse fidendũ: itaque caueant posthac omnes vere ac

candide docti a lapidis lazuli vsu, quando is putrefaciēdi, ac exhulcerandi vim habeat, atq; hoc noīe merito inter venena cōnumerādus.

¶ Arabum comparatio ad Græcos.

Idendū est namq; qui in medicina gloriosiores extiterunt. Apud Græcos pura omnia, erudita, ac cum summo delectu, iudicioq; deprompta, adeoq; nihil quod Aristarchi virgula dignum sit, offendent: apud Arabes autem præter inconditam quandam, & ineptam dictionem, linguæq; balbutiē, nō modica sunt, sicut ex ijs nostris castigationibus ac annotamentis constat, quæ multis obelis digna sunt. Non est autem quod in vniuersum damnandos atq; reijciendos Arabes, ac iuniores putem: quando & in ijs non pauca sint, quæ probāda maxime censeā, vt sunt rhabarbarum, corumue saccharum, Manna, sene, Casia fistula: verum cum magno admodum in libris eorū legendis delectu opus sit, eosdem non nisi prius ex veteribus nacto iudicio, proponēdos duco: ita enim quid candidum, & quid atrum in his sit, facile studiosi deprehēdent. ¶ Græci in medicinis antiquiores fuerūt tempore, Arabes multo posteriores: Græci velut semina nobis tradiderunt: Arabes autem semīa illa propagarūt, & illa excolēdo quādoq; maculis fœdauerūt. Græci medicinæ præcepta conscripserunt, Arabes minime: Græci elegantiores fuerunt, ac subtiliores. Arabes vero copiosiores quandoq; fuerunt, & plæraq; etiam digna memoratu suopte ingenio addiderunt, sed multa sua barbarie, ac propria malicia fœdarunt. Primordium enim omnis infidelitatis ac maliciæ ex Arabia est, necnon semper eadem terra pestilens fuit humanis gentibus: sic Mahumetes, sic olim Cham, & eius progenies: hi malorum dæmonum cultū induxerunt: ille vero Dei mira virtute constitutū substulit. Ex Arabia originem duxerunt Auicenna omniū illorum nobilissimus, impius Auerrhous, Auēzoar, Algazel, vterq; haly, Alpharabius: fuerūt enim isti mahometicæ sectæ fautores, qui donis Dei gratuitis abutūtur. Quare præcipiebat Corinthijs apostolus, vt cauerent, ne per inanem philosophiam seducerentur, secundum traditionem hominum, non secundum Christum.

¶ Latinorum medicorum ad Arabes comparatio.

Atinorum ac Arabum gesta si quis cōferre voluerit, eos non solum in medicinis pares, sed superiorum temporum inueniet fuisse dissimiles. ¶ Latini quāuis domi forisq; magnos habuerint aduersarios, eorum gloriæ æmulantes, arte tamen, & ingenio, ac consilio res gessere maximas. ¶ Cato maior (vt plutarchus scribit) Græcos omneis ita odio habuit, vt

Cato censorinus.

Græcam doctrinam,& philosophos, & medicos maledictis insectaretur:& ne eorũ opa filius vti cogeret, cõmẽtarios de medicĩa reliqt. Cornelius celsus vir fuit in arte medica eloquẽtissimus,cuius Fab.Quintilianus libro institutionũ decimo,capite primo meminit:vbi de his qui latine de philosophia scripserunt,agit. Scripsit (inquit) nõ parũ multa Cornelius celsus Sceptios secutus, non sine cultu, ac nitore. Idẽ duodecimo capite vlti. de his qui plura sciuerunt, scripserũtq; loquens, Cornelius celsus non solum de his omnibus conscripsit artibus,sed amplius rei militaris,& rusticæ etiam,& Medicinæ præcepta reliquit,dignus vel ipso proposito,vt eum scisse omnia illa credamus.hactenus ille. ¶ Fuerunt & illustres medici Arabes nonnulli, vt Auicenna,& Auerrhous:verum Celsus,& Cato antiquiores tempore fuerunt.Cato & Celsus sermonis elegantia,facundia omnibus Barbaris,Persis,Arabibus, ac Pœnis anteeunt. ¶ Ex Arabibus neminem comperimus, qui pulchrioribus in græcos meritis Sereno Samoniaco sit præferendus. ¶ Ex Pœnis, Persis,ac Mauritanis neminem comperimus,qui pulchrioribus disciplinis Plinio sit æquiparandus. A Plinij enim tẽpore cõplures lingua externa, ac Arabica scripserunt,quo quidem barbarorum feritas Italiam, Galliam, ac Hispaniam inuasit,& magis literarum decus,q̃ vrbium ornamenta sustulit, ex qua nobili studiorum strage medicinę vilitas orta est, inconstantissimaq; omnium artium facta. Delere enim aliorum instituta vnicuiq; fas erat,atq; aliquid ex media (vt aiunt) barbarie rapere,gloriæ erat.Desierunt paulo ante & bellorum ruinis apud Gręcos ac Latinos medici, quorum iniuria in externarum gentium laudes cessit:hinc Auicennæ, Auerrhois,Rasis,Algazelis, Alpharabij, Serapionis,aliorumq; barbarorum volumina in tanta rerum inopia recepta sunt:hinc attonitæ quorundam persuasiones pręciosa externa,& aliena duntaxat æstimantium: quę item in Latinum male vertendo recentiores, Romanam atq; Græcam dignitatem relinquentes,confusis rerum nominibus ad ineptias redegere:vti fuerunt Girardus Cremonensis,Petrus aponensis,Cõstãtinus monachus, Arnaldus a villanoua, alijq; multi ex eadem farina scriptores barbari.

Quintilianus.

¶ Latinorum ad Græcos comparatio.

POst Cadmum qui literas apud Græcos primus inuenit,septem sapientes Græciæ famigerati extitere,quibus nomen istud dedit superior ætas(vt Ausonij Galli verbis vtar) nec secuta sustulit: quorum nomina sunt hæc,Solon Atticus,Chilon Lacedæmonius,Cleobolus lindius,Thales milesius, Bias prieneus, Pittacus mithileneus,Periãder Corinthius.Post illos vero claruere Hippocrates cous,Plato Atheniensis, Aristoteles Stagirites, & Galenus Pergamenus. hi non parum multa sapienter & salubriter præcepere,publicæ mortalium vtilitati prospicientes;ex quorum thæsauris medi-

cinam hanc hippocraticam promemus; insequi tamen videntur nationes sua vitia: vnde apud Cæsarem sugillat Tullius dicens. Aut leuium Græcorū, aut immaniū Barbarorum. Et pro Flacco, Ingenita (inquit) leuitas, & erudita vanitas. Latinos vero elatos, & Romanos grauis dixit antiquitas. Omnes vero qui crasse loquuntur Barbaros dici a Græcis affirmantur: quales sunt nationes omnes præter Græcos & Latinos. Apostolus Paulus in epistolis omnes inter se Barbaros esse dicit, qui se inuicem non intelligunt. Et Cæsar omnes Barbaros esse voluit, qui Latine loqui nescirent, præter Græcos, & Gallos, quibus Romani honorem detulerūt. Claruit apud Græcos in arte medica Hippocrates Cous: Claruit & apud Romanos Antonius musa Augusti archiatrus. Claruit apud Asiaticos Galenus pergamen9. Claruit & apud Romanos Cato maior. Floruit & apud Atticos Paulus Ægineta, ac Alexāder aphrodiseus. Floruerūt & apud Latinos Cornelius celsus, ac Serenus samoniacus. Claruit & apud Græcos Dioscorides vir militaris. Claruit & apud Latinos Plinius eques auratus, ac militaris disciplinę insignis. Non tamen omniū ęque nationū corpora sunt ad sapientiæ, ac intelligentiæ perceptionē idonea: vnde Athenienses ingeniosiores, Thebani robustiores habiti sunt, ꝙ videlicet illi in puriore, isti in crassiore aere versarentꝰ. Vnde Germani fortes, Itali graues, Hispani iactabundi, Galli in armis feroces, Latini superciliosi, ac elati dicuntur, Romani graues, Ligures vani, Cretenses mēdaces, Aphri fidefragi. His de causis Parisienses ingeniosiores, Allobroges robustiores inter Gallos habiti sunt.

¶ Medicorum Græcorum principes.

APollo, Æsculapius, Podalirius, Machaon, Centhaurus, Hippocrates cous, Galenus, Paulus ægineta, vterꝗ Alexander, Dioscorides.

¶ Latinorum medicorum principes, ac primarij.

CAto censorinus, Antonius musa Cæsaris archiatrus, Cornelius celsus, Plinius, Serenus samoniacus, Scribonius.

Arabum, Pœnorum, Israelitarum medici primarij.

AVicenna, Auerrhous, Auenzoar, Razes, Asaharauius, Serapio, Mesues, Isaac Israelita, vterꝗ haly, Rabi Moyses.

¶ Medici Sophistæ Itali præcipui.

IAcobus a Forliuio, vgo a Senis, Sermoneta, vterꝗ de garbo, Iacobus ab hercule, Thadæus a Florentia, Guillelmus a montaguana, a Gradi.

¶ Galli medici neoterici, ac Sophistæ.

IOannes a sancto amando, Iacobus a partibus, Girardus a gordonio, Girardus a solo, Iohannes a tornamira.

¶ Galli medici Atticissantes, ac Latini neoterici.

AVsonius burdegalensis, Copus Basiliensis, Ruellius, Iacobus Siluius, Martinus achaquia, Dionysius Corron.

¶ Itali medici Atticissantes, ac Latini nouitij.

ALexander benedictus nostri amātissimus, Nicola⁹ leonicenus, Ioannes manardus, Laurentian⁹, Antonius beniuenius.

¶ Neoterici medici, Latini Atticissantes Germani.

PHilippus vlstadius noricus, Leonardus Fuchsius, Ioannes Guynterius, Humbertus barlandus, Otho brunelsius, Ianus Cornarius, Hermānus Campensis.

¶ Ad Lectorem admonitio Campegiana.

NEmo existimet lector amantissime, me hanc officinam sumpsisse aīo vel calūniandi, vel venādæ gloriæ studio: verum solius veritatis amore, mortalitatisq; tātum iuuandæ causa: quādo ætati nostræ circa vera remedia caliganti, & futuræ posteritati non parum conducere arbitratus sum, si medicæ artis studiosi hoc pacto in meliorem viam reducerentur. Minime igitur factum, vt viris, quantum illa ferebat ætas, doctis, multæq; lectiōis detraherem: sed ne in omnibus simpliciores nominis authoritate decepti eorundem subscriberent sententiæ: cum nullius nomini quantum veritati sit deferendū: proinde & si antea per Hermolaū barbarum, Leonicenum, Marcellū florentinum, Ruellium gallum, Copum basiliensem gallum, Ioānem manardum ferrariensem, Leonardum Fuchsium germanum viros in omni disciplinarum genere doctissimos, exactissimosq; homines, ac per alios quosdam magni nominis viros, non pauci pharmacopolarum, ac iuniorum, & barbarorum medicorum errores libris æditis proditi sint: attamen eosdem non omnes qui hic habētur circa Mesuæ, Nicolai, ac Cophonis antidota explicantur: nec ordine aliquo, sed vt passim sese obtulerunt, attigisse certum est. Insuper omnia his (vt aiunt) rudius ac planius, q̄ apud illos docentur. Quare vt omnes ordine quodam, & vno velut fasce concinnatos haberent veritatis studiosi, hoc quicquid est laboris subire volui. Morosos vero veteris inscitiæ propugnatores, barbarieq; ac Mahometicæ sectæ sordibus cōtaminatos medicos cum vniuerso sophistarum cœtu nihil moror: quando omni penitus eruditione atq; iudicio careant: nec quicquam

quod ipsi non didicerunt, pensi habeant; quibus certe multo iustius asini auriculas Dij dederint, quam Midæ: repertis enim frugib⁹ glādem defendunt: nec cum gryllo in hominem redire volunt, vt quibus in sterquilinio suum more versari perpetuo placet. At faxint superi, vt aliquando Catonis Censorini exemplo passim hoc medicorum circunforaneorum, ac mahumetēsium genus vrbibus proscribatur. Studium autem meum, ac animi mei beneuolētiam erga medicæ artis amatores declarare volui: quam Iesus Christus Optimus maximus mihi diu seruet incolumem. Valete in Christo omnes, & Campegium amate.

¶ Habes candidissime lector in hoc indice non omnia quæ in hac officina continentur, sed quædam magis selecta simplicia: tu eo candore legas, quo ego ipse collegi, & vale, nosq; symphoniace ama.

¶ In laudem D. Symphoriani Champerij Iodoci Badij Tetraſtichon.

Hoc ſpeculo cernens diuini ſenſa Platonis
In naturali protenus hiſtoria:
Ne congeſta librum bona tot mireris in vnum:
Omnia Champerij ferre Minerua poteſt.

Ad nobilissimum, ingenuum, eloquentissimũ, eruditissimumq; Iuris pontificij doctorẽ D. Carolum A stagno Lugdunẽsis ecclesiæ Camerariũ D. Symphoriani Campegij Lotharingorum archiatri Epistola, cui Officinã hanc Pharmacopolarum perpetuo dicat.

EX infinito hoc, ac uario studiorũ genere, in quibus præclarissima nostræ tempestatis ingenia uir nobilissime, & eruditissime desudarunt, nullũ aut multiplici eruditione utilius, aut maxima uoluptate iucundius hoc uno (quod uolumen hoc nunc continet) crediderim: hoc idem rursum tantum laboris, tantumq; difficultatis autoribus suis adferre expertus adseruerim, ut satis nescias, plus ne utilitatis, uoluptatisq; legentes capiant, an laboris, difficultatisq; autores, dũmodo id bene præstent, adeant: atq; utilitas quidẽ inde perq; facile probetur præcipua, quod non unius tantum auctoris, sed multorũ deprauatissimos hi restituunt locos, non uulgatissima quæq;, sed eruditissima eruũt; nõ

grãmaticæ, aut logicæ, aut philoſophiæ claríſſima ſenſa, ſed medicorũ Arabũ, & Pœnorũ familias omneis. Explicatur nunc Arabum medicorum obſcurior ſenſus. Emẽdatur præter multorum ſententias inueterata Arabum, & Pœnorum barbarorum lectio. Declaratur obſcurior ſæpe Arabum error; nec his cõtenti tranſeunt ad nouicios medicos, a nouicijs deinde ad Seplaſiarios, & pharmacopolas: rurſus a pharmacopolis Empericorũ chirurgorũ ſcholas excutiũt. Seplaſiariorũ officinas pãdit liber iſte, ut nõ alium iuſtius Protheum, ꝙ hũc dicas librũ. Tibi uero nobiliſſime, ac literatiſſime uir nominatim hanc dico, nuncupoq; pharmacopolarum officinam. Tu uale Patrone iucundiſſime: & (quod facis) perge fauere doctis: perge literas excitare: perge a ſitu recipere rẽ Latinã, ac bonas arteis, quo tui memoria nominis ab iniuria prorſus obliuionis aſſeratur, & nos (ut ſoles) ſymphoniace ama.

Officinæ Cãpegianicæ Seplaſiarijs, Pharmacopolis, ac Medicis utiliſſimæ principium.

¶ A Romaticum roſatum.

ACcipe Roſarum rubearũ drachmas.xv. liquiriciæ raſæ drach.vij. ligni aloes [ſi inueniri poſſit] vel loco eius ſandalorum ſingulorũ drach.iij. Cinnamomi electi drach.v. macis, Gariofilorũ, ſingulorũ drach.ij.ß. Gũmi arabici, dragagãti, ſingulorũ drach.ij. & ſcrupulos.ij. Nucis muſcatæ, Cardamomi maioris, galangæ, ſingulorũ drach.j. ſpicænardi, Ambræ, ſingulorũ ſcrupulos.ij. Moſchi ſcrupulum . j . Syrupi roſati quantum ſufficit. ¶ Roſarum plura ſunt genera: odoratius eſt quod in ſpinetis per arua naſcitur; vtuntur illo ad vnguenta, & olea, & medicamina pigmẽtarij: validiora etenim habentur omnia ſilueſtria: quæ [vt inquiũt] his terra perinde ac mater eſt, cæteris nouerca. Ego vero primam odoris laudem potius dederim roſis, quas nunc paſſim Damaſcenas dicimus, non ſolum biferas, ſed toto fere anno floreſcentes. Roſis conſita loca roſaria, & roſeta, vt liliata vocitamus. Græci roſam Rhodon appellant: inde Cynorhodos, & rhododaphne deducta, & rhodinum oleum, quod roſaceum noſtri nuncupant. ¶ Roſa frigida eſt, & arida exacerbante & amara qualitate conſtans: iuuat autem calida capita olfactu, offendit humida, & diſtillationes citat: ſumpta iuuat febricitantes ex flaua bili: confirmat ſtomachum & iecur: ſua quadam vi teſticulos offendit, acres exhalationes cohibet, ne in caput aſcendant.

De ſpeciebus Roſæ

Roſæ Damaſcenę.

Roſæ virtus.

¶ De aurea alexandrina.

INter reliquas errorum cauſas, qui proximis ſæculis in medicina acciderunt, hanc fuiſſe non minimã puto, quod medici nihil de ſimplicibus medicamentis cognoſcentes, Seplaſiariorum arbitrio compoſitiones medicaminum permiſerũt: inde factum eſt [vt reliqua nunc taceam] quod Nicolaus ob ſimplicium pharmacorum ignorantiam ſuo in antidoto, quod auream alexandrinam a quodam Mahometiſta alexãdrino potius medico, quam a Macedone illo monarcha Græco eius ſibi nomen vſurpare cupiente, vt credere viſus eſt Nicolaus, nominarit. Ego tamen, nimis forte in hac, ſicut in omni re medica timidus, & curioſus, non vereri non poſſum, quin aliqua Nicolaus ignorauerit ſimplicia, aut illorum vires non cognouerit, vel viciata in antidoto a phar-

Error iuniorũ medicorum.

Medicinæ a noſtris incognitę

macopolis apposita sint? Ea enim simplicia sunt, Carpobalsamus, hyoscyamus, Myrrha, opium, balsamum, folium, Casia lignea, Euphorbium, lignum aloes, Rheuponticum, xilobalsamum, Amomum, petroselinum, Calamus aromaticus &c. Ista enim vel omnib⁹, vel certe plurib⁹ ptãtibus carere inuenta sunt, quas Nicolaus suo antidoto asscripsit. ¶ Verum enim opobalsamũ vel ad nos non affertur: vel si affertur, tanti precij existit, vt totius antidoti precium præuertat: si autem opobalsamo caremus, & carpobalsamo, & xilobalsamo carebimus: vix tamen crediderim syncærum, vel recens Carpobalsamum afferri: vt in castigationibus nostris iam probatum est.

Amomũ. ¶ Verum etiam amomum id est botruosum, vt veluti vua, nescio si Europa hoc sæculo vidit.

Iusquiamus. ¶ Iusquianus frigidus est in tertio ordine, aridus vero in secundo: niger mortalis, & venenosus: rubeus & albus non sine periculo dantur, virtutem habet mortiferam & somniferam. Et [vt Razes scribit] oẽs eius species inebriant, & stuporẽ faciunt.

Euphorbium. ¶ Euphorbium tenuium partium potentiæ est, vehemẽter calidum: potum hoc [vt inquit Dioscorides] feruore suo integrã diem vrit: eamq; ob causam melli in vsu miscetur: excoriat ossa in die vna, & separat ab eis fragmenta eorum.

Myrrha. ¶ Carere nos vera myrrha quis dubitet? quis enim Myrrham a bdellio discernat, nescio. Sed & Galenus varijs adulterari id modis queritur, inueniriq; in optima Myrrha opobalsamum, quod intra corpus assumptum mortiferũ esset.

Opium. ¶ Opium gũmi est papaueris nigri, & facit subeth, & post occidit. Mensidẽnus [vt refert Serapio] dixit q iuuamentum opij solum est in odore, faciens dormire. In alijs [inquit] modis vsus eius est malus & periculosus valde; est enim frigidum in quarto ordine, aridum in primo.

Malabatrum. ¶ Malabatrum siue folium quis nostro sæculo cognoscit? ego toto vitæ meæ tempore vix vnicum videre folium potui. De illo libro primo castigationum dictum est.

Casia lignea. ¶ Carere nos etiam Casia lignea quis dubitet? Casiam cũ dico, aromaticam intelligo, quam officinę ligneã vocãt: aliã eñ cui⁹ nũc cõis est ad aluũ leniendã vsus, scio antiquis penit⁹ incognitã. De casia aromatica libro primo castigationum amplam fecimus mentionem.

Lignũ aloes. ¶ Lignum aloes, sine agalathon ex India, & Arabia affertur: vix tamen crediderim syncærum & recens afferri: de illo scripsimus libro primo castigationum nostrarum.

Rheupõticum. ¶ Rheuponticum idem cum rheubarbaro est: in aurea tamen alexandrina ponitur & rheubarbarum, & rheuponticum, cum tamẽ idem sunt: quod enim vulgus medicorum & officinæ omnes nunc rheubarbarum vocant, & Pœni rauedseni, hoc Celsus radicem ponticam, Dioscorides Rha, & iuxta quosdam Rheon, secundum alios Rhian, Plinius Rhecoma, Galenus quemadmodum Dioscorides interdum Rheon, interdum Rhiam, aliquando Rheon ponticum appellat. Eo antiqui ad ventris purgationem non vtebantur, sed antidotis miscebant, & ad plærosq; vsus alios adhibebant: quos operæ precium non est hoc loco referre.

Nomina Rheubarbari.

¶ At quis non miretur simul, & ægre ferat petroselinum nos desyderare? quod enim vulgo petroselinum

vocamus, vel apium eſt, ab antiquis dictum hortulanũ, vel quicquid tandẽ ſit, conſtat eius ſemen nõ id eſſe quod theriacæ, vel in aurea alexandrina miſcendum iuſſerunt antiqui: præfertur enim reliquis, Galeno teſte, Macedonicũ, & macedonicis Extreaticum, in hoc alia excellens, quod amariſſimum & acerrimum exiſtit. ¶ Calamum aromaticum puto hoc tempore penitus ignotum: quod enim vulgus eo nomine vocat, radix eſt, non calamus: nec [vt arbitror] calami illius radix: ſed, vt Manardus ſcribit, vel acorus eſt: vt etiã ſuſpicari Hermolaus Barbarus quodam loco viſus eſt: vel alia quædam res nobis incognita. Manardus quoties Acoro ſibi opus erat, non vulgari illa radice, & iniucundi odoris, ſed vocato aromatico calamo vti conſueuit. Aurea igitur Alexandrina non vtaris, ſed Alexandro inuentori ſuo, ac mahumetenſibus, & Arabibus, ac Pœnis relinque.

Calamus aromatic⁹.

¶ Acetum ſquilliticum, ſiue Scillaticum.

Accipe laminas ſquillæ, infunde in aceto a principio veris vſq; ad finem æſtatis in vaſe vitreato bene clauſo, & radijs ſolaribus exponatur, & vſui reſeruetur: ex eo fit cum melle oximel ſquilliticũ in forma ſyrupi valẽs ad plurimas ægritudines. ¶ Scillan romani pariter Scillam dicunt: acri feruidoq; tẽperamento Scilla eſt. Torretur [inquit Dioſcorides] hæc ipſa etiam in operculato fictili in furnum coniecta. Sumitur ex ea abiectis extimis cũctis partibus, quod maxime intimum eſt. Coquitur eadem conciſa etiam effuſa priore aqua: nouaq; ſuperinfuſa vſq; dum neq; amaritudo, neq; acrimonia in aqua ſentiatur: ſiccatur in vmbra etiam in rotulas ſecta ſcilla tum funiculo traiecta ſit: ne taleolæ inuicem ſe tangãt, per interualla ſuſpenditur, vtimurq; ſic ſecta & ſeruata ſcilla ad oleum, vinum, acetũq; quæ a ſcilla ſcillitiqua nominãtur. Cõtra rimas pedum crudæ ſcillæ intimæ ptes oleo inferuefactæ, aut cũ reſina ſubactæ ĩponũtur: illinũtur viperarũ morſus decocta in aceto ſcilla, daturq; his quibus vrinã ciere voluerim⁹: facit ad cutẽ ſubeũtes aquas, ciborũ ĩ ſtomacho incõtinẽtiam, & ſtomacho innatantes cibos: prodeſt ſuffuſis felle, torminibus, diutinis tuſſibus, ſuſpirioſis, ægre reijcientibus triũ obolorũ pondere cũ melle. Glutinoſa p aluũ ducit: elixa itidẽ pariter ſumpta prodeſt: cauenda tamen, nec danda his quibus exulceratum interaneum aliquod erit: inungũtur cremata vtiliter, perniões, & verrucæ.

Squilla.

Scillæ virtus.

¶ Acetum roſatum, anthoſatum, ſambucinum, & paſſularum.

Fiunt iſta per infuſionem roſarum, florum anthos, & ſambuci in aceto acuto dimittendo in ſole diebus. xl. vel æſtate tota: nec debent roſæ eſſe maturæ, aut completæ: debetq; extremitas alba remoueri; poteſt & paſſularum acetum fieri infundendo paſſulas in aceto:

vt quantitas passularum aceto coöperiatur, & postea buliat duabus ebulitiōibus: & postea coletur, & acetū exprimatur. Rosa esse debet rubea valde, non pallida, nec violacea, vt sunt Gallorum nunc rosæ, & maxime Parisiensium: quæ frigida sit, & arida, & amara qualitate. ¶ Anthos flos est Rosmarini, qui calidus est in secundo ordine, & aridus in primo: excessus tamen eius ab auctoribus in gradibus non determinatur. Rosmarinum quandam habet acerbescendi qualitatē; ventrem cohibet, & arefacit, aduersum tusses, & distillationes iuuat; mēstrua agit, tam potum ꝙ suppositum. Succus quandam habet proprietatem, vt suffitu auertat pestem; & ob hoc pestilenti tempore expedit domos frequenter Rosmarino suffire, ꝙ aeris qualitatem mutatam, & corruptam reddat meliorē. ¶ Sābucus & ebulus eiusdē sunt virtutis, & habent virtutem disiccatiuam; virtus ebuli est arida, & laxat humiditates aquosas: conferunt ambo morsibus venenosorū animalium, & dissoluunt sanguinem: & conferunt tussi antiquæ, & coarctationi anhelitus: & conferunt catarrho descendenti ad fauces, & squinantiæ, & augmento vuulæ: & confert lapidi renum decoctio illorum, & duriciei splenis: & habet virtutem desicatiuam, & conglutinatiuam, & resolutiuam temperate. ¶ Passula amica est iocinori, & stomacho, & intestinorum doloribus, & renibus, & vesicæ, prodest, nutrit plurimum, prodest pectori & pulmoni: igitur passulis secure vti poterimus, dum ieiunamus.

Sābucus & ebulus.

Passularū pprietas.

Benedicta.

Ad flauā bilē valet.

ACcipe agarici albi & leuis, sacchari albi, singulorū drachmas.xx. rheubarbari electi vnciā .j. pulueris foliculorum sene drachmas.ij. rosarum, gariofilorum, spicænardi, zinziberis, croci, saxifragiæ, macropiperis, Cardamomi, Salisgēmæ, Galangæ, Macis, Carui, feniculi, seminis asparagi, brusci, granorum solis, singulorū drachmā.j. mellis quod sufficit: hæc confectio euacuat flauā bilem, & pituitam: in ea possent poni drachmæ.v. hermodactylorum: sed timendum est, ne Ephemeron, aut colchicon venenosum propter similitudinem loco hermodactylorum accipiantur.

Blanca.

Blanca [illegible] humores purgat.

ACcipe terebentinæ, vel loco illius gummi laricis, polipodij quercini, squināti, peoniæ, betonicæ, cinnamomi, gariofilorum, macis, singulorum drach.j. ß. Ambræ grana.v. rheubarbari vnciam ß. agarici albi, & leuis drach.vj. mellis quod sufficit; & fiat cōfectio. In blāca Nicolai ponuntur Elleborus, Euphorbium, Colocinthis, Antimonium, sulphur, caro leonis, & alia plurima mōstruosa, & naturæ inimica:

mica:quare ab illa non blancha, sed potius atra tanquã a leone rugiente fugiendum est. Nostra autem choleram cum pituita purgat, ac educit per secessum.

¶ De litera C
Confectio de moscho dulcis.

ACcipe croci, doronici Romani, zedoarij, ligni aloes, vel loco ei⁹ sandalorum rubeorum, macis, singulorũ drachmas.ij. margaritarum electarum, setæ cultello incisæ, carabe, coralli albi & rubei, ocymi, singulorum drachmas.ij. ß. beẽ albi & rubei, Spicæ nardi, gariofilorũ, singulorum drach.j. zinziberis, cubebæ, piperis longi, singulorum drachmã.j. ß. moschi scrupulum.j. cum dimidia parte scrupuli: confice cum melle crudo adquadruplum ponderis omnium. In confectione de musco Mesuæ ponitur folium, siue malabatrum nostris incognitum. Moschus a Græcis dictus est, qui nostra ætate inter preciosissima odoramenta, nec mediocris in medicina virtutis; videntur odoramenti id genus veteres Græci omnes ignorasse. Græci autem muscum qui in arboribus cedro, populo alba, & quercu colligunt: laudaturq; maxime in vtroq; qui odoratior & candidior est, damnatur contra nigrescens. Mosch⁹ & muscus differunt: moschus in folliculis animalium quorundam clauditur; muscus vero in arboribus cedro, et populo.

Moschus quid sit.

¶ Confectio hamech noua, et emendata.

ACcipe myrobalanorum citrinorum vncias.iiij. kebulorũ indorum, rheubarbari, singulorum vncias.ij. ß. Agarici vnciam.j. polipodij quercini vnciam.j. ß. absynthij, sene, singulorum vnciam.j. violarum vnciam.j. ß. Epithimi vnciam.j. anisi, rosarum, singulorum drachmas.vj. succi fumiterræ libram.j. prunorum numero.lx. passularum mundatarum a granis vncias.vj. infunde omnia in aqua casei; et ponantur in vase vitreo stricti orificij clauso, et ibi dimittantur per quinq; dies, deinde bulliant vnica bullitione; et coletur, & in ea dissolue Casie fistulæ mundæ vncias.vj. Thamarindorũ vncias.v. Mannæ brianſonis vncias.iiij. fricentur manibus, & colentur, & proijce desuper sacchari lib.j. ß. Coque vsq; dum mellis habeat spissitudinem: deinde puluerisa iterũ myrobalanorum citrinorum, kebulorum indorum, sene, singulorum vnciam ß. bellericorum, emblicorum, rheubarbari, singulorum drachmas.iiij. se. anisi, spicæ nardi, singulorum drachmas.ij. & fiat confectio: in illa Mesuæ ponitur scamonię vncia.j. ß. quare fugienda est, stomacho & ventriculo est maxime nociua.

Cõfert ægritudinib⁹ de atra bili, et humori adusto, sicut manię, vertigini, obliuiõi, morpheæ, lepræ, cãcro & similib⁹.

Loco thamarindorum ponãtur pruna hyemalia

¶ Cerotum sandalinum.

Accipe rosarum rubearum vnciam.j.ß. Sandalorum rubeorum drachmas.x.sandali albi,& citrini, singulorum vncias vj.boli armenici drach.vij.spodij ex dēte elephantis drach. iiij.Camphoræ drachmas.ij.Ceræ albæ vncias.v. olei rosati librā.j. laua oleum & ceram,& lento igne dissolue,& commisce. ¶ Sandali frigidi sunt in tertio ordine,aridi in secundo: & rubeus frigidior est albo & citrino;omnes conferunt cardiacæ passioni quæ cum febre est.

Sādali frigidi.

¶ Collyrium album.

Accipe cerusæ lotæ drachmas.x.amidi drachmas.iiij. gummi arabici,dragaganti,singulorum drachmas.ij.Camphoræ drachmam dimidiam: pulnerisentur quæ sunt pulnerisanda,& dissoluantur gummi in aqua rosata, & formentur trocisci,& dum volueris vti,dissolue in aqua rosarum. ¶ Cerusa maxime probatur,pręcipue quę Rhodi,Corinthive,aut Lacedęmone cō fecta fuerit. Et [vt scribit Dioscorides] lætalis cerusa est, & veneni maleficium habet.Dant gētibus cerusam plumbariæ officinę,conficiūtq; eam:habet refrigerādi,opplendi,molliēdiq;,explēdi,extenuādi vires leniter,præterea excrescentia reprimit: & ad cicatricē perducit ceratis,emplastrisq; quas liparas, id est leues dicunt, & pastillis mista.

Cerusa. Cerusę nocumenta.

¶ De litera D.

Diagalange.

Accipe galangæ,ligni aloes,vel loco eius [si nō inueniatur] sandalorum rubeorum,singulorum drachmas.vj.gariofilorum,macis,singulorum drachmas.ij. zinziberis, macropiperis,cinnamomi,piperis longi,singulorum drachmas.j.ß. calamenti sicci,mentæ siccæ,singulorum drachmam.j. spicæ nardi, semis apij,feniculi,anisi.carui,singulorum drachmam.j. calami aromatici,vel [si mauis] acori aromatici drachmam vnam cum dimidia sacchari albi vncias decem,mellis dispumati quod sufficit:valet cōtra morbos crassarum ventositatum,& acetosam vētositatem, & maliciam digestionis,& ventriculi operationes fortificat: & iocinoris frigidi vitia emendat.Galanga calida & arida in tertio ordine,confert pituitosis,& humiditati ventriculi:& facit concoctionem illius: & confert colicę,& odoris bonitatem facit;calefacit renes, ac sperma augmentat,ventositates dissoluit.

Galangæ natura.

¶ Diaciminum.

Accipe cimini in aceto per diē infusi,& exsiccati drachmas.viij. cinnamomi electi,gariofilorū,singulorū drachmas.ij.cum dimidia,melanopiperis, zinziberis albi,singulorū drachmas.ij.

cum scrupulo vno,galangæ,calamenti,singulorum drach.j. cũ scrupulo vno, ameos,leuistici,singulorũ drach.j.cum scrupulo vno,macropiperis drachmam.j.spicę nardi,cardamomi,nucis muscatę singulorum drachmam.j.confice cum melle quantum satis est:valet ad pectoris,&ventriculi frigiditatem,& caluarię,& alui vẽtositates:quartanis febribus confert,concoctionem procurat,valet tussientibus ex causa frigida.Ciminum calidum est & aridum in tertio ordine: sunt qui in secundo dicant:vrinam citat,flatus distrahit præsertim stomachi,potum pallorem adducit:ideo Persius,pallẽtis grana cumini:& Horatius.biberent exangue cuminum,inquit,cum vino potum aduersum venena remedium est,aduersumq; virulentos morsus.

Cumini ꝓprietas.
Persius.
Horatius.

¶ Diambra.

ACcipę cinnamomi electi,doronici,gariofilorũ,macis, nucis muscatæ,galangę, singulorum drachmas.iij. Spicæ nardi, cardamomi maioris & minoris, singulorum drachmã.j.zinziberis albi drachmam vnã cũ dimidia, sandali citrini,ligni aloes, vel loco eius sandali rubei, piperis longi,singulorum drachmas. ij. Ambræ drachmam vnam cum dimidia,moschi drachmam dimidiam: confice cum syrupo rosato,& aqua rosarum: valet diambra ad cerebri confortationem,confortat cordis vires,& stomachum, ac omnia mẽbra aĩalia,& spũalia,&vtentem eo lętificat,mẽbra nutritiua calefacit:senibus& debilibus conuenit:& frigidis natura mulierib⁹,ac matricũ ægritudinibus.Ambra quid sit a nostris Pharmacopolis ac medicis omnibus ignoratur:constat tamen non esse venenum,siue sit sperma ceti,siue fungus marin⁹,aut spuma maris: nõ enim est exitialis permutatio: confortat enim spiritus vitales, ac animales sua aromaticitate.

Quid ambra.

¶ Diamargariton calidum.

ACcipe cinnamomi electi,gariofilorum,spicæ nardi galãgæ ligni aloes,vel loco eius sandali rubei, liquiriciæ, trocisco rum diarodon,trociscorum diaur,singulorum drachmã.j. cum dimidia nucismuscatæ,macis, aliptæ muscatæ,zedoariæ,rheubarbari,storacis calamitæ,singulorum drachmam.j.margaritarum splendidarum,zinziberis,ossis,siue cartilaginis de corde ceruí,rasuræ eboris,singulorũ drachmam.j.moschi,ambræ, cardamomi,leuistici,seminis basiliconis,singulorum scrupulum.j.mellis rosati quod sufficit.In hoc electuario prætermisi camphorã,quia periculosa, & blatam byzantiã propter eius incertitudinẽ: omnia enim in medicinis certa esse debent.Nobilitas enim subiecti [inquit Cous Hippocrates]facit nos in expimentis esse timidos.¶ In mari indico potissimum nascitur genus Concharum [vt scribunt Solinus, & Amianus] quod margaritas, vnionesq; concipit pro qualitate roris,

quem sitientes certo anni tempore hiatu quodam hauriunt: si purus influxit, candicant: si turbidus, subnigricant, aut pallescunt: hoc denique creditur, matutini aeris semine clariores, vespertini obscuriores vberiore haustu fieri maiores. Si tonuerit, comprimũtur conchę, vitiaque contrahentes abortiua faciunt: quæ paruula, aut inania physemata dixere: producuntur & margaritæ facie vna rotundæ, altera planæ, ob id tympania a tympani forma nuncupatæ: & proceriores quas fastigiata longitudine Elenchos vocitant, alabastrorum figura in pleniorem orbem desinentes: hos digitis suspendere [inquit Plinius] & binos ternosque auribus fœminarũ gloria est. Nascuntur margaritæ & in Taprobane insula, in persico sinu maris rubri circa Arabiam: in littore etiam Britannico, veluti Iulius Cæsar ex inscriptiõe testatus est subdita Thoraci, quem ex britãnicis margaritis Veneri genitrici dicatum in templo eius posuit. Sunt & in Lotharingia [vt ego vidi] fontes in valle Vosaga inter res memorabiles non obmittẽdi, gemmarum & margaritarum adeo feraces, vt fere maior Germaniæ pars solis his margaritis vtatur: quæ a quibusuis vel exteris artis lapidariæ peritis non solum comprobantur, verum & Arabicis & Britannicis margaritis [nec perperam] præferuntur. Sunt margaritæ frigidæ & aridæ ordine secundo: conferunt obscuritati visus, & albedini oculi: retinent menses, abstergunt dentes, desiccant humiditates, conferunt cardiacæ, & tremori cordis: clarificant sanguinem cordis: & [vt scribit Isaac] temperatæ sunt in caliditate, frigiditate, siccitate, & humiditate. Razes tamen illas frigidas & aridas in secundo [vt diximus] ordine ponit cum subtilitate pauca.

Margaritæ in lotharingia nascuntur.

¶ Diamargariton frigidum.

ACcipe seminum frigidorum maiorum, omnium mundatorũ, seminis portulacæ, seminis papaueris albi, sandali albi, ligni aloes, vel loco eius sandali rubei, zinziberis, rosarum rubearum, florum nenupharis, florum boraginis, myrtilorum, singulorũ drachmã .j. corali albi, & rubei singulorũ drachmã dimidiã, margaritarum electarum drach. iij. misce simul: valet cardiacis, tristibus, & ad omnem cordis debilitatem, & stomachi fastidium: calidũ vero valet asthmaticis, dispnoicis opitulatur, & phthisicos, ac qui ex lõga ægritudine sunt extenuati, reficit.

¶ Diarodon abbatis.

ACcipe sandali albi & rubei, singulorum drachmas. ij. cũ dimidia, draganti, gummi arabici, Spodij ex dente elephantis, singulorũ scrupulos. ij. masthicis, spicæ nardi, cardamomi, succi liquiritię, croci, gariofilorum, gallię muscatæ, anisi, maratri, cinnamomi, rheubarbari electi, seminis basiliconis, berberis, seminis scariolę, seminis portulacæ, seminis papaueris albi, quatuor

tuor seminum frigidorum maiorum, mūdatorum, singulorum scrupulum. j. margaritarum, ossis de corde cerui, singulorum scrupulum dimidium, sacchari candi, rosarum rubearum, singulorum vnciam. j. cum dimidia, moschi grana. iij. & confice cum iulep rosato, quantū satis est. Dicitur a rosis dyarodō quę ibi intrāt. Rosa frigida & arida, confirmat stomachum, & iecur: & confert apostematibus sanguineis in eorum principio: succ⁹ eius [vt vult Razes] laxat plurimum: sicca autem non est laxatiua, sed arida magis. Diarodon valet ictericis, epaticis, phthisicis, hecticis, cardiacis, & conualescentibus ex chronicis, ac etiam acutis ægritudinibus. In hac enim confectione remotum est asarum: est enim [vt scribit Dioscorides] ex rebus facientib⁹ vomitum, & educentibus per ventrem, calidum & aridum in tertio ordine: remouetur & camphora, quæ frigida & arida est in tertio ordine: faciens vigilias, quæ sępius adulteratur, & raro inuenitur naturalis, & vera.

Dioscorides de asaro & camphora.

¶ Diacalamentum.

Accipe calamenti, pulegij, hyssopi, melanopiperis, sizeleos, petroselini, singulorum drachmas. iij. cum dimidia, leuistici drachmam. j. cum dimidia, apij scrupulum. j. ameos, thimi, aneti, anisi, cinnamomi, zinziberis, singulorum drachmam dimidiā, mellis quod sufficit. Diacalamētum valet ad omne vitium pectoris ex frigida causa, & præcipue qui in senili sunt ætate: valet & tussientibus ex frigida causa, & quartanarijs, si vtātur post cibum. ¶ Calamentū siue calaminthem Romani nepetam dicunt, vt scribit Dioscorides, in hoc plantæ genere montana quædam est: habetq; ocymi folia, colore subalbido, maiores minoresq; ramulos angulosos, & purpureum florem, quædam pulegio similis, maior tantum: vnde & agreste pulegium aliqui eam dixerunt, propterea ꝙ odore illi similis est: hanc romani nepetam dicūt. Est postremo & quædam agresti mentę similis, oblōgioribus tamen folijs, caulibus, ramulisq; antedictis omnibus maior, sed minus efficax, & ignauior, omnium folia feruido sapore, acri gustu sunt, habentq; inutilem radicem. nascitur. Nepeta cāpestrib⁹, asperis, & aquosis locis: succurrit pota aut ēplastri modo imposita serpentum morsibus, vrinam pellit potum eius decoctum. Opitulatur ruptis, conuulsis, in spiritus difficultate non nisi recta ceruice spirantibus, torminibus, bilis profluuio, quam choleram dicunt: & in febrium accessione cum tremore algoribus contra lætalia venena præpota cum vino vtilis est: restituit suffusos felle, ventris lūbricos, & ascarides cū sale & melle pota necat: necat itidē elixa crudaq; trita, prodest in cibo elephantijs, lactis supposito sero: fœtus in vtero necat. Auicenna calamentum cum origano confundit.

Calamentum. Dioscorides.

Nepeta quid sit.

¶ Diatriton pipereon emendatum.

Accipe trium piperum singulorũ drachmas.vj.zinziberis, anisi,singulorum drach.iij. spicę,ameos,cinnamomi,singulorum drachmam.j.cum dimidia,seminis apij, sizeleos, enulæ siccæ, singulorum drachmam.j.confice cum melle dispumato. Diatriõ pipereon calefacit stomachum,& eius dolorem remouet ex humiditate pituitosa cruda,valet contra acidos ructus,& digestionem procurat. ¶ Piper arbusculæ producunt iuniperis nostris similes, quarum siliquæ in quib⁹ grana sunt,priusquã dehiscant decerptę,tostęq; solibus faciunt piper quod vocatur longum: dehiscentes autem per maturitatem ostendunt candidum piper, quod deinde sole torrefactum colore,rugisq; mutatur:de his Galenus,Paulus, & Dioscorides meminerũt:frequens nascitur in India:& cum calidissimum sit,in cibis magis hyeme,q̃ æstate probatur.Sed hoc mirum quod legimus: piper & sinapi integra si deuores,ventrem non excalefacere:si trita, excalefacere.Est piper calidum & aridũ in tertio ordine: siccat crassos & glutinosos humores,distrahitq; flatus, offendit renes : nonnulli ipsum in quarto ordine ponunt calefacientium,& arefacientium.

Piper.

¶ Diairis simplex.

Accipe iris florentinę vnciam.j. sacchari candi puluerisati,Diagragãti frigidi absq; camphora,singulorũ drachmas.ij. misce: fiat puluis:& cum melle fiat electuarium,si vis.

¶ Diairis Salomonis.

Accipe iris florentinę vnciam.j.pulegij,hyssopi,liquiriciæ,singulorum drachmas.vj.Dragaganti, Amigdalarum dulcium, pinearum recẽtium,Cinnamomi,zinziberis,piperis,singulorum drachmas.iij.caricarum,carnium, dactylorum, vuarum passarum enucleatarum,singulorũ drachmas.iij. cum dimidia,storacis rubeæ,drachmas.ij.cum dimidia,mellis quantum sit satis, sumatur sero cumvino calido.Diatris prodest dispnoicis,tussientibusvocẽ perditam restaurat,si fuerit ex frigiditate.Irin sunt qui Illyrida,qui vraniam appellent,Ægyptij Nar,romani radicem maricam, gladiolum & consecraticem dicunt,a cælestis arcus similitudine,qui Iris a Græcis dicitur:planta hęc etiam Iris dicta est:probatissima iris illirica,& macedonica est:Latini nostri florentinam laudant,cum careant illirica & macedonica:natura visq; omnibus[vt Dioscorides scribit] est calefacere,extenuareq;,tussi vtiles sunt:humores nõ facile excreabiles extenuant:purgant crassa,& biliosa pondere drachmarum septẽ cum mulsa aqua potæ,somnũ conciliant,lachrymas cient, & torminibus medentur:cum aceto eædẽ cõtra venenatorũ morsus vtiliter bibuntur:prosunt lienosis: prosunt conuulsis, & in accessionibus febrium,perfrictionibus,& cum tremore algoribus:vtiles& contra feminis incontinentiam,Ducunt menses cum vino potæ;fouentur fœ

Irin.

Dioscorides.

minæ calido iridũ decocto vtiliter muliebres locos molliente,& ape riente. Clyst ere idem cõtra coxendicis dolorem infunditur: fistulas & sinus carne Irides explẽt,quinetiam collyrij modo ex melle appo sitæ fœtus ex vtero conuellunt, strumas, veteresq; duricies molliũt elixæ & illitæ:in farinam tusæ,vlcera explent:& cum melle purgãt, carnibus nuda ossa operiunt: contra dolores capitis ex aceto & rosa ceo inũguntur, lentigines & asperam discoloremq; seu a sole cutẽ emendant cum veratro albo:duploq; melle illitæ: miscentur prȩter hæc pessulis,malagmatis,& acopis, habentq; in vniuersum multipli ces vsus.

¶ Diagragantum frigidum.

ACcipe dragagãti albi vncias.ij.gũmi arabici vnciã.j.& drach.ij. amidi vnciam dimidiam,liquiriciæ drachmas.ij.penidiarum vn cias.iij.quatuor seminum frigidorum maiorum mundatorum singu lorum drachmas.ij. Syrupi violati,aut Iulepviolati quod sufficit.Re mota est Cãphora,quia naturȩ inimica,& adulterata omnis.¶ Dra gragãtum omne vitiũ pectoris, & pulmonis quod ex caliditate fit, & siccitate & maxime phthisicis,hecticis,pleureticis,peripneumoni cis:valet & ad omnem tussim quæ ex caliditate & siccitate fit, & ad linguæ & gutturis asperitatem.Est frigidum dragagantum:& in eo est humiditas:& confert tussi, & vlceribus oculi ,reprimens acuita tem aliarum medicinarum;valet asperitatibus linguæ & gutturis,la xat ventrem.

Dragagan ti proprie tas.

¶ Diamoron.

ACcipe succi mororum Celsi libram dimidiam,succi mororũ bassi lib.vnam,mellis librã dimidiam,sapæ vncias.iij.confice succum cum melle & sapa in vase æneo, vel stannato ad prunas leues ad per fectam decoctionem bullire facias:cola & reserua in vase stãnato:va let ad omnem palatiȩ gritudinem, & gutturis cadentem vuam suble uat,& humorosam deficcat.¶ Mora in arborib⁹ & in rubis nascũtur, post prandium sumpta per æstatem sanitati cõferre existimauit Cas⁹ Horatius in sermonib⁹,dum inquit,Ille salubres æstates peragat,qui nigris prandia moris finiet,ante grauem quȩ legerit arbore solẽ. Mo ro succus in carne vinosus,trini colores,candidus,mox rubens,matu ro niger,in nouissimis floret;inter prima maturescit, & transuolat. In caliditate sunt mora temperata:eorum virtus mollit vẽtrem:citissi me in ventriculo corrumpuntur, præcipue quicquid dicat Horatius, si post alios cibos assumantur;nascuntur & in rubis multum differẽ te callo,quæ moratha nominantur ab Hippocrate .Græci morũ inse runt castaneæ, phago,piris siluestribus,vlmo, populo quæ sit alba; vnde candida nascuntur mora.

¶ Diapapauer.

Prodest diapapauer hecthicis, & consumptioni miñ vigilantibus.

ACcipe papaueris albi drachmas.xxv.amigdalarũ dulcium excorticatarum,granorum pini,gummi arabici,dragaganti,succi liquiticiæ,singulorũ drachmas.x.amidi drachmas. iiij. seminis portulacæ,lactucæ,seminis citoniorum,singulorum drachmas.iiij. cũ dimidia,croci drachmam.j.penidiarum albarum vncias.iiij.syrupi de papauere quod sufficit.Et sit syrupus ex capitibus papaueris,& semine lactucæ.Papauer frigidũ est & aridum: melius atro albũ est,somnũ citat,difficile concoctu,exigui nutrimẽti, cum melle sumptum bilẽ auget,thoraca iuuat,asperamq; arteriam,tusses & ventrem sistit:nam vt quidã citat,caput offendit,& saturatim sumptũ capitis molestiã gignit.Atrũ papauer frigus, magisq; somnũ allicit:vt siquis vsus nimis fuerit,profundissimo somno sepelietur Tradũt non ignobiles medici cum lacte muliebri & croco impactũ podagricos leuare. Eius succus letalis est;atri nãq; papaueris succus est,qui opium nominatur.

Papaueris atri virtus ac violentia.

Quid opiũ

Diaprunum, Diasenicon, Diachartamũ, Diamargaritũ frigidum. Diacasiam fistulam libro secũdo castigationum ample declarauimus: quare lectorem monemus, vt librum illum perlegat, si per ocium licet.

E

¶ Electuarium resumptiuum, siue ad restaurandam humiditatem.

ACcipe rosarum, liquiriciæ, zuccaræ, singulorũ drachmas.vj.gummi arabici,dragagãti,singulorum drachmas.ij.cum dimidia, sandali albi & rubei singulorum drachmam.j. cum dimidia, papaueris albi,succi liquiritiæ,amidi,seminis portulacæ, seminis lactucæ,seminis scariolæ,singulorum drachmas.iij. Gariofilorum, Spodij ex dẽte elephantis,singulorum drachmã.j. cinnamomi drachmam.j.cum dimidia,zinziberis, storacis, calamitæ,singulorũ drachmas.ij.Croci grana.v.penidiarum vnciam dimidiam, seminis citruli, melonũ, Cucumeris,Cucurbitæ,singulorum drachmas.iij. seminis citoniorũ drachmam.j.amigdalarum, pinearum,berberis,singulorum drach. ij.seminis maluæ, seminis coti,violarum,sebesten, nenufaris,singulorum drachmas.ij.confice cum syrupo violato.

Electuarium de succo rosarum posuimus libro.ij. castigationum nostrarum abiq; diagredio,& tu lege.

¶ Electuarium confortatiuum stomachi.

ACcipe granorum myrti tritorum drachmas.xij.rosarum,spodij ex dente elephantis,sumach, trium piperum, Sandali citrini,balaustiæ,gummi assi,singulorum drachmam. j.cum dimidia,granorum granatorum assatorum drachmas. vij. coriandri infusi in aceto & assati vnciam dimidiam, seminis acetosæ, seminis plantagi-

nis, seminis rosarum, singulorum drachmas.ij. fiat omnium trituratio, & fricentur cum succo agrestæ, vel myrti, & aceto, & siccentur. Deinde inuolue in aqua acetosa: hoc electuarium cōfortat stomachū & viscera, & abscindit fluxum ventris: & confert illi cuius venter soluitur superflue ab operatione pharmaci.

¶ Emplastra.

DE Emplastris nihil dicemus: hęc enim mortem non portendūt: nam si emplastra plurimum in medicinæ vsu prosint, & aliquādo permutetur a iunioribus medicis & pharmacopolis, non tamen est hæc permutatio exitialis.

F

FIlonium mai⁹ Nicolai, & filonium persicum, & philoātropos: & filonium Mesuæ, & filij zachariæ tanquā filios dæmonum aut laruarum, vel Faunorum relinquimus. In philoantropos ingrediūtur Azarum vomitiuū, Euphorbium adustiuum, Casia lignea nobis incognita, Carpobalsamum Gallis & Italis incognitum. In filonio maiori ingrediuntur Iusquiamus venenosus ac stupefactiuus, inducens somnum perpetuum; Opium in quo numerantur a Nicandro in eius potu pręter perfrictiōes a Dioscoride scriptas soporem, languorē, & pruriginem, & in toto corpore opij odorem: notæ aliæ plures, pallida facies, labrorum igneus color, exigua & frigida respiratio: liuescentes vngues, distortæ nares, & concaui oculi: addidit illud etiam odorem quem Dioscorides ait toto corpore reddi vna cū sudore veluti ex labore euaporari. In filonio filij zacharię etiam ingrediuntur opium, euphorbium, & iusquiamus. In filonio alio etiam opium, euphorbiū, & iusquiamū intrant. In filonio persico pari ordine ingrediūtur illa somnifera, narcotica, naturam corrūpentia. Potum enim papaueris liquorē qui opium est cū perfrictiōe, prurigineq; adeo valida sopor sequitur, vt sæpenumero inualescente veneno tanta fiat prurigo, vt qui id hauserit, vt Dioscorides inquit, ea vexatione excitetur, redditurq; [vt dictum est] præterea toto corpore opij odor.

Azarum. Casia. Carpobalsamum. Iusquiamus. Opij nocumenta ex nicādro & dioscoride. Dioscorides.

G

¶ Gariofilatum.

ACcipe gariofilorū, cinnamomi, zinziberis, liquiritiæ, rosarū, singulorū drachmas.ij. cum dimidia, ligni aloes, vel loco eius sandali rubei, galangę, candi, nardi, zedoariæ, violarum, singulorum drachmam.j. & scrupulū.j. rheubarbari, macis, croci, aliptæ, ciperi, cardamomi, basiliconis, leuistici, eboris, singulorū drachmā dimidiam, mellis rosati quantum sat est, valet proprie acide eructantibus, digestionem procurat, pororum obstructionem, & spiritualiū meatuū aperit. Est in India piperis granis simile, quod vocatur Gariofilon, grandius faciliusq;. Tradunt in luco indico id gigni, aduehebatur odoris gratia, nunc cibi, vt piper, Septentriōis maxime populis. Paulus Ægineta Caryophilon nō gariophilon vocādum existi

Gariofilō

mauit, quasi nucifoliũ: etiam si hanc[inquit]nõ habet naturam: quę nomine prætenditur: sed flores arboris cuiusdam indicæ festucacei sunt,& nigri,longitudine pollicari,acres,odorati,subamari: lignum eius xylocariophilon appellant ab eius odore: violarum genus altilũ caryophilon vulgo dicĩt, vbiq; modo nascens. Conferunt Garyophili stomacho & iecori: confortant cor,stringunt ventrem,digerũt cibum,calidi sunt & aridi,stomachum quoq; atq; cor robusta faciũt.

¶ Gallia muscata quæ intrat in medicinis regum preciosissimis.

ACcipe masthicis vncias. ij. gummi vnciam.j.hæ autem bene terantur subtilissime: & trocisci inde fiant cum aqua rosarum, & siccentur ad vmbram: & post eorum desiccationem subtilissime terãtur,& misceãtur cum vncijs.iiij.olei sambucini bulliti & colati ad medietatem: deinde misce cum speciebus istis tritis. Accipe cinnamomi,garyophilorũ,nucis muscatę,singulorum vnciam dimidiam: ex omnibus istis commixtis fiant trocisci in medio concaui,& cum sigillo sigillati ad pondus drachmę cum dimidia: & postea inungantur cum aqua rosarum cum moscho. In hac confectione remota est camphora,vt adultera,& naturę inimica, ac solis alchimistis cognita.

I

IGia Græca Nicolai non est in vsu: in ea ingrediũtur hyosciamus somnifer, Opium narcoticum,ac perniciosum,costum incognitum, Myrrha nostris ignota,& cum bdellio confusa,opobalsamum raro inuentum,Therebentina apud Gallos raro reperta, Mandragora soporosa,somnifera. Nihil [vt inquit Dioscorides]a morbo qui lethargus dicitur, differẽs: ponitur & euphorbiũ adustiuum. ¶ In Iustino ingrediuntur malabatrũ nunquam Gallis cognitum,Casia lignea nostris incognita. ¶ In idrocopio ponuntur Myrrha adulterata,Opium narcoticum,ac somniferum,Mandragora soporosa, lethargica, hyosciamus pariter soporosus ac somnifer.

¶ Iulep rosatum.

ACcipe aquæ infusiõis rosarum libras.v. sacchari lib. iiij. coque cum facilitate,vel sic. Accipe aquæ rosarum libras.iij. sacchari libras.ij. fiat vt supra.

¶ Iulep de succo rosarum.

ACcipe succi violarum libras. iij.sacchari libras.ij.fiat vt supra: Violarum folia aquosam, & subfrigidam obtinẽt potestatem: & virtus earum prima infrigidat parum: & secunda lenificat, & tertia quæ sedat apostemata calida,quando ponuntur sola,aut cum

Violarum virt⁹.

farina ordei, & conferunt inflammationi quæ fit in ore ventriculi, & in oculis: sunt enim frigidæ violæ, ac somniferæ, quæ capitis dolorẽ a calore factum sedant, vt Razes scribit.

L

¶ Looth de pino.

ACcipe granorum pini drachmas. xxx. amigdalarũ dulcium, auellanarum assatarum, dragaganti, gummi arabici, liquiriciæ, & succi eius, amidi, capilli veneris, radicis lilij cælestis, singulorum vnciam dimidiam, carnium dactylorum drachmas. xxxv. amigdalarum amararum drachmas. iij. Mellis passulati, sacchari, butyri recentis, singulorum vnciam dimidiam, mellis electi quãtum sat est. Looth de pino confert ad tussim antiquam, & ad Asthma, & sputi viscositatem, & constrictionẽ anhelit⁹. ¶ Differt a pinu picea, ꝙ pinguior ac tenuior folio est, quodq; minus alta, minusq; recta quã pin⁹ assurgit. Pinus vstis radicibus non repullulat, picea repullulat; pinaster nihil aliud est, quã pinus syluestris, mira altitudine & a medio ramosa, sicut pinus in vertice, copiosiorem dat hæc resinam. Ex Græcis auctoribus constat in Europa sex haberi genera cognatarum arborum, quæ resinam ferant, pinum, pinastrum, piceam, abietem, laricem, tedam; addi potest & septimum piceaster in Hispania. Nucleus pini habet quid amaritudinis, & acredinis; & propter ea quidem empicis, & alijs quicunq; indigent eo quæ secundum pulmonem ex thorace faciliter extussire, & expurgare idoneus est; esibilis vero fructus eius, difficilis est concoctionis, ad leniendum asperitates tamen idoneus, maxime si in aqua prius fuerit infusus.

Picea a pinu differt.

¶ Looth de squilla.

ACcipe succi squillę, mellis dispumati, singulorum cõueniẽtes partes: coque vsque quo in formã looth redeat. Scilla siue [vt Varro appellat] sqlla, Hippocrates vero scella radix sit bulbus, an cyma, siue fruct⁹, a Theophrasto dubitaſ: quoniam sunt qui radicem in ea geminam demonstrent, vtcunq; tenera vsu est non omnis, sed eius quæ ab vsu epimenidia scilla dicitur, angustiore folio ac leuiore, quã reliqua eius genera; quibus omnino lata ea sunt. ¶ Scillarũ in medicina species duæ, alba, quæ masculus, nigra, que fœmina. Est & pãcration quã & Scillam pusillam vocamus folijs lilij albi crassioribus aspicitur. De scilla in aceto squilitico amplius dictum a nobis est. Looth de squilla medicamen est magni iuuamenti eis quibus materia grossa, & viscosa, & difficilis maturationis exhuberat in membris anhelitus, reddens eam facilem ad expellendum; & confert difficultati anhelitus, & dolori pectoris, & laterum.

Scillę spẽs duæ.

¶ Looth sanum & expertum.

ACcipe cinnamomi, hyssopi siccæ, succi liquiriciȩ, singulorum vnciam dimidiam, Iuiubarum, Sebesten, singulorum.xxx.numero, passularum enucleatarum, ficuū siccarum, dactylorum pinguiū, singulorum vncias.ij. fenugræci drachmas.v. Capillorum veneris, quantum manus capi potest, anisi, feniculi, yreos, calamenti, singulorum drachmas.iiij. seminis lini drachmas.v. hęc omnia coquātur in libris.iiij. aquæ vsq; ad consumptionem mediæ partis, & pone super ea penidiarum libras.ij. Coque vsq; ad mellis spissitudinē: deinde proijce desuper pinearum mundatarum, amigdalarū, liquiriciæ, dragaganti, gummi arabici, amidi, singulorum drachmas.iij. yreos drachmas.ij. Malaxentur omnia, & agitentur vsq; dum medicamen maturetur, & fiat album Confert ad tussim, & ad raucedinem vocis quę est propter frigiditatem, & pituitam grossam, quæ continetur in pectore & pulmone.

¶ Looth de caulibus, siue de brassica.

Brassica.

ACcipe succi caulium, siue brassicæ rub. lib. j. croci drachmas.ij. sacchari, mellis, singulorum librā dimidiam: misce vt decet: & fiat Looth. Brassicæ Cato tria facit genera, vnam extēsis folijs, caule magno: alteram crispo folio, quam apianam vocat, & selinada. Tertiam minutis caulibus lenem & tenellam, sed & caules a nostris nuncupātur: vnde cauliculos, siue coliculos deducimus. Brassicæ cibo sensus purgantur. Erasistrati diatriba tenuit nihil salubrius, nihil vtilius esse stomacho, & neruis brassica: ideoq; paralyticis, & tremulis, & hemoptoicis eam dari iussit, bonam facit aluū subcrudæ brassicę cib⁹ [vt Dioscorides scribit] Sistit cōtra pcocta: multoq; magis bis: maior est per æstatem brassicæ acrimonia, stomachoq;, & si Erasistratus contrarium scribat. Omnes ex gręcorum decretis brassicæ aluum soluūt, sed efficacior ad omnia syluestris, quam satiua: ideoq; non sine noxa in corp⁹ admittitur: marina autem salsuginis alicui⁹, & amaritudinis particeps aluum violētissime expurgat. Est [autem] brassica pauci nutrimenti, crapulam soluit, ebrietatē retardat [vt refert Aristoteles] nam exsiccat vapores [vt Galen⁹ attestatur]. Si quis parum audiat [inquit Cato in re rustica] terat cum vino brassicam, succumq; expressum tepidum in aurem instillet, cito intelliget se plus audire. Aliqui tradunt populum romanū sexcentis fere annis medicina brassicæ vsum: nōdum enim ad vrbem conuenerant medici, qui' pigmenta secum attulissent: sed ea tempestate militares viri gloriosas cicatrices gratuito olere curabant.

Dioscorides.

Virt⁹ brassicæ.
Galenus.
Cato.

¶ Looth de pulmone vulpis.

ACcipe pulmonis vulpis sicci, succi liquiriciæ, Capillorum veneris, se. feniculi, singulorum vnciam dimidiam; cōfice cum sac-

charo decocto in aqua quãtũ sat est. Vulpes [ut scribit Aristoteles] animal est ingeniosum, & malarum operationum: habet virgam ex osse, coit ad terram protecta. Et [ut scribit Constãtinus] vulpes in fame prae angustia latratus canum imitari dicitur, hoc est, cum esurit, nec inuenit quod manducet, fingit se mortuam, & resupina flatum attrahit lingua protracta: tunc aues incaute descendentes quasi ad cadauer aperto ore rapit, deuoratq;: pulmo eius aridus cõfert asthmaticis, dispnoicis, ac anhelosis, pulmonemq; confortat.

De vulpe & natura eius.

M

¶ Mithridatum.

IN scrinijs Mithridatis maximi Põti & Persarũ regis deuicti Cn. Pompeius maximus inuenit manu illius scriptã in peculiari cõmẽtario compositionem antidoti, e duabus nucibus siccis, totidẽ ficis, & rutae folijs viginti simul tritis, addito salis grano, quam qui ieiunus sumpserit, nullum venenum ei illo die nociturum: inde enim factum est [ut reliqua nunc taceã] quod generosa illa antidotus a Mitridate rege composita, a quodam iuniore medico, nõ ab illo persarum, ac ponti rege eius sibi nomen vsurpare cupiente, vt credere sibi visus est Auicena, ac caeteri Arabum magistri: illa enim antidotus Mithridatis regis ex quatuor duntaxat rebus [vt dictum est] cõposita: illa vero iuniorum ac arabum compositio ex centum & octo & amplius constructa est simplicibus medicamẽtis: nos impresentiarum hoc solum demõstrem⁹, q̄ nr̃a aetate regis Mithridatis nõ habeatur a iuniorib⁹ medicis certa cognitio: antidot⁹ Mithridatis regis quatuor solum simplicia continet; illa vero recentium medicorum cõpositio centum & octo & paulo amplius, in qua multa continentur que nostris sunt incognita, nec inueniri a nostris pharmacopolis possunt, quae nostro hoc aeuo neq; a Graecis, neq; a Latinis, nedũ a Barbaris cognoscuntur, quemadmodum sunt Myrrha, xilobalsamus, terebenthina, casia lignea, Opobalsamum, Carpobalsamum, bdelliũ, petroselinum, Acasia, Terra lẽnia, Amomũ, malabathrum: de quib⁹ ample disseruimus libro primo castigationum nostrarum. Mithridates ponti & Armeniae rex homo erat superstitiosissimus, annos natus .lxxv. habens secum semper philosophos, omniumq; artium peritissimos: qui cum a filio Pharnace obsessus esset, vbi filiũ inexorabilem vidit, moriturus exclamasse fertur. Quoniam Pharnaces [inquit] me mori iubet, vos si estis Dij patrij precor, vt quandoq; & ipse hanc vocem a liberis suis audiat. Statimq; descendens ad vxores, pellices, ac filias suas venenum omnibus dedit, quod cum ipse nouissimus hausisset, nec tamen propter remedia, quibus vitalia sua aduersus noxios succos sepe obstruxerat, veneno cõfici posset, frustraq; spatiaretur, si quo tandem modo infusa pestis per venas vegetatiõe corporis acti discurreret: Gallum quẽdã militem iam fracto muro discurrẽtẽ inuitauit, eiq; ingulũ prebuit: hũc exitũ Mithridates habuit, vitae nobisq; sententiae suae fortissimum argumentum reliquit; annos natus [vt dictum est] lxxv.

Mitridati cõpositio.

Mithridatis mors.

N

NEfrocatarticum Nicolai non est invsu pharmacopolis nostris, nec præparatur in officinis:in eo ingrediuntur quæ cauēda,sunt prudentibus,prout sunt Euphorbium,lapis lyncis, lapis vesicæ porci,etiam ingrediuntur quæ a nostris non reperiūtur, vt balsam⁹, Myrrha,Casia lignea,& alia plurima.

O

¶ Oximel diureticum,siue compositum.

Mellis natura.

ACcipe corticum radicum apij,feniculi,singulorum librā.j. petroselini, brusci, Sparagi,seminis apij,fenugręci,omnium drachmam.j.decoquātur prædictæ radices,& semina in libris.xij. aquæ:& in libra.j.aceti vsq; ad consumptionem mediæ partis: & cū melle quantum sufficit,fiat syrupus decoquendovsq; ad perfectionē. Oximel digerit,diuidit,& pituitam purgat, & datur in mane ad diuidendum phlegma. ¶ Mel calidū & aridū in secūdo gradu, partiū tenuiū,abstergens, continet acre quiddam quod excernendū, ventrem suscitat,vrinam mouet,& ventrem non subducit, nisi multa misceatur aqua. Mel senibus conuenit dispumatum temperamento frigidis,sed calidis biliescit, coctum per se minus acescit, & perinde minus nutrit.

¶ Oximel squillitieum,siue scillitieum.

ACcipe mellis dispumati libras.iij.aceti squillitici lib. ij. coquatur,& dispumetur,& fiat, vt dictum est in oximelle diuretico. Cōfert difficultati anhelitus,& dolori pectoris,& asthmati. De scilla dictum est in looth de squilla.

¶ Oxizacara simplex.

ACcipe sacchari libr.j. succi malorum granatorum acetosorum vncias.viij.Aceti vncias.iiij.pone in stannato vase super ignē, agitando donec ad quantitatem sacchari redeat, & serua in vase terreo aut stanneo.

¶ Oxizacara composita.

ACcipe capillorum veneris recentis,linguæ ceruinæ,ceterac, pollitrici, epaticæ,violarū,feniculi, brusci, sparagi, graminis, omniū siue singulorū librā.j.in succo malorū granatorū acetosorū herbas & radices infunde per tres dies:& postea parū bulire facias, & cola,& exprime:& postea adde sacchari quantum oportet: & coque vsq; ad perfectam decoctionem:valet oxizacara contra sinocham, causonidem,& contra omnes acutas,& peracutas ægritudines tam simplex, quam cōposita,sed magis simplex:nam cōposita valet in febribus cōpositis ex cholera & phlegmate.

¶ De oleo.

De oleo ex Platone, e

OLeū (vt Plato scribit in Protagora) arborib⁹ omnibus,herbisq; maxime prodest,pilis autē animaliū oīm (humanis exceptis) nocet plurimū:nā & pilis (inquit) hoim,& toti corpori cōfert: vnde & oleū exteri⁹ nostri corporis partib⁹ optimū,interiorib⁹ pessimū. Quapropter medici ęgrotātib⁹ olei vsum vetant;nec vti permit-

tunt, nisi quam paucissimo ad obsoniorum quorundam male olentium offensionem reijciendam. hæc Plato. P

DE pilulis, siue catapotijs. li. ij. castigationũ nostrarum disseruimus satis: ad quem lectorem mittendũ in cõsilio est, si per ociũ licet.

¶ Puluis electuarij de bolo.

ACcipe omnium sandalorum, galãgæ, ligni aloes, cinnamomi, coralli rubei, rosarum rubearum, seminis melonum, singulorum drachmam dimidiam, radicis tunicis, radicis tormentillæ, singulorũ drachmas. iij. rasuræ eboris, cornu cerui, singulorum drachmã dimidiã, nucis muscatæ numero. j. macis, cubebarũ, singulorũ drachmã. j. anisi, maratri, zinziber s, singulorum grana. xv. seminis acetosæ, seminis citri, seminis iuniperi, seminis cotij, gariofilorum, singulorũ drachmam dimidiam, boli armenici, drachmas. ij. fiat puluis: valet enim contra venena, & præseruat vsus eius a peste: confortat cor & cerebrum.

¶ Puluis contra lumbricos.

ACcipe seminis sancti siue contra vnciam. j. lupinorũ vnciam dimidiam, absynthij drachmas. ij. cornu cerui vsti drachmã. j. cum dimidia; fiat puluis, capiat in mane cum aqua portulacæ & graminis.

R

¶ Rosata nouella.

ACcipe rosarum, sacchari, liquiritiæ, singulorum vnciã. j. cum drachmis. ij. Cinnamomi drachmas. ij. cum dimidia, Gariofilorum, Nardi, zinziberis, galangæ, nucismuscatæ, zedoariæ, storacis calamitæ, cardamomi, apij, singulorũ drachmam dimidiam, mellis quod sufficit, valet ad cordis siccitatẽ, & epatis, & pulmonis: est enim temperata: defectis ex longa infirmitate mire subuenit, sudores diaforeticos compescit.

¶ Requies.

ACcipe rosarũ, violarũ, singulorũ drachmas. iij. papaueris albi drachmas. viij. scariolæ, lactucæ, seminis portulacæ, psillij, nucismuscatæ, Cinnamomi, sacchari, singulorũ drachmas. ij. triũ sãdalorũ, spodij, dragaganti, singulorũ drachmã. j. mellis quantũ sufficit. Requies dicitur eo quod requiẽ præstat, & somnũ. Remota sunt opiũ, & mandragora, & hyoscyamus tanquam naturæ inimica.

¶ Rubea trociscata.

ACcipe liqritiæ, cinnamomi, croci, rosarũ, singulorũ drach. iij. cũ dimidia, papaueris albi vnciã. j. croci, rosarũ, seminis apij, singulorũ drach. ij. cũ dimidia, nardi, violarũ, singulorũ drachmã. j. cũ dimidia, gariofilorũ, Storacis, Anisi, singulorũ scrupulũ. j. mellis quod sufficit: hæc rubea sumpta cũ ptisana sputũ sanguinis strĩgit, acutas febres placat: nõ laudo tamẽ dare acute febricitãtibus. Periodicarum febriũ ante horã accessiõis cũ aqua rosarũ valet post phrenesim manẽte vigiliarũ materia, & siccitate cerebri manẽte, sic data valet. Ab hac cõpositione remota sunt hyoscyamus, opiũ, tanquam periculosa, & myrrha, quia non inuenitur bona, & trocisci crocomagnetis, & idiocri a nostris pharmacopolis neglecti.

¶ Rob de ribes.

ACcipe succi de ribes, & loco eius succi rhanni rubei libr. x. coque cũ facilitate vsque ad cõsumptionẽ tertiæ partis, & coletur, & dimit-

tatur residere,& clarescat:postea coquaẽ cū facilitate in vase vitreo vsq; ad spissitudinē,aut exponaẽ soli, donec habeat spissitudinē:etre feruet. ¶ Rob de berberis fit vt rob de ribes. ¶ Isaac ebēmarā,de ribes inqt planta est habens capreolos recentes;rubeos ad viriditatem tendentes,& habet folia magna, lata, rotūda,viridia;& habet grana quorum sapor est dulcis cum acetositate, & ipsa est frigida, & arida in secunda mansione;de illa scriptum est libro primo castigationum nostrarum capite.xxviij.Berberis arbor est similis arboribus pirorū agrestiū,nisi quia minor:&(vt inquit Galen⁹)virtus est stiptica,quæ prohibet & retinet omnem ægritudinem quæ est ex fluxu, quando comediẽ,aut bibitur:abscindit fluxum antiquum,& humiditates antiquas que fluunt a matrice,vt scribit Dioscorides. ¶ Rob stomachū calidum cōfortat,vomitum cholericum sedat,sitim extinguit, cordis ebulitionem mitigat;& ipsum confortat,solutionē cholericam stringit,& alterat.Rob de berberis valet sicut rob de ribes;& ei⁹ operatio est sicut illius.

§

¶ Syrupus de acetositate citri.

Syrupus acetositatis citri Mesuæ sic præparatur secundum ipsum.Accipe succi acetositatis citri lib.xij.coque in vase vitreo super prunas,donec tertia pars cōsumatur,& postea coletur,& quiescat,vt clarificetur, Postea accipe ex eo quod clarum est lib.vij.& infundatur super ipsum ex Iulep claro depurato lib.ij.& coque donec inspissetur Iulep, & saccharum clarificatum & coctum ad perfectionē:quare ex qualibet libra sacchari poni debēt lib.iij.cum dimidia prædicti succi;vt dicitur in syrupo Mesuæ:tamē certum & clarum est apud Pharmacopolas,quod pro quolibet pomo citri vix extrahi potest vncia vna succi facta residentia,vt fieri docet Mesues & præcipit;& sic in qualibet libra sacchari,aut Iulep cocti,& clarificati vt Mesues habet lib.iij.cum dimidia succi depurati & clarificati ingreditur; quapropter est animaduertendū in primis, cum dicitur in compositione Syrupi a Mesue, Accipe succi citri lib.xij.& pro qualibet libra succi ponuntur poma numero.xij. q̄ sunt in numero centum quadraginta quatuor pro toto antidoto;& sic cōstruēdo syrupū de acetositate citri erit Syrupus igētis p̄cij:nam pro aureo vno vix quatuor poma citri haberi p̄nt apud Lugdunū tempori:& sic libra Syrupi excederet p̄ciū q̄tuor aureorū;& tn̄ a pharmacopolis nostris vix potest aurei pars quarta haberi pro libra syrupi. Vides iam quantum in manifestissimis etiam cæcutiat Mesues iuniorum medicorum euangelista.Ita Barbarorum inscitia vniuersæ medicinæ decor perijt;quem,faxint superi, doctorum omnium studijs recuperemus Satius fuisset Syrupum de acetositate citri cum decoctione acetositatis eius,quam cum solo succo syrupum componere;addendo

re;addendo facchari quantum oportet;verum vtcũq; moneas,frustra vereor moneas,quando errore penitus obstinati obsurduerint: valet syrupus iste(inquit Mesues)in extinguendo inflammatiões flauæ bilis,& febresvehementis inflãmationis,& ad febres pestilẽtiales:cõfert & ebrietati,& vertigini.¶ Citrea mala odoratissima, vt scribit Opi⁹,in Perside omni tempore generãtur:Alia eñ præcarpunt,Alia interim maturescunt.Martialis in xenijs. Aut corcyrei sunt hęc de frondibus horti,Aut hęc massyli poma draconis erãt. Citra corticis sunt calidi in primo,& aridi in fine secũdi Caro autem calida in primo,& humida in secundo.Accidunt in ipsis frigidum & aridum in tertio:caro difficulter concoquitur,& pituitam grossam gignit: ob hoc cum melle,vel saccharo mãdi debent. Citrorũ semen aduersum venena omnia prodest, morsusq; virulentos præcipue scorpionum, & potum,& appositum;pestem arcet, menstrua agit, ipsorum acidũ flauam bilem plurimum deijcit.Cortex ad cibi concoctionem facit, aduersumq; humorem melancholicum,eiusq; animi deiectiões, cõfertq; stomacho in vsu mediocri;nam difficulter concoquitur, si sumitur immoderate.

Mala citrea quid sunt.

Syrupus de violis.

ACcipe violarum vncias.ij.Seminis citoniorum, Seminis maluæ,singulorum vncias.viij.Iuiubas,sebesten, singulorum numero.xx.Coque in aqua succi cucurbitæ,vel decoctionis eius ad consumptionem tertiæ partis,& cum lib.j.& dimidia facchari fiat syrupus.Syrupus de succo acetosæ fit sicut syrupus de succoviolarum.Syrupus de agresta fit vt syrup⁹ de acetositate citri.¶ Violæ plura sunt genera,purpureæ,luteæ,croceæ & albæ:purpuream sponte nascentẽ apricis & macris locis e radice exeunte iacynthum appellant.Inter violas ipse posuerim florem odoratum,cuius fragrantia haud dissimilis Carophylo,de quo inter aromata, merito nomen ab illo sibi vẽdicauit.Violarum folia aquosam & subfrigidam obtinent potestatem:& virtus earum prima infrigidat parum;& secunda lenificat,& tertia quæ sedat apostemata calida,quando ponuntur sola,aut cũ farina ordei.Violæ sunt[vt inquit Razes]frigidæ ac somniferę,quę capitis dolorem a calore factum sedant.Syrupus violarum cõfert tussi calidæ,& pleuresi.

Violarũ genera,& spẽs,ac proprietas.

Syrupus de menta.

ACcipe succi citoniorum,pomorum muzorum,pomorum dulciũ, succi granorum dulcium,acetosorum,succi granatorum muzorum,singulorum libram.j.proijciatur desuper per diem & noctem mentæ siccæ lib.j.cum dimidia,foliorum rosarum vncias.ij.deinde coquantur ad consumptionem mediæ partis,& addendo mellis,& facchari singulorum li.j.fiat syrupus;aromatisetur cum gallia mu-

Menta qd sit,& proprietas.

scata. Iste syrupus stomachum frigidum cōfortat, nauseam, vomitū, fluxum vētris, & singultum sedat. ¶ Menta iuuat iecur frigidum, ac ventrem, cōfirmat stomachū, & concoctionem facit, & vomitū mitigat, ac guttur, vtilis est cordis affectionibus, appetitū exacuit, flatus distrahit, lūbricosq; perimit, præcipue ius agrestis, venerē suscitat, iecoris, & splenis opilationes amouet: nec tamen ea vescendū iugiter: quoniā sanguinē attenuat: & quiddā serosum gignit, ipsumq; qualitate mutat, & in flauā bilem vertit. Expedit flaua bili abundantes ab ea abstinere. Cū sale trita, & rabiosi morsui canis imposita medelam affert; eius semen ventrem purgat, sed pulmonem non iuuat.

¶ Syrupus de absinthyo.

ACcipe absynthij romani lib. dimidiā, rosarū vncias. ij. spicę drachmas. iij. vini antiqui odoriferi, succi citoniorum, singulorū lib. j. cū dimidia: dimittantur per diem & noctem in vase lapideo: deinde coquantur ad cōsumptionem mediæ partis, & cū lib. ij. mellis fiat syrupus, valet ad casum appetitus, & debilitatem stomachi, & mollificationē viscerū, & debilitatē iecoris, & dolorē: est enim nobilis & expert⁹. ¶ Absynthium calidū est in ordine primo, aridū aūt in secūdo. Succus eius est hærba multo calidior, particeps vero acerbitatis nō obscurę, imprimisq; ponticū: ideo abstergit, & confirmat, & arefacit: ideo etiam in aluo humores biliosos per inferiorē partē agit, & per vrinas exhaurit, crapulam arcet, præpotum contra inflāmationes cōgruit: & alui, & stomachi doloribus potum cum nardo celtica, curat arquatos, & appetitum acuit; eius decoctio sumpta cotidie ad treis cyathos aduersum suffocationes ex fungis succurrit cū aceto potum.

Absynthium.

¶ Syrupus de Fumoterræ.

ACcipe omnium myrobalanorum, singulorū drachmas xxx. florum buglossæ, quā boraginem vocamus, violarum, absynthij cuscutæ, singulorum vnciam. j. liquiriciæ rosarum, singulorum drachmam. j. Epithimi, polipodij, singulorū drachmas. vij. prunorum, passularum mundatarum, singulorum lib. dimidiam, prunorum Casiæ fistulæ, singulorum vncias. ij. hæc omnia bulliant in. x. libris aquæ, vsq; dum deueniant ad lib. iij. & cū succo fumiterræ depurato, & saccharo de singulo lib. j. cū dimidia fiat syrup⁹. ¶ Iste syrup⁹ stomachum & iecur cōfortat, obstructiones aperit, & morbos cutis curat, & ꝓprie quorum materia sunt humores salsi, aut adusti; sicut scabies, impetigo, serpigo, & lepra, quā græci elephātiasin vocāt. ¶ Fumus terrę, siue fumaria hęrba est, quā Romani apiū, siue fumariā hęc appellāt, fruticosa (vt inquit Dioscorides) hærbula est coriādro similis, egregię teneritudinis: folia habet cādida, cinericij coloris, numerosum vndiq; purpureū florem, habet succus eius acrimoniam, facit oculorum claritatē: sed lachrymosus est, vnde & nomen inuenit hærba, prohibet idem renasci euulsos palpebrarum pilos addito gūmi

Fumaria siue fumiterræ.

inunctus. Pota hærba etiam multã & biliosam vrinam trahit. ¶ Virtus eius (vt scribit Galenus) primo est calida cum quadam frigiditate, & arida in secũdo ordine, fortificat, & mundificat: confert stomacho: & nõ est in ea de caliditate qualitas manifesta: proprietas eius est ad scabiem, & pruritum, & laxandi flauã bilem adustam, & clarificandi sanguinem, ac vrinam prouocandi.

¶ Syrupus de Liquiricia.

ACcipe Liquiriciæ vncias. ij. Capillorum veneris vnciam. j. hyssopi siccæ vnciam dimidiam, proijce desuper aquæ libras. iiij. & dimitte die ac nocte: deinde coque ad medium, addendo mellis sacchari, penidiarum, singulorum vncias. viij. aquę rosarũ drachmas v. fiat syrupus. Iste syrupus confert tussi antiquæ, & mundificat pectus, & pulmonẽ. ¶ Liquiriciæ virtus prima (vt scribit Galenus) est virtus frigidior complexione corporis hominis, ac si sit tepidæ caliditatis: quapropter videtur esse æqualis complexionis: quare est humida temperate. Virtus secunda eius est quæ lenit, & tertia virtus quæ lenit asperitatem meri, & vesicam, & abscindit sitim, & cõfert pulmoni, vrinæ ardorem aufert.

Liquiricia

¶ Syrupus de Hyssopo.

ACcipe Hyssopi siccæ, radicis apij, feniculi, petroselini, Liquiriciæ, singulorum drachmas. x. hordei mundati vnciam dimidiam, seminis maluæ, dragaganti, seminis citoniorum, singulorum drachmas. iij. capillorum veneris drachmas. vj. iuiubas, sebesten, singulorum. xxx. passularũ mundatarũ drachmas. xx. ficus siccas, dactylos pingues, singulorum. x. penidiarũ lib. ij. fiat syrupus, confert asthmati, tussi, & dolori pectoris, & laterũ. ¶ Hyssopus vim habet calefaciendi, attenuandiq; decocta cum ficubus & melle, ruta & aqua: & pota asthmaticis succurrit: tussi veteri, distillationi, lumbricosq; perimit, cum melle mista idem præstat: manditur cum viridibus ficubus ad aluum subducendã, si admisceatur cardamomo, vel iridi vehemẽtissime purgat: & colorem efficit probatum, si fiat ex ea cataplasma cũ ficu, & nitro, spleni, & aquæ inter cutẽ, cũ vino succurrit, & anginis decoctio ducta in gargarismum: cocta cum aceto laborantib⁹ succurrit dentib⁹ ex dolore, vel cõcussu: calida est & arida in tertio ordine, vt scribit Auerrhoes. v. colliget.

Hyssopi ꝓprietas.

¶ Syrupus de prassio.

ACcipe prassij viridis vncias. ij. Hyssopi siccę, capillorum veneris, singulorũ vnciã. j. calamẽti, anisi, radicis apij, radicis feniculi, singulorũ drac. v. seminis maluæ fenugreci, ireos, singulorũ

drachmas tres,seminis lini,seminis citoniorũ,ſingulorũ drachmas duas,paſſularũ mundatarũ vncias quinq;ficus ſiccas.xvj.penidiarũ lib.j.mellis electi libras duas;fiat ſyrupus;confert ſenibus,& frigidis natura,& ægritudinibus pectoris, & tuſſi antiquæ, & aſthmati a pituita groſſa,&putrida,& viſcoſa difficilis eradicatiõis.¶ Marrubium qđ praſſion hemoptoicis vtile. Sunt qui aſterion,romani marrubium dicunt;naſcitur circa areas domorũ,& inter tubera.Dantur (inquit Dioſcorides)cum melle tabidis, tuſſientibus, ſuſpirioſisq; ſiccata marrubij folia,& ſemen,tum in aqua decocta,aut ex viridibus expreſſus ſuccus; craſſas pectoris excreationes eadem adiuuat ſiccatæ iridis admiſta farina;dantur & mulieribus quæ non purgantur ad ducẽdos menſes,ſecundaſq;. Dãtur & in difficili partu;ſerpentium morſibus,& his qui letale aliquid hauſerint;veſicæ tamen & renibus nocent,lateris dolores leniunt;confert idem oculorũ claritati,additis vino & melle inunctis auribus etiã præſenti vtilitate per ſe,& cum roſaceo infundit.Fecit Theophraſtus libro ſexto de plantarum hiſtoria marrubij duo genera;alterum quod magis hærbaceum,alterũ qđ rotũdiore,& ſquallidiore folio eſſet,ſed de ijs alias.

Praſſion ſiue marrubium.

Duo marrubij genera.

¶ Syrupus de Epithimo.

ACcipe epithimi drachmas.xx.myrobalanorum citrinorũ,indorũ, ſingulorum drachmas.xv.cuſcutæ,fumi terrę,ſiue fumarię,ſingulorũ drachmas.viij.Thimi,buglоſſæ,quam boraginem vocamus, calamenti,emblicorum,bellericorum, liquiritiæ,polipodij,agarici,ſticados,ſingulorũ drachmas vj. roſarum,ſeminis feniculi,aniſi,ſingulorum drachmas duas,pruna viginti,paſſularũ mundatarum vncias quatuor,thamarindorũ vncias duas cum dimidia; ſacchari lib.iij. rob.lib.ij.fiat ſyrupus;bilẽ atram,& humores aduſtos cum virtute expellens,morbos ex atra bili factos purgat,cõfert eis qui parati ſunt in elephantiaſim,quam Arabes lepram vocant,& qui cancrum patiuntur,& vulnera fraudulẽta,& fiſtulas,& ſcabiẽ, & ſaphati.Epithimũ in cũctis potẽtia validius eſt thimo,areſaciẽs, & caleſaciens in tertia diſtantia;purgat autem atram bilem,&cõfert ſpaſmo. Potum cum melle(inquit Dioſcorides) pituitam,bilemq; nigram per inferna purgat;naſcitur plurimũ in Capadocia,&Pamphylia.

Loco thamarindorum ponant pruna hyemalia;nã thamarindi a Pharmacopolis ſophiſticantur cũ aceto,prunis & granis caſiæ.

Epithimũ

¶ Syrupus de Eupatorio.

ACcipe radicum apij,feniculi,endiuiæ quam ſcariolã noſtri vocãt,ſingulorũ vncias.ij.liquiritię,ſquinãti,cuſcutæ; abſynthij,roſarum,ſingulorũ drachmas.vj. capillorũ veneris,bedeguaris,florum bugloſſæ, ſiue boraginis, aniſi, feniculi,eupatorij,quę nos agrimoniã vocam⁹,ſingulorũ drachmas qnq;.rauedſeni,maſthicis,ſingulorũ drachmas tres,ſpicæ;coque in aquæ libris.viij.ad conſumptionem vſq; tertiæ partis,& cum libris quatuor ſacchari,& ſucci apij,& ſucci ſcariolæ, ſiue endiuiæ ſufficiẽti quãtitate fiat ſyrupus.Remota ſunt malabatrũ noſtris incognitũ,

& azarũ vomitiuũ. Valet syrupus iste febribus antiquis, quib⁹ corrumpitur stomachi forma, & iecinoris obstructiones aperit, & confert frigiditati, & mollificationi, & ventositati in eis, & dolori hypocũdriorũ, & inceptioni aquæ intercutis. ¶ Fuerũt, & adhuc sunt magnæ inter medicos dissensiones de Eupatorio, & argemone, quam corrupto vocabulo passim agrimoniã nominant: nam ex veteribus quidam, quos Dioscorides etiam notat, putauerũt eupatorium esse veram argemonẽ, cum tamen ab Eupatorio in vniuersum differat: qui quidem error ad nostra vsq; sæcula durauit: hærbam enim quæ verũ est Eupatoriũ omnes nostræ ætatis medici agrimoniã esse credunt, idq; verum esse ex eupatorij notis a Dioscoride libro. iiij. cap. xxxviij. traditis manifestissime deprehendere licet: quod quidẽ libro primo nostrarũ castigationum, & in syluis nostris medicinalibus ample ostensum est: confortat stomachum, iecur, & viscera: & est medicina solẽnis obstructionũ antiquarũ: febribus chronicis & lõgis subuenit: est subtiliatiuũ, incisiuũ, abstersiuũ, & præseruatiuũ putrefactionis, calidum in primo ordine, aridum in secũdo: sed quoniam prorsus ignota est hærba dicta Eupatoriũ; omnis apud nostræ ætatis medicos vsus perijt.

Eupatoriũ qd sit. Dioscorides.

¶ Syrupus de sticados.

Accipe florum sticados drachmas. xxx. hasce, calamẽti, origani, singulorum drachmas. x. anisi, pyretri, singulorum drachmas septem, piperis longi drachmas tres, zinziberis drachmas duas, passularũ mundatarũ vncias quatuor, sacchari lib. v. condiantur cum cinnamomi, calami aromatici, croci, zinziberis, piperis nigri, piperis lõgi, singulorum drach. j. cum dimidia: liga in panno raro, & suspende in syrupo. Expertus est syrupus iste ad omnes ægritudines neruorũ frigidas: sicut est paralysis, siue cõuulsio, morb⁹ hercule⁹, spasm⁹, tremor, & tortura. ¶ Sticados teste Galeno cõpositus est ex substantia terrea, frigida, & ariditate pauca: & propter hoc est stiptica parum, & ex alia substantia ignea, subtili, multa, est amari saporis: virtus eius secũda abstergit, fortificat, aperit, & subtiliat. Et virtus tertia fortificat totum corpus, & membra interiora omnia, prohibẽs omnẽ putrefactionẽ cum subtilitate quã habet. Et (vt inquit Dioscorides) eius decoctio confert dolori pectoris: sicut hyssopus atrã bilem, & pituitam expellit, vt Razes scribit: & multoties bibitur, vt ventris faciat purgationem.

Sticados.

¶ Syrupus de papauere.

Accipe papaueris albi, papaueris atri, singulorum drachmas lx. decoquantur in lib. iiij. aquæ pluuialis, vsq; dum redeant ad lib. j. cum dimidia, & cum saccharo, & penidijs, singulorum lib. dimidiã: fiat syrup⁹, cõfert catarrho, & tussi quæ vigilare facit: & ingrossat humores subtiles. ¶ Papauer frigidũ & aridũ, melius atro albũ, somnũ citat: difficile concoctu, exigui nutrimẽti: cũ melle sumptũ bilem auget: thoraca iuuat, asperamq; arteriam, tusses, & vẽtrẽ sistit: & saturatim sũptũ capitis molestiã gignit. Atrũ

Papaueris proprietas. Atri pa-

papauer frigidius,magisq; somnum allicit: vt si quis nimius in eius vsu fuerit,profundissimo sepelietur somno,vt lethargici. Tradũt nõ ignobiles medici cũ lacte muliebri, & croco impactũ padagricos leuare;eius succ⁹ letalis est:atri nãq; papaueris succus opiũ noĩatur.

Papaueris proprietas.

¶ Syrupus de arthemisia.

Accipe arthemisiæ manipu.duos, pulegij,calamenti,origani, melisse, persicariæ, sauinæ, sansucci, camedreos, perforatæ, camepytheos,matricariæ cum flore,cẽtaureæ minoris, rutæ, bethonicæ,boraginis,radicũ feniculi,apij,petroselini,asparagi,brusci,saxifragiæ,enulæ,dictami, cyperi,rubeæ tinctorũ, ireos, peoniæ, singulorum manipu.j.seminis iuniperi,leuistici, apij, anisi, nigellę,pyretri,cordumeni,calami aromatici, singulorũ vnciam dimidiam:conquassentur,& infundãtur in aqua fluuiali sufficienti per diem & noctem:postea & decoquãtur vsq; ad cõsumptionẽ medietatis,& postea deponantur ab igne,& manibus fricentur, & colent, & in colatura addatur mellis & sacchari quantum oportet: & decoquantur vsq; ad perfectionẽ,& postea adde aceti acuti,vel squillitici, & aromatisetur cum cinnamomo,& spica: valet ad ægritudines matricis quæ fiũt ex materijs corruptis,& obstructiõib⁹. ¶ Arthemisia ab arthemide dicta est,siue ab arthemisia regina, cum prius parthenis vocaretur:quæ oĩbus fœminarũ malis medetur,hãc cum saluia alligatam qui habet viator,lassitudinẽ sentire itinerariã negatur. Si quis stomacho laborans olus hoc contulerit,& cũ amigdalino oleo miscuerit,mox facto malagmate stomacho imposuerit,a dolore illo sanabitur, vt scribit Dioscorides.

Arthemisiæ proprietates.

T ¶ De tyriaca.

Tyriaca aduersus venena inuenta est:& a feris siue beluis apud gręcos vocitata est,q; hæc compositio aduersus omnes beluas venenatas instituta sit. Quapropter hallucinãtur Medici iuniores,pręsertim Arabum doctrinã sequẽtes,theriacã,siue tyriacã nobile olim antidotũ,nõ a feris,sed tyro nũcupãtes:cuius etiã cũ certa non habeatur sciẽtia,nihil mirũ, si eos nõ præstet effectus,quos de ea veteres pollicẽtur. Galenus in libro de theriaca ad Pamphilianũ: a tranquillitate quam ægris afferre solet,sic noĩata est:proinde mirũ admodũ est multos nostri sæculi medicos, hæc varia in diuersis interpretamẽta parũ diligẽter intuẽtes/quum aliquando tyrum/aliqñ viperã in medicorũ libris lectitarent/nõ nominũ tantũ/sed aĩalium quoq; diuersitatẽ esse existimãtes/alios trocischos e tyro/alios e vipera credidisse: cũ tñ passim in Gallia Narbonẽsi/ & in Italia reperiãtur, Tyrus seu vipera,vulgoq; dicatur marassus:quę certe nomẽclatura nec barbara est/nec citra rõnẽ excogitata: qppe a Marsorũ populis interpretatione ethimologica duci nomẽ videt:quia id genus maxime cõsectarent Marsi/circũferrẽtq;. ¶ Sylli⁹ quoq; italic⁹ libro.viij.de Marsis ita loqtur. Debellare acres norant/ac Marsica pubes Et bellare manu/& chelydris cantare soporẽ,vipereũq; herbis hebetare/& carmine dentẽ. Indicat eqdẽ id Aul⁹ Gelli⁹ lib.xvj. Noctiũ atticarũ cap.xj.dicẽs, Gẽs i italia Marsorũ orta fert a Circe

Galenus.

Syllius.

Aulus gellius.

filio Marso: ppterea Marsis hoib⁹/quorũ dũtaxat familiæ cũ externis cognatiõib⁹ nondũ etiã pmistæ, corruptæq; sunt, vt q̃dã genitali datũ, vt serpẽtiũ virulẽtorũ domitores sint, incensiõib⁹/ hærbarũq; succis faciãt medelarũ miracula. Plini⁹ quoq; lib.xvij.cap.ij. author est Marsos a Circes filio ortos, ob idq; affuisse illis ĩgenitã vim cõtra serpẽtes. Lubẽs hic prętereo errores Anicẽnę, quos ĩ theriaces descriptione cõmisit, sicut est q̃ bis repetit cẽtauriũ/ac pẽthaphyllõ prætermittit. Nos ĩpræsentiarũ hoc solũ demõstrem⁹/q̃ nr̃a ætate verę theriaces nõ habeaẽ certa cognitio: q̃n multa existãt simplicia medicamẽta ad eiusdẽ compositionẽ necessaria/quæ nr̃o hoc æuo neq; a Gręcis/neq; a Latinis, nedũ a Persis/& Barbaris cognoscanẽ: quẽadmodũ sunt amomũ/myrrha/balsam⁹/rheon/casia/cinnamomũ/dictamũ/petroselinõ/scordiõ/schœni anthos/thlapi/hedychroũ/malagma/qd' alindaracaron Arabes vocãt/aspalathon/calam⁹ odorat⁹/ & alia plurima: de q̃bus lib.j. castigationũ nr̃arũ disseruim⁹/ad quẽ lectorẽ mittẽdũ, cõsulim⁹, si p otiũ licet. Cogitẽt igiẽ studiosi, vt a fontib⁹ poti⁹ Græcis/q̃ Mahumetanorũ lacunis medicinã hauriãt.

Plinius.

Veræ theriacæ non habeẽ certa notitia.

¶ Trifera magna.

ACcipe gariofilorũ/cinnamomi, galãgæ, spicæ, zedoarij/zinziberis / storacis calamitæ, calami aromatici / cyperi/iris/ peucedani/acori/ celticæ/rosarũ/ piperis/anisi/apij/ petro. feniculi/ macedonici/ dauci/ cimini / ocymi / singulorum drachmã.j. mellis qd' sufficit. Remota sunt ab hac trifera opiũ narcoticũ/mãdragora naturæ cõtraria/somnifera/ ĩterficiẽs, hyoscyamus pniciosus/& pimẽs. Hęc trifera daẽ cõtra dolorẽ stomachi virorũ & mulierũ cũ aqua, in q̃ cocta sint semina feniculi/anisi/& masthicis: daẽ cõtra vitiũ matricis ex frigiditate, si bibaẽ cũ vino in quo cocta sit arthemisia, puocat mẽstrua: cũ decoctione arthemisiæ loco opij põt poni semẽ papaueris albi ad drachmas.viij.

¶ Triasandali.

ACcipe sandali albi/sandali rubei/sandali citrini/ rosarũ/ psilij/singulorũ dra.iij. rheubarbari/spodij/succi ligritię/ sem. portulacæ/singulorũ drac.ij. amidi/gũmi arabici/dragagãti/ sem. melonũ/ citruli/cucumeris/ cucurbitæ/sem. scariolæ, singulorũ drac.j. cũ dimidia, syrupi rosati qd' sufficit. Alij accipiũt puluerẽ, & cũ saccharo qd' sufficit faciũt electuariũ in tabulis. Remota est camphora/vt adultera/& naturę cõtraria, qcq̃d dicat Anicẽna. Valet cõtra calorẽ iecoris, & stomachi, phthisicis, & morbo regio: valet etiã ad dolorẽ capitis ex calore cũ aqua ordei: valet ad oẽm dolorẽ ex calida causa. ¶ Sãdali frigidi sũt ĩ tertio ordĩe, aridi ĩ secũdo, cõferũt debilitati stomachi, & dolori capitis ex flaua bili factis: & sandaliũ rubeũ est frigidi⁹, albo, & citrino: & oĩa gñ̃a sandalorũ cõferũt cardiacæ, quæ est cũ febre, q̃n liniẽ cũ eis loc⁹ cordis.

Tria sandali virt⁹. Sandali.

¶ Trocisci de rosis, siue diarodon.

ACcipe rosarum drachmas quatuor, ligni aloes, vel loco illius sandalorum rubeorum, singulorum drachmas duas, masthicis

drachmam.j.cum dimidia,absynthij Romani, Cinnamomi, Spicæ, florum squinanti,singulorũ drachmam.j. fac trociscos de drachmis ij.cum vino antiquo,& aqua decoctionis radicum: valent ad dolorẽ stomachi,& malitiam digestionis,& principium aquæ intercutis,& ad febres antiquas.

¶ Trocisci Diani,siue de violis.

ACcipe florum violarum albarum drachmas.vj. amidi drachmas iij.Seminis papaueris albi drachmas.ij.cum dimidia, Rheubarbari drachmam.j.cum dimidia, seminis plantaginis drachmã.j: aquæ rosarum quod sufficit:confice ad modum trociscorũ de rosis. ¶ Virtus prima violarum infrigidat parum,& secunda lenificat, & tertia sedat apostemata calida,quando ponitur sola, aut cum farina ordei: & confert inflammationi quæ fit in ore stomachi, & in oculo. Violarum folia aquosam & subfrigidam obtinent potestatem;dolorem capitis ex caliditate sedant;& sunt somniferæ violæ.

Violæ.

¶ Trocisci alkekengi.

ACcipe granorum alkekengi drachmas.iij.semis citruli, cucurbitæ,singulorum drachmas.iij.cum dimidia, gummi arabici, olibani,amigdalarum amararum,succi liquiritiæ, dragaganti, amidi, granorum pini,singulorũ drachmas.vj.sem .apij. Karabe,singulorũ drachmas.ij.papaueris albi vnciam.j.fiãt trocisci.Ab hac compositione remota sunt terra sigillata nostris incognita, hyoscyamus tanquã venenosus, & somnifer,Opium narcoticum, stupefactiuũ, mortale. Valẽt isti trocisci ad vulnera in renibus,& vesica:& ad dolorem quãdo mittit̃ vrina extra. ¶ Alkekengi species est solani non mortiferi: vt libro secundo castigationum nostrarum scripsimus capite de trifera persica de solano.

¶ Trocisci granorum Iuniperi,quos de myrrha Nicolaus appellat.

ACcipe granorum iuniperi drachmas.iij.Lupinorum optime tritorum drachmas.v.foliorum rutæ, mentastri, pulegij ceruini, rubeæ tinctorũ,assæ fœtidæ, Serapini,Opponaci,singulorũ drachmas. iij.fac trociscos ponderantes drachmas.ij.cum succo rutæ.Remota est ab hac confectione myrrha,quia nullam inuenimus bonam, & loco mirrhę posuimus grana iuniperi,quia ad eandem intentionem valẽt, scilicet ad prouocationẽ menstruorũ. ¶ Iuniperi fructus calidus:are facit autem(vt quidã) in primo ordine:astringit, prodest stomacho, thoraci,tussim,& inflationes,& subuersiones amouet:prouocat vrinam,& mẽstrua:spasmis,& fracturis,& oppressis strangulatione mirifice succurrit.Calidus est, & aridus in tertio ordine, vt Auerrhoes scribit:prouocat mẽses fortius alia re:facit etiam mingere quandoq; sanguinẽ;facit aborsum, & extrahit fœtum mortuum.

Vocantur trocisci de myrrha apud Nicolaum.

Iuniperi proprietas, & virtus.

¶ Trocisci de gallia muscata.

Accipe sandali rubei partes .v. Ambrę partes .iij. moschi partem .j. glutinis dragaganti cum aqua rosarum extracti quod sufficit ad incorporandum ea: fiant trocisci, & sigillentur, & reponantur in vase vitreo: hæc confectio cerebrum, & cor cōfortat, & ingreditur in permistionibus medicinarū, & facit oris, & corporis odorē laudabilem.

Ingrediūtur in confectionib⁹ nobiliū virorum.

¶ Trocisci de agarico.

Accipe agarici partē .j. Salis gemmæ tertium ipsius, aut loco salis zinziberis tantūdem: fiant trocisci cum syrupo acetoso: valēt isti trocisci ad ea ad quæ valet agaricus. De agarico dictum est ample libro primo castigationum nostrarum capite L.

¶ Trocisci de Karabe.

Accipe Karabe aureos .vj. cornu cerui vsti, gummi arabici assi, Corali adusti, dragaganti, hypoquistidos, balaustiæ, masthicis laccæ ablutæ, papaueris nigri assi, singulorum aureos .ij. olibani, croci, singulorum aureum .j. cum dimidio, papaueris albi vnciam dimidiā: fac trociscum cū muscillagine psillij. Isti trocisci abscindunt sanguinem de omni loco manationis eius. Hallucinatur Auicenna cum tota Arabū schola, fabuloso scilicet errore seductus, karabe quod Gręci Electrum, Succinum vero latini vocant, populi arboris gummi putans. De karabe dictum est libro primo castigationum nostrarum in racematione errorum circa finem capite .liij. Ab ista confectione remotum est opium, quia mortale, & stupefactiuū, ac naturæ cōtrariū.

V

¶ De vnguentis.

Vnguenta e diuersis vnum odorem sortita sunt autore incerto: cū prius per se fragrarent singula, veluti opobalsama, stacte, moschos, qui vulgo muscus. Ratio faciendi duplex, vt dicit Plini⁹. xiij. Succus & corpus: ille olei fere generibus, hoc odoribus constat: Illa stymmata, hæc hedismata dicuntur, ac e siccis odoribus diapasmata: nam feces magmata nominant, Iliacis temporibus non fuere. Primum quidem inuenisse refert, castris Darij expugnatis, Alexandrum: in reliquo apparatu cepisse scrinium vnguentorū: nec constat quando primū romæ penetrauerint, Antiocho certe Asiaq; deuictis vrbis anno quingentesimo sexagesimoquinto P. Licinius Crassus, Iulius Cæsar censores edixerunt, ne quis vnguenta venderet exotica, quæ sunt externa, at postea voluptas, vt honestissima est admissa, adeo vt lini non solum, sed perfundi quidam voluerint. De vnguentis nihil impræsentiarum dicemus: quoniam vnguēta per os non intrant, nec eorum exhibitio exitialis.

Y

¶ De yerapigra Galeni.

ACcipe Cinnamomi, Masthicis, spicæ, Croci, singulorũ partes æquales, Aloes cicotrini ad duplũ omnium: & potest poni secũdum Galenum septimo terapeticæ, siue Methodi capite.xv. de aloe in triplo omniũ. Est hæc vera medicina sublimis: est enim subtiliatiua, & resolutiua materierũ malarũ, crassarũ, & viscosarũ, & exiccatiua earũ quæ imbibitæ sunt in poris: & est calefactiua & aperitiua obstructionum, & abstersiua. De aloe dictũ est libro primo castigationum capite.Ij.

De Z.

DE zuccaro, siue saccharo rosato diuersi modi dantur, & de violato, & de zinzibere condito. Saccharũ rosatum interdũ fit in forma confectionis solidæ, nõnunquã in modũ conseruæ: sic & saccharũ violatum, & buglossatũ fiunt sicut rosatum: de quibus vide nouos practicantes, & pharmacopolas: sunt enim eius naturæ ex quibus componuntur.

Racemationes D. Symphoriani Campegij in Antidotum Mesuæ, ac Nicolai, super ea quæ in vsu non sunt apud nos, & haud sane a nostris hactenus cognita, & explicata.

¶ Pars prima racemationũ. ¶ Super Adrianum Nicolai quædam haud indiligenter addita.

COmmẽtarios in Antidotariũ Mesuæ, & Nicolai præclara duo nostræ tempestatis excudere ingenia, Christophorus quidẽ de honestis super Antidotarijs: Mesuæ, & Ioannes de sancto amando super Nicolaũ florentinus ille patria, Gallus Belga iste: vterq; mediusfidius, si iudiciũ requiras meũ, erudite multa, & si barbare, multa ingeniose tum de Latinorũ, tum de Arabũ hausta fontib⁹ in medium protulere. Cæterum quoniãvnus alterve nõ omnia nosse põt, animaduertimus nos plura in antidotario Mesuæ, & etiam Nicolai [quod omni cum modestia dictum velim] tam peruerse posita, q̃ falso [ni fallor] interprætata. Quid enim [vt Platearium interim omiserim nõ multũ insudantẽ] superstitiosa illa Adriani valet explicatio, quã ille ingeniose magis cõminiscitur, q̃ vere? atq; vt omnia demus, qd quæso cõmercij opij thebaici, hyoscyami, Euphorbij cũ opobalsamo, xilobalsamo, carpobalsamo, reupontico, Costo, malabatro, petro. macedonico, Calamo aromatico, Myrrha, Amomo, & alijs, quæ nec apud Gallos, nec Italos reperiũtur? nisi philosophari altius tunc Christophoro, & plateario, ac Ioãni a sancto amãdo visum fuerit. Quid sordidũ illud ac somniferũ Opiũ ad balsamũ? Quid Euphorbiũ ad myrrhã, & malabathrũ, & costũ? vile est mihi Opiũ, vile Euphorbiũ, non oculis grat⁹ est hyoscyam⁹. Sed missa hæc omnia se-

cerimus. Quid ad hoc respondebunt? edat si velit Platearius hyoscya mum, & Euphorbiũ. Bibat Ioãnes a sancto amãdo [si placet] Opiũ, quod & Christophorus consulet, sed hæc Campegius nõ sumet; non apud se habebit hyoscyamũ, nec Opiũ. Remittem⁹ igitur Opiũ, Eu phorbium, hyoscyamũ, & similes laruas syluestres illas rus vnde ve nere. Nos vero decoctionem albi papaueris, aut lactucæ succum loco Opij, Mãdragorę, hyoscyami habebimus; & sic vtendum christianis viris, & prudentibus affirmamus.

¶ Super Acharistum Nicolai.

VIx ab Acharisto Nicolai æquo nos patiebamur animo, in quo mehercle Antidoto ingrediuntur Opiũ pestiferũ, elleborus suffocans, ac nostris christianis inexpertus. Itẽ Costus, Myrrha, bdelliũ, Amomũ, Cassia lignea, Calamus aromatic⁹, xilo balsamus, quæ apud nos nõ habentur, nec a christicolis venũdantur.

¶ Super Athanasiam Nicolai, & aliorum.

EIusdem fere notæ quod de Acharisto, de Athanasia erit dicendum. Est in eo antidoto semẽ hyoscyami, Opiũ superi⁹ improbatum, item malabatrum, Myrrha, Costus, nostris incognita. In Athanasia Mesuæ pariter ingrediuntur Opiũ mortiferũ, & capræ cornu adustũ inutile, & se. hyoscyami perniciosum, item myrrha, cost⁹ a nostris icognita. ¶ In Athanasia minori Auicenę reperiũtur Costus, Casialignea, Myrrha, de quibus dicitur vt supra, item Opium mortale.

¶ De Nicolai Antamaro.

DE Antamaro Nicolai reijciẽda sunt azarum vomitiuũ, xilobalsamum incognitũ nostris, colochintis excoriatiua, Euphorbiũ comburens, veratrũ perniciosum, Diagredium stomacho inimicum.

¶ De Antidoto hemagogo.

AB anthidoto hemagogo abijcienda sunt azarũ vomitiuum, Elleborus perniciosus, Amomus, Myrrha, xilobalsamus, nostris incognita.

¶ De Aniso laxatiuo Nicolai.

AB Aniso laxatiuo reijciendũ est Diagrediũ naturę stomachi cõtrarium, Turbith homines turbans, nostris incognitum, Esula naturæ inimica.

¶ De confectione Alkermes.

Ex confectiõe dæmoniaca Alkermes reijciendus est lapis Lazuli venenosus, pictoribus, non medicis vtilis, sed perniciosus.

¶ De Anacardina confectione, & alijs.

A De Anacardina confectione sunt reijcienda costus incognitus: & a confectione de storace remouenda sunt Opium, semen Hyoscyami, azarũ. ¶ A confectione de manna, & de Eupatorio reijcienda est Scammonea inimica stomacho. ¶ A confectione galliæ muscatæ Cãphora est remouẽda. ¶ A diacosto remouẽda sunt Cost⁹, casia lignea, myrrha incognita, & azarũ vomitiuũ. ¶ A diasulphure reijcienda sunt hyoscyamus, mandragora mortales, item myrrha, & casia lignea tanq̃, incognita. ¶ Etiã ex Diacucurma reijcienda sunt azarumvomitiuum, myrrha, & casia lignea, Opobalsamũ, Carpobalsamũ, cost⁹ tanq̃, incerta. ¶ A diacitonite laxatiuo reijciẽda sunt Scãmonea, & turbith. A diasene remouẽda sunt lapis lazuli venenosus, lapis armenus incognitus, Malabathrum a nostris nõ visum, Elleborus venenosus, Coloquintida vlceratiua, Euphorbium comburens.

¶ Ad D. Carolum a stagno inter nobiles viros elegantissimum.

HAbes mi patrone, vt de teversiculo colligam vno, Laude maior omni vigilias hasce nostras: ad quas quidem edendas non tam facile animari potuissemus, ni hac visum esset vna nunc mihi dari ratione: qua si non referre tantorum in nos meritorum gratiã videremur, certe tamen habere testaremur: cum ne agendis quidem gratijs satis interim nos esse fateamur. Est certe tuæ domus in nos ea beneficiorum immensa magnitudo, vt nisi animus immensus illa quidem non capiat. Vale, & nos, vt soles, ama.

¶ Medicinarum perniciosarum vnius ad alterã cõparatio.

¶ Pars secunda Racemationum.

¶ Scammonij ad veratrum, siue elleborum comparatio. Caput primum.

VEratri, siue ellebori, ac Scammonij vires si quis conferre voluerit, eos non solum maliciæ suæ in naturam humanam corrumpendo primarios, sed etiam in brutorum animalium vires dirimendas inueniet, fuisse pares. Est Scãmonio (inquit Dioscorides) vis liquoris, & natura cum mulsa aqua, simplicive aqua per inferna bilem, & pituitam purgare. Purgat & veratrum nigrum superioremventriculũ, pituitam trahens & bilem, trahit menses idem appositum: fœtus in vtero enecat. Scãmonium vero (inquit Dioscorides) etiam fœtus enecat, liquor in lana fœminarũ locis appositus, quinetiã pãnos discutit cũ melle, aut oleo inũctus. Inspergũt

exveratro domos purgationibus aptum existimātes græci, eamq; ob causam effossuri illud stantes Apollinem, & Esculapium precantur, aquilam identidē obseruantes, non sine periculo (vt ferunt) aduolantem: mortem siquidem fodientibus affert auis illa, si nigri veratri succisionem viderit. Celerrime indē succidi (inquit Dioscorides) veratrum oportet; caput enim habitu suo aggrauat; quapropter qui effodiunt præsumptis allijs se muniunt, vinūq; bibunt; sic enim tutius effodiant. ¶ Scāmonium vero (inquit Serapio) fortiter laxat ventrē & nocet stomacho, & iecori, & diminuit appetitum cibi, ac inducit nauseā, & anxietatē, & ab eo cauere hominibus melius est. ¶ Veratrum album ducit menses, fœtus in vtero appositum enecat, sternutamenta cit; quinetiam melli cū polenta maceratum mures necat, carnibus concoctū eas minuit, vt scribit Dioscorides. ¶ In Scāmonio vero (vt Mesues scribit) est ventositas mordicatiua, faciens in ventriculo mordicationē, nauseam, subuersionē, & æstuationē laboriosam: & insunt ei caliditas, & acuitas; quapropter habile est inflammari: ea de causa facit cadere in febrem, & sitim: & propter eius attractionem quam facit, ac dilatationē orificiorum venarum, facit vt cadat in fluxum ventris: quoniam in eo est serositas faciens ad excoriationē viscerum: quapropter acutos generat dolores; vt & faciat cadere in dysenteriam, ac tenasmonem.

¶ Euphorbij ad Turbith cōparatio. Capi. ij.

POstquā ad euphorbij, & turbith cōparationē deuētū est, ex pharmacijs ac medicinis nullam comperiemꝰ euphorbio calidiorem in operando, velociorem, acutiorē, quod ob nimiū eiꝰ feruorē incolę timentes colligūt; excipulas (vt inquit Dioscorides) ex ouillis lotis vētriculis factas in arbore suspendentes; tum eminus supra excipulas illas hastilibus eam vulnerātes: qua percussa, statim veluti ex rupto vase aliquo copiosus prosilit in excipulas liquor; in terram aliquando etiam [tantus est impetus] idē eiaculatᷣ: potus hic feruore suo integrā diē vrit. Turbith caliditatē ac ariditatē habet in tertio ordine calefacientiū, laxat pituitam, infert debilitatem animi, Abenmesuai teste, debilitat stomachum, & abominationē facit: &, vt scribit Mesues, de genere lacticiniorū est turbith: & si Serapio contrarium affirmet; acquirit vsus eius corpori ariditatem, nauseā, ac æstuationem. ¶ Euphorbium sapore, gustuq; nō facile probatur; propterea ꝙ linguæ semel admotum, permanente ad aliquod tempus feruore, eius linguam adeo incendit, vt euphorbium quodcunq; aliud illi admotū videatur; oportet enim eos qui euphorbio vtūtur (inquit Dioscorides) carnem circa ossa omnem inditis liniamentis, & cera munire. De Turbith aliud scribit Serapio, & aliud Mesues. Turbith a Serapione mauritano descriptū nihil a tripolio differt; nam omnia quæ Serapio de Turbith scribit, ea Dioscorides, ac Plinius tripolio tribuūt. Turbith vero secundū Mesuen ex genere est habentium lac, Verum Serapionis Turbith, quod idem est cum

tripolio Dioscoridis, non esse Turbith, quo nūc passim officinę vtūtur, ex eo manifestū sit, quia radix tripolij odorata est: quo vero nostri pharmacopolæ vtuntur, omnino odore caret. Clarum itaq; ex iam dictis vtrosq; & Serapionem, & Mesuen aberrasse. Plura ea de re scripsimus libro primo castigationum nostrarum.

¶ Tithymalorum, siue lactariæ herbæ ad colocynthā, quā Coloquintidam pharmacopolæ appellant, comparatio Caput. iij.

TIthymalum Romani herbā lactariam vocāt: tithymali (vt scribit Dioscorides) numero septem sunt genera: oia autem eius genera perniciosas habēt potestates. Natura & vis lacteo eius liquori est per inferna aluū purgare, pituitamq;, & bilem trahere. In colligēdo liquore hoc a vento oportet auersum stare hominem qui id agit: neq; referēdę ad oculos manus sunt: & anteq̄ ad agendū id accedat, adipe, oleove cum vino corpus vngēdum est, præsertimq; facies, collum, & scrotum, exasperat idem fauces. Colocynthida, quā aliqui caprinam, qui alexandrinā, qui amaram cucurbitā vocant, nouitij vero coloquintidā: ipsa pituitā, & bilem trahit. Fœtus [vt inquit Dioscorides] in vtero enecat, ventriculo siue stomacho inimica Colocynthis est. Et [vt scribit Mesues] nocet cordi, stomacho, & iecori, & est conturbatiua, subuersiua viscerum, faciens operationes difficiles, aperiens orificia venarū apertione sanguinem fluere faciente, & excoriat vias vrinæ. Tithymalium vero & maxime liquor [inquit Dioscorides] depilat capillum ex oleo in sole inunctū verrucas, thymos, clauos, & cōdylomata, impetiginesq;, in quē vsum mala hæc eo inunguntur: quinetiā pisces herba enecat tusa, & aquæ mista: nec minus omnes septem prædictæ species tithymaliū idipsum possunt: virtus tithymaliū prima calida, & arida ī māsiōe quarta: & vt Razes scribit, Tithymaliū species omnes adurunt, & ventrem soluunt, ac nauseam efficiūt, corpusq; vlcerāt. ¶ Colocyntha [inqt Mesues] & maxie quæ non est cōpleta, & matura contristat suscipiētē illam, & ventositatem cum difficultate facit: quapropter soluit superabundāter, & solutiōe educit sanguinē, & quā doq; interficit: & si in arbore nascatur sola colocyntha, erit perniciosa, ac venenū pernitiosum: est enim cōposita ex partib⁹ terreis, & igneis, ac adustis, & attractiua a remotis partibus, & resolutiua, abstersiua, & incisiua plurimū. Tithymalis vero [vt Galen⁹. viij. simpliciū scribit] calida est, & arida in quarto ordine: lax at pituitā, ac flauā bilē, & vomitū prouocat; omnes enim ei⁹ species acrem, & calidam habēt virtutem.

¶ Mandragoræ ad Opium comparatio Caput. iiij.

MAndragoras alter mas, alter fœmina: niger fœmina, minoribus tñ, angustioribusq; q̄ lactuca folijs, ijsdemq; virosis, & in odore grauibus, per terram sparsis: secundumq; folia pomis ouorum vitellis æqualibus, pallidis, odoratis, in quibus semen, quale pirorum

est. Maris vero & cādidi[quem morion aliqui etiam vocauerūt]poma duplo q̄ fœminæ maiora, luteo colore croci cum grauitate aliqua odorata: potus obolorum duorum pondere[inquit Dioscorides]cū mulsa aqua Mandragoræ liquor pituitā, nigramq̄ bilem veratri modo vomitionibus purgat; maiore tamen copia potus mortem facit: p se semioboli pondere appositus mēses & fœtus trahit, somnum facit sedi pro balano subditus. Potū papaueris liquorē[vt scribit Dioscorides]qui opium est cū perfrictione, pruriginēq̄ adeo valida sopor sequitur, vt sæpenumero inualescente veneno tanta fiat prurigo, vt qui id hauserit, ea vexatione excitetur: redditur præterea toto corpore opij odor. ¶ Sequuntur haustā mandragorā q̄ primū(vt idē scribit Dioscorides)sopor, languor, & inexpugnabilis somni necessitas, nihil a morbo qui lethargus dicitur, differens. Numerantur a Nicandro in opij potu præter perfrictiones soporem, languorem, pruriginem, & toto corpore opij odorem, notæ aliæ plures: pallida facies, labrorū igneus color, exigua & frigida respiratio, liuescentes vngues, distortæ nares, & cōcaui oculi vna cū sudore, veluti ex labore euaporari. Et qđ cornutū papauer dr̄ i cibo potuve sūptū eosdē opio euēt⁹ afferēs ijsdē remedijs curat. Sopit q̄ primū malo somno hoīem mandragoras. Ferūt & alterū(inqt Dioscorides)esse mādragorā, quē morion dicunt, in vmbrosis nascentem, & circa antra eam dicunt potam drachmæ pondere, aut cum polenta in obsonio, placentave sumptā, fatuitatem[quam morosin dicūt]facere. Dormit enim qui eam ederit, sicut erat eā comedens omni sensu tribus, quatuorve horis ex quo eam hausit carens: vtuntur & hoc medici secturi, vsturive aliquid. Ferunt præterea antidotū esse radicē cum furioso solano potam. ¶ Ex succo papaueris fit opium, habens per somnum vim, si copiosius[inquit Auicenna]sumatur, mortiferam. Mensidenus quidem dixit q̄ iuuamentum opij est solum in odore, faciens dormire: in omnibus alijs vsus eius est malus, & periculosus valde: est enim frigidum in quarto ordine, aridū vero in primo. ¶ Mandragora[vt scribit Auicēna]somnū prouocat: & quando ponit in vino, vehementer inebriat: multusq̄ vsus eius, & odoramentum faciunt apoplexiam, ac hominē attonitum reddunt.

¶ Iusquiami ad solanū furiosum cōparatio. Ca.v.

SOlanum furiosum Romani appellant, nos vero morellam, siue solatrum. Erucæ folio solanum hoc est, maiore tñ: potest radix eius drachmæ pondere in vino pota non illepidas rerum species, & imagines varias animo & menti repræsentare: duplicatum id pondus in triduum Ecstasin facit: ꝑimūt autem quatuor drachmæ, vt Dioscorides scribit. ¶ Iusqami, vt scribit Dioscorides, tres sunt species: vna habet purpureos flores, semen vero nigrum: Alia vero florem coloris mellis: & semen eius ad rubedinem tendit. Tertia species minus periculosa; folia habet pinguia, humiditate plena: & habet semen album; ea autem quæ semen habet nigrum, perniciosa est, Et [vt Razes

ſcribit)omnes Iuſquiami ſpecies inebriant & ſtuporem faciunt:dete rius tamen nigrum iudicatur,quia interficit. Tritum autem Iuſquia mum atq; apoſtematibus calidis ſuppoſitũ deſtruit ſenſum. ¶ Deſcri pſit ſolanũ furioſum Theophraſtus a furore quē facit,manicon vo cauit. Datur bibendum drachmæ pondere, ſi quis per iocum efficere voluerit,vt pulcherrimus ſibi videatur,qui biberit. Si vero furere ad huc magis hominem,viſaq; aliqua animo eius obuerſari, duarũ dra chmarum: & ſi ne furor deſinat, trium:&[vt aiunt]centaurium ad miſcere:poſtremo ſi hominem perimere,quatuor. Iuſquiamus(ſi Iſi doro fides adhibēda ſit.) inſana vocēt:nã ei⁹ vſus pniciofus eſt:ſi em bibatur vel comedat,inſaniã facit:et ſomni turbidam imaginē:qua propter non vtatur quis iuſquiamo,quia non eſt iuuamentũ in illo: ſed vt plurimum occidit;minus autem nocet qui ſemē habet album.

¶ Cicutæ ad Camphoram comparatio caput.vj.

CIcuta venenum eſt publica Athenienſium pœna, ſe men habet noxiũ,folia coriandri,tenuiora tamē,gra ui odoratu:ſemini & folijs refrigeratoria vis, quæ ſi necat aliquos, incipiunt algere ab corporum extre mitatib⁹. Remedio eſt,priuſquã ad vitalia perueniat, vini natura excalefactoria. Auxerũt profēcto cicutæ famam Athenienſes ſucco eius ad mortem publicis in iudicijs,ac capitalib⁹ quidē eo vtētes. ¶ Campho ra[vt Razes ſcribit] frigida & ſubtilis:& qui vtitur ea, incurrit vigi lias:& ſi ſumat,infrigidat renes,&veſicã:& generat ægritudines fri gidas:& [vt inquit Meſeah] frigida eſt, & arida in tertio ordine: & [vt ſcribit Auicēna]vſus ei⁹ facit caniciē: plurimum adulteratur per alchimiam ex diſtillatiōe vernicis,& eſt in odore ſimilis camphoræ: quapropter raro,aut nũq̃ a pharmacopolis noſtris venũdatur vera cãphora:ſed oīs cãphora quæ apud Seplaſiarios repit adulterata eſt per alchimiam. ¶ Cicuta hærba lætifera,& malefica:vñ quidã Græ corum Amauralin vocitarunt ab effectu quidem maleficij:quoniam ea vox minuēdo,extenuandoq; permat:frigiditate enim ſua ſenſum extinguit:eoq; extincto,minuuntur ſenſus. Affert eius ſuccus caligi nem oculis,& capiti vertiginem,ſingultus itidem,mentis alienatio nem, perfrictionem extremarum partium corporum,poſtremo cō uulſionem: ſtrangulantur qui cicutam hauſerint, ceſſante a motu oī in arterijs ſpiritu. ¶ Cãphora[vt ſcribit Iſaac]defertur ex regioni bus faſſella,& ex regione calca:& eſt gummi naſcens in partibus il lis. ¶ Sunt Camphoræ plures ſpecies ſecũdum regiones in quib⁹ na ſcitur:& clarificatur per ſublimationē,& ęgreditur alba,& eius vſus accelerat canos. Quidã[vt inquit Meſarugias]ſumpſerunt ex cam phora aureos.vj.in trib⁹ vicibus,& debilitatus eſt ita ventriculus ſto machi,vt non poſſet cibum digerere. Si de vera & naturali campho

ra talia

ra talia dicta sunt, quid de adultera, & sophisticata, qua omnes pharmacopolæ vtuntur, dicendum venit? nisi q̄ relinquamus talem alchimistis, qui ex aere & fumo aurum cōficiunt, quēadmodū ex vernice camphoram, & ex marmore iacinthum, saphirum, ac topasium, gemmas preciosissimas.

¶ Cucumeris syluestris seu elaterij ad esulam, & cataputiam comparatio Caput.vij.

SVnt qui elaterion, qui erraticum & syluestrem cucumerem vocant; solo fructu a satiuo cucumere differt, quem longe minorē oblōgis glandibus similem fert: nascitur in sabulosis locis: pituitam, & bilem eius succus purgat per inferna pariter & superna. ¶ Esula vero est ex speciebus habentium lac, & est [inquit Mesues] solutiuū rusticorū: recensvero est mala: nigra vero perniciosa, nocet cordi, iocinori, & stomacho, & disrumpit venas, & excoriat viscera, derelinquens inflammationes, faciens cadere in febres: solutione educit. pituitam, ac aquam citrinam, humoresq; ex atra bili genitos. ¶ Cataputia calida est in tertio ordine, humida vero in primo, pituitam purgat, secūdo bilem flauam, tertio atram. Cataputiæ fructus [inquit Galenus] abstersiuam, & dyaforeticam habet virtutem; ita etiam & flos, sed quodam modo debiliorem. Triginta eius grana si bibantur & terantur, flauā bilem, atq; pituitam, ac aquosas humiditates purgant, & vomitum, & fluxum ventris faciunt: & laxant stomachum forti attractione, prouocantq; nauseam, ac vomitum. ¶ Ducit & elaterium [inquit Dioscorides] menses: & fœtus in vtero necat appositū. Est elaterium [vt scribit Habix] acutū multo plus q̄ colochyntis, & amarum plus ea. ¶ De Mezereon quæ græcis Chamelea vocatur, quam inter lacticiniorum genera posuerunt Auicēna, Mesues, Serapio, ac Arabes fere omnes: multaq; huic quæ chameleoni debentur [nominis vicinitate decepti] tribuunt, nihil dicemus impræsentiarum: nam apud nos in vsu non est. ¶ De laureola quam Daphnoidem Dioscorides appellat quæ ducit per inferna pituitam, & vomitiones, idem & menses cit, ob eius venenositatem, & maliciam relinquamus. Nostræ ætatis peritiores hærbarij hanc priuatim laureolam vocant, ostenduntq; laurinis folijs surgentem a terra similem.

Esulæ proprietas.

Quid mezereon.

De laureola.

¶ Ad lectorem exhortatio Campegiana.

FRequenter mihi in peregrinationibus accidit Lector amantissime, vt aut propter meam, aut propter meorū infirmitatem, varias fraudes medicorum Arabum doctrinam sequentium experirer, quibusdam vilissima remedia Scammonij, colocynthidis, turbith, azari, ac

Medicorū Arabum fraudes.

aliarum perniciosarum medicinarum ingentibus precijs vēdētibus: alijs eas curare nesciētibus, cupiditatis causa suscipiētibus. Quosdā vero de Arabum secta comperi hoc genere Scammonij grassari in lāguores, qui possent cum rheubarbaro, agarico, casiafistula, māna, alijsq; benedictis pharmacis paucis diebus, vel etiam horis repelli: vt in longum tempus non absq; ægri periculo ægritudinem protraherent: & ægros suos diu in reditu haberent, senioresq; ipsis morbis existerent; quapropter necessarium mihi visum est vndiq; valitudinis auxilia construere, & velut breuiariū officinam nostram colligere: vti [quocūq; venissem] possem huiusmodi Scāmonij, turbith, ac colocinthidis medicinas perniciosas, & earum insidias vitare: & hac fiducia ex hoc tempore iter ingredi: vt sciam, si quis mihi languor inciderit, nō facturos illos Pœnos, ac Arabes ad me aditum, nec capturos occasionem. Ante omnia autem puto in promptu habenda quæ subito desyderata difficillima videntur, sicut mel, casiafistula, oleum cōmune, agaricus: quod si ad manū nō fuerint, accipe violariam hærbam, maluam, paritariam, boraginem, quæ celerrime iueniri possunt: & si forte curatio exegerit rheubarbarū, pruna, casiam, agaricum, & similes: hæc enim sunt pharmaca, quæ maxime vir prudens, ac sapiens medicus apud apud se habere debet. Scammonium lapidem lazuli, armenum, tithimalliū genera septem, veratrum, colocyntham, turbith, solanum, esulam, laureolā, opium, mandragoram, camphoram Alchimistarum, vna cum iusquiamo, & euphorbio tanq̄ venena, basiliscum, crocodilū, salamandram, ac viperam, & marascum fugiat. Cæterum ne mirentur studiosi, & hi maxime qui nihil nisi eleganter dictatum audire patiuntur; me passim barbaros citando barbara eorundem dictione vsum: id enim nō sine causa a me factum sciant; nam mihi volēti Razem, Alpharabiū, Scrapionem, Mesuen, Auicennam, cæterosq; barbaros refellere, licitum etiā esse arbitratus sum his vti vocabulis, quibus ipsi in suis libris vtuntur: ne si aliter q̄ ipsi fuero locutus, non tam videar latinitatem affectasse, quantum verborum studio bonos authores oppugnare tentasse, ac per calumniā reprehendisse. Adde quod eorundē verba referendo, neq; diligentiam, neq; fidem in me desyderare possint aduersarij. Præterea Hippocratis, ac Galeni, Pauliq; testimonijs si quando vsus sum, aliquādo & id plurimū iuxta barbaræ editionis capita vsus sum: idq; ideo, vt hoc quoq; pacto satisfieret ijs, qui noua ac latina carent. Proinde caueant Medicæ professionis studiosi, ne propter Arabum ac Pœnorum ignorantiam in re medica hallucinentur, ac eius ignorātiæ nulla alia causa, nisi quod a Græcis ad Arabū, Barbarorūq; lupanaria defecimus. Cum itaq; hi qui Arabum placita sectantur in magna caligine rerum versentur, facileq; infinitis errorum nexibus implicentur; cogitent studiosi, vt a fontibus potius Græcis, q̄ Arabum lacunis medicinam hauriant. Quod autem obijciūt, nihil nos proferre posse ex nostris terris, quod galang o, gariophilis, calamo aromatico æqualiter confortet, ac cale-

Arabum medicorū errores.

Propter quid officinā composuerit.

Medicinæ benedictę quæ sunt.

Medicinę venenosæ veratrū. colochynta. Turbith. Solanū. Esula. Laureola. Opium. Mādragora. Camphora.

Refellit barbaros. A quibus sit cauendum.

Arabum placita.

faciat: id respõdemus, nostra culpa fieri, qui hoc ignoramus: verum id palatum nostrum non fert: quia nõ titillat, quod non ex Arabia, aut India asportatur: ergo damnas tu, fortasse obijciet ex illis aliquis, magistrales illas compositiones Auicennæ, Mesuæ, Serapionis, ex quibus ad omnes morbos promũtur medicamina? bona verba: Scriptores non damno, nisi quantum inepte latine nobis redditi sunt: & periculum est ob hanc rem quod in multis cum periculo eos imitemur: sed neq; vllius quoq; mercẽ dãno, sed aio, suis sæculis scripsisse, suæ etiã genti: Arabes arabibus, barbaros barbaris: idq; in suo etiam cæli climate. Nec minus vrtica vrit, siccat, ac pellit in nostro climate, q̃ apud Arabes, & remotissimos Indos. Sileo q̃d' alia sæcula sunt. Deinde quod in Gallia celtica agimus, non in Arabia, aut Ægypto, nõ in India: quas nationes constat aliam temperiẽ, aliud cælum: alium item cęli aspectum habere. Habeant qui ditiores sunt sua aromata, suum moschum, balsamum, amomũ, ambram, lignum aloen, quin si volent, vniones etiam vorent, & gemmas, vt Cleopatra: quæ multis aureorum milibus constent, modo non inuideant pauperibus suam vindemiam, id est rosmarinũ, laurum, hyssopũ, maioranã, myrthum, buglossum, plantaginem, & vel pinum etiam, aut quercum, & vilissima camporum gramina.

Compositiones magistrales damnatæ.

Barbari barbaris scripsere.

Aliæ medicinæ Gallis cõueniũt, aliæ vero Ægyptijs

Finis officinæ.

De varijs a virtute aut vitio impositis appellationib⁹ ad dominū Symphorianū Champeriū Sebastiani Coppini Molliosionien̄. Carmen.

Contulit æthereo manans de semine virtus
Et scelus e stygio nomina plura Ioue.
Regia fatidicus dum somnia pandit Ioseph,
Abstrusæ inuentor dicitur esse rei.
Quem leuis infausto pressit Rhamnusia fine,
Iob patiens toto dictus in orbe fuit.
Et morata suis sapiens qui dogmata chartis
Prompsit cecropijs doctior arte viris.
Sic satus Alphęo grato cognomine sanctus
Qui nunꝗ lauit corniger ora deus.
Gestaq; fecerunt regem scelerata superbum,
Qui fuit eximia pulsus ab vrbe miser.
Qui domuit magno fortes molimine cimbros
Tertius arpinas conditor vrbis adest.
Sic cunctatorem fecit prudentia Quintum,
Marcellum gladij nomine Roma vocat.
Lucullum prisci xerxem dixere togatum,
Qui valida fregit pontica sceptra manu.
Imperiosus erat romana Manlius vrbe:
Et patriæ primus Tullius ipse pater.
Cælica Pompeius magni cognomina virtus
Cui dedit, auspicio Cæsaris occubuit.
Non opus in medium est siculos reuocare tyrannos,
Respondent factis nomina sæpe suis.
Quæ superant argi centenos luminis orbes
Dotibus eueniunt nomina clara tuis.

Antidotarius Dñi Symphoriani Cãpegij Lotharingorum Archiatri in treis partitus libros.

Primus experimentorum, ad uarios morbos curandos.
Secundus ſecretorum, ad diuerſas ægritudines.
Tertius Heroum, ac Regum illuſtrium pilularium inſcribitur, Opus tum propter morborũ curationem, tum propter rei nouitatem, ac antiquorũ authoritatẽ perutile.

Humaniſſimo & vndecunq; doctiſſimo viro Dño Martino Achaquiæ Apollineæ artis ꝓfeſſori meritiſſimo, Gymnaſijq; Pariſiẽſis Doctori diſertiſſimo Symphorianus Capegius Lotharingorum Archiatrus S. P. D.

Citaſti me prior bñuolẽtia Martine Medicorũ doctiſſime, qui antea q̃ ullã tecũ habuerim cõſuetudinẽ Vir & doctrina, & Virtutibus inſignis, nepotem meum Ioãnem Campegium reuerẽdiſſimi D. Cardinalis a Turnone Medicum, in amicitiæ tuę aleam inuitaſti. Ego autem q in amore non reſpondere lõge ab homine alienũ, planeq; nefas eſſe exiſtimauerim, duxi iſto Antidotario noſtro, in quo antiquorũ ſecreta, ac experimenta pertractãtur, munuſculo tuum arctius erga meũ, ac nepotem amorẽ detinere: quod apud te & tantiſper noſtri erga te amoris pignus habueris, quoad maiora tibi procuderimus, quæ clariſſimis tuis congruãt honoribus. Hic antiquorũ philoſophorum, ac medicorũ citantur antidota: ut ſunt Sorani, Aſclepiadis, Erophili, Chryſippi, Dioclis, Demetrij, Galeni, Eraſiſtrati, Empedoclis, Apollonij, Democriti, Heraclidis, Praxagorę, Philotimi, Themiſonis, Proculi, Parmenidis, Theſſali, Triphonis, & Nicãdri.

Non tñ ea ad hiſtoriȩ fidẽ ſcribimus, ſed ad morbos hoĩm ꝓpellẽdos: nec quales morbi ab ipſis philoſophis curati fuerĩt, ſed quales, & q̃uo curari ab eis debuerint: ut ita ſub ĩp̃is philoſophis, inſtõne, ac exẽplo optimũ curãdi genꝰ luculẽter exp̃ſſum eſſe diſpiciamus: ut queẽadmodũ Xenophõ amœno ingenio clarus, Græcęq; facũdię columẽ Pædiã Cyri cõpoſuit, quã tãtope ꝓbabat Africanꝰ, ut eã ſemp haberet ĩ manibꝰ; quã M. Tullius legẽdo cõtriuit: qua Cyrus ille Perſarũ rex nõ ad hiſtorię fidem ſcribit̃, ſed ad perfecti ĩperatoris effigiẽ: nec qualis fuerit, ſed qualis eſſe debuerit: ita ſub Cyri inſtõne ac exẽplo optimũ regię adminiſtratõis genus luculẽter exp̃ſſum eſſe diſpiciamꝰ. Antidotariũ ergo noſtrũ legito, quẽ nuperrime, aliquotq; alia uolumina nõ indiligẽter emẽdata tradidi Ioãni Criſpino Bibliopolę pariter, & imp̃ſſori elegãtiſſimo excuſoria ĩcude formãda: ut ea ſub tuo noĩe tibi peculiariter dicata inuulgarent̃. Mi Martine uale, & qcquid eſt munuſculi, hilari uultu ſuſcipito, & læta fronte perlegito. Viue & uale, & nos ſymphoniace ames.

Antidotarij Liber primus

Domini Symphoriani Cāpegij experimenta sublimia ad uarios curandos morbos, uarijs philosophorū authoritatibus illustrata.

Liber primus.

Soranꝰ natione fuit Ephesius Traiani, & Erodiani, & Galeni tpibꝰ etiā vixit, scripsit libros pharmacorū.

¶ Sorani experimentum.

SOrani syrupus quo quartanarij omnes curari possunt. Accipe radicum feniculi, petroselini, apij, brusci, sparagi, singulorū manipulos duos, Camedreos, linguæ ceruinæ, campitheos, singulorum manipulū vnum, ameos, carui, capparis, singulorum vnciam dimidiam, cuscutę drachmas. iij. sandalorum, rosarum, singulorum drachmas. ij. succi boraginis libram semis, sacchari quod sufficit: fiat syrupus de quo sumat omni mane vsq; ad octo dies: postea si qua digestio appareat in lotio, phlebotomia de vtraq; saluatella manus, quę est inter digitum paruum, & anularem: & euacuetur cruor secundum discretionem boni ac docti medici, & tenorem virtutis. ¶ Succus plantaginis minoris si cum mulsa detur duabus horis ante paroxismum quartanario, miraberis effectū eius; & eum sum expertus. Vlterius dicit experientia propria, quod si semen hypericonis contundatur, & cum vino detur in potu quartanario ante paroxismum curat quartanam.

Asclepiades prusiēsis magis eloquētiæ ꝙ medendi fretꝰ auxilio nouam [explosa veteri] medicinam inuenit.

¶ Asclepiadis experimentum ad amphimerinam febrē quam cotidianam vocant.

ACcipe milij solis vnciam dimidiam, puluerisa, & decoque cum vncijs tribus vini albi, & bibat ante paroxismum hora vna per tres dies. ¶ Itē valet tale experimentum. Accipe passularum mūdatarum, fumiterræ, bedegar, eupatorij, radicis apij, corticis radicū feniculi, capilli veneris, anisi, masthicis, lupuli, singulorum vnciā vnam: coquantur perfecte, & de hac coctione sumatur omni mane vsq; ad vncias tres: post vero multos dies faciebat decoctionem solutiuam cum myrobalanis citrinis: & valet etiam in quartana, sed tunc debet fieri decoctio cum myrobalanis indis, & kebulis, & in cotidiana cum citrinis & kebulis.

Erophilus oēs ante se

¶ Erophili experimentum in causonide.

AQua cucurbitæ assatæ in furno sedat sitim, si detur cum saccharo, & lenit ventrem: sit autem dozis aquæ ab vncijs quatuor ad sex. Portulaca mirifice febrē causonicā tollit, si teratur cū farina hordei, & misceatur, & stomacho, & hyppocūdrijs applicet. Eosdem aūt feruores, quā tūcūq; sint magni, tollit psilliū, si in aq̄ die vna infundat, & bibat drachmas duas cum saccharo, vel iulep violato. Valet & centaurea pistata, & potui data ante paroxismū cum aqua scariolę, siue endiuię.

ctas damnauit, in musicos gradus venatū pulsu discreto per ætatum grad⁹

¶ Chrysippi electuarium expertum ad tussim.

chrysipp⁹ philosoph⁹ & medicus hippocratis et Prodici; placita primus mutauit tumultuaria quādā [inquit Plinius] garrulitate;

ACcipe seminis lini, passularum mundatarum, singulorū vncias tres semis, amigdalarum mundatarum amararum & dulcium, granorū pini, singulorum vncias duas, auellanarum assatarum, yreos, terebētinę electæ, singulorum drachmas .iij. thuris albi, masthicis, croci, singulorū dra chmam .j. & semis: terantur, & fiant trocisci cum lacte capræ, & postea excicentur, demum terantur: & cum melle fiat electuarium. dozis drachma .j. in mane cum modico vini subtilis, & in sero, dum in lectum descendit, teneat in ore parū. ¶ Si autē cū tussi sit fluxus a cerebro, vtatur tali puluere. Accipe boliarmeni, spodij, gummi Arabici, mirtilorum, singulorum vnciam dimidiam: & fiat puluis; detur mane, & sero ante pastum vsq; ad drachmas .iij. omni die.

¶ Dioclis experimentum, & est secretum in asthmate.

Diocles caristius fuit hebraicæ medicinę sectator: scripsit epistolā de bona valetudine ad Antigonum; citāt hunc aliquoties plutarch⁹, Plinius, & Galenus.

ACcipe hyssopi siccæ, ocymi, capilliueneris, prassij, liquiritiæ rasæ, singulorum drachmas .vj. coquātur in aqua quantum sufficit vsq; ad consumptionem medietatis: deinde coletur, & infundatur desuper mellis coclear vnum, & sumatur in potu oī mane. ¶ Ad difficile asthma detur ex bolo armeno: nō febriēti cum vino moderate diluto, febriēti cū vino valde diluto aqua: & qui hac medicina non curatur, alia via non curabitur: bolus armenus hoc non habet a qualitate manifesta; cum sit frigid⁹ & siccus, & sit constrictiuus potius, quā dilatatiuus; sed hoc a proprietate habet, quam abditam nostri vocant.

¶ Galeni secretum in sputo sanguinis, & congelatione ipsius in pectore.

Galenus philosoph⁹ ac me-

ACcipe succi prassij vncias .vj. vini albi odoriferi vnciam .j. coquantur vsq; ad consumptionem duarum partium: postea addatur mellis vncia vna, buliant lento igne vsq; ad spissitudinem mellis; postea superadde puluerem harum specie-

dic⁹ singularis, ac celeberrim⁹ Pergami est natus, Marci, & cõmodi, ac Pertinacis imperatorum tẽporibus.

Demetrij duo fuerũt vnus Attaleus, alter Appame⁹: erophili hæreseos hic sectator fuit.

rum. Accipe piperis electi, thuris albi, singulorũ drachmam vnam, misceantur; da coclear vnum in ieiunio lambendo. ¶ Ad sanguinem collectum in pectore ex vulnere, vel ruptura venæ est tale secretum. ¶ Accipe camedreos, & pistetur fortiter, & infundatur in aqua scabiosæ, & optimo vino: & postea extrahatur succ⁹, & detur calidus ad bibendum; est enim secretum quo vtebatur medicus quidam celeberrimus.

¶ Demetrij Appamei experimentum in phthisi.

Accipe granorum pini recẽtium, tere, & cum rob & melle dispumato quousq; ad mellis substantiã reducatur, & propinetur ex eo dissoluto cum aqua calida vsq; ad drachmas tres, aut lambatur ad modum looth. ¶ Concordati sunt omnes antiqui in bolo armeno, quod ipse sumptus in potu est exiccans vlcera pulmonis; & ita non tussiunt, dum modo non in dieta errẽt. Idem operatur electuarium factum ex baccis lauri cum melle. Itẽ betonica mista cũ melle more electuarij sumpta valet in phthisi.

¶ Demetrij Attalei experimentum ad tremorem cordis.

Iste libros aliquot interiorũ posteritati dedit.

Accipe pulueris coralorum rubeorum, croci, singulorum scrupulum vnum, cum vino aromatico bibat: statim enim liberat patientem. ¶ Item curat acetositas citri tremorem cordis calidi; idẽ facit puluis coriandorum cum aqua buglosse. ¶ Item mellissa idem facit ieiuno stomacho comesta a tota proprietate margaritæ etiam conferunt plurimum.

¶ Erasistrati syrupus ad vocis asperitatem vocem clarificans.

Erasistrat⁹ chius rationalis sectę post hippocratẽ sectator fuit aristotelis filia genitus, vt placet Suidæ.

Cum vox deficit ex catarro, vtatur tali syrupo. Accipe endiuiæ, siue scariolæ, capillorũ ueneris, brusci, sparagi, passularum, liquiriciæ rasæ, epithimi, amigdalarum dulcium, singulorum vnciam .j. seminis anisi, feniculi, hyssopi siccę, singulorum drachmas duas, seminis maluæ, dactylorum pinguium, singulorum vnciam dimidiam; coquantur omnia in libris .ij. aquæ vsq; ad consumptionem medietatis: & cum saccharo, & melle dispumato quod sufficit fiat syrupus: capiat omni mane & sero horis duab⁹ ante pastum. ¶ Item scilla, seu squilla bulita cũ melle valet. Item allium qualitercunq; comestum vocem clarificat.

† Empedocles post

¶ Empedoclis vinum artificiale, & laxatiuũ confortans stomachum, sensus omnes exacuit, bonum colorem facit, & oris odorẽ bonum, ac tremorem cordis curat.

ACcipe myrobalanorum omniũ, vnciam vnam, pistentur: deinde accipe lib. viij. vel decem vini rubei odoriferi, & deijciantur desuper, & bulliant diu: postea accipe masthicis, cinnamomi, singulorũ vnciã vnã, macis drachmã vnam cum dimidia, galangæ vnciam vnam: misceãtur omnia simul pistãdo, & stent per dies octo, & vtatur in mane; dozis est vnciæ, viij.

Machaonẽ, & Podalyrium medicinã primus exercuit.

¶ Apollonij Citiensis experimentum in singultu ex repletione.

ACcipe succi aneti vnciam vnam cum dimidia, cimini drachmã vnam, bibat ieiuno stomacho. ¶ Item valet serpillum cum vino bibitum: & si sit phlegmaticus singultus, semen rutæ valet, si bibat cum vino drachmam vnam semis, tollit etiam fortes imaginationes subito impressas; valet & in difficultate anhelitus, quãdo accidit suffocatio.

Apollonij tres fuerunt serapionis secta tores.

¶ Apollonij memphitici experimentum in dolore stomachi.

ACcipe pulueris corallorum rubeorum scrupulum vnum, pulueris interioris pelliculæ stomachi gallinæ drachmam semis, succi aneti in aqua cocti vnciam vnam semis, misce, capiat calide in mane, valet etiam si fuerit cum nausea & singultu. ¶ Et si fuerit dolor ventosus, accipe extremitatum absynthij partem vnam, siseleos, spicæ celticæ, singulorum partem dimidiam: & coquantur in aqua, & bibat calide in mane.

Celsus duos põnit apollonios, patrẽ & filium.

¶ Apollonij Glaucij secretum in oppillatione siue obstructione hepatis.

ACcipe farinæ lentium excorticatarũ coclear vnum, aquæ feniculi vncias duas, vrinæ infantis non polluti vnciam vnã: misce, & quolibet mane bibat, valet etiã in obstructione splenis. ¶ Semen cuscutæ est ex melioribus medicinis, & fortioribus rebus in aperiendo venas paruas, & magnas, si cum saccharo administretur. Cubebe & etiam rubea tinctorum, & centaurea minor proprietatem mirabilem habent in deoppillando hepar.

Galenⁿ ĩ libro sectarum citat hũc Apollonium.

Celsus in vj. lib Democriti di

¶ Democriti Abderitæ experimentum ad morbum regium, siue ictericium.

scipul⁹(vt celsus scribit) fuit Hippocratescousvir & arte, & facūdia insignis.

ACcipe Seminis rosmarini, pulueris piperis, singulorum scrupulum dimidium, succi pentaphyllonis vnciā vnam cum dimidia, vini optimi vncias duas cum dimidia, succi foliorū rafani vnciam dimidiā: misce, fiat potus: capiat calide in mane per treis dies. ¶ Ad vtramq; ictericiam, bibat treis aureos panis porcini, idest buchormarien cū mellicrato, aut vino permixto aqua, & sanabitur; sed patiens pannis cooperiatur, & sudet quantum poterit.

Heraclides tarentinus libros scripsit, vt scribit galenus lib. vj. de locis affectis.

¶ Heraclidis Tarentini experimentū ad hydropem.

ACcipe radicis ebuli, foliorum, & radicum vmbilici veneris, singulorum vnciam vnam cum dimidia: decoquātur in lib. iij. vini vsq; ad cōsumptionem mediæ partis: & exprimatur, & ex tali decoctione bibat singulis matutinis vncias duas calide per multos dies. ¶ Valet & succus plātaginis decoctus ad medietatem; & deinde detur singulis diebus, & sic curabitur, si causa fuerit calida.

Praxagoras discipulum excellentissimū philotimū habuit.

¶ Praxagoræ experimentum in dolore hepatis.

ACcipe Rhabarbari electi drachmas. iiij. seminis apij, absynthij, assari, singulorum scrupulum vnum & semis, amigdalarum amararum drachmam. j. semis: fiant trocisci, quorum quilibet sit de drachma. j. semis: da mane & sero vnum cum decoctiōe absynthij calide. ¶ Ad apostemata dura hepatis ficus siccæ cum subtiliatiuis multum conferunt. ¶ Valet & ad dolores hepatis intraneos betonica bibita cum aqua, idē facit gentiana, quādo de ipsa bibitur vsq; ad drachmas duas.

Philotim⁹ praxagoræ discipulus lōge tamē doctior pceptore suo.

¶ Philotimi experimentum ad oppillationem & duritiem splenis.

ACcipe radicis ebuli vncias. iiij. ficuum siccarū vncias duas, succi ciclaminis vnciam vnam; decoquantur in lib. iiij. aquæ vsq; ad consumptionem duarum partium, & exprimantur, & ex illa decoctione bibat singulis matutinis calide, & perfecte curabitur. ¶ Item rami lilij si cum aceto coquantur, & bibantur conferunt plurimum.

Themisō auditor asclepiadis primusq; Thessalo fundamenta iecit insaniæ suæ.

¶ Themisonis secretum ad rhenum dolores.

ACcipe seminis dauci conquassati vnciam dimidiam, seminis peoniæ drachmas treis, radicis sparagi vnciam vnam, cum vino elixentur: & ex decoctione illa bibat, & sedabitur dolor. Item vnguentum factum ex radice caltatrapæ, siue ancolæ cum cæra, & oleo valde est vtile. ¶ Si autē dolor rhenum

foret a causa calida simpliciter, valeret decoctio semperuiuæ cum syrupo capillorum veneris, est enim valde frigida: ideo debet dari cum prudentia: est tamen eius operatio mirabilis in caliditate rhenum.

nota

¶ Proculi experimentum ad frangendum lapidem rhenum.

Accipe radicum sparagi, pimpinellæ, maluæ campestris, singulorum vncias duas: buliant in duabus lib. aquæ vsq; ad consumptionem medietatis aquæ: si ex hac decoctione bibat omni mane vncias. iiij. frangetur lapis in rhenibus. ¶ Ad idem valet tale electuariũ. Accipe seminis feniculi, apij, anisi, meu, asari, gentianæ, succi marrubij, yreos, camedreos, singulorum vnciam semis, zinziberis, carui, florum camomillę, cinnamomi, dauci, spicę, singulorum drachmas. ij. mellis quod sufficit: fiat electuarium, & sumatur cum aqua decoctionis feniculi: & cum ipsum laxatiuum facere volumus, addimus agarici, & rheubarbari, singulorum drachmam vnam pro dosi.

Proculus citať a scribonio, Largo, & celso.

¶ Experimentum Parmenidis in fluxu dysenterico, & etiam dyarico.

Accipe cineris limaciarum combustarum cum corticibus suis partes. iiij. gallarum viridium partes duas, piperis partem dimidiam terantur subtilissime, & fiat puluis: da cum vino & aqua decoctionis pirorum siccorum. ¶ Item lãceolata cum æquo pondere sui ex dauco exhibita est præsidium singulare. ¶ Item fabæ cum cortice suo coctę cum aqua & aceto comestæ in dysenteria est singulare remedium. ¶ Item decoctio alteæ bibita statim iuuat. ¶ Item ꝓpria & præcipua cura fluxus dysenterici est purgatio cum myrobalanis, & rheubarbaro torrefacto.

Parmenides, democritus, & Hippocrates eodem tẽpore vixerunt.

¶ Experimentum Thessali ad præfocationẽ matricis.

Accipe betonicæ drachmam vnam, seminis vrticæ, pastinachæ, cimini, singulorũ scrupulum vnum: & cum vino fiat potus: capiat ante pastum calide, vel in hora paroxismi. ¶ Item capilli patientis combusti, & naribus applicati, & attrahatur fumus: subito salus accidit. ¶ Item folia vrticæ emplastrata matrici illam reducunt. Si contingat matricem descendere, tunc suffumigatio facta cum stercore bouis multum confert.

Thessalus ille est in quem methodum suam direxit galen⁹ homio iactator, & sui temporis medicorũ alpha.

¶ Tryphonis experimentum ad dolorem hemorroidarum sedandum.

Tryphon citať a cel=

so, & Scribonio, & Varrone.

ACcipe olei rosati, olei de salicibus, olei camomillæ, olei de papauere, pinguedinis gallinæ, cerusæ, plumbi vsti, tuthiæ ablutæ, singulorum drachmas .iij. & cum cæra alba quod sufficit, fiat vnguentum ex quo liniatur. ¶ Item accipe vitellum oui, & parũ pinguedinis gallinæ liquefactæ, olei rosati parum, croci scrupulum semis, misceantur omnia simul, & in vase vitreato teneantur in aqua frigida, & digito misceantur, donec fiat vt globus: & ex hoc cum pẽna vngatur locus doloris.

Nicander colophonius grãmatic⁹, & tempore Attali iuuenis illi⁹ vixit qui gallogræcos vicit: scripsit de theriacis contra venena.

¶ Nicandri experimentum ad dolores artheticos, & podagram.

ACcipe succi matricariæ, arthemisiæ, succi affodillorũ, succi saluiæ, singulorum vnciam vnam cum dimidia, succi semperuiuæ vnciam vnam, muscillaginis seminis psillij, vnciam vnam cum dimidia, olei amigdalarum dulcium vncias duas, muscillaginis fenugręci, & seminis lini, succi aneti, singulorum vnciam vnam, succi caulium vnciam vnam cum dimidia, olei violati vncias treis, cæræ quantum sufficit; fiat vnguentũ, vngantur ex eo loca doloris. ¶ Item ad dolores iuncturarum valet oleum de lanceolata, si vngatur locus ex eo; similiter valet oleũ decoctionis squillæ, & confert multum sedando dolores iuncturarum.

¶ Finit liber primus Antidotarij.

¶ Iodoci Badij Ascẽsij hexastichon in laudem domini Sympheriani Camperij: quem non immerito omnẽ hominem: & Iouis, Phœbi, Mineruæq; sacerdotem compellat: Iouis quidem propter theologiæ antiquæ peritiã, Phœbi vero propter medicinæ experiẽtiã: Mineruæ autem ob omnis Philosophiæ exactissimã scientiam; quorum omnium in hisce operibus pulcherrimum dat specimen.

Vt natura nouas mortalibus explicet artus,
Ingenia cœpit fingere multijuga.
Tum Pallas: formes [ait] vnum Symphorianum:
Vnus enim omnis homo Symphorianus erit.
Nam Iouis, & Phœbi, simul & meus ille sacerdos
Ter magnum Hermetem supprimet ingenio.

Secreta quædam Campegiana ad diuersas ægritudines. Liber Secundus.

¶ Medicamen repertum in Ægyptia Iouis ciuitate, quod stomachum excitat, ventositatem mitigat, digestionem accōmodat, aluum mollit, phlegma & bilem educit, vitia quoq; pectoris, lateris, hepatis, splenis, & rhenum curat, & mitigat.

ACcipe cimini in aceto per triduum infusi, & iterū siccati, & triti subtilissime vnciam vnam, piperis longi, albi, vel nigri drachmas. vij. rutę viridis foliorum ante vnam diem collectorū vnciam vnam cum dimidia, & cum melle facies electuariū, & proficiet phlegmaticis, vel cū succo ptisanæ, & proficiet cholericis, & melancholicis, vt scribit Oribasius; accipitur em̄ mane & sero coclear vnū.

Medicamen singulare dictū diaspoleti ab oribasio.

ELectuarium ad vertiginem capitis, caliginē oculorum quod & rheumatismum faucium sedat, dolorē de thorace aufert, pulmones facilitat, cordis dolorem tollit, lateris dolorē cōspergit, pleureticos sanat, spleneticos curat, stomachum corroborat, inflāmationem aufert, phthisicos sanat, tussim soluit, nephriticos calculos sedat, omnem dolorem colicū cōpescit, pallidum colorē emendat, melancholicos sanat, menstrua deducit.

Electuariū aureū ad diuersas ægritudines.

ACcipe aristolochiæ rotūdæ vnciam. j. casię fistulæ drachmas. vj. gariofilorū vnciā. j. storacis calamite drach. viij. mirrhæ (si inueniri possit bona) drach. vj. raro tamen reperitur: & si inueniri nō possit bona, & aromatica, loco illius pone croci drach. ij. spicæ nardi, pyretri, singulorū drac. vj. liquiriciæ rasæ vnciā. j. piperis nigri drac. vij. centaureæ maioris, quā reuponticum nostri appellant, drach. vj. gūmi dragaganti drac. ix. seminis peoniæ drach. vj. yreos saxifragiæ, radicis capparis, singulorū vnciā. j. hyssopi drach. vj. pulegij drach. vij. gētianæ vncias. iij. anacardi drac. iiij. galbani drac. v. terebētinæ, vel loco illius gūmi laricis drac. viij. petroselini macedonici, vel loco illius vsualis vnciā. j. mastichis drac. vj. galāgæ drac. v. rasuræ eboris, basiliconis, satureiæ, singulorū drac. viij. semis aneti, apij, singulorū drac. vj. seminis feniculi, ossis de corde cerui, singulorum drach. vij. cardamomi, corali rubei, singulorum drachmas. v. origani drac. iij. amigdalarū mundatarum vnciam. j. & semis, nuclei pini, piperis albi, singulorum drachmas. viij. moschi electi scrupulū vnum: prius species terātur, & cum melle fiat electuarium, de quo capiat in mane ad quantitatem castaneæ, valet etiam ad eos qui venenū biberunt, & ad morsum serpentis; typum quartanæ febris mitigat, quotidianam & tertianam liberat, cōfert stomacho, spleni, & iecori.

¶ Catarticum melancholicis conueniens ex Oribasio Sardiano.

Catarticũ regis Persarũ melã cholicis cõueniens ex oribasio.

ACcipe anisi drachmã.j. & semis, seminis petroselini drach.j. piperis nigri drac. dimidiã, epithimi drac.j. & semis, mellis qđ sufficit: dabis coclear vnũ, aut duo secũdum accipiẽtium virtutem. ¶ Aliud. Accipe epithimi drachmas.v. mentæ drachmam vnam, rutæ viridis drachmam vnã, & semis; cum optimo vino dabis per tres dies bibere.

¶ Antidotum Philoxenis authoris ad tussim diuturnam, & ad omnia quæ de thorace non facile proijciuntur, facit & ad empicos, & ad viscerum infraxin.

Philoxenis antidotum.

ACcipe aristolochiæ longæ & rotundæ, singulorũ drachmas xij. Gentianæ drachmas. xxj. baccarum lauri siccarũ drachmas.xix. seminis rutæ, prassij, singulorum drachmas.xij. smyrnis, trochlitæ, vel loco illius apij, vel petroselini drachmas.xxviij. mellis quantum sat est, fiat antidotum; dabis autẽ ad auellanæ magnitudinem cum mulsa; item purgat etiam vulnus, & cicatrizat, & ad sanitatem perducit.

¶ Aliud Oribasij Sardiani electuariũ ad eos qui de thorace & pulmonibus tussiunt.

Oribasij electuariũ

ACcipe pinum pinguem, maxime quando propria resina circũuoluta est; coques in aqua cũ prassio recente; & sic postea aquæ ipsius decoctioni addes mediocriter mel, & coques iterũ, donec ad mellis spissitudinem reuertatur, & vtaris.

¶ Ad Lumbricos electuarium Oribasij Sardiani.

Ad lũbricos electuarium.

ACcipe absynthij sicci, abrotani, cardamomi, singulorũ vnciam semis, seminis brassicæ, mentæ siccæ, lupinorum, singulorum drachmas, vj. puluerisentur, & cum melle fiat electuariũ; capiat in mane drachmas tres cũ aqua portulacæ. Valet & tale emplastrum. Accipe lupinos, lauri baccas, & fel taurinum supermittes; & pones ad vmbilicum.

¶ Anodina sine dolore reddẽtia cataplasmata in accessionibus, podagricis, & arteticis, a me experta sæpius, & maxime quando dolor est acutus cum multa inflammatione loci a materia calida.

Anodina campegiana ad dolores acutos in podagra, & artetica.

ACcipe farinæ lẽtiũ lib.j. sanguinis draconis, boliarmeni, singulorũ vncias tres, cãphoræ drachmã.j. farinæ ordei lib. semis, distẽperenf cũ oleo rosato, & aceto: & fiat cataplasma: & applicetur loco doloris extẽdẽdo super pãnum lini, & post eius exiccationem renouetur.

¶ Item platani

¶ Item Platani folia viridia trita,& cataplasmati imposita, in geni- bus inflammationes tollunt, podagricis & artheticis succurrunt. Oribasius vero sardianus aliud ponit cataplasma,& est tale.

¶ Accipe opij,croci,singulorum drachmas.iij. teres cum lacte vac- cino,aut caprino: & interiora panis admiscebis, & teres fortiter:& admixto oleo rosato vteris cataplasmate:& betæ,aut lactucæ folia su- perponas.Item opium cum croco,& lactucis tritum,& oleo rosaceo admixtum,& linteo superpositũ valet plurimum, & sedat dolorem.

Cataplasma Oribasij.

¶ Ad dolores diuturnos in thorace consistentes sine febre ex Oribasio.

Accipe Fenugræci,dactylorum pinguium, singulorum vncias.vj.decoquantur,& cum cocti fuerint,colabis,& cum succo ipsorum mittes mel abundantius,& coques ad carbones,vt sit mediocriter pinguis,& vtaris multo ante cibum.

Electuarium Oribasij ad dolores thoracis.

¶ Trocisci regis Boemorum ad tussim catarralem,& a me pluries experti.

Accipe thuris albi drachmas.ij. boliarmeni drachmam vnam & semis,pulueris specierum diadraganti frigidi sine camphora drachmam vnam, pulueris specierum diayris scrupulos duos: cum melle rosato formentur trocisci:teneat in ore sæpius longe a pastu,& dum de- scendit in lectum.

Trocisci boemorũ regis ad catarrum.

¶ Trocisci Oribasij Sardiani ad capitis diuersos dolores, mox vt linieris frontem,amputabis dolorem: vtique & si febrierint, aut phrenesin patiãtur,mirabiliter facient.

Accipe baccarum lauri,vuarũ viridium,singulorũ drachmas viij.yreos drachmas duas,oppoponaci drachmam vnam se- mis,cum aceto facies trociscos,& cum opus fuerit, cum ace- to & oleo rosaceo induces.

Ad capitis diuersos dolores trocisci.

¶ Trociscus ad omnem typum quotidianũ, & notho quar tano,& notho tertiano ex traditione Oribasij.

Accipe croci orientalis drachmas.ij.pyretri drachmas.ij.semis, origani drachmas.ij.hyssopi,myrrhæ,si inueniri possit bona, singulorũ drachmas.iij. collige cum aqua, & fac trociscos de drachma vna pro singulo,vtere cum aqua calida.

Ad typũ quartanæ & cotidianæ.

¶ Ad sanguinem reijcientes.

Accipe portulacæ vncias.iij.balaustiarũ, membranæ quæ sunt in glande interiores,florũ rubi,aut rubi mora,singulorũ vnciã vnã:coquẽtes eas maxime vtãtur bibendo vncias.ij.illius deco ctionis;est enĩ ad hec multũ opatiua, si succ⁹ cias videlicet portulacę

Catarticũ regis medorum ad sputũ sanguinis.

bibatur: ficus autem ad primum multum operatiua est. Euisci radix & menta ad recentes eruptiones facit, & centaureę maioris drachmę duæ datæ febrientibus cum aqua; valent & mala granata, ac lentisci foliorum succus. ¶ Ad trombos autem factos de sanguine coagulus leporis potatus soluit; soluit etiam trombos de ficu lixiuia cum aqua potata, & thymus, aut satureia cum aceto cocta.

¶ Ad vocem abscissam ex Oribasio Sardiano.

ACcipe seminis lini, vuarum passarum sine semine, nucleorum pini frixorum, auellanarum purgatarum æquali pondere teres, & mel non coctum administrabis; & dabis exinde cochlearium vnum. Item succos brassicæ cum melle coques, & dabis vt electuarium.

¶ Aureliani Cælij potio ad hydropem.

AVrelianus libro Responsionum siue adiutoriorum, & in libro cronion. iij. ad hydropem decoctionem singularem scillę, siue squillæ ponit, quę talis est. Accipe Squillæ libras. ij. omni purgamento absolutas, quod ad vnam libram redigatur, concisas in vas fictile nouum prælitũ mitti oportet, tum adiectis vini sextarijs tribus, quibus ad tertias decoctis, ex ipso liquore erunt ad duo cochlearia ęgrotanti danda, proficiente curatiõe vsq; ad vnciæ vnius accedere modum. Sed hoc erit ante sumptionem cibi cũ plurimo interiecto tẽpore, & post gestatio nem adhibendum, vel post perunctionem corporis.

Liber tertius.

¶ Pilulariũ virorum illustrium.

¶ Catapotia ex inuentione Campegiana.

PIlulæ catapotia dicuntur, ꝙ integra vt formentur ab ægrotis deglutiantur, & non vel dentibus masticentur, vel dissoluta in liquore lingantur: de his Celsus libro quinto capite. xxv.

¶ Pilulæ conuenientes flauæ bili, & illam euacuantes.

ACcipe aloes loti vnciã dimidiã, Reubarbari drachmã vnã, spicæ nardi, siue celticæ [si indicã nõ reperias] grana. iiij. prunorũ hyemaliũ drachmã vnã: misce cũ syrupo violato: formentur. vj. pro drachma: capiat aliqñ vnã ante cœnã, aliqñ vero treis, aut quinq;, dum descendit in lectum.

¶ Pilulæ cõuenientes phlegmaticis, & pituitam euacuantes.

ACcipe agarici albi & leuis drachmã. j. zinziberis scrupulũ vnũ, aloes loti drachmas tres, masthicis scrupulũ vnũ: cũ melle rosato fiant pilulæ. vj. ꝑ drachma; da vnã ante cœnã, vel tres, aut qnq; dum descendit in lectum.

¶ Pilulæ ad atram bilem, & illam euacuantes.

ACcipe polipodij quercini, non corrosi, foliculorum sene ex syria, singulorum drachmã.j.aloes loti vnciam dimidiam: masthicis scrupulum dimidium: cum syrupo de fumoterræ formentur.vj.pro drachma, da vnam ante cœnam.

¶ Pilulæ capitales ad sodã per cõmunitatem stomachi in materia ex flaua bili.

ACcipe aloes loti, pilularũ de yera simplici, singulorũ drachmã vnã cũ dimidia, prunorũ hyemaliũ drachmas.ij. Reubarbari electi drachmã.j. spicæ scrupulũ dimidium: misce cum syrupo violato: fiant.vj.pro drachma: capiat vnã ante cœnam, vel tres dum descendit in lectũ. In soda vero ex materia frigida potest sic fieri. Accipe agarici albi & leuis drachmãvnã cũ dimidia, aloes loti drachmas.iij.myrobalanorũ, kebulorum, drachmã vnã, masthicis scrupulũ dimidium: & cum melle rosato formẽtur. vj. pro drachma: da vt supra. ¶ Si vero fuerit soda a materia ex atra bili, accipe aloes loti vnciã dimidiã, foliculorum sene ex Syria, polipodij quercini, singulorum drachmam dimidiam: masthicis grana.vj.misce cũ syrupo violato: da vnã ante cœnam, vel tres aut quinq;, dum descendit in lectum. Aliqui addunt thimum, & epithimum, & reubarbarũ: & si fiat per adustionem pituitæ, posset addi; Tartari loti scrupulus vnus, & agarici albi drachma vna. Pantaleon de vercellis addit lapidem lazuli, siue cianeum: sed caue ne vtaris illo, venenum est perniciosum: lapis lazuli est solis pictoribus vtilis: si vero epilepsia esset per communitatem stomachi, possent addi seminis peoniæ, mirobalani, kebuli, thimus, & epithimus cum pauco thuris albi, & stichados.

¶ Pilulæ preciosæ contra catarrum subtilem ad pectus descendentem.

ACcipe agarici albi & leuis drachmam vnam, zinziberis albi drachmam dimidiam, polipodij quercini electi scrupulos duos, boli armeni drachmam vnam, aloes loti drachmas iij.cum dimidia, succi liquiritiæ scrupulos.ij.mirobalanorũ citrinorum drachmas.iiij.confice cum muscillagine dragaganti facta aqua rosarum. fiant.vj.pro drachma: da aliquando vnam ante cœnam, aliquando tres vel quinq;, dum descendit in lectum: & poteris vti omni die accipiendo vnam ante cœnam, vel ter aut quater in hebdomada: valent cõtra catarrum subtilem: valent etiam contra grossum, sed formentur cum oximelle squillitico, quia incidit pituitam grossam.

¶ Pilulæ siue trocisci de passulis ad omnem catarrum.

ACcipe passularum electarũ mundatarum vnciam vnã cum dimidia, conterantur fortissime: deinde accipe succi liquiritię drachmas .iiij. cũ dimidia, nucis muscatæ, cinamomi electi, singulorum drachmas .ij. storacis calamite, drachmam .j. cum dimidia, thuris albi scrupulum vnum, boliarmeni loti drachmas treis, gummi arabici, & dragaganti dissolutorum in aqua betonicæ, singulorum drachmã dimidiã, sacchari rosati tabulati dissoluti in aqua violarum vncias .xvj. & fiãt trocisci in forma pilularũ albarum, siue bichichiarum: & sint tres trocisci in drachma: capiat tres dũ descẽdit in lectum tenendo in ore, vel deglutiẽdo, vt voluerit: & aliquãdo teneat vnũ in ore longe a pastu. Pantaleon de vercellis ponit aliam quam vocat confectionem de storace, in qua ingreditur lignũ aloes: sed quia raro inuenitur bonum, prætermisi: isti autem troscici a nobis sæpius fuerunt experti in omni catarro tam subtili q̃ grosso: cõfortãt enim cerebrum, stomachum, & pulmonem, & valent in omni tussi catarrali.

¶ Pilulæ benedictæ ad vocis raucedinem a frigida, & humida materia.

ACcipe aloes loti vnciam dimidiam, agarici albi drachmã vnam & scrupulum vnum, zinziberis, salis gemmæ, singulorũ scrupulum dimidium, succi liquiritiæ scrupulos duos: misce, & cõfice cũ muscillagine gummi dragaganti facta cum aqua fiorum violarum: & fiãt sex pro drachma: & detur aliquando ante cœnam vna, aliquando dum descendit in lectum, & etiam valent in tussi a materia pituitosa a cerebro descendente.

¶ Pilulæ epaticæ contra iecoris opillationem.

ACcipe reubarbari electi drachmas treis, spicæ scrupulum vnum, agarici albi, & leuis drachmam vnam, zinziberis scrupulum dimidium, polipodij, cartami, singulorum scrupulos duos, masthicis scrupulum dimidium: fiant sex pro drachma cum syrupo de eupatorio: da vnam ante cœnam vna die, alia non.

¶ Pilulæ ad lienteriam a materia pituitosa.

ACcipe pilularum elephanginarũ drachmas treis, corticis mirobalanorum, kebulorum parum torrefactorũ drachmas. ij. masthicis drachmam .j. formentur .vj. pro drachma cũ syrupo citoniorum: & da vnam ante cœnam, & aliquando ante prandium vel treis, dum descendit in lectum.

¶ Pilulæ regis Dannorum ad materias biliosas, pituitosas, & atram bilem etiam euacuantes.

ACcipe rheubarbari electi drachmas. ij. agarici albi & leuis drachmam vnam cum dimidia, spicę & zinziberis, singulorũ scrupulum vnum: masthicis scrupulum dimidium, pulueris foliculorum sene ex Syria ad pondus omnium supradictorũ, aloes loti drachmas duas cum syrupo de buglossa: formetur massa pro pilulis, de qua fiant sex pro drachma: capiat aliquando vnã ante

cœnam, aliquando quinque, dum descendit in lectum.

¶ Pilulæ regis Gallorum Philippi pulchri ad dysenteriam, & fluxum lientericum.

ACcipe mirobalanorum, kebulorum citrinorum parum torrefactorum, singulorum drachmam vnam, rheubarbari torrefacti drachmam vnam cum dimidia, masthicis scrupulum vnum, pulueris coralorum rubeorum scrupulum dimidiũ cum syrupo mirtillorum, formentur.vj. pro drachma: capiat vnam ante cœnam, & aliquando tres, dum descendit in lectum.

¶ Pilulæ bichichiæ regis Maioricarum ad fluxũ catarralẽ.

ACcipe olibani drachmam vnam cum dimidia, mastichis drachmam vnam, boliarmeni scrupulos quatuor, pulueris diadragaganti frigidi sine camphora scrupulum vnum, zucari candi dissoluti in aqua violarum vncias.iiij. formentur pilulæ in modum lupinorũ; teneat in ore sæpius longe a pastu, & dum vadit dormitũ.

¶ Pilulæ regis castellæ ad obstructionem, siue opillationem iecoris, & ipsum confortantes.

ACcipe aloes loti drachmas duas, rheubarbari electi drachmam vnam & mediam, spicæ, spodij ex dente elephãtis, singulorũ scrupulumvnum, pulueris trociscorũ diarodon drachmam mediã, agarici albi & leuis scrupulos duos, masthicis scrupulũ medium, pulueris foliculorũ sene drachmam vnam, pulueris trociscorum de rheubarbaro drachmam mediam, confice cum syrupo, de endiuia, quam scariolam vocamus: capiat aliquãdo vnã ante cœnam, aliquãdo tres, dum descendit in lectũ. Mesues dicit aloen iecori esse nociuum, contra opinionem Dioscoridis, ac aliorum Græcorum; ideo dicimus nõ esse illi credendum.

¶ Pilulæ regis Pannoniæ ad pestilentiam.

ACcipe aloes cicotrini electi vncias quinque, croci orientalis vnciam mediam, cimini, coriandri præparati, singulorum drachmas tres, radicis tormentilæ vnciam vnam & mediam, boli armenici vnciam vnam, seminis basiliconis, seminis citri, singulorum drachmas duas, seminis acetosæ drachmas tres, radicis been albi, & rubei, singulorũ drachmam vnam; sandali albi & rubei singulorum drachmam dimidum; ossis de corde cerui, corali rubei, spodij de dente elephantis, singulorum scrupulos duos: pulueris florum anthos drachmas duas, radicis scabiosæ vnciam dimidiam, agarici albi & leuis, foliculorum sene, singulorũ drachmas duas; rutæ siccæ drachmam vnam & median, succi kalendulæ; drachmam vnam cum dimidia: puluerisanda puluerisentur: & cũ syrupo de acetositate citri, vel de limonibus formetur massa pro pilulis, de qua formentur.vj. pro drachma; capiat

aliquando,tres,dum descendit in lectum,aliquando vnam in mane hyeme,& vere,& tempore pestilentiæ omni mane vnam.Iste autem pilulæ præseruant a pestilentia,& sunt expertæ in Pannonia,& tota Germania,& a me pluries in Lotharingia.

¶ Pilulæ masthicinæ quæ mundificant stomachum, rectificant appetitum corruptum:& valent vbi stomachi est debilitas ex corruptione humorum: & est medicina matricis vitiosæ.

ACcipe masthicis vnciam dimidiā,aloes loti & electi drachmas.x. agarici albi,& leuis drachmas.iij.cū dimidia, & confice cū succo arthemisiæ:hæ pilulæ accipi possunt omni tempore: mundificāt enim stomachum, atque rectificant:sunt autem istæ ex inuentione Petri de ebano.

¶ Pilulæ regis Britannorum quæ dici possunt de cinoglossa ad omnes morbos catarrales, ad corizam, & tussim catarralem.

ACcipe thuris albi drachmas.viij.succi papaueris albi, succi lactucæ,singulorū vnciā.j. cū dimidia, croci drach.j.cū dimidia,radicū linguę canis siue cinoglossę vnciā dimidiā:fiant pilulæ,& administrenī:aliq ponunt opiū,& iusquiamū:sed propter illorū violentiā loco illorū posuimus succum papaueris,& lactucæ.De mirrha,quia non reperitur laudabilis,nullam fecimus mentionē.Istæ pilulæ sunt de secretis medicinæ,& a multis cognitæ non sunt.

De Catarticis ac medicinis benedictis,& quod omnib⁹ expedit, vt venter secūdus sit, ex Galeno,Oribasio Sardiano,& Paulo Ægineta.

AB initio antiquis semper visum est pro sanitate,vt vēter secundus procuretur diebus quotidianis : & inculpabilis vrinarum emissio secundum ciborum,aut potionum ministrationem reddatur.Quod si hæc minime prosequantur,tūc vti necessarium eis quæ hæc expellant,& procurent ventris & vrinæ obsequia. Sina autem corpora habentibus superfluum est dari catarticū:etenī(vt Galen⁹ scribit)strophis,& doloribus nimijs affligūtur:& difficile fit purgatio:& adhuc citius angustias patiunī hi qui sani sunt:ægrotantibus autem si minime vacuentur, nocet: vnde antecedere oportet, vt intrante primum vere purgentur Epileptci, asthmatici,phlegmatici,artetici.In ægritudinibus autem diuturnis

Galenus.

semper digestio expectanda est. In acutis autem passionibus cum vrgent, etiam in initio possibile est catarticum dari cum cautela multa motis humoribus existentibus largis, vel fluentibus: si autem (vt Oribasius scribit) alicubi in vno defixi sint loco, aliquo adiutorio oportet mouere: & neq; catarticum dare, priusquā digestionem faciat: & quolibet tempore determinato fiat: purgatiua autem medicamina non; sustinet stomachus: admixtio inuenta lest bene olentibus seminibus, vel herbis: vt non sola, neq; pura virtus eorum tangat stomachum, & vomicam excitet. hæc Oribasius. Oribasi⁹.

¶ De Mercuriali herba ex Paulo, & Oribasio, & de Epithimo.

MErcurialis (vt scribit Paulus) ventrem subducit efficaciter, & pigmenta digerit. Et (vt infit Oribasius) mercurialis herbæ folia molliter cocta, & comesta stercora sufficienter deponunt, sed minus, plus vero deponit, si aliqd decoctiōis eius bibatur cū vino tēperatū. Dabis etiam ad ventrem herbam mercurialem in aqua cum sale coctam: & cum comederit, ipsam aquam bibat, sed & sambuci folia similiter facta, & accepta hoc modo operantur. Omnium igitur prædictorum (infit Oribasius) melior, & vtilior est epithymus in vino potus. Oportet autem eum bibere, mouet enim leuiter ventrem, & bilem atram purgat. Oribasi⁹.

De polipodio ex Paulo, ac etiam Oribasio.

POlipodion (infit Paulus) siccę vehemēter, & sine morsu est potentiæ: & potum per inferna purgat. Et (vt inquit Oribasius) educit pituitam, & flauam bilem, & aquosos humores, Dabis (infit) radices penso drach. ij. incisas, non tritas. Trita autem cum mulsa, aut aqua malitiosa non est: purgat autem & in ptisanis cocta, & cum iure gallinæ radix cocta. Oribasi⁹.

¶ De Aloe ex Oribasio, & Paulo.

ALoe autem (vt scribit Oribasius) acutum quidem non est catarticum, stomacho autem aptissimum. Educit pituitā, & flauam bilem: optimum autem est, vt etiam per singulos dies sic accipiatur, antequam dormitum quis vadat, quantum ciceris tria sunt grana ad glutiendum: & abundanter redditur eis venter secundus. Aloe (infit Paul⁹) calefacit in primo ordine, siccat vero in tertio. Est aūt valde grata stomacho, inflammatiōes sedat, & hulcera quæ ægre ad cicatricem perducuntur, sanat; maxime quæ circa sedem sunt, & pudenda. hęc Paulus. Oribasi

¶ De Carthamo ex Oribasio.

CArthamus pituitam & flauam bilem purgat, non quidem fortiter. Oportet autem semen teri cũ aqua, & exprimi ex eo succum, & misceri cum vino, & iure gallinæ, & sorberi. Si autem anisus, & mel, & amigdalæ simul admisceãtur, ad ictericos fient catapotia expedientia.

¶ De Agarico ex Oribasio.

AGaricus pituitam purgat, ac bilem flauam, sed non acute: dabis dextro flante vento: facit autem podagricis & arteticis: deponit enim spissos humores: addes laricis coclearium vnum, & cum calida aqua dabis mane bibere, & ieiunet vsq; horam sextam.

¶ De ebulo, & sambuco ex Paulo & Dioscoride.

Paulus Ægineta. Dioscorides.

ACte quæ magna, & chameacte [inquit Paulus] ambæ arefaciendi vim habent, & mediocriter digerendi: & tam potæ, q̃ etiam comestæ, hydropicorũ aquã subducunt. Eadẽ sambuco & Ebulo [vt Dioscorides scribit] vis est: siccant, astringũt, refrigerãtq;, & aquas ex corpore pellunt: stomacho tamen nocẽt, purgant pituitã, & bilem elixa olerum modo vtriusq; folia. Quinetiam teneri adhuc caules in fictili elixi eadem præstant: radix in vino decocta subeuntibus cutem aquis auxiliatur. Prodest & contra viperarum morsus: pota decoctio eius fœminarum locos mollit, & aperit, & quæ in eis sunt mala emendat: potest & idem fructus in vino potus, prosunt canum morsibus, eodem modo podagricis opitulantur cum taurino adipe emplastri modo imposita. De mãna, casia fistula, rheubarbaro nostro, thamarindis, sene, myrobalanis ab antiquis & Græcis nihil inuenimus scriptum, prout vim habent aluum ducendi.

¶ An idem sit scammonium apud Græcos, & Arabes, Quæstio notatu digna.

Mesues. Quæstio de scammonea. Dioscorides.

MEsues capite de scammonia adserit non esse propinãdum ex scammonia vltra grana duodecim. At Dioscoridis authoritate plus dare licet: nã is ad obolos duos vsq;, & ad quatuor etiam accedit in eiusdem exhibitione: lib. enim. iiij. cap. clxj. de scammonia hoc modo scribit. Vim habet scammonij liquor sumpt⁹ cũ mulsa aqua, simplicive aqua drachmæ, aut obolorum quatuor pondere per inferna bilem & pituitam purgare: ad soluendam vero aluum

satis sunt oboli duo. Oribasius etiã in compẽdio medicinæ drachmã integram scammonij exhiberi posse asserit: ait enim. Pura autem datur penso drachma vna: quapropter errant medici, ac neoterici omnes qui scammoniam Græcorum, Arabum, & recentiorum diuersam esse non intelligunt. Quapropter diligentius aduertendum, ne cum in libris Græcorum scammoniam scriptum inueniemus, alteram putemus intelligi, de qua Mesues, atq; Arabes loquuntur. Scammonia vero Græcorum ex Colophone Asiæ Attici petunt: ex qua regione factum illi aliquando fuisse nomen hic a gẽtibus testatur: quæ dum probatissimũ scammoniũ quærunt, & ex colophone Asiæ petunt. Scammonia vero Arabum in Arabia nascitur: & ex genere est lactariorum: ea enim in nullis veteribus Græcis, aut latinis codicibus legitur, nec etiam legi debet: proinde cum Græci nihil de ea tradant, necesse est vt medici nostri ab arabibus petãt: aliud enim de scammonea scribunt Dioscorides, & Oribasius, aliud Mesues. Oribasius drachmam integram scammonij exhiberi posse asserit. Mesues vero vltra grana duodecim non esse propinãdum ex scammonia adserit. At Dioscoridis authoritate ad obolos quatuor accedit in exhibitione ex colophone scammonij. Cæterum scammonij potionem scribit Oribasius esse ad drachmam .j. vsq;: siquidem apud eum integra drachma per se parum purgat. Mesues vero capite proprio scribit, q̃ si quis vltra duodecim grana sumat, eum interficere. Quod autem scammonium Dioscoridis non sit scammonea apud Mesuẽ, facile ex eiusdem verbis animaduerti potest. Mesues autem dicit nasci in Anthiochia, Armenia, & Corasceni, & in partibus Arabiæ, & Turchiæ: apud Dioscoridem debet esse ex Colophone Asiæ: aliæ autem malæ sunt & perniciosæ: melior apud Arabes [vt scribit Mesues] est Antiochea, & Armena: & peior est quæ in Corasceni. Apud Græcos bona, & melior ex colophone Asiæ, & aliæ sunt malæ, & perniciosæ. Quare concludẽdũ est aliud esse scammoniũ apud Græcos ex colophone, aliud vero apud Arabes ex Antiochia, & Armenia, & Corasceni. Hæc ideo recensenda duxi, non vt Scythicis illis medicis, qui fortissimis pharmacis ægros non paucos neci tradunt, patrocinarer: sed vt haberẽt veritatis studiosi, & scirent aliam esse Græcorum scammoneam, aliam vero Arabum. Scammonium vero Gręcorum bilem, & pituitam purgat: & ad soluendam aluum satis sunt oboli duo. Scammonea vero Arabum de genere est Tithymalorum. Sunt etenim septem Tithymalorum species Dioscoride lib. iiij. cap. clv. teste: & vna earum esse potest scammonea a Mesue picta: errant ergo medici iuniores, ac pharmacopolæ, qui scãmoniũ Græcorum ab Arabum, ac recentiorum diuersum esse non intelligunt. Scammonia qua nostri passim nunc ad homines purgandos vtuntur, Græcis penitus incognita fuit: vel si cognita fuit, certe eam in medicinæ vsu non probauerunt, quando nullus aliquam de ista mentionẽ faciat: sed tantum de illa quæ in Colophone nascitur, non in Antiochia, vel Armenia, quæ colophonia scammonia ab eisdem

Oribasius

Mesues.

Oribasius

Mesues.

Dioscorides.

Mesues.

Dioscorides.

Dioscorides.

Mesues.

Dioscorides.

Pharmacopolarũ error.

Mesues. Oribasi⁹. Galenus secundo acutarũ ægritudinũ cõmẽto.xij. in fine.

nominatur. Quapropter diligentius aduertendum, ne cum in libris Græcorum Scammoniam scriptam inueniemus, alteram putemus intelligi; de qua Mesues, atq; Arabes, & recẽtiores loquuntur. Non animaduertunt nostri sæculi Medici vulgarem nostram scammoneam a vera multũ abesse: tetra enim est, inodorata, de genere Tithymalorum, & penitus aspernanda, immo nihil habet quare scammonea putari debeat apud Græcos: id quod Dioscoridem, atq; Oribasium legenti, remq; ipsam in manu habenti facile constabit. At relinquimus ista veritatis exquisitoribus diligentius pensitanda. Caue igitur lector amãtissime, ne vtaris scammonio: Galenus enim secundo regiminis acutorum ita scribit. Melior compositio ei qui solutiuam potest petere medicinam est illa in quam cadit elleborus, & nõ cadit in eam scammonea: hæc ille. Si ergo scammonea ex Colophone cuius dosis est drachma vna, periculosior est elleboro, quid erit dicendum de scammonea Antiochena apud Mesuẽ, cuius dosis sunt. xij. grana, quę perniciosa est? & cum elleborus recesserit abvsu christianorum, a fortiori & scammonea Antiochena, quam depingit Mesues.

Antonij Toledo de excellentissimo huius libri authore hexastichon.

Edocet, inducit, domat, arguit, vrget, agitq;,
Instruit, augmentat, indicat, instituit,
Damnat, habet, reserat, clausa, & tenebrosa serenat,
Promicat, enumerat, Symphorianus ouat,
Perpolit, & trutinans scrutatur, inalbat, honestat,
Placat, hiat, quærit, repperit, astra quatit.

Errata Ioannis Mesuæ in quibus Medicinas benedictas inter uenena reponit, perniciosas uero inter benedictas.

MEsues hallucinatur,ac errat maxime agaricum, polipodium,centauream,carthamũ, been, sene, aristolochiam inter medicinas venenosas, & laboriose soluentes ponens: primum omnium, vt errorem hunc probe conuincamus, Arabum descriptiones more nostro præmittam⁹: ex quibus liquido monstrabimus eundem toto cælo errasse. Inter Arabes Serapio cap.lxxviij autho ritate Abix in hunc modum scribit. Agaricum est cõtrarium medicinis mortiferis quãdo bibitur, aut miscetur cum aliquibus ex medicinis conuenientibus. Et authoritate Galeni infit. Confert morsui tyri,aut alicuius alterius animalis venenosi:& sumitur in potu ex eo drachma vna cum vino aqua mixto cõtra medicinas mortiferas, & confert dolori stomachi. ¶ Et de polipodio in hunc modum scribit Serapio authoritate Abenmesuai,proprietas polipodij est ꝙ purgat melancholiam,& phlegma sine punctione,& malicia. & authoritate Galeni infit. virtus polipodij prima desiccat fortiter sine mordicatione,& malicia. ¶ De cartamo capite.cxxvj. ita scribit Serapio authoritate Galeni: hoc granum est sicut ordeum in virtute sua, nisi quia in sapore suo est stipticitas:& virtus prima est frigida frigiditate pauca,& sicca:& secunda virtus resoluit sine mordicatione: & tertia virtus confert fluxui ventris. ¶ De centaurea Serapio authoritate Galeni ita scribit. Virtus prima calefacit,secũda incarnat, & conglutinat,& abstergit,& fortificat membra, & confert sputo sanguinis. Minor centaurea est ex melioribus,ac nobilioribus medicinis ad opillationes hepatis: & confert magnifice duriciei splenis,quando apponitur desuper more emplastri,aut sumitur in potu ¶ De been ita scribit Serapio authoritate Dioscoridis. Est fructus arboris similis tamarisco,& egreditur ex eo humiditas,quæ ponitur in medicinis odoriferis loco olei. & authoritate Galeni inquit,quãdo bibitur ex eo aureus vnus cum melle, & aqua laxat ventrẽ laxatione non mala:& quando necesse est mundificare hepar,& splenẽ, bibitur cum aceto & aqua. ¶ De sene ita scribit Serapio authoritate Abix: est calidum, & siccum,paucæ caliditatis & siccitatis:& habet virtutem magnam,quando peruenit ad stomachum purgandi atrã bilem,ac flauã bilem,& confortat substantiam cordis. ¶ De aristolochia ipse Serapio Galeni authoritate ita scribit. Virtus prima est quæ calefacit;secunda quæ abstergit,& resoluit: & tertia quæ facit nasci carnẽ in vlceribus matricis, & alijs vlceribus: & pharmacopolæ vtuntur ea in confectionibus bonorum vnguentorum:& confert asthmaticis,& singultui, & podagræ,quãdo bibitur cum aqua. ¶ Mesues ponit Asarum inter medicinas benedictas,& tandem dicit ꝙ est ex rebus facientibus vomitum, & educentibus per ventrem choleram,& pituitam. ¶ Item etiam violam enumerat inter medicinas benedictas, & tamen narcoticam, & frigidam esse asserit. ¶ Item volubilem inter benedictas collocat medicinas;

De agarico. *De polipodio. Ca.cclviij* *Ce cartamo.* *De cẽtaurea.* *De been.* *De sene.* *De aristolochia.* *De asaro.* *De viola.* *De volubili.*

& tamen ponit volubilem sagittalem esse Scammoneam: quæ[vt dicit]solutione educit sanguinem, & est[inquit]sicut venenum. ¶ Videant hic medici iuniores quantum cæcutiant, quantūq; a vero Mesues, ac Auicenna aberrent; non enim solum ignorant centaurium maius, verum etiam benedictas medicinas inter venena, & venena inter benedictas enumerant; ita barbarorum inscitia vniuersus medicinæ decor perijt, quem[faxint superi]doctorum omnium studijs recuperemus. Vides lector carissime hoc loco Ioanni Mesuæ æque vt Auicennæ in hærbarum descriptionibus parum esse fidendum; verū vtcunq; moneas, frustra vereor moneas; quando errore penitus obstinati obsurduerint. Plura ea de re offendes apud Hieronymum montuum amicum nostrum in libris sex, quos de actiua curatrice medicina, ac antiquorum placitis edidit.

Conclusio

¶ Finit Antidotarius.

De uinis Symphonia omnibus apprime utilis, libros treis elegãter complectens.

Primus est de uinis febricitantium ex Hippocrate, Galeno, Oribasio, Auicenna, Isaac, Haliabbate, Auerrhoe, Cōstantino, alijsq; medicæ artis professoribus.

Secundus aphorismos continet uini cōmoda, & incommoda exprimentes, ex sacrarū literarum autoribus depromptos.

Tertius complectitur aphorismos de uini quoq; noxa, & cōmoditate, ex poetis, oratorib', & philosophis, ac medicis excerptos.

¶ Iacobi Syluij Ambianatis Tetrastichon.

Affectus, natura, modus, substantia, tempus
Noxia vina facit, commoda vina facit.
Cuncta hæc Campegi Symphonia docta diremit;
Quisquis amas tuto vina bibisse, legas.

¶ Catalogus authorum quorum teſtimonijs paſſim Campegius vtitur.

Poetæ.
Homerus.
Heſiodus.
Propertius.
Lucretius.
Ennius.
Cyprius poeta.
Panyaſis.

Oratores.
Cicero.
Plutarchus.
Iulius viator.
Pinius.

Medici
Hippocrates.
Galenus.
Aſclepiades.
Serenus.
Oribaſius.
Iſaac Iudæus.
Auicenna.
Auerrhoes.
Conſtãtinus.
Ioannes.xx.papa.
Petrus Aponenſis.
Alexander Aphrodiſeus.

Viri ſacri.
Moſes iudex iſrael.
Dauid propheta.
Paulus apoſtolus.
Origenes adamantinus.
Sanct⁹ Ambroſius.
Sanctus Chryſoſtomus.
Tertulianus.

¶ Paraſceue ad vina ſymphoniæ.

POculũ ſiue potio duplex, ſimplex, & miſta. Simplex eſt ipſa aquæ potio. Sunt aquarũ quinq; differentiæ, pluuialis, fontana, putealis, fluuialis, & paluſtris: harum leuiſſima eſt pluuialis, ſiue ciſternina, ꝙ facile trãſmutet̃, cõgruitq; aduerſus febres, & choleras, & arquatos, Calidis cõplexionibus, & in febrib⁹ æſtuoſis, & in cauſonicis, ac tertianis admodum vtilis. Sũt igitur aquarum quĩq; genera, pluuialis, fontana, putealis, fluuialis, & decocta. Medici ciſternarũ aquã inutilẽ aluo cenſitent̃, duritiaſq; faucibus facientẽ: multi illã laudarũt, ꝙ leuiſſima ſit imbrium aqua, ex qua plurimũ replentur, probatur tamen ab Auicẽna propter ſubtilitatem. Fontana vero eſt appellata, ꝙ funditur e terra, quæ cæteris ſalubrior eſt, maxime terræ liberæ, vt Auicenna teſtatur. Putealis vero reſpectu fontium mala eſt: vt ſentit Auicenna. Fluuialis aũt reſpectu fontium mala eſt, niſi per terræ poros coletur, vt aqua Rhodani apud Lugdunum in puteos fluens, quæ eſt optima. Decocta vero nulli eſt æquiparanda minore inflatione, & faciliore deſcenſu: quoniam ſubtilitas decoctiõe acquiritur; quare ſi integram aquam nõ habeas, præcoquenda, inde refrigerata potãda eſt. Miſta vero potio duplex eſt, videlicet naturalis, & artificialis. Naturalis eſt ipſa vini potio: eſt enim vinũ humanis corporibus gratiſſimus liquor, modice ſumptũ non officit ſtomacho, non cerebro, ſed digeſtionem iuuat, vires alit, appetentiam ciborum inuitat, ſanguinem, coloremq; hominum iuuat, triſtitiæ curam hebetat. Aſclepiades medicus vtilitatẽ vini æquari potentiæ Deorum poſſe, pronunciare non dubitauit. Artificialis vero potio, vt ceruiſia [vt ſcribit Galenus] generat humores malos, & capitis dolorem facit, & nocet neruis. Dioſcorides ponit multa vina artificialia, vt ſunt vinum ſcillite, vinum ex corneis, vinũ ex piris, vinum labruſcæ, vinum ex punicis, vinum palmeũ, vinũ ex caricis, vinum ex pineis, vinum picatum, & alia plurima.

Strabo scribit Danaides plurimos puteos Argis effodisse, quo ex facto versus ille vulgatus est. Argos aquis vacuum danae struxere redundans. Puteos primus Danaus Beli prisci filius ex Ægypto in Græciam qua vocabatur Argos dispion aduectus inuenit; hinc putearius fossor puteorum: in quibus (vt salis quæ notiora sunt taceam) argenti metalla reperiuntur: indicio est puteus in hispania ab Hannibale inchoatus, qui indies illi ccc. pondo argenti subministrauit: ipsæ vero aquæ puteorum respectu fontium malæ sunt; Stagnantes nanq; damnãtur, quæ profluunt, salubriores dicuntur.

¶ Cisterna aquã euripis, & canaliculis, siue nauicellis sub stillicidio positis ad imbres suscipiendos in ea inductam continet: ad quod alludens Horatius in satyris inquit. Collectosve bibant imbres, puteosve perennes Iugis aquæ. Et vt Vlpianus iureconsultus scribit cisterna aquam viuam non habet, & quidem cisternæ imbribus concipiũtur, sed per glaream immissam, & spongias purificatis: multi illã laudarunt, quod sit leuissima imbrium aqua ex qua plurimum replentur: quod falsum esse in. xxxj. Plinius ostendit. Fons dictus est quod inde aqua funditur e terra, quæ fontana appellata est, cæteris salubrior, & maxime terræ liberæ, & cum nullus sapor odore aquarum ad cibos esse debeat: vnus tamen in toto traditur orbe fons aquę iucunde olentis in Mesopotamia.

De Vinis febricitãtiũ Symphonia ex Hippocrate, Galeno, Oribaſio, aliorũq; medicorum documentis ad Hieronymũ Mõtuum peoniæ artis, ac Viẽnenſiũ Archiatrũ, a domino Symphoriano Cãpegio Equite aurato, ac Lotharingorũ Archiatro compoſita.

QVum nuperrime idq; circiter Cal. ſextiles. m. cccc. xxx. accitus fuiſſes Hieronyme amicorũ ſpectatiſſime ad viri cuiuſdam illuſtris domini a ſancto romano Diui Ioannis canonici curandam ægritudinem, tum etiam temporis ad conſultandam cuiuſdam viri grauis valetudinẽ cõuocatus fuit & cum & anthoritate, & rerum opulentia polleret, ne forte mihi vni plus ſatis permittere viderer, vnum atq; alterum noſtrę profeſſionis admiſi: hic Gallus Celta genere, ille Gallus Inſuber non procul ab Aſtẽſi prouincia. Quum autem hic adeſſes, meo quidem ſuaſu decretum fuit ab intimis, & neceſſarijs ægri noſtri, vt huic noſtræ conſultationi tu quoq; ingenij tui ſane perſpicacis operam præſtares. Ego [quia in primis medendi gratia accitus fueram] rem omnem ab initio aperui: meæ deinceps ſententiæ ſuffragatus eſt Inſuber gallus: poſt quem Celta gallus quid ſentiret dicere iuſſus, aliqua ex parte noſtræ ſubſcripſit ſententiæ: ſed cũ in vini mentionem incidiſſemus, non ſine controuerſia acta res eſt, An vinum huic febricitanti competeret, cui exhibẽdũ eſſe cenſui, præſertim ſi vinũ fuerit albũ, debile, aquoſum, & multa miſtione dilutum, & ex illo nihil incommodi fore [ſi modo Hippocratis, Galeni, Oribaſij, ac etiam Arabum doctrinæ, & Pœnorum credendum ſit] nec mea demum cenſura, ſed & tua conuictus eſt mi Hieronyme, qui in meã ſententiam facile deſcẽdiſti, quippe cum ægri familiaribus dixeris, ſi penes te vnum eſſet curandi ratio, vinum prædicto quidẽ modo negatum iri minime, idq; Galeni authoritate octauo methodi de curandi modo, & tertio regiminis acutorum, vt fideliſſime citaſti: cuius ſententiæ calculum (vt dicitur) adiecit Iacobus ſyluiꝰ Ambianas, qui ad prædicti ægri curationem receptꝰ eſt: quamobrem aperte quidẽ & ſcribere, & demõſtrare volui eiuſdem miniſtros [ſi forte febricitãti vinũ porrexiſſent, cuiuſmodi prędiximꝰ] minime in errorẽ incidiſſe multis profecto rationibus. Primũ ꝙ in ſenio cõſtitutus circiter. lxvij. annũ: tũ quia vino a teneris nutriꝰ: nec vnquã in ſecũda valetudĩe aquã purã biberit: mõ cõſuetudo tã in ſanis ꝙ ægris ſeruãda eſt, vt pote q̃ adſciticiã, acq̃ſitiãq; naturã in corpibꝰ gignit: vt ſcribit Gale. li. j. de tuẽda ſanitate.

Conſultatio medicorum Lugdunẽſiũ.

Celtæ lugdunẽſes dicuntur.

Cous Hippocrates, Galenus, Oribaſiꝰ.

Galenus meth. viij.

Ætas cõſiderãda in ægris.

Cõſuetudo ſeruãda, eſt enĩ ſecũda natura.

Conuenit autem cõsuetudo cum natura vbicũq; : non enim leue põdus habet consuetudo ad remediorum inuentionem, veluti nec ad sanitatem tuendam: vt idem Galenus metho. curandi. ix. Deinde patiẽs noster vinum assidue efflagitauerat, incusans eos qui vinũ, quod lac senum esse dictitabat, ei negarent, quum iam senior foret. Et vt semel finiam, cum iam expergefactus esset, prædicaretq; sibi in somnijs vinum occurrisse, quod si biberet, salutem sibi pronunciabat, atq; hæc minime ignorasset, vt de Erasistrato narrat Galenus, si per somnium aliquando cum peripateticis & medicis fuisset versatus. his accuratius examinatis, meditatisq;, mihi tandem visum est operepræcium, vt vinum album eidem exhiberetur, ea quidẽ lege, vt esset vini quinta pars, reliqua aquę decoctæ. Et id, vt virtus inualesceret, ægrotanti aliqua ex parte indulgendo: nam, vt inquit Cous, paru m deterior cibus, & potus &c. Proin lucubrationum nostrarum participẽ te facio mi Hieronyme Montue cũ ob artis peoniæ eruditionẽ, tum ob mutuam inter nos gratiã, quam a paruulo vna cũ patre tuo Sebastiano montuo viro artis Apollineæ exercitato initam, nunc magis ac magis confirmas. Cura igitur vt quod super hac re tuę opinioni consentaneum scripsimus, studiose legas. Bene vale, nosq; (vt soles) symphoniace ama.

Galenus Meth. ix.

Erasistratus.

Multa per somnium.

Sebastianus mõtu⁹ apollineæ artis doctor Hieronymi pater.

D. Symphoriani Campegij equitis aurati

de vinis febricitantium symphonia ad Hieronymum Montuum Viennensem pręcipuum Apollineæ artis doctorem.

¶ An vinum competat febricitantibus, & quale secundum Hippocratem, & Galenum.

Vinum alterum leuius, magisq; aereum, alterum grauius ac magis terreũ: quorũ illud florem, hoc fecem (arbitror) vocãt: horum (inquit Galenus) si alteri flauam bilem, alteri nigram assimiles, minime pecces. ¶ In sanitate valet vinum [vt scribit Dioscorides] modicum, & aqua dilutũ: & sine periculo [inquit] sumitur vinum, digeritur facile: albũ, tenue, & stomacho accommodatum est. Crassum nigrũ est, & ægre cõcoquitur. ¶ Vinũ albũ [vt voluit Hippocrates] & aqua, & sequan rabin valent in ægritudinibus acutis, & inuenitur [vt scribit Galenus] vinum dulce apud vsum sui calefacere corpus calefactione temperata: vinum vero albũ, subtile vrinã prouocat, nec imprimit in caput debile vestigiũ omnino, quod est, quia non calefacit manifeste. ¶ Album autẽ vinum [vt scribit Galenus in libro de Euchimia] nullum est dulce. Album autem ĩsensibiliter infrigidat. Primo ad Glauconẽ, cap. de febre tertiana inquit, vinum album, & leue dabis. Nec mireris q typum diximus

Galen⁹ libro. ij. naturaliũ facultatum.

Dioscorides lib. ij.

Hippocrates, & Galenus, iij. regiminũ acutorũ.

Galen⁹ in li. de Euchimia, & cacochimia.

frigidis esse curandũ. ¶ Octauo Methodi, siue de morbis curãdis ita prosequitur. Vinum vero ipse conscius es omnibus me eiusmodi naturis concedere: sed quod tum aspectu, tum viribus sit aquosum: id enim ad omnia vtilius quam aqua est, vt pote quod & cõcoctionẽ iuuet, & vrinas, ac sudores prouocet. Constat autem & Hippocratem non in diarijs modo febribus, verumetiã in acutis, ex ijs quæ de acutarum victu prodit, vinum dare.

Galen⁹ ad Glauconẽ cap. viij. Galen⁹ in lib. de vino dicit, vinum aquosum secundũ cõsistẽtiã aqueludũ, purũ neq; caput debile tangens: hoc autẽ & febricitantibus impericulosius datur alijs vinis, etenim malitias aquæ & vini effugit.

¶ De vino febricitantium ex traditione Oribasij Sardiani.

VInum [vt scribit Oribasius] choleram per vrinas expurgat, & animam suauem reddit, mentem, & sensum alacriores facit, & virtutem præstat, si mensuratim bibatur. Vinum etiã animi vigorẽ subducit, per tẽpora enim multa leuiter oportet bibere propter vrinarum curationis abundantiã, & vt sudoris motionem faciat. hæc Oribasi⁹. ¶ Et libro. iij. ciborum ita prosequitur, aquosum vinũ nõ manifeste calefacit, ꝓpter quod sine periculo febricitantibus datur: vinum autem album & austerum minus secundum alia vina calefacit: vinum autem albũ & austerum, & nouellũ aperte infrigidat. Infrigidat autem & acetum. hæc Oribasius in libro ciborum ad Eunapium. Eodẽ enim in libro capite de cibis quæ proijciant, & extenuent, & aperiant, inquit. Album vinum vtile est, de pulmonibus eductionem faciens, confortando humores, & humectãdo, & extenuando mediocriter: dulce autem vinum in acutis passiõibus ad sputa mouenda vtile est, & iam digestis peripneumonicis, & pleureticis passionibus.

Oribasi⁹ iuliani imperatoris archiatr⁹ in lib. ad Eunapiũ, qui dicitur Euperisticõ. Oribasius in libro ciborum.

¶ De vini exhibitione in febricitantibus ex Haliabbate.

HAli filius abbas libro tertio suæ practicæ capite quarto de vini proprietate sic inquit, vinum vero bibat, quod conuenientes, & concurrentes dabunt causæ, quæ sunt, scilicet corporis complexio, ætas, instantia temporis, regio, & cõsuetudo. Si ergo erit eius complexio frigida, ac patientis plurimi consuetudo vini, oportet vtatur vino temperata qualitate, sed quantitas quidem maior sit, ꝙ temperata. Si autem fuerit complexio calida, nec multum ei in consuetudine est vinum, sit eius potus paucus, & vinum album, subtile, multum temperatum: plurimum dormiat, plurimum quiescat: febris enim facile cessabit.

Haliabbas iij. practicæ.

¶ De vini potu in febricitantibus ex Cõstantino monacho.

COnstãtinus libro tertio suæ practicę capite de Ephimera propter laborem, sic inquit. vinum enim corporis penetratiuum est coeunte aqua, cum eo dirigitur, & membra humefacit. Et capite de cura ephimeræ propter angustiam, infit, vinum bibant quod non sit vetus, & multum mistum. Et capite decimosexto

Constanti n⁹. iij. practicæ, cap. xj. Constantinus.

de phthisi,& ethica, inquit, vinum bibant roseum, vel dactylicũ, vel palmeũ. & cap. de ephimera quæ fit ex calore solis, ita scribit. Vinũ bibant; mistũ cum syrupo malorũ granatorũ, & violarũ. & cap. vij. de Ephimera propter aeris frigiditatem prosequitur. Potent vinum cum aqua calida multũ: multis operiantur indumẽtis, & iuxta eorũ latus apponantur carbones ignis, vt repugnẽt aeris frigiditati.

¶ De vino febricitantium ex Isaac filio Solomonis regis Arabum.

Isaac fili⁹ Solomonis regis Arabum.

¶ In libro dietarum particulariũ Isaac de vino ita scriptũ reperitur. Vinum autẽ subtile, aquosum semper inuenitur cũ albedine, & claritate: vnde facile est in stomacho: cito enim digeritur, ac venas perforat, vrinamq; prouocat: ideo vtile febricitantibus, quia nõ fortiter calefacit, neq; mentẽ percutit: nullũ etiam cerebro, vel neruis infert nocumẽtũ. Si vero fuerit mistũ, erit melius, maxime ad extinguẽdã sitim. ¶ Et paulopost. Vinũ quod est debilissimũ actionem habet in calore minimã: proinde minus est cæteris nutribile, & plus alijs infrigidat: & calorem, & sitim extinguit, & vrinam prouocat: cito venas, omnesq; corporis penetrat poros, & velociter expellitur, proinde minus est cæteris nutribile. ¶ Et paulopost inquit. Si aquã cũ vino albo, & pontico bibimus mistam, subtiliat, & attenuat illam, suumq; acumen mitigat: sicut aqua vinum merum tranquillat, osq; stomachi confortat, & adiuuat ad deponendum omnẽ suam læsionẽ inferius.

De particularibus dietis Isaac. Proprietas vini aquosi.

¶ De vino ex traditione Ioannis vigesimi papæ Portugalensis.

De natura vini albi, isipidi.

¶ Ioannes papa natione Portugalensis, Petrus hispanus antea dictus, qui commento supra librum dietarum particularium scribit. Album vinum esse insipidum, vinum vero debile aquosum coagulatur a frigido: quia, inquit, in tali plures sunt partes aquosæ, q̃ vinosæ: sed ratione tamen vinosarum partium non fit coagulatio. Vina aquosa prouocant vrinam, quia abundant in partibus aquosis: aqua autem non nutrit: ideo ille partes aquosæ cedunt in superfluitatem quæ est vrina: econuerso est de vino vinoso, quod cedit in nutrimentum. hæc ille.

¶ De vino ex opinione Auerrhois.

Auerrhoes. vij. Colliget.

¶ Septimo Colliget vinum aquosum, album, aromaticum in febribus laudatur, & hoc maxime, si non fuerit dolor capitis, aut bubo, aut aliquod tale contradicens. & in summa vinum. viij. terapenticæ plus ipsa aqua laudatur. In principio tamen febrium acutarũ, & tertianarũ virtute existente forti, & in iuuene competit potus aquæ, & hoc vbi non esset prohibens, vt viscerũ debilitas. Et concludendo post tot opiniones authorum ponam tres canones de exhibitione vini in febricitantibus.

¶ Primus Canon.

¶ Calidis, ætate iuuenibus, calido existente aere, ac regione, virtute forti, dieta calida vsis, iratis, forti exercitio exercitatis, ægritudine calida, causa calida, furiosis, siue phreneticis, & eiusmodi vinum nullo modo competere videtur, nisi forte fuerit accidens de sui exhibitione, vt syncopis, ac animi defectus.

Quib⁹ dādum sit vinum, quibus vero non.

¶ Secundus Canon.

¶ Oppositis vt senibus, aere existente frigido, regione frigida, virtute debili existēte, ociosis, ægritudine frigida, causa frigida, & eiusmodi vinum competere videtur.

Quib⁹ maxime dādum sit vinum.

¶ Tertius Canon.

¶ Medijs mediocriter, & cum prudentia dari potest vinum, & liberius: & hæc est sententia Gentilis, ac Cōsiliatoris differētia. clxxij.

Medijs mediocriter dādū vinū.

¶ Confirmatio superiorum.

¶ Proinde qui volet ab honesto argumētari de vini vtilitate in acutis morbis, eum oportet virtutū naturas probe tenere: hic antiquorū scriptorum, philosophorū, medicorum sententias, scite dicta, item recentium medicorū exempla oportet in promptu habeamus. Cæterum vtilitas posita est in circūstātijs, & nascitur ex ipsa causa: quocirca perniciosæ sunt vulgi opiniones de vino, quæ stultissime de rebus iudicāt: magnus enim erroris magister populus est: nec aliud magis laborandum est, quam vt medicinæ studiosum a populari sensu abducamus, & vindicemus. Assuescat vnusquisque iam tum a puero veras habere de rebus, vt de vino, aqua, cibis omnib⁹, opiniones, que simul cum ætate adolescent. Porro magna ex parte licebit ordiri a commodis, ac vini vtilitate, & vt melius vini vtilitas, & quibus conueniat, ac prosit, cognoscatur, nonnullas ponemus conclusiones.

Antiquorū philosophorum placita tenenda, ac obseruanda.

Populus erroris magr.

¶ Prima conclusio.

¶ Primum omnium suspecta medico sint quæcunque multitudo magno consensu de vino in febricitantibus approbat, nisi ad illorum normam reuocarit, qui singula virtute metiūtur: nam (vt est in Platonis adagio) vulgus nugis pascitur.

Vulgus maxime errat.

¶ Secunda conclusio.

¶ In principio febrium putridarum, ac in processu concedi potest vinum debile, aquosum, album, commistum multa mistione. Fulginas enim Gētilis arabicæ doctrinæ censor alioquin in medica arte peritus, ac exercitatus vina suæ prouinciæ febricitantibus concedit, vbi fortiora, potētiora, acutiora sunt, quam Lugduni, aut Allobrogibus vel Forensibus, & hæc indicatione sumpta a sei

Opinio Gentilis de vino in febribus.

In qua cā cōpetat vinū maxime.

¶ Tertia conclusio.

¶ Sumendo indicationem a causa, & si tam in calida, ꝙ in frigida cōpetat, directius tamē in calida: quia in calida valet vinū tale aquosum, album, leue, subtile, dilutum multa mistione: & ratione causæ, quia choleram digerit: & ratione febris, quia infrigidat sic datum.

In feb. adurente aliqn̄ conuenit vinū.

¶ Quarta conclusio.

¶ In febre non multum acuta, nec adurēte competere potest vinum commistum, ac dilutum: est enim virtutem maxime confortans.

Vinū vinosum nō cōpetit ī principio cholericarum feb.

¶ Quinta conclusio.

¶ In principio febrium cholericarum non debet dari vinum forte, & vinosum, quia materiam moueret, agitaret, ac inflammaret forti inflammatione.

In declinatiōe in oī febre cōpetit vinū a sum, ac vinosum mixtum.

¶ Sexta conclusio.

¶ In febre ex flaua bili, siue ex cholera rubra facta, bili flaua iam digesta, ac iam euacuata dari potest vinum quodammodo calefaciens, aut vinum potens commistum multa aqua, & moderata quātitate: & sic Auicenna voluit, quia faciet digeri materiam, & transpirare ꝑ poros, & per vias vrinæ euacuare.

Auicēna. Amphimerina quā cotidianam vocant. Ex pituita sunt āphimerinæ.

¶ Septima conclusio.

¶ In amphimerina, quartana, & alijs febribus de frigida materia digestione, & debita decoctione facta potest secure dari vinum vinosum: & hanc voluit Auicenna de cura amphimerinę.

¶ Octaua conclusio.

¶ In principio febrium ex pituita genitarum putridarū citius debet dari vinum & securius, ꝙ in principio cholericarum: quia sic non timetur inflammatio.

Consuetudo maxīe consyderāda ī ægris.

¶ Nona conclusio.

¶ Debet prudens medicus dare vinum, sumendo indicium a consuetudine: nam vbi consuetum est bibere vinum a principio natiuitatis vsq; ad finem vitæ, vt in Gallia, germania inferiori, Italia, liberius cō cedi potest vinum in febribus, ꝙ alibi vbi nō sic est consuetum. Et sic non est prohibendum vinum apud Gallos, italos, aut germanos febricitantibus: sicut apud arabes, & mahumetēses, quibus prohibetur ex lege, & ita non sunt assueti vinum bibere.

Virtus cōsyderari debet semp.

¶ Decima conclusio.

¶ In exhibitione vini debet consyderari ꝗ virtus ægri: sic etiam consyderari debet ætas, an sit puer, iuuenis, an vero senex, & in senio constitutus; vinum enim lac dicitur senum.

¶ Vndecima conclusio.

¶ Accidentis indicatio nonnunq̃ vincit omnes alias contrarias cõsyderationes, vt cum febre coniungitur syncope, damus vinum: mẽsurari tamen debet secundum vehementiam febris, & secundũ eius tempora: quare in principio febrium syncopalium de materia frigida dat aquosum. xij. methodi, de arte curatiua: & si fuerit de materia calida, dabitur magis aquosum.

¶ Duodecima conclusio.

¶ Si cum febre coniungitur apostema, vinum potens non videtur competere, quia materiam concitat: & sui subtilitate ducit ad locum putredinis, & maxime vbi materia non fuerit frigida valde: aut ęgritudo fuerit in declinatione: nam vinũ vinosum calefacit, mouet, subtiliat, penetrare facit, & materias crudas secum ducit, quare consydera si in dolore rhenum conueniat vinum forte, & in cholerica, vt fit communiter a multis.

¶ Vltima conclusio de vini natura.

¶ Vinum a vi nomen mutuatur: vt placet Varroni. Quatuor ei⁹ pręcipui sunt sapores, dulce, acutum, lenæ, & austerum: dulce minus inebriat, vt refert Aristoteles in probleumatibus: stomacho innatat. Austerum facilius cõcoquitur. Colores quatuor, album, fuluum, sanguineum, & nigrũ. In Gallias autem primo vinum Aruus Etruscus vir clarus (teste Plutarcho) aduexisse dicitur: fuerat equidem ante vrbẽ vini penuria. Habuerunt antiqui cõplura alia vini genera, Tortinũ, nouissime expressum; Protropum, anteq̃ calcentur vuę sponte defluens, & a regionibus nomen adepta, Chium, Lesbium, Falernũ, Cecubum, Setinũ, Surrẽtinum, Calenum, Signinum, Taraconense, Spoletinũ, Ceretanum, Fundanum, & ex Chio aruisium, Vernatiolum amabile, & ex Creta Maluaticum, quod vocant, cõmendatur. Sunt & apud Gallos compluria vini genera, Belnense, Diuionẽse, Cadurcense, Mõtispedanense, Remense, Burdegalense, Aurelianẽse, Andegauense, ac Lugdunense, quæ magis sanis conueniunt, q̃ febricitantibus. Alia sunt vina in Gallia debilia, magis febricitantibus, q̃ pituitosis conuenientia, vt sunt Parisiense, Lemouicense, forẽse, allobrogense. Vino alij vtuntur, quod prosit, alij quod mentem exhilaret, alij quod gustu ingerat voluptatem, alij cunctis de causis. Manifesta magis est vini efficacia in frigidis, & aridis corporibus: & in quibus minor insedit caliditas, vt in senib⁹, & languidis. Prim⁹ Aristheus mel vino miscuit suauitate præcipua, vt scribit Plinius: & mulsi nutritu multos, inquit, lõgam senectam tolerasse constat Pollionis romuli exemplo, qui centesimum annum excedens, cum a diuo Augusto hospite interrogaretur, quanam ratione vigorem illũ custodisset, intus mulso, foris oleo respondit.

¶ Aphorismi de vino ex sacris theologiæ authoribus.

¶ Ex traditione diui Ambrosij.

Accidẽtis indicatio maxĩe cõsyderãda.
Non cõpetit vinum quãdo cõiungitur apostema.
Vnde dicatur vinũ.
Varro.
Aristotel'.
Aruus Etruscus.
Vinũ tortinum.
Protropũ.
Chium.
Lesbium.
Surrẽtinũ
Spoletinũ
Ceretanũ.
Fundanũ.
Aruisiũ.
Vernatiolum.
Maluaticum.
Belnense.
Diuionense.
Remense.
Andegauense.
Lugdunũ.
Vina febricitantiũ.
Aristei mistura ex melle & vino.
Augusti quęsitum.

Ambroſi⁹ lib. de noe ca. xxix.

Diuus Ambroſius in libro de Noe & arca quærit, propter quid iuſtus Noe primum vineam plantauit, & nō triticū, aut ordeū: vnde illud maiore ſollicitudine ſoluendum (inquit) arbitror, quia iuſtus Noe prius quæ voluptaria, quam quæ neceſſaria ſunt requirit: neceſſarij enim ſunt fructus tritici, & ordei, ſine quibus non poſſumus viuere: vinum autē voluptarium, & cauſa delectationis datum: quod quia iuſtus eſt, ideo ſibi magis hoc quod ſecūdum erat, quam ꝙ primū eſt vendicauit: neceſſaria eṁ alimenta viuendi Deo detulit, quod erat: ſuperfluum autem vinum hominibus, & non neceſſarium: vinū enim nō pepercit ſuo authori: vinum tamen bibere licet, ſed plurimum non decet. Vinum bibendi moderamine ſumptū non infirmitati eſt, ſed ſaluti, atꝙ omnem alleuiat infirmitatem corporis: vnde apoſtol⁹ ad Thimotheū ait. Vino modico vtere propter frequentes infirmitates tuas.

Vinū non pepercit ſuo authori.

Ex diuo Ambroſio Cap. ij.

Lib. tertio Hexamerō cap. xv.

CVltor vitium, non author fuit Noe, nō vitis author, ſed plantationis: neꝙ enim, niſi eam reperiſſet ante generatam, plātare potuiſſet. Deus autem qui ſciret quod vinum ſobrie potum ſuauitatem daret, augeret prudentiam, immodice ſumptum ad vitia cauſas daret, creaturam dedit, abundantiam humano arbitrio reſeruauit, vt parſimonia naturę eſſet magiſterium ſobrietatis, abundantiæ noxium, lapſumꝙ temulentiæ ſibi aſcriberet humana conditio.

Ex lib. de Helia & ieiunio ſancti Ambroſij Ca. iij.

In lib. de Helia ca. xiiij.

QVicquid nocet, venenum eſt: vina prætendis, venena ſuffundis. Tollit ſenſus, viſcera exurit, ſomnū infert, caput vexat: etiam maior vis vini, ꝙ̄ veneni eſt: deniꝙ venenum vino excluditur, non veneno vinum. Merito Deus per Moſen nō ſolum veneno, ſed etiam draconum veneno vinum comparauit, dicens. Furor draconum vinum eorum, & ira aſpidum inſanabilis. & pulchre additur, inſanabilis: multi enim reliquorū ſerpentū veneno curantur, nemo ebrietate: veneno caro vulneratur, vino mens.

Deutero xxxij.

¶ Ex lib. de penitentia diui Ambroſij Cap. iiij.

De pœnitentia ca. xiiij.

Timothei j. cap. v.

CAueamus abundātiam vini: vbi enim caro inebriatur, mens titubat, anim⁹ vacillat, cor fluctuat, ideo ad vtrūꝙ vtile præceptū eſt, quo monetur Timotheus his verbis. Vino modico vtere propter frequētes tuas infirmitates: cum calet corpus, tradit vaporem: cum alget, morbi frigore caro refrigerat animam tuam: cum dolet corpus tuum, triſtis eſt mens tua; ſed triſtitia in gaudium veniet.

¶ Caput quintum ex homilia septima Origenis super Leuiticum.

ET loquutus est dominus ad Aaron dicens: vinũ & sicer am nõ bibetis, & filij tui tecum: cum intrabitis in tabernaculum testimonij, aut cum accedetis ad altare, & non moriemini. Lex euidens datur & sacerdotibus, & principi sacerdotũ, vt cum accedãt ad altare, vino abstineant, & omni potu quod inebriare potest. Est ebrietas vini perniciosa in omnibus: sola nãq; est quæ simul cum corpore & animam debilem reddit: in cæteris etenim potest fieri, vt secũdum Apostolum cum infirmatur corpus, tũc magis potens sit spiritus: & vbi is qui deforis est homo corrũpitur, ille qui intus est renouetur. In ebrietatis vero ęgritudine corpus simul & anima corrũpitur: spiritus pariter cum carne vitiatur, omnia mẽbra debilitat, pedes, manum, linguam resoluit, oculos tenebrat, mentem velat obliuio, ita vt hominem se nesciat esse, nec sentiat: habet ergo illud primo dedecoris corporalis ebrietas.

Aaron.

Lex sacerdotum.

Apostol⁹.

Nocumenta vini.

¶ Caput sextum ex nona homilia Origenis in Esaiam, de eo quod scriptum est, omnis vter implebitur vino.

SVper malo vino ista cõscripta sunt: de vinea Sodomorum, & de gomorra vuæ eorũ vuæ fellis, botrus amaritudinis in eis: venenum draconum vinũ eorũ, & virus aspidum insanabile. De bono vino hæc dicuntur. Calix tuus inebrians ꝙ præclarus est: & sapientia conuocat ad craterẽ suũ, dicens. Venite manducare panes meos, & bibite vinũ quod miscui vobis. Est ergo vinũ de sodomis, & est quod miscuit sapiẽtia: rursumq; vinea facta est dilectio in cornu, in loco vberi, plãtata a Deo, quæ vocatur vinea Soreth, electa quidem inter omneis vineas: mirabilis aũt est alia vinea Ægyptiorũ, quã percutit Deus, secundũ id quod scriptũ est, percussit in grandine vineas eorũ, & ficus eorũ in gelu. Consyderemus ergo oẽs hoĩes figuraliter capaces esse vini: nec aliud eis possumus nomen imponere, quam capaces vini, quã vtrẽ, & dicere, quia nec homo plenus sit vino de vinea Sodomorum, & Ægyptiorum, plenus sit vino inimicorũ Israel. Sanctus vero & iustus ac is qui in virtutibus proficit: plenus sit vino de vinea soreth, vino de quo scriptũ est, Calix tuus inebrians ꝙ præclarus, vino quod miscuit sapientia.

De vino malo quæ scripta sint.

Vinea Soreth electa a deo.

Vinea sodomorum & ægyptiorum.

¶ Ex homilia. xj. cap. iij. in epistolam ad Timotheum sancti Ioannis Chrysostomi Cap. vij.

INtuere aũt sapientiam Pauli, cum enim sacerdotes, ac dyaconos monere pergeret, qui huius ministerij dignitatẽ accepissent, nõ passim indulgere vino, nõ ait, nõ ebriosos, sed neq; vino multo deditos: nã si illi qui in tẽplo illo carnali ministrabãt a vino penitus abstinebãt, quãto magis hos esse decet abstemios: nã vini vsus immodicus in amẽtiã deijcit, ac nisi ebrietatẽ inducat, aĩę tñ robur exoluit, omnemq; illius virtutem, ac substantiã debilitat, & prorsus eneruat.

Pauli sapientia de vini consilio.

Nocumenta vini.

¶ Ex eodem Chrysostomo homilia quarta, capite secũdo, In epistolam ad Titum Cap. viij.

Preceptũ pauli de vino in senibus.

SEnes sobrij sint, inquit Paulus, non vino multo seruiẽtes: nam quod ætate frigescant, magno potationis inseruiunt studio: quocirca hinc maxime admonet, vt omnibus expertibus ebrietatis vinum amputet, cupiẽs ab hoc morbo esse remotissimos, atq; irrisionem quæ hinc exurgit effugere: namq; facilius vapores ex infimis ad superiora feruntur, ac cerebrum occupant, & caput hinc læditur: atq; inde maxime ebrietas fit: habet quidem vino opus hæc ætas, cum maxime infirma sit, cæterũ temperato. Eadem admonitio adulescentulas tangit: verum non eadem ex causa, sed ideo quod ex vini potatione vehemens libidinis incenditur flamma.

Nocumenta vini.

¶ Ex eodem Chrysostomo Homilia prima Antiochiæ habita. Cap. IX.

Paul9 apostolus.

COgit Paulus non a principio, neq; ab exordijs hoc cõsilium de vino Timotheo discipulo, sed postq̃ vidit omnem virtutem deiectam, tunc consuluit, neq; hoc simpliciter, sed cum predefinitione quadam: non enim simpliciter dixit, vino vtere, sed vino modico, non quod hac admonitione, & consilio Timotheus egeret, sed quod nos indigemus: idcirco ad illum scribẽs, nobis bibendi vini mensuram, & terminos statuit: tantũ bibere iubens, quantum valetudinem adiuuet, quantum corpori sanitatem præbeat, & non alterum morbum: non pauciores enim quam continuatus aquæ potus, sed multo plures, ac difficiliores animi, & corporis morbos immodica vini parit potatio, passionum, bellum absurdarum cogitationum, hyemem menti interducens, & corporis vim meliorem, & salubriorem efficiens: vinum enim a Deo datum est, non vt inebriemur, sed vt sobrij simus, vt delectemur, nõ vt doleamus. Vinum [vt inquit Dauid] lætificat cor hominis: tu vero ipsum materiam facis tristitiæ: vinum datum est, vt corporis imbecillitatem corroboret, non vt animi sanitatem exterminet. Paulum audiamus dicentem, vino modico vtere: etenim ipsum modicum propter infirmitatem permisit, quod nisi imbecillitas vexasset, neq; modicum admittere discipulũ coegisset.

Mẽsura vini seruanda.

Dauid propheta.

Paul9 apostolus.

¶ Caput decimum ex Tertuliano in apologetico, aduersus gentes. Cap. VI.

Canon de mulierib9

CIrca fœminas quidem etiã illa maiorum instituta ceciderunt, quæ modestiæ, quæ sobrietati patrocinabantur, cum aurum nulla norat præter vnico digito, quem sponsus oppignorasset pronubo annulo: cum mulieres vsq; adeo vino abstinerent, vt matronam ob resignatos cellævinariæ loculos sui inedia necarint. Sub Romulo vero quæ vinum attigerat, impune a Mecẽnio marito est trucidata.

¶ Aphorismi de vini natura ex philosophorum, oratorum, ac poetarum documentis.

Quando, vt de ciborum inutili onere interim taceã, cui tamen nauigatur ad phasin, notissima est ac præcipue memorabilis Propertij sententia. Vino forma perit, vino corrumpitur ætas. Vino sæpe suum nescit amica virum. ¶ Aristoteles septimo politicorũ scribit pueris, & nutricibus vinum haud quaquã impertiendũ; sed vt ipse interpretatur, cuilibet ætati periculosum vinum; nam & Auerrhoei super Auicennæ canticis in loci eius enarratione non ita magnifaciendum vini haustum nimium, parcissime id videtur homini concessisse; nam priores [inquit] iuuenibus minime vini vsum permisisse aduertuntur; quod huius ætatis vigeat præcipue calor, parum vero quiddam senibus concessere, ac decrepitis.

¶ Vinum a Deo hominibus contributum Plato scribit, quasi remedium aduersus senectutem, vt redire ad iuuentutẽ videantur; & mœstitiæ eos capiat obliuio.

¶ Terrarum quoq; principes, & quos non irruentes hostium numerosi exercitus, nec volãtia tela, aut e machinis vasta mole, & ruinis saxa, ppulsa, excusave contriuere fœda vini desyderia, deiecere in imũ, & velut captos iure belli ante triumphales currus duxere catenatos.

¶ Alexandrũ vastissima terrarũ trãsmissa spacia cũ hoste barbara feritate terribili tã numerosa prælia, tot hyemes imbrium, & frigoris horrore deformes sub pellibus transactæ, tot locorum, ac temporum inenarrabiles pene difficultates, tot fluminũ ex ignotis puinciarũ vastitas, ac deniq; tot tantorũq; mariũ formidabilis, & procellosa magnitudo inuictũ tñ, ac velut Deũ humano in corpore hospitantẽ seruarunt. Sed eñ [mirũ dictu] bibendi infatigabilis, & herculaneꝰ ille, ac fatalis scyphus condidit, hinc fœda maiestatis eius suggillatio inter pocula amicos indignatione rapida, & vinolẽta trãsuerberãtis.

¶ Marcum Antonium alioqui magnum virum, & ingenij etiã eminentis quæ res alia in perniciẽ cõiecit, ꝙ ebrietatis malum?

¶ Dignũ porro ex Annaliũ memoria relatu illud, Ennium, de quo est apud Sillium Apollinis celebre vaticinium, illis versibus. Hic canet illustri primus bella Itala versu, Attolletq; duces cælo. Articulari consumptum morbo, quẽ ex immodico vini vsu contraxerat. Quã rem egregie perdocet Serenus. Ennius ipse pater dum pocula siccat iniqua, hoc vitio tales fertur meruisse dolores.

¶ Solon vnus e septẽ morte principẽ esse mulctandũ legeꝰ sanxit, si deprehẽderet ebrius. ¶ At ebrios Pittacus cũ peccarent duplici dignos incõmodo statuit. ¶ Nõ tẽpero mihi quin parte ista seueriorẽ inserã Senecæ censurã; hoĩbus [inquit] inter oleũ & vinũ occupatis ad votũ dies agit, si bene desudarũt, & in locũ eius quod effluxit, multũ potionis alteriꝰ ieiuno gutture igesserũt; bibere ac sudare vita cardiaci est. ¶ Noe femora ex ebrietate nudauit; Loth aũt quem Sodoma non vicit, vina vicerunt.

Marginalia: Propertiꝰ — Aristotelis sñia. — Plato de vino. — Terrarum principes. — Alexãdri magni violentia. — Antonius triumuir. — Ennius. — Silius. — Serenꝰ samoniacus — Solon vnꝰ ex septẽ sapientibus. — Pittacus philosophus. — Senecæ censura. — Noe. — Loth.

Canones apostolorum. ¶ In Apostolorũ canonib⁹ eps, aut presbyter, aut dyaconus aleæ, atq; ebrietati deseruiens aut desinat, aut dãnetur. Apostolus vero ait: benũ est vinũ nõ bibere, & carnes nõ comedere: vinũ eñ cũ carnib⁹ post diluuiũ dedicatũ est. Platõis de vino approbatio. ¶ Plato ille philosophorũ aquila liberaliorem aliqñ vini vsum approbasse videtur primo de legibus: sic enim regi facilius hoĩm mores putat. Quin Seneca quoq; ille stoico supercilio mire grauis nõnũq̃[inquit]& vsq; ad ebrietatẽ veniendũ, nõ vt merget nos, sed vt deprimat curas. Succinã mihi Euripidiũ illud detenere, tralatũ ad vinũ. Adsis quidẽ mihi, sed temperatũ, moderatũq;, nec desis. De vini ebrietate ex Auicennæ, Rasis, & Auerrhois sententijs. ¶ Mirari vero me plurimũ fateor in vinolẽtiæ pragmatia ista medicæ sciẽtiæ Arabũ imprimis quorundã, nõ sine cũctatione pferẽdã sententiã: quippe primo canonis scribit Auicẽna quibusdã visum si mense bis, aut semel modo admittat̃ ebrietas, insigne sentiri emolumentũ, quod somni profundioris rõne, virtutibus animalibus alleuiamẽtũ inducat̃, & quies. Itẽ proliciat̃ sudor: ac quę supfluũt, resoluãtur. Adde q̃ Almãsoris quarto Rasis pœnus duplicẽ in mense cõprobat ebrietatẽ, cui in canticis adijcere calculũ agnoscitur Auicenna, Auicẽna. Auerrho⁹ quãq̃ simplex ei arrideat ampli⁹, quã tamen illius interpres Auerroẽhus egregie improbat: malũ eñ esse vtrq; ebrietatẽ, quod hepatis inde ac cerebri vitietur cõstitutio, imbecilliores fiant nerui, vnde tremor, & cõuulsio inoriatur, & paralysis, sed & apoplexia, obstipatis spirituũ animaliũ meatib⁹, humecta cerebri ptãte aucti⁹ redũdante.

De cicuta. ¶ Sicuti hoĩ venenũ est cicuta, cõsimiliter & cicutæ vinũ, nõ simul q̃dẽ, sed haustũ mox. Auicennę opinio. Galenus. ¶ Sciendũ vero summos artis medicæ ac philosophiæ authores vinũ extulisse laudibus, quod primo canonis Auicenna, ac octaua methodi de curãdi modo Galenus subtile nuncupãt, albũq;: quippe nec capitis dolorẽ cõcinnare, ac insigniter humectare: proinde biliosis cõgruere præsertim, sanguineisq;, ira itẽ, vel insolẽtia, aut exercitio succensis. At perpẽsione forsan non indignum censeat aliquis, cuiusnam modi vinum esse id arbitremur.

Quid vinũ acetosum secundum Galenum Oribasius Isaac, Paulus. ¶ Aquosum arbitrãtur eruditiores, quod [docẽte Galeno] colore ac substãtia similitudinẽ præfert aquę. Diaphanũ qppe visitur, lucidũ, purũ, subtile, & aquæ multæ impatiẽs præcipue: pinde veterib⁹ nũcupatũ Olygophorũ, idest, si permittit̃, pauciferũ: nã e diuerso superi⁹ adnotauimus, multæ patiens aquæ, cuiusmodi vinosum forte appellãt medicorũ scholæ, & Oribasius, Isaac, ac Ægineta Paulus, id validius intelligunt, sole incoctũ, & ventis purius, defecatiusq; factũ. Isaac tamẽ in nõ febrientibus aquosum censet vitari vinũ oportere, ac debile, austerumq;. Extat græcũ distichon de perniciæ quã sæpicule cõcinnat vinũ, qđ balneis inscriptũ qñq; legim⁹. Balnea, vina, venus corrũpũt corpa nostra: Sed vitã faciũt balnea, vina, venus.

De vino dulci. ¶ Medicorũ sciẽtissimi dulce vinũ adijciũt eẽ natura viscidũ, & meatus, quos greci poros, & vniuersim scholæ nũcupãt, offercire, præstareq;: pinde ex dulci potu nõ fere qcq̃ in caput euaporare via præfarta, cõstipataq;: quare Cous tertio regiminis acutorũ ait dulcẽ potũ min⁹ caput aggrauare, quã vinũ, & mentẽ pcutere min⁹: porro &

dulcis vini ebriosum dicimus neminē: qm̄ dulce vinū saporē nullum obtinet vini ꝓpriū, sed alienū reddit oīno: ꝓinde dulcis rei, nō vini auidus diceꝛ verius, q vini dulcis desyderio teneꝛ. ¶ Scribit Atheneꝰ Troezeniūvinū sterilitatē inducere bibētibꝰ, sicut in Achaia abortū. ¶ Scitu dignū & illud. Sicut in musicis astruūt canonici hemioliū symphoniā cōficere, quæ ꝑ quinq; diplasiū vero eā, quæ ꝑ oēs: at eā quæ ꝑ quatuor, Epitrito cōstare. Compari modo & harmonici dionysiaci tres ꝓuiderunt vini symphonias ad aquas, ꝑ quinq;, per tria, per quatuor: sic quidē concinentes vel quinq; bibere, vel tria, aut ne quatuor: hemiolia nāq; cōsurgit rō, vbi duæ sunt vini partes, aquæ tres. Diplasia vero admistis duabus, Epitri rō est cū tribꝰ aquæ partibꝰ vna infundiꝛ vini: quæ sane in potu frugalitas cētenarijs paccōmoda Romanorū cœnis agnoscit, in quas vltra centum æra insumpsisse fraudi erat, ꝙ Septimiꝰ Florēs scribit. ¶ Adijciamus illud Platonis ex Cratylo dici a Græcis vinū qđ existimatione, ac opinionū vanitate mētē oppleat, vel ab emolumēto. Qđ illud cōprobat homericū, iuuamen senties, si biberis. Iis calculū adijcit poeta Cyprius, vinū Menelae fecerūt Dij curis dissipādis vel prestātissimū. pergit deinde, bene sentiētibus [inquit] tria tm̄ ꝓpino pocula, Sanitati primū, amori alterum, ac voluptati: tertium deniq; somno, quod vbi hauserint sapientes vocati, mox dominationem capessunt, quartum non vtiq; nostrum opinor, sed iniurie. ¶ Moderatus omnino vini vsus laudatur, qui in tāta apđ veteres fuit obseruātia, vt Hesiodꝰ sic scribat. Tris est, Tris lymphę partes quartæ fas addere vini. & hoc etiā cū exhilaraꝛ animꝰ, in festis fieri iubet. Atheneus etiā dicit gręcos duos vini cyathos ad qnq; aquæ dilutos bibere solitos, vel vnū ad treis. Veteres græci merum aquæ, nō aquā mero addebāt: vt faciliꝰ misceret vini quāminimū: vt autor Theophrastus. ¶ Panyasis q de obsonijs scripsit primā potionē distribuit gratijs, horis, & Dionysio, secūdā veneri, & itē Dionysio, tertiā ꝓbro, & damno. Sed ad numerū & memoriā amicorū antiqtus bibebāt, nōnulli gratiarū, aliqui musarū. ¶ Plato ille philosophorū monarcha de legibꝰ iubet pueros vsq; ad ætatē. xviij. annorū a vino abstinere, ꝙ nō sit necesse ignē igni addere: inde ꝟo vsq; ad. xl. modice vti: post eā ætatē se plusculū īuitare advitæ tædiū leuādū: ꝑterea mācipia oīa, fœminas, magistratꝰ, oratores, q cōsulūt reip. cōiuges item primo nuptiarū die, reliquo ēt tp̄e modicę, dū ꝓli vacāt: cui nocet vino graue esse, ꝓtusq; ignauos reddit. Qđ ēt ꝓbare vr̄ Aristoteles, vbi dicit ebriorū geniturā esse infœcundā, Romanis quoq; mulieribꝰ simul & seruis iterdictū. ¶ Cicero ægrotis vinū ꝓhibet li. iij. de natura deorū: qa [inqt] ꝓdest raro, nocet sępissime: meliꝰ est nō adhibere, quā spe dubię salutis in aptū piculū īcurrere. Locrēses, zephyrij, [vt est author Atheneus] ex lege zaleuci vino vti capitale ducebāt, vt hodie quoq; Saraceni nō tā ex lege Mahumeti, quā ex antiqua gentis, Arabūq; cōsuetudine. ¶ Alexander aphrodiseus in problematis ait aquæ potores visu esse, & cæteris sensibus acutiores: vinum namq; copiosum spiritalibus vijs sensus magnope obstruere. Deniq; in nostro dogmate nullū celeriꝰ iter ad arduas virtutes cōsequēdas, quàm

Athenei sententia.
Symphonia de vinis ex musica.
De vini mistura cū aqua.
Platonis sentētia ex Cratylo.
Cyprius poeta.
Hesiodus
Atheneus
Theophrastus.
Panyasis.
Tres potiones.
Lex platonis de vini abstinentia.
Ciceronis præceptū de vino.
Alexādri aphrodisei problema

Vini vtilitas.

vini,carniſq; abſtinentiam ; cum pluribus in locis ſacrorum volu minum aquæ diuina ſapientia comparetur.

Mneſitheus phūs. *Socrates.*

¶ Mneſitheus philoſophus ait. Vinū modice ſumptū animæ,cor poriq; robur addere:ſecus vero præter modum:ideoq; Dionyſium medicū vocant:vnāq; ex eius Nymphis hygieten ex ſanitate appel lari. Socrates apud Platonem laudat vinū in conuiuio modice ſum ptum,ꝗ haud aliter ꝙ Iouis imber plantas leniter irrorans,vege tiores facit, ꝙ impetu deſcendens:ita merum moderatum virtutem excitare,alacrioremq; animū ad officia reddere,immodicum vero obruere:neq; enim pollincturæ,funeraleſq; epulæ alia de cauſa in uentæ,ꝙ vt per vini,cibiq; recreationem defuncti deſyderiū,ex eoq; mœſtitia comprimatur.

Commendatio vini ab Aſclepiade medico.

¶ Aſclepiades inter medicos percelebris vinū mag nopere cōmen dauit,nec ægrotis negauit:cuius proximā Dijs naturam d:::it:eius laudibus,& virtutibus librum etiam dicauit Homerus. Vt pellant homini curas Dij vina dedere. Defectis aūt inedia,purgationibuſq; conſumptis corporibus ſaluberrimū eſt,inflammationibus omni bus inimicum.Omnino autem rarus,breuiſq; potus in tuto eſt, ex Hippocratis oraculo illo,Nihil ſitire,ſeu bibere nullam habet ratio nem:in hac enim re voluptati magis aut conſuetudini,ꝙ neceſſi tati indulgem⁹.

Iulius viator Romanus eques

¶ Hoīem oīo potu poſſe carere docuit Iuli⁹ viator eques romanus,qui ob intercutis morbum nihil penitus bibere paulatim aſſueuit. Ante omnia ventri vt dominētur,decet:quo ſine nihil eſt pulchrum dicere,aut facere:magiſtra conſiliorū eſt fruga litas prudentium.Quotquot philoſophantes excudunt aliquid,ante omnia ventri vt dominentur,decet.

Plutarch⁹

¶ Vinum enim [vt Plutarchus ſcribit] & caro vires quidē maiores faciunt;verum mentis impediunt actiones.Et ſi ad bellum eligere velimus virum,a quo maxime ſeruemur,eum minime indulgētem vino,ſomnoq;,ac cibo eligamus:vel ſi in morte liberos noſtros,ac virgines alicui commendare,huiuſcemodi viro,non autem ſeruo committamus.

De viris claris qui vino dediti fuere. *Lyſander* *Demetri⁹* *Oloſernes.* *Alexāder*

¶ Vinum multorū egregias virtutes legimus obſcuraſſe:legimus apud Atheneū,Imprimis Antiochus magn⁹ dies totos dormire ſole bat ob vinolētiā,veſperi excitabatur.Lyſander dux Lacedæmoniorū vir alioqui cæteris in rebus frugi,vino tñ dedit⁹.Inter vini amatores etiā Demetri⁹ qui Romæ obſes fuit.Itēq; Oloſernes Capadociæ rex, Alexander macedo,vt ſuperius dictum eſt,ab ebrietate duos dies, totidemq; noctes dormiebat:quare in re venerea imbellis erat:quod (teſte Ariſtotele)vinolētorū genitura aquoſa ſit.Dareo illi q magos ſuſtulit in epigrāmate ſepulchri inſcriptū erat,potui & multū vini potare,& hoc probe ferre. Vinolēt⁹ erat & Dionyſi⁹ iunior tyrānus, ex quo corruptos habuit oculos,auream coronam bibentibus pro poſuit,quā vicit Xenocrates philoſophus. Alexāder præmio etiam Indos,qui maximi potatores erant,inuitauit. Quidam Choas dici tur bibiſſe,talentumq; tuliſſe,ac biduo tantū vixiſſe. Mithridates

item polyphagiæ, ac polyposiæ argenteum talentum proposuit. Ex omnibus heroibus Nestor ab Homero ponitur potor, & idem Agamennon vt ab Achille incessitur. Vt poetas quoq; attingam, & alios viros doctos, Anacreon, & Alcęus lyrici, & Aristophanes Comicus in ebrietate multa scripsere, Æschylus item, de quo cauillans dicit. O Æschyle si ea quæ conueniunt, facis, non tamen cognoscens facis. Plærūq; tamen in poetis contra euenit. Horatius. Abstinuit Cerere, & Baccho. & Iuuenalis. Ac toto vinum nescire decembri. Et apud Plinium. Protogenes in Lalyso pingendo plures dies lupinis tantū madidis vixit. Minos legem a Ioue accepturus apud Homerū nouem dies in cauerna summa est vsus abstinentia. Apud Hebræos Moses, & Helias, & apud nos Christus dies. xl.

¶ Romulum regem dicunt ad cœnam vocatum, ibi non multū bibisse, quia postridie negotiū haberet: ei dicunt, Romule, si istud oēs homines faciāt, vinū vilius sit. Is respondit, immo vero carū, si quātū quisq; volet, bibat: nam ego bibi quantum volui.

¶ Bacchum, teste Seneca de vitæ tranquillitate, liberū dixerūt, quod animum a seruitio curarum liberet, algorē expellit, somnūq; conciliat: at copiosius haustū caput turbat, stomachū lædit: vnde Plinius prorsus (inquit) vt iure dici possit: neq; viribus corporis vtili⁹ aliud; neq; aliud voluptatibus perniciosi⁹, si modus absit: hinc scatet ebrietatis libido portentosa, pallor, genæ pēdulæ, oculorū vlcera, tremulæ manus, effundentes plena vasa, & quæ sit pœna pręsens, furiales somni, & inquies nocturna, hinc ex ore halitus fœtidi, hinc rerum omniū obliuio, morsq; memoriæ: nam vapore cerebrum debilitat, membra remollit: vnde pueris & nutricibus nō esse dandum monet in libro de somno Aristoteles.

¶ Inuenimus in historijs Egnati Metelli vxorem, q̄ vinum bibisset e dolio, interfectā fuste a marito, eūq; cędis a Romulo absolutū: & Fabius Maxim⁹ in annalib⁹ scribit matronā, q̄ loculos in quib⁹ erant claues cellæ vinariæ resignauisset, a suis inedia mori coactā. Ex hoc institutū est propinquos fœminis osculū dare: vt scirent an temetūm bibissent [hoc tum vino nomen erat].

¶ Ægyptijs quoq; regib⁹ certa erat statuta vini potādi mensura: quā neq; farciri veter, neq; inebriari possent: nam regibus (vt est in prouerbio Solomonis) vinū minime dandū est: quia nihil secretū, vbi regnat ebrietas: ne si forte bibant, obliuiscantur iudiciorū, & mutent causam filiorū, & pauperis. Quare festiuiter dixit Plautus, vinū luctator est dolos⁹, pedes captat primū. ¶ Sapiētis viri sup mētam celebre dictū est, prima cratera pertinet ad sitim, secunda ad hilaritatē, tertia ad voluptatē, quarta ad insaniā; hinc ebrietatem esse furoris voluntariam speciem.

Symphoriani Campegij equitis aurati
Fauergiæ domini de vini natura Finis.

Diſceptatio de ſecanda uena D. Symphoriani Campegij Lotharingorum Archiatri Epitomatica diſceptatio, qua docetur per quæ loca ſanguis mitti debeat in uiſcerũ inflammationibus, præſertim in pleuretide.

Quatuor humorũ ſymphonia.

QVemadmodum mundus arte mirabili, ita etiam homo quatuor conſtare videtur elementis: ſanguine, pituita, & vtraq; bile, tam atra, q̃ flaua. Nam ſanguis aeri aſſimilatur, pituita aquæ, flaua bilis igni, terræ vero, quæ atra dicitur, bilis. Guſtu porro ſanguis dulcis, pituita ſalſa, flaua bilis amara, atra bilis acuta. Fons ſanguinis eſt cor: ex ſanguine ſpiritus: ſed per

Humorũ generatio & origo.

cordis partem dextram manat ſanguis, per ſiniſtram promicat ſpiritus. Flaua bilis ex iecore, atra ex ſplene, pituita ex cerebro. Eſt vero ſanguis calidus, & humidus, pituita frigida & humida, flaua bilis calida ſimul & arida; atrabilis areſcit cũ frigiditate. Quod autẽ hominũ alij ſunt hilares, triſtes alij, cauſa (vt inquit Hippocrates) in elementis eſt;

Hippocrates.

nam qui defecatiſſimi ſunt ſanguinis, ridibũdi fere ſunt viſu, corporeq; floridi, & quandoq; coloris venuſti. In quibus vero flaua

Cõplexiones quatuor.

exuberat bilis, agiles hi, leues mente, ingenij celeris, & iracũdi. Qui atra bile abundant, inertes ſunt, puſillanimes, timidi: at pituitoſi, ſegnes, & frigidi. Ex pituitæ dulcis affluentia ſomni copiam profluere coniectant medicorum ſcholæ, velut ex acetoſis famem, ex ſalſis ſitim, ex crudis ſitis interpellationem.

Sanguis inter humores præſtantior.

Inter humores vero ſanguis lõge præſtantior cenſetur; ſiquidem eſt ſpirituum materia, quibus maxime ſtat vita: & virtutis vegetatricis operatio, atq; itẽ animalis; proinde naturæ theſaurus habetur: & [vt Plato inquit] carnium, & vniuerſi corporis pabulum: quo pereũte, cõfeſtim inſequatur mors. Qui igitur de ſanguinis miſſione ſpeculantur, vnũ ſibi principaliter proponant: oportet nempe vt quæ corporis affectiones euacuatione indigeant, conſyderent: ac deinde alterum: quænam ea quæ ſanguinis fit

Quid ſanguis, quid vero ſpiritus.

detractione, cum ſanguis ſpiritus ſit fomes, & vitæ theſaurus. Multi enim ſunt affectus qui euacuatione quidem indigeant, ſed non ſanguinis miſſione; at nos ſane etiam compẽdij nimirum cauſa de ſan-

guinis missione in pleuretide quod ad morbum pertineat docere intendimus. Mox autem de venis quæ veniunt secandæ: nam de istis quæsitum est multum: nihil ne referat, quam quis secare venam volet in pleuretide, an sicuti Galeno, ac prope medicorum clarissimo cuique visum est, multum intersit: hanc an illam, & ex qua parte inciderit. Quocirca neoterici, at nouitij medici talem mouerunt quæstionem. An in pleuretide inter initia sanguis ex aduersa parte sit detrahendus, ex latere dextro affecto, mittendus inter initia ex brachio sinistro. Ad quam quæstionem recentiores medici Arabum doctrinam amantes, & Auicennã sequentes respondent, ac contendunt in interiorum membrorum, ac viscerum inflammationibus, venam quę ex opposito est latere affecti incidendam, cum potius Hippocratis, Galeni, ac Oribasij Sardiani testimonijs ea quæ e directo est, sit secanda. Huic opinioni obnoxij sunt Arabes omnes, vt in eorum libris videre licet, quos totus iuniorum medicorum chorus imitatus est, & in primis illorum alter solomon Auenzoar Arabs origine, & si Hispanus Hispalensis natiuitate fuerit, qui meminit quorundam sui temporis sentientium, et rationes afferentium sophisticas, vt ipse putat, an legitimas, ignorat noster Brissotus. Potest enim [infit] verũ & ex veris, & ex falsis, item & recte, & vitiose colligi: is Auenzoar ex solo aduersi lateris sanguinem detrahit: nec rationem, nec aliud adducit, quam patris sui vsum. Credo [inquit Auenzoar] certissime quod hoc est omnino mors ægrotantis. Credit certissime Auenzoar, ergo nescit nec per rationem, nec per experientiam. Brissotus tamen [vt asserit] frequentem huius rei experientiam habuit: quod valde & subito conferat. Ego vero hoc anno: millesimo quingentesimo trigesimoprimo, in præsentia Renati villaterij pharmacopolæ expertissimi experientiam apud Lugdunum habui in quodam mercatore qui pleuretide laborabat: sanguinem e directo misi, & cito curatus, & sanus factus est. Credit Auenzoar quod hoc sit omnino mors infirmi, sed dicendum potius cur crederet: non autem [infit] Brissotus conuiciandum tam sordide, verum hunc suis verbis rephendere, aut certe aspernari facile est: qui subdit se credere non posse fieri quod quis a pleuretide perfecte sanari possit ante sexagesimum diem: euacuata enim causa, non tam diu durat morbus, & post sanationem non est metuenda recidiua, quod suo medendi more metuendum est. ¶ Rases in. ix. ad Almãsorem. Vbi corpus valde plenum est, ex aduersi lateris brachio alias affecti: sed alio loco maxime in libro diuisionum aliter sentit, & sibi pugnat. ¶ Ioãnes Mesues, vt aliqd adderet, distinguit de principio, siue fluẽte materia, & fluxa. Itẽ de plenitudine maiore, aut minore, & de toto, aut parte. ¶ Auicenna sine determinatione primum ex crure e directo, deinde ex brachio aduersi lateris bis, prius ex basilica, deinde ex media, vel nigra, & post aliquot dies ex affecti lateris brachio, tandem lateri cucurbitas adhibet; sed quãtum ea in re a veritatis tramite de-

Neotericorũ ac Arabũ quęstio
Auicennę responsio.
Hippocrates.
Galenus. Oribasius
Brissotus parisiẽsis.
auenzoar cognomẽto sapiens apud Arabes.
Authoris experientia in pleuretide.
Opinio Rasis de sanguinis missione.
Mesuæ opinio.
Auicennę opinio.

uiauerint Arabes, lucidissime ostendemus. Primum igitur omnium peruersam hanc Arabum, ac Pœnorum, recentiorumq; opinionē veterum authoritas explodit, atq; conuincit, qui in omnibus interiorū viscerum inflammationibus venam quæ è directo loci affecti est secādam docent.

Arabum opinio.

¶ Opinio prima quæ est Hippocratis.

Lib. j. de victus ratione.

Libr. j. de morbis.

Lib. vj. epidimiarum

HIppocrates libro. iiij. de victus ratione in morbis acutis de curatiōe pleuretidis, & peripneumoniæ agēs in hāc scribit sententiam. Si dolor ad superiores partes extenditur, vt ingulū, mamillā, brachium, internam brachij venā secare oportet ab eo videlicet latere, quod dolore fuerit affectū. Idem docet Hippocrates libro. j. de morbis, vbi iterū de peripneumonia, & pleuritide loquitur, ita inquiens Lienarem venam manus huius, vel iocinoralem pertundere cōferet, qua morbus fuerit: sicq; dolor lateris, aliorumq; lenitur: id quod idē Hippocrates sexto Epidimiarum libro confirmat, inquiens. Dolorē proximum ventriculum purgare; sanguinis autem ventriculum diuidere, seu secare conuenit.

¶ Opinio secunda Galeni.

Lib. de cō stitutione artis.

Calen⁹ li de phlebotomia.

Verba Galeni.

xiij. Meth.

GAlenus libro de constitutione artis medicinalis capite vij. infit. Quoniam ex vicinioribus, & communiorib⁹ patientis particulæ venis fit euacuatio & optima, & facilis. hæc ille. Accedūt huic sententiæ & ea quæ scribūtur per eundem Galenum libro de Phlebotomia in hunc modum. Reuulsio e directo facta euidens iuuamentum celeriter ostēdit: at econuerso nequaquam: magnifice enim opitulatur spleni male affecto sanguinis ex sinistra manu euacuatio At vero deinceps & in pleureticis venæ sectio e directo lateris affecti facta presentissimā vtilitatē sæpenumero ostendit. Ex opposita aūt manu vel non magnam, vel certe tardam, doloresq; oculorum vehementiss̄imos sæpe infra vnam diem sedauit e directo missus sanguis. Et paulopost Adeo vero euidentem vtilitatem & interdum etiam repente affert venæ sectio e directo affectarum partium facta, vt & ægrotantes ipsi, & eorum necessarij plærumq; stupidi maneāt. Idem quoq; xiij. Therapeutica Methodi capite. v. quærens per quæ loca sanguis minui debeat in inflamationum principio ait. Satius igitur sit, vbi partes quæ in ore sunt phlegmonem accersere cœperint, deriuare ad nares, pari modo venam quoq; vbi hæ partes sic laborant, incidere humeralem in manu. Si ea non cernitur, mediam: vbi iecur, pectus, pulmo, aut cor sic afficiuntur, internam, ac perpetuo quidem

in omnibus quæ e directo est. Vbi iecur phlegmon inuadit, quæ in dextra sunt manu, vbi lienem, contra. Item Galenus libro secũdo ad Glauconem cap. vij. prædicta cõfirmat, ita docens. Et siquidẽ dextra vteri pars affecta fuerit, a dextra manu, & crure detraxeris sanguinẽ. Sinistra autem affecta, a membris quæ illi e directo sunt. Idem Galenus agit in libro de præsagio experimento confirmato inquiens. In pleureticis in rectum languẽtis ex vena sanguinis detractio vtilitatem frequenter magnam, ac euidentissimam ostendit. At ex opposita manu, aut prorsus obscuram, aut expectabilem. Istis Hippocratis, & Galeni testimonijs quid apertius, quid deniq; euidentius? adeo vt nullus sanæ mentis hic tergiuersari possit.

Galenus ij. ad glauconem.

Galenus in lib. de Presagio.

¶ Opinio tertia quæ est Oribasij Sardiani.

ORibasius Sardianus Iuliani Cæsaris Archiatrus in medicinæ compẽdio ad Eustachiũ ita scribit. Splenem patienti de sinistra manu, secus digitum minorem incidenda est vena, aut de sinistro brachio, quæ est cubito proxima. Pleureticis autẽ ex ipsa parte quæ dolet sanguis est auferẽdus; ad oculorum vero dolores iuuat magnifice, si ex ipsa parte quæ plus dolet de brachio capitalis incidatur vena. Hæc Oribasius. Si itaq; hæc Oribasij verba vera sunt, consequitur in interiorũ viscerum inflammationibus, & præsertim in pleureside nulla opus esse humorũ, quę per distantissima fit, retractione, vel ex opposito (vt nostri loquunt) diuersione; sed mox secanda vena, quæ affecto lateri est vicina, ac cõmunis: nam ad locũ affectum tanquam ad partẽ imbecilliorẽ omnes reliquæ partes vti fortiores suas superfluitates reposuerunt; ob id in opposita parte, aut multum distante nulla est superfluitas quæ possit vltra ad affectam partem defluere, gratia cuius retractio, vel diuersio fieri debeat; cum tota ad affectam partem quæ in vniuerso fuit corpore superfluitas defluxerit. Non est autem quod Oribasio obijciãt Arabes, & Pœni, ob commotionem humorum, quæ fit per venæ in latere affecto sectionem maiorem ad partem affectam fieri humorũ cursum. Currũt equidẽ atq; fluunt humores, ac nõ in partẽ ægram, sed foras, quod vtile est, ac minime præter naturã. Quod nõ in partẽ ægrã, quomodo nãq; pars imbecillior traheret a fortiorib⁹? quando Galeno lib. iij. de potentijs naturalibus referente, duobus æqualiter esurientibus, non subtrahit manu panem alter alteri, nisi valentior. Trahendũ vero q̃ maxime foret, cum in fortioribus nulla sit superfluitas, quam sua sponte reponant. Itaq; cum fortiores nõ possint ab imbecillioribus partibus recipere, quandoquidem in illis nullus sit defectus, vt attrahãt, nec affecta a se tãquam reliquis imbecillior, repellere; alias enim a debiliori in fortius fieret actio, quod naturæ impossibile est. Reliquum est, vt medicus id quod in partem ægram defluxit, euacuet; nõ autem alio pacto potest, nisi vt venam e directo latere affectum respicientem, communitatemq; cum ægra parte habentem incidat. Quæ euacuatio iuste Antispatica dicit; simul enim

Oribasius ad Eustachium.

De sectione venę in Pleureticde ex Oribasio.

Authoris explicatio & intelligentia.

Obiecta Arabum.

Galen⁹ de potentijs naturalibus li. iij.

Antispatica.

euacuat, & retrahit: adeocp in vniuersum verum est, quod ab Hippocrate parte prima separatorum sermonum dicitur. Quæ ducere oportet, quo maxime natura vergit, eo ducere per loca conferentia oportet.

Apho. xxj.]

¶ Opinio quarta ex Cornelio Celso.

CÆterum discutiamus, vtrum retractio facta per viciniora vim habeat postea implendæ partis vicinæ: in hoc enim causæ cardinem versari plærics, vt Razes, Auenzoar, & Auicenna putant. Ergo venæ sectio facit decurrere humores, sed donec quiescant tantū: & ante Auicennā ait Cornelius Celsus latinus Hippocrates habitus. Neq; ignoro quosdam dicere, q̄ longissime sanguinem inde vbi lædit, esse mittendū: sic enim auerti materiæ cursum, ac illo modo in idipsum quod grauat, euocari: sed idipsum falsum est: proximum enim locum primo exhaurit: ex vlterioribus autem eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur, vbi is suppressus est: quia non trahitur, ne venit quidem. Et paulopost. Auertitur quoq; interdum sanguis, vbi alia parte prorumpens, alia emittitur: desinit enim fluere qua volumus, inde obiectis quæ prohibeant, alio dato itinere. hæc Celsus. Cōstat igitur in phlegmone, vbi sanguis mittendus est, eius generationi semper occurrere antitipasticam sanguinis missionem, per viciniora præsertim acute factam, & inter initia: sistit enim expulsionem factam a venis communibus totius corporis detrahendo, euacuat etiam retrahendo. Neq; nos sanguinem attrahi ad locum dolentem, sed ab eo in aduersum trahi iubemus, etiam si nihil impediat ad partes distātissimas: vinculis, & frictionibus, & cucurbitis euocamus, non autem sanguinis missione, vtpote euacuationi dicata: quæ non nisi per viciniora fieri potest. Galenus vero semper inter inflammationū initia, vbi retrahendum, ac euacuādum simul sanguinem in libro de sectione venæ dixerat, eandem secundo de arte curatiua ad Glauconem præcipit, rationem subiungens, quur huiusmodi venæ incidantur: hæ enim (inquit) viciniores, magisq; e directo sunt patientibus membris. Sed forsitan aliquis ex secta Arabū dicere posset. Galenus lib. xiij. Therapeuticæ ait, Ad partes quæ maxime longinquæ sunt semper auersionem facies. Respondebimus hunc locum intelligi debere de detractione quæ fit medicamentis purgantibus, frictione, & exercitatione, non de sanguinis missione.

Celsi de sectione venæ opinio.

Authoris explanatio.

Galenus.

Galenus lib. xiij. metho.

¶ Quinta opinio quæ fuit Isaac Israelitæ.

QVantū a veritatis tramite deuiarint in missione sanguinis in pleuretide Arabes, lucidissime non solum veterum Græcorū authoritas explodit, sed & Isaac israelitæ conuincit opinio: qui in pleuretide venam quæ e directo loci affecti est, secandā docet: id quod facit libro tertio viatici cap. xij. de pleuretide agens, vbi in hanc scribit sententiam. Si videamus q̄ apo-

Constantinus monachus librū viatici Isaac sibi adscripsit, pariter & lib. pātechni.

stema diaphragmatis sit sanguineũ, si sequantur tempus, ætas, consuetudo, & virtus infirmi, festinemus vt de basilica vena minuamus de latere vbi infirmus patitur, anteꝗ augmentetur, maxime si dolor ascendat ad furculas: quod in Periconoxeon præcipit Hippocrates, cum loca superiora lateri doloroso sint colligata, basilica vena incidenda erit: si vero inferiora loca doloroso lateri sint colligata, pharmacia est dãda: & si infirm⁹ fortis nõ est, cura alia adhibẽda est, ꝙ sit ea, quã in phlebotomia præcepimus obseruandã. Si virtus defecerit, nõ oportet phlebotomari: sed quanto magis possumus, virtutem custodiri: phlebotomia molestissima est cum defectione virtutis. hæc Isaac. Ex quibus verbis nihil aliud colligi potest, nisi quod in pleuretide in principio sit incidenda vena basilica non quouis modo, sed secundũ directum: id quod Galenus libro de venæ sectione probat, in hanc scribens sententiam. Sed & reuulsio e directo facta euidens iuuamentum celeriter ostendit: at econuerso, nequaquam: hæc enim retractiõis species plurimum & citissime a loco inflammationem patiente euacuat: primum nanqꝫ ex vicinis partibus deterior sanguis trahenti cedit: celeriterqꝫ vitiosus sanguis ex partibus transmittẽtibus profluit, adiuuante impetu facultatis excretoriæ eo vergente. Quoniam vero laborans particula in propositam, sectamqꝫ venam sese exonerare nititur, vtpote familiarissimam, cõmunitatemqꝫ cum ea habentem: necesse est (si insignis copia adest) regurgitare humoris partem in proximam venam, quæ maximam societatem habet cum loci ægrotantis peculiari vena: potentissime itaqꝫ retrahet hæc venæ sectio humorem ab inflammatione, peculiariqꝫ eius vena, quando ea sese in sectam venã exoneret: hinc est quod Galenus lib. iij. de crisibus, cap. iij. & vltimo in bonis inflammationis crisibus per directum oportere fluere sanguinem docet. At hæc sufficiant ad confutandum manifestissimũ hunc errorem cum Arabum, tum Pœnorum, ac recentiorum medicorum; nec plura desyderabunt, qui veritatem ex animo amant: reliquos qui iam in eo errore tanquã ad sirenios scopulos consenuerunt nil moror, quãdo istis ne Dij quidem diuersum persuadebunt. Quod si vero studiosi plura de hac re scire cupiunt, legant Disceptationem nostram apologeticam, quam nuper apud Lugdunum scripsimus aduersus Andream Thurinũ pro Mattheo Curtio collega nostro. Qđ si vero ampliora cupiunt, legant Petrum Brissotum medicum, ac philosophum doctissimũ, item & Andream ipsum Pischinẽsem, ac Curtium, & Leonardum Fuchsium Brandemburgensis Marchionis archiatrum.

Authoris explanatio.

Galeni sententia.

Isaac siue Cõstãtin⁹ lib. vj. sui pantechni dicit ꝙ si ĩ pleuresi dolor ascẽdat ad furculas, debet fieri phlebotomia ex parte opposita: si vero quescat materia, fiat ẞm infirmũ locũ. haliabbas nouo the. dixit, ꝙ si dolor a costis incipit, & ad furculas ascendat, eo ĩ latere ĩ quo apostema est, incidenda est vena.

Galenus iij. de crisibus.

Finis.

Quæſtio de Vini exhibitione in febribus ab Iacobo Syluio Ambianate ædita.

An in febribus Vinum ægrotis tuto dari queat.

FEbre tertiana continua dies iam nouem conflictabatur æger quiſpiam Lugduni, vir magnæ apud omnes authoritatis, omnibus naturæ, ingenij, fortunæ dotibus ante morbum hunc cumulatiſſimus, annos natus quinque & ſexaginta. Vino vinoſo & generoſo, eidemq; meraciori per ſanitatē annos circiter triginta aſſuetus nullo valetudinis incommodo. Vinum idem mirum in modum ſitiebat: ſeruos, parentes, amicos, viſendi, iuuandi, ſolandi ſtudio illi ipſi officioſiſſime adhærētes impēſe orabat, atque obteſtabatur, vinū vti propinarent paucum, oligophoron multa aqua dilutum, ſaltem quo die febris erat mitior, atque adeo in ipſo paſtu tantūmodo. Eum de more viſuri non multo poſt quū medici quatuor percelebres, egoq; vna conueniſſemus, res ea eſt a parentibus in conſultationem poſita E medicis duo nominis in hac ciuitate clariſſimi dandū negauerunt, ne ſi velut incendium oleo reſtinguere conarentur, calorem excitarēt nulla poſt frigiditate vincendum. Ego contra Symphoriani Cāperij, Hieronymi Montui medicorum poſt Hippocratem & Galenum omnino doctiſſimorum rationibus cum experientia longa cōiunctis adductus, dandū conſentio: quū id maxime ſuaderent indicationes a virtute, ætate, conſuetudine, cauſa morbi, impetu naturæ, & animi ſumptæ. Quæ ſingula quantam vim habeant non in ſanitate tuēda ſolū, ſed in morbo etiam profligando, paucis expediamꝰ. Quæ res vt breuius perficiatur, locos ex Hippocrate & Galeno proferā, quibꝰ quod ſtatui planiſſimū euadat, imprimis ex libro nono methodi. An virtꝰ neceſſaria conſyderata in ægris a medico ſit, an non, indagemus. Ego enim ſæpe maxime eſſe neceſſariā, aio. Sic vt quæ circa ægrū adminiſtrātur, omnia ferme eius vnıꝰ cauſa fiant, aliquādo mediocriter neceſſariā, aliquādo exiguū ad inueniēda remedia cōferre. Hæc Galenus, quū ſcilicet admodū robuſta, aut imbecilla minꝰ ac magis a medico eſt cōſyderāda. Idē nō multo poſt. Gubernāt animal tres diuerſe inter ſe generis facultates toti corpori ex ſuo quodam veluti fonte queq; diſtributę, quas Plato animas vocat. Earū vna eſt naturalis ad nutriendū animal neceſſaria in iecore ceu fonte cōſtituta, per venas in totū corpꝰ diſperſa. Altera vitalis in corde natiui caloris fonte collocata, p arterias toti quoq; corpori cōmunis. Tertia eſt animalis ſeu ratiocinatrix in cerebro domiciliū cōſequuta, principū animę facul-

statũ author, actionibus quoq; volũtarijs & sensibus præfecta per neruos motũ, & sensum in totũ animal transmittẽs. Ergo has facultates seruare nihil plane est aliud, quàm vitam seruare, siquidẽ qualibet earum amissa, necesse est reliquas quoq; vna perire. Quibus Galeni verbis nisi planũ esset indicationem a viribus sumptã plurimũ in medẽdo pollere, ob idq; ipsas a medico vel seruandas, vel ita tamẽ fouẽdas esse, vt nõ deijciantur, adderẽ ex eodem nullã omnino vacuationẽ recte a medico institui posse, nisi eius quantitatẽ ex viribus condiscat, quas si aut morbi magnitudo, vel longitudo, aut immodica vacuatio deiecerit, reficiendas esse nemo vnquã negauerit. Porro vt odores ad vires reficiendas celeriter primũ locũ occupant, ita vina secundũ. Celerrime em̃ & maxime vniuersim vinũ alit, Gal. in aph. xviij. li. ij. & in aph. xj, lib. eiusdem. Quicũq;[inquit]indigent citissima adiectione, humidum remediũ cuiusmodi est vinũ, ad recuperãdas vires optimũ est; vbi autem citius, per odoratum. Nam facilius est impleri potu quam cibis, aph. xj. lib. ij. præterea famem thorixis id est vini potio soluit, aph. xxj. lib. ij. ¶ Huc pertinet quod locis aliquot alijs a Galeno scribitur cuiusmodi est hoc ex lib. de sequela potẽtiarũ animæ. Vinũ moderate potũ coctionẽ, distributionẽ, sanguificationẽ, nutritionẽ multũ adiuuat. Quæ res ob id ab eo fit, quod calorẽ naturalẽ auget. Gal, vij. Meth. qui quidẽ virtutũ est substãtia lib. ij. ar. curat. ad Glauc. ad hęc vinũ vt corpori assimiletur, opus coctionis minimum desiderat, quo fit vt cito nutriat & roboret. Gal. j. tempera. Nam vino propriũ est a corpore celeriter transmutari, iij. tẽpera. At vero dixerit hic fortasse aliquis. Quũ vinũ magis & prõptius quam cætera nutriat, authore Galeno in introductorio pulsuũ, per morbum vero atq; adeo per statũ cib⁹ plenior nõ cõpetit, teste Hippocrate aph. viij. p. Quando morbus in suo vigore cõstiterit, tũc victu tenuissimo vtendũ est, & Apho. x. p. ¶ Quibus statim morbus consistit, ijs statim tenuis victus adhibendus est, &c. ¶ Siquidem quo viribus roborãdis curiosius vacas, eo magis morbũ adauges. Gal. j. Criseon, & in commen. aph. lib. p. Quæ obiectio ꝙ nulla sit, hinc discas licet, Tota febris status fuisse videtur, quũ semper in vrinis flauẽtibus nebulæ, & eneoremata apparuerint, sed tamen ipso die nono mitior fieri cœpta, quo & consequentibus vim, vrinæ magnã reddiderit, adeo vt suspitio vehemens fuerit febrim vrinis paulatim cessatum iri. ¶ Ad hæc vt vina crassa, & rubra plurimũ dant corpori alimẽtum; ita aquosa quib⁹ vti statueramus, minimum; nam aquosa (ita autem nominãt alba & tenuia) sicut aquæ similem formã habent, ita etiam vim, quare vrinã cient, & minimũ nutriunt. Ga. in Aph. lib. ij. Aquosa enim celeriter per vrinam excernũtur, quia celeriter tota fere anticipant resumi. Gale. in aph, xviij. lib. ij. Vina aquosa & subtilia cõsistẽtia vrinas mouẽt & paucissimũ corpi nutrimẽtũ afferũt. Gal. li. de Euchymia. Neq; est quod causeris corpus alioqui a calore febrili obsessum præterea vini aquosi potu calefieri, quandoquidẽ vina aquosa insensibiliter infrigidãt. Gal, li, de Euchimia, Quid quod nullũ vinũ albũ est calidũ. Gal.

meth. Nunquid idē cibum ęgroto exhibuit sub accessionē, atq; etiam in ipsa accessione, dato ex vino diluto pane exiguo ad comedendum ob viriū scilicet imbecillitatem, a quibus & a morbo omnē victus instituendi rationē Hippocrates accipi nos ę docuit. Sed cur in re tam perspicua testibus vtor parū necessarijs? quū is ipse Hippocrates in li. de ratione victus in morbis acutis vinū det nō in diarijs modo febribus, verūetiam in acutis: vt testatur Gale. lib. viij. meth. Tēpestiuum mihi nunc esse videtur probare vinū huic etiam ætati, hoc est senectuti non fuisse negandū. Senectutis enim tēperies frigida & sicca, Gal. lib. j. temp. & lib. viij. sani. tuendæ. quū ea hominibus irrepat, absumpta humiditate ipsa, quę in pueris est plurima, in cuius locū succedit siccitas quā sane frigiditas prompte comes consequitur, abeunte scilicet calido, quippe quod humido sibi fouēdo familiari, & idoneo destituatur. Senectutis itaq; siccitas ac frigiditas per calida & humida est corrigenda. Gal. lib. viij. sani. tuendæ. At vinū calidissimū, humidissimū. Gal. lib. j. eiusdē. Id igit frigiditati & siccitati senū emēdādę est oportunissimū. Huc accedit qđ vinū oīm facillime & celerrime coquitur: distribuit in sanguinē, & alimētū transmutatur. Quibus quidem omnibus senū corpus indiget, vt pote quod facultates illas omnes habet maxime imbecillas, quibus ista perficiuntur. Aquosum autem, vt quod minimum & nutriat, & calefaciat, aut verius frigefaciat, elegimus, ne calorem hūc febrilem vini alicuius vinosi calor intenderet. humiditas autem illius acrimoniam frangeret. Nam victus humidus febricitantibus omnibus confert aph. xvj. lib. p. Vinum prodest senibus, quia omnia ipsorū membra calefacit, Ga. viij. sani. Vinūvt pueris inimicissimū, ita senib⁹ amicissimū est, ibidē. Verūtamen forsan obieceris indicationē ab ętate similiū esse non cōtrariorum: vt Hippocrates innuit prolato nunc aph. & Galenus in cōmentario eiusdē aph. & lib. sanitatis tuendę, & lib. methodi. in quib⁹ locis aphorismū quoq; paucis enarrat. pręterea in fine. viij. metho. Verum profecto atq; ita vt res est dicere videris, si ipse ætatis tēperamentum seruaturus sim, ac non potius immutaturus, quando id vitæ in calido & humido consistenti præter cætera inimicum est. Quam obrem senectutem ipsam morbum esse quidam voluerūt. Gal. lib. v. sani. tuendæ. ¶ Ne odiosa prolixitate tibi aures surdas faciā, ad cæteras indicationes mihi nunc transeūdū est, quibus adductus vinū seni febrienti propinandū contenderim. A consuetudine siquidē indicatio est similium. Gal. in fine. viij. methodi. ¶ Quapropter consuetudini, vt pote quę adscititiam, acquisititiāq; naturā in corporibus gignit, cōtraria dedisse in primis est noxiū: ab hac enim est indicatio similiū. Gal. j. sani. tuēdę. Eodē pertinēt quæ alibi passim a Galeno, & Hippocrate scripta sunt. Cōsuetudo vbiq; cū natura cōuenit, hinc pulchre dictū cōsuetudinē naturā esse accessoriā, Gal. lib. de motu musculorum. Cōsuetudo est natura acquisita. Gal. lib. ij. tēper. & lib. de dissolutiōe cōtinua. Naturę semper gaudēt cōsuetis, Gal. viij. meth. Nō est qđ paruū quiddā, atq; ad spectādū leue ad inuētionē remediorū,

veluti nec ad sanitatem tuendā, consuetudinē existimemus, Gale.li.
ix.methodi. Vtilius est senibus opere consueto exercitari, etiam si
modice noxiū. Gal.lib.viij.sanit. tuendę. Qui cōsueti solitos labores
ferre, & si fuerit imbecilles ac senes, nō cōsuetis fortibus, & iuuenib⁹
fortius ferūt. Hippo.aph.lib.ij. Quæ ex longo tēpore consueta sunt,
& si deteriora sunt, insuetis min⁹ molestare solēt. Idē ibidē aph. In cui⁹
cōmētario cibos & pot⁹ naturā facere aduētitiā docet gal. Idē Hippo
crates lib.ij. de ratiōe victus in morbis acutis capite de consuetudine
ita colligit. Si ī sanorū victu cōsuetudo est seruāda, quū citra magnū
valetudinis incōmodū repēte mutari nō possit, quāto magis in ægro
tis? innuēs (vt interpretaī Gale.) ex cōsuetudinis mutatiōe ęgros pl⁹
lædi, quā sanos, & eos adhuc magis, quos acuti morbi exagitāt. Ob
id ipse cōsuetudinē per morbū mutare noluit. Ob id etiā subdit Hip-
pocrates malā in cibo & potu victus rationem, modo familiaris, &
assueta sit, tutiorē esse, quā si derepente in aliā vel meliorē fiat trāsmu
tatio. Poterā alia prope infinita ex varijs Gal.lib. ac eo potissimū quē
de cōsuetudine cōscripsit, ex Hippocrate, ex alijs deniq; ꝑmultis scri
ptorib⁹ ijsdēq; doctissimis adducere, quib⁹ vobis planū facerē vim ma
gnā in vita homīs cōseruāda cōsuetudinē habere, nisi hæc vobis futu
ra satis æstimassem. Porro si quādo etiā a cōsuetis ad insueta est trāſ-
eundū, vt lib. aph.ij. iubet Hippocrates, quia vnica tm̄ cōsuetudo est
periculosa. in iuuenib⁹ ea mutare que nocēt, tentādū etiā si a puero
his maxime insueuerint, quod vires eorū moderate factā mutationē
sustinere possunt, & fructū aliquē ꝑcipere ꝑ reliquū vitæ tēp⁹ ex me-
liori consuetudine, in senib⁹ vero ne tētaueris: quoniā & si lōgo tēpo
re cōsuetudinē sensim mutare possent, frustra tn̄ sudaueris, ꝓpterea
quod tēpus illis nō suppetit, quo meliori consuetudine frui possent,
Gal.lib.viij.sanit.tuēdę. Vides quāto vitæ periculo firmatā iam inde
ab adolescētia thorixis cōsuetudinē in sexagenario mutādā, idq; re-
pēte tētaris; quāquā ꝓterea ex morbo acuto admodū imbecill⁹ foret
Quod si cōsuetudinē vini generosi & meri hactenus ab eo seruatam
nūc cōmutandā donem⁹, qm̄ vinū id immodice calidū affectui cali-
do nō cōueniat, eā nec ꝑ morbū, nec derepēte, si Galenū audis, cōmu
taris omnino, sed cōdonādū aliqd est cōsuetudini, Hipp.aph.lib.p.
Ex quib⁹ vel puero ꝑspicuū esse arbitror indicatione a cōsuetudine
sumpta, vinū aquosum saltē atq; adeo diluti⁹, & parci⁹ inter epulas
ꝑ calorē corpis suauiorē nō fuisse negādū. Maxia dignitas est ipsarū
viriū, qn̄ viuere ipsum ex harū custodia constat, vt pote quū vitā, aut
ipsas esse vires, aut earū actiōes sit necesse. At vita ipsa nihil esse pri⁹
in animātis corpe pōt, ꝓpterea quod nec sanos esse citra vitam licet;
virtus ergo omniū prima hominib⁹ custodiēda est, Gal.li.ix. Quib⁹
Gal. verbis &c. Ad tollēdā morbi cām vinū aq̄sum huic esse oportu
nissimū probem⁹. Hūc tertiana primū intermittēs, postmodū in cōti
nuā versa ex humoris modo putrescētis copia cōficiebat. Humorē in
eo biliosū auxerat aeris nos ambiētis calor siccissim⁹, vt interim rōnē
vict⁹ calidiorē omittā et corpis habitudinē; nā graciles magna ex pte

A morbi causa.

biliosi sunt Gale. Hanc itaque bilis flauę copiam si de corpore sustulerimus, febrim sustulerimus, tolletur aūt partim medicamētis, partim rōne victus idonea, hoc est bilē gigni phibente, aut genitā expellēte. At vero vinum bilis amarę acrimoniā mitigat ac frangit, præterea per sudores, vrinasque vacuat. Ga. j. sani. tuēd. Quā rem si vina omnia præstāt, nisi crassa & austera fuerint. Vina tamen aquosa vrinas maxime mouent. Gal. lib. xij. metho. Vinum tenue aquosum vrinā reddere celeriter cogit. Gal. j. lib. facul. natura. Sed obieceris, quāquā vinum vrinas cieat, & per eas, vel etiā per sudores bilem extrudat, caliditate tamen sua febrim adauget: esto vinū calefaciat (quum tamen alba, atque adeo aquosa tantū a calefaciendo abesse probarim vt etiā occulte frigefaciant) non tamen statim recte colligas causę febris biliosę nō esse remediū. Nam dolores oculorū meri potio soluit: vt inquit Hipp. in aphο. Præterea quę medicamēta bilis purgandę gratia ingeruntur, calida sunt. Omne enim medicamentū purgans potestate calidum est, Gal. in aph. Fateor huiusmodi omnia febrim augere, sed causam febris dum vacuant, multo plus cōmodare, quam febris incremento incōmodent, vt quę causa sublata prompte dilabatur. ¶ Reliqua est [vltima] nobis proposita indicatio ab ipso [naturæ impetu accepta, quā] vini quoque potione in hoc febriente postulasse contendimus. Quandoquidem si quę ducere oportet, quo maxime natura vergit per loca conferentia, eo ducere oportet, vt Hippo. visum est aph. xxj. lib. j. Si quoque vbi morbus non integre iudicatur, id quod deficit, id nos supplere conuenit. Gal. in cōmentario aph. xx. lib. j. Natura autem in hoc [c]risim per sudores, & vrinas die septimo tētauit, sed imperfecte, qui[a] horum neutrum febrim soluit, quū nec sudor copiosus, nec a toto corpore pfluxerit, nec vrinarū vis maior apparuerit quā diebus consequutis. ¶ A medico igitur adiuuāda fuit natura, vt quod reliquum erat materiæ febrilis, vel per vrinas (quod ego præter cætera speraui futurū) vel per sudores (quod prope desperabam, quod nec vrinę supprimebantur, nec aluus, nec rigor præcedebat) vel per vtrunque excernat. Porro vinum aquosum ea oīa abunde præstare cōsueuit, vt partim ex dictis patet, partim sole clarius ex dicendis euadet. Quin eo igitur ægrum hunc potamus? Nā vinum eiusmodi quantum aliud quiduis, humores semicrudos concoquit, sudorem, vrinamque promouet, ac somnum conciliat. Gale. lib. iiij. sanit. tuē. Quæ dos postrema nobis in febribus acutis vel in primis necessaria est, quippe quibus comes insomnia est dormiendique impotentia. Quæ vires mirum in modū prosternit, corpusque siccatū emanat. Quapropter Galenus lib. j. ad Glauconē cap. v. Vinū (inquit) tenue album indubitanter dabis & maxime his qui nō dormiunt, si capitis dolores nō patiuntur, & temporum pulsus non fuerint. Quāquam vina aquosa & subtilia præterquamque capiti non nocent, capitis dolorem sedant, & insensibiliter refrigerant. Gal. lib. de Euchimia. Vinum prodest senibus, quia calefacit omnia eorū membra, & per vrinam purgat [serum] sanguinis. Gal. lib. iiij. sanit. tuer.

A naturæ impetu.

¶ Quod si opponas vina non competere cholericis seu a natura, seu tēperie acquisitia, Gal. lib. de euchymia, id que per Hippocratē lib. vj. epidemion, siue ipse sit, siue Thessalus eius filius, cōfirmes vinum calidis temperaturis prohibentem, idq; non modo quum febricitāt, sed etiam per sanitatem, cū inquit. In calida natura refrigeratio, aquę potio, quies cuiusmodi naturæ homines picrocholos ab amarę bilis redundantia vocat in lib. de ratione victus in morbis acutis. Gal. in viij. methodi. ¶ Sed nodū hunc Galenus idem dissoluit lib. eodem paulopost. In calida [inquit] natura suadet tum refrigerationē, tum aquæ potionē, tum quietem, nisi forte (vt nonnullis placet) copiosius vtendum esse aqua quam vino, eiusmodi naturis suadere eū dixeris, hęc Galenus. ¶ Vinum vero ipse cōscius es, omnibus me eiusmodi naturis concedere, sed quod tum aspectu, tum viribus sit aquosum, id enim ad omnia vtilius quam aqua est, vt pote quod & concoctione iuuet, & vrinas ac sudores prouocet, Gal. lib. viij. meth. paulo ante, vbi de febribus diarijs in picrocholis loquitur. Quib⁹ si aquā miscueris, omnem noxæ suspitionē exues. Vinum enim aquam ad penetrandum adiuuat, sitimq; prōptius quam alterutrum per se mitigat. Gal. lib. j. simpliciū. Quæ res quibus votis expetenda sit in morbis acutis calidis, omnibus est manifestum. ¶ Postremo monet Hip. lib. vij. epidemion, ægrotantibus esse gratificandum in purgationibus, cibis, potibus, & in his quæ vident, aut tāgunt, & in cæteris, modo non multum noceant, id quod non in gratiam ægroti ab eo admonitum esse docet Galenus, sed eius vtilitati vt consulat felicius. Parum enim deterior potus, aut cibus, suauior autem melioribus quidem, sed minus suauibus est praferēdus, apho. xxxviij. lib. ij. Nam quęcūq; cum voluptate assumuntur, ista ventriculus amplexatur, & magis concoquit, sicut quæ displicēt, refugit, vnde & nauseæ, & flatus, & fluctuationes subsequuntur. ¶ Omitto ęgrum magna animi molestia, quæ illum desiderio rei petitæ plurimum angebat, liberari quando illius animo assistentes obsequuntur, idq; nulla mora exhibens quod postulauerit, modo id noxa careat, aut incommodi in se minimū habeat. ¶ Prætereo vinum quotidianis febribus, & quartanis communi medicorum consensu condonari. Neque est cur longiorem de re proposita sermonem producam, ne quæstio in iustum volumen exeat.

¶ Finis quæstionis de vino febricitantibus exhibendo æditæ ab Iacobo Syluio Ambianate, idq; Lugduni Calen. sextilibus. M. cccccxxx.

Enchiridion medici Christiani.

Enchiridion præceptiuum ac doctrinale, quo ratio seu compendium ueræ humanæ uitæ demonstratur, ad filium Iacobum Claudium Campegium.

SI hi qui longinquas sunt regiones adituri fili charissime, in primis studio habēt, vt vel ex ijs, qui illic ali quando fuerint, vel ex Cosmographorū tabulis iter addiscant: quanto diligentius curandum est liberalia studia, vitamq; beatam sectaturis: vt breuissima ad viam cælestem via cuiq; sit pulchre pspecta. Quæ methodus autem melior hac præscribi possit, quam hic breuibus sum complexus? Eam duxi multis nominibus tibi inscribendam, primum quod in recentiori ista philosophia per ætatem versatus, nūc eāvero feruēter amplecteris. Quapropter nos non exhortationibus erga te, sed admonitionibus vsi, consulemus illa tibi, quę oporteat iuuenes appetere, a quibusq; rebus abstinere, cum quibus hominibus versari, qua deniq; ratione vitā suam gubernare. Quicunq; enim vitę suæ tale iter persenserit, ei soli contigit peruenire ad bonam frugem, verā q; virtutem: qua certe nulla possessio, neq; dignior, neq; stabilior est. Vale fili charissime.

¶ Enchiridion medici Christiani, lucide monstrans quomodo Medicus christianus viuere debeat.

Platonicorum placita.

DIlige omnes fili charissime. Elige & ama vnicum, soli confide deo. ¶ Medic? cogitet quādo ęgrotantes adit, agi de vita, vt nihil sine ratione tentare audeat, nihil sine cōsilio. ¶ Malis quidem bona fortuna mala est: bonis autem mala fortuna, bona. ¶ Animus mortalibus non impletur, quoniam ęterna requirit. ¶ Quę reuera sunt bona, quo maiora sunt, eo etiam meliora. ¶ Cum rationi & cōsilio satisfeceris, cunctis satisfecisse putato. ¶ Frustra sapit qui non sibi ipse sapit. ¶ Turpe est amare pecunias: tam honestū amare hominem: tam etiam necessariū & beatum est amare Deū. ¶ Nihil vel mirabilius, vel amabilius est quā doctrina pbitati cōiuncta. ¶ In singulis expertū cōsule. ¶ Pręstat malā valitudinē bene ferre, q̄ male bonam. ¶ Nihil infirmius quā humanus amor: nihil firmius quā diuinus. ¶ Fortuna neq; benefacere potest malis, neq; malefacere bonis ¶ Philosophia sapiētiā gignit; sapientia parit felicitatē. ¶ Nō est sanus cui salubria displiceēt. ¶ Montes nō sęparāt animos montibus altiores. ¶ Nullū cōmodius in malis remediū quā patiētia. ¶ Cū De? sit ipse amor, quicūq; absq; Deo aliqd studet amare, hic absq; amore

Animus ęterna requirit.

Ex proculo, Iamblico, & platone.

Ex Amonio, porphirio apuleio, cæterisq; platonicis.

tentat amare. ¶ Philosophia nõ docet, immo vetat cũ principibus viuere, nec cũ illis cõuersari. ¶ Fides gignit spem, spes charitatẽ, charitatis ardor affert intelligẽtię claritatẽ. ¶ Amore humano nihil infirmius, diuino nihil firmius. ¶ Felix est q habet oĩa quæ vult: habet autem omnia quę vult, qui omnia vult quę habet. ¶ Prosperis peruersius vtimur quã aduersis. ¶ Nunq̃ deest amantibus scribẽdi materia. ¶ Gratia naturalis plus persuadet, quã acquisita eloquentia: & humanitas plures vincit, quam violentia. ¶ Sola malorum medicina est patientia. ¶ Felix est qui vere gaudet: solus gaudet vere qui sola veritate gaudet. ¶ Neq; tutum est incusare principes, neq; fas incusare fortunam. ¶ Nemo infortunatior illo qui neq; ipse videt, neq; videntem videt. ¶ Cognosce alia vt te cognoscas. Cognosce teipsum vt cognoscas Deum. ¶ Nihil est occultius quã humana volũtas. Qui pro rebus verba dat, folia dat pro fructibus. ¶ Decrescente corporis pulchritudine, crescit animi pulchritudo. ¶ Seditiosas vrbes procul fugito, præstat enim exulem esse, quã inspicere patriam pereuntem. ¶ Publica nequeunt recte feliciterq; absq; diuino auxilio gubernari. ¶ Non est communis pater qui cõmunem filiorum nõ habet curam. ¶ Res verę sunt in mũdo inuisibili: in mundo vero visibili sunt vmbrę rerum. ¶ Vbi sapientia maior, ibi sermo breuior. ¶ Agriculturę, literarũq; studia inuicem feliciter cõiunguntur. ¶ Philosoph⁹ tria potissimum deuitare debet, venerea, auaritiam, & ambitionem. ¶ Diuina lex fieri a cælo non potest, sed forte significari. Cõmunis enim religio non fit a stellis, multa autem per cælum significantur quę nõ sunt a cęlo. ¶ Qui humanũ amorem in diuinũ trãsfert, ex hoĩe transfert in Deũ. ¶ Heroicorũ virorũ laboriosa q̃dẽ vita est, sed gl'iosa. ¶ De⁹ (vt Proculo placet) nulli⁹ mali cã, nunquã mutat formas, nullũ fallit. ¶ Philosophia cũ fortuna & diuitijs nõ cõiungit: nam vbi plus fortunę: ibi sapiẽtię minus, atq; vicissim. ¶ Nemini detrahẽdũ quia deus vlciscit. ¶ Medicina corp⁹, musica spiritũ, theologia aĩm curat. ¶ Quẽadmodũ bono angelo nihil post deũ meli⁹: malo nihil peius: ita nihil in terris honesto sacerdote pulchri⁹ ẽẽ: turpi vero nihil turpius: ille religionis hoĩmq; salus, iste pestis. ¶ Nulla cõsonantia magis delectat, quã cordis & linguę. ¶ Homo sine religione bestijs est infelicior. ¶ Prudentis est nihil præter salutẽ animi, bonãq; corporis valitudinẽ exoptare. ¶ Feliciter amatur q a viro amat amore dignissimo. ¶ Soli virtuti deoq; cõfidendũ, & seruiendũ. ¶ Solus diuinus medic⁹ curare morbos animi põt. ¶ Animi origo finisq; est solũ infinitũ verũ atq; bonũ. ¶ Immortalis anim⁹ in corpore mortali semp est miser. ¶ Super sensum est intellect⁹, sup sensibile est intelligibile, sup mentes nostras sunt alię mẽtes: super formas corporales sunt formæ incorporales. ¶ Elementa mouentur mobiliter, cælestes sphęrę mouent stabiliter. ¶ Aĩę stant mobiliter, angeli stãt stabiliter, Deus est ipse status. ¶ Forma corporea diuidit & mouet ab alio, aĩa rõnalis nõ diuidit, sed ex seipsa mouet. Angel⁹ vero neq; diuidit, neq; mouet, sed aliũde impletur. Deus est plenitudo vna simplex, immẽsa.

Ex crantore, marcilio, alijsve platonicis

Platonicorũ christianorũ placita.

Plotini, iãblici, ac procli placita.

Philosophorum christianorum placita.

Pythagorę symbola.

¶ Virtus secundum Platonem animi est sanitas, ægritudo vitium: virtus bona est consuetudo, vel qualitas ex bona consuetudine derelicta, vitium vero mala. ¶ Sicut cum pulsa infirmitate, bonorum ciborum vsu: frequenti malorum abstinentia corpus in pristinum vigorẽ sensim reuertit: sic animus malarũ operationum fuga, bonarum exercitio virtutem in se gignit, roborat, auget, & conseruat. ¶ Cum morbis animi corpus ægrotare videris: animum curato. Et cum artuum & carnis vitio pati animum, sanato corpus. Omnia namq; vel bona vel mala (Platone autore) ab anima in corpus & hominem totum manant: illam igitur primum & maxime curari, iubet, si modo vniuersum corpus bene valere debet.

Quid virtus secundum Platonem.

De cura animi s̃m Platonẽ.

¶ In quolibet morbo quando medicina mali humoris non superat qualitatem, conuertitur in humorem, turbat corpus, minuit vires, pondus his auget. ¶ Morbus plerunq; noster est inexplebilis appetitus, & cõtinua perturbatio: medicus ergo nobis est immẽsum bonũ, & æterna tranquillitas. ¶ Siquis autem neget medicinam nostram esse verum dei cultum, hinc nullum malorum superest remedium: speiq; omnis sanitatis adimitur. Qui autem reuera diuinis confidit remedijs, conualescit protinus vt confidit.

Quid morbi causa.

Tiriaca christianorũ philosophorũ.

¶ Si vno solo languore, vel morbo laboraremus, forte nobis medicus sufficeret vnus. Sed pestis nostra est omne malũ. Ergo tiriaca nobis est omne bonum. ¶ A Deo est enĩ omnis medela: & a rege accipiet donationẽ. Disciplina medici (vt sacræ canunt literæ) exaltabit caput illius, & in cõspectu magnatorũ collaudabitur: altissimus creauit de terra medicinã: & vir prudẽs nõ abhorrebit illã. ¶ Apud Ægyptios atq; Persas ijdẽ sacerdotes erãt & medici: siquidẽ phœbus (vt in epistolis Hippocratis legitur) animi atq; corpis curationẽ coire in vnũ arbitrabatur. ¶ Omne quod peccatũ est, ꝓhibitũ est: & omne quod ꝓhibitũ, peccatũ: ꝓpterea vt pituitã cures fornicari nõ licet: nec audiẽdi sunt medici, qui corporis sanitate peccatũ inducũt. Quę enĩ dementia est, vt corpus mundes animã inquinare: id simile est vt ferrũ serues aurũ amittere: & ne vestẽ amittas corpus occidere. ¶ Sunt medicis duo præcepta: primũ, vt priusquã ad infirmorũ curã deueniant, eos admoneãt vt medicos aduocent animarum. Alte. um, ne infirmis quicquam suadeant qđ in perniciẽ vergat aiarum. ¶ His quæ lex & ratio damnãt prætermissis: sic de corpis sanitate curãdũ est, vt quicquid ad corporis sanitatẽ referatur, a salute aię sumatur exordiũ. Qđ si morbus incurabilis inueniatur, virũ sapientẽ æquo aĩo ferre decebit morbum tanquàm a Deo missum, qui nũquàm percutit nisi vt sanet, qui nos castigat, vt meliores reddat. ¶ Bibere & comedere non deliciarum ardorem debet excitare, sed sitim famẽq; restinguere. Qui carnibus vescuntur, indigent etiã his quæ sunt carniũ. Qui aũt simplici victu vtuntur, eos carnes nõ recipere: sapientiæ ergo operam dare nõ possumus: si mensę abundantiã excogitemus: quæ labore nimio & cura indigẽt. Cito expletur naturę necessitas: frigus simplici victu, & fames cibo expelli põt. ¶ Legimus quosdã morbos articulorũ, &

Ecclesiast. xxxviij.

Ægyptiorũ & psarũ philosophi.

Quid peccatum.

Duo ĩ medicos decreta qui to decretalium, ti. de pe. & re.

Ecclesiæ decretũ.

Hieronymus ĩ epistola ad paulinũ.

Idẽ Hieronymus in ꝓlogo ĩ librũ Iosue.

Brunet
Manuel du libraire, 1860,
vol. I, p. 1778

Champier a écrit en latin un ouvrage plus étendu sur le même sujet, et qui porte le titre suivant:

Castigationes .... (in fine):
Lugduni excusa apud Joannem Crespin,
.... Millesimo ccccc xxxij ---
in 8vo. cxii, lvj ff.

C'est pour répondre à ses Castigationes, dans lesquelles il s'était cru attaqué, que Michel Servet publia à Paris, en 1537, son livre intitulé: Syruporum universa ratio.

See also envelope.